

KILDEGJENNOMGANG

Middelalderske kirkesteder i Møre og Romsdal fylke

Rødven stavkirke. Foto: Riksantikvaren

INNLEDNING	4
MOLDE KOMMUNE	5
BOLSØY (Bolsøy sogn).....	5
VEØY ST. PETER (Veøy sogn)	7
KROSS KIERCHE (Veøy sogn) Nedlagt kirkested.	9
NICOKS KIERCHE (Veøy sogn).	10
CHRIST KIERCHE (Veøy sogn).	10
KLEIVE (Kleive sogn).	11
KRISTIANSUND KOMMUNE	12
GRIP [stavkirke] (Grip sogn)	12
FREI (Frei sogn).....	14
ÅLESUND KOMMUNE	16
BORGUND ST. PETER (Borgund sogn)	16
KRISTKIRKEN (Borgund sogn) Nedlagt kirkested.....	18
MATHEUSKIRKEN (Borgund sogn) Nedlagt kirkested.	19
MARGARETHAKIRKEN (Borgund sogn) Nedlagt kirkested.	20
VANYLVEN KOMMUNE	22
ROVDE (Rovde sogn).....	22
ÅHEIM (VANYLVEN) ST. EDMUND [St. Jetmund] (Vanylven sogn)	24
MYKLEBOST (SYVDE) ST. OLAV (Syvde sogn) Nedlagt kirkested.	26
SANDE KOMMUNE	28
SANDE (Sande sogn).	28
HERØY KOMMUNE	30
HERØY STA. MARIA (Herøy sogn) Nedlagt kirkested.	30
ULSTEIN KOMMUNE	32
ULSTEIN ST. LAURENTIUS (Ulstein sogn) Nedlagt kirkested.	32
HAREID KOMMUNE	34
HAREID (Hareid sogn).....	34
VOLDA KOMMUNE	36
HALLKJELLSVIK (VOLDA) ST. OLAV (Volda sogn)	36
ØRSTA KOMMUNE	38
VELLE (ØRSTA) HELLIGE KORS (Ørsta sogn)	38
HUSTAD (HJØRUNDFJORD) VÅR FRUE (Hjørundfjord sogn) Nedlagt kirkested. ...	40
ØRSKOG KOMMUNE	42
ØRSKOG (Ørskog sogn).	42
NORDDAL KOMMUNE	44
SYLTE (DAL/VALLDAL) (Norddal sogn).....	44
DALE (NORDDAL) (Norddal sogn).....	46

DØVING (Norddal sogn) Nedlagt kirkested.....	48
STRANDA KOMMUNE	50
SLØGSTAD (STRANDA) (Stranda sogn).....	50
UKSVIK ST. PETER (Stranda sogn) Nedlagt kirkested.	52
SUNNYLVEN (Sunnylven sogn) Nedlagt kirkested.	54
GEIRANGER (Geiranger sogn).....	56
STORDAL KOMMUNE	58
VINJE (STORDALEN [Stordal] (Stordalen sogn).....	58
SYKKYLVEN KOMMUNE	60
AURE (SYKKYLVEN) (Sykkylven sogn)	60
SKODJE KOMMUNE.....	62
SKODJE (Skodje sogn).....	62
GISKE KOMMUNE	64
ROALD (VIGRA [gamle] STA. MARIA (Roald sogn) Nedlagt kirkested.....	64
GISKE STA. MARIA, ST. JOHANNES & ST. NICOLAY (Borgund sogn)	66
HARAM KOMMUNE	68
HARAM (Haram sogn) Nedlagt kirkested.	68
VATNE, [Vatne gamle] (Skodje sogn) Nedlagt kirkested.	70
FJØRTOFT ST. OLAV (?) (Haram sogn)	72
VESTNES KOMMUNE	74
VESTNES (Vestnes sogn).....	74
SYLTE (TRESFJORD) (Sylte sogn).....	76
VILLA (Sylte sogn) Nedlagt kirkested.	78
RAUMA KOMMUNE	80
RØDVEN (Holm sogn)	80
GRYTTE (Grytten sogn) Nedlagt kirkested	82
VOLL (Voll sogn)	84
EID (Eid sogn).....	86
HEN (ISFJORDEN) ST. ANDREAS (Hen sogn).....	88
FLATMARK (KORS [Korps]KIRKE) (Kors sogn) Nedlagt kirkested.....	90
NESSET KOMMUNE	92
RØD (NESSET) (Nesset sogn).	92
NERLAND (VISTDALEN [Vistdal]) (Vistdalen sogn) Nedlagt kirkested.	94
SIRA (ERESFJORD) (Eresfjord sogn).....	96
SANDØY KOMMUNE.....	98
HUSE (HARØY) (Sandøy sogn) Nedlagt kirkested.	98
SANDØY (Sandøy sogn) Nedlagt kirkested.	100
ONA (Sandøy sogn) Nedlagt kirkested.	102

AUKRA KOMMUNE	104
AUKRA [Nord-Aukra] (Akerø sogn).....	104
FRÆNA KOMMUNE	106
VÅGØY (Ytre Fræna sogn).....	106
BUD (Bud sogn) Nedlagt kirkested.	108
HUSTAD (Hustad sogn).....	110
AVERØY KOMMUNE	112
KVERNES [stavkirke] (Kvernes sogn).....	112
KORNSTAD (Kornstad sogn).	114
BREMSNES (Bremsnes sogn).....	116
GJEMNES KOMMUNE	118
ØRE (Øre sogn).....	118
TINGVOLL KOMMUNE	120
TINGVOLL (Tingvoll sogn).	120
ROTÅS [Rottås] (STRAUMØY) (Tingvoll sogn) Nedlagt kirkested.	122
SUNNDAL KOMMUNE	123
LØKEN (Hov sogn) Nedlagt kirkested.	123
HOV (Sunndal) (Hov sogn).....	125
MUSGJERD (Romfo sogn) Nedlagt kirkested.	127
HUSBY (ØKSENDAL) (Øksendal sogn) Nedlagt kirkested.	129
ÅLVUND [gamle] (Stangvik sogn) Nedlagt kirkested.....	131
SURNADAL KOMMUNE	133
STANGVIK (Stangvik sogn)	133
ØYE (Øye sogn).	135
SKEI (Ranes sogn) Nedlagt kirkested.	137
MO (Mo sogn)	139
RINDAL KOMMUNE	141
RINDALEN (Rindalen sogn).....	141
AURE KOMMUNE	143
AURE STA. MARIA (Aure sogn).....	143
HALSA KOMMUNE	145
HALSA (Halse sogn).....	145
SMØLA KOMMUNE	147
EDØY [gamle](Edøy sogn)	147
BRATTVÆR (Brattvær sogn)Nedlagt kirkested – trolig uten gravplass i middelalderen	149
ODDEN (Brattvær sogn) Nedlagt kirkested uten gravplass	151
VEIEN (Hopen sogn) Kirkested nedlagt og uten kirkegård.....	153
FORKORTELSER	154

INNLEDNING

Kildegjennomgangen er en oversikt over middelalderse kirkesteder. Den dekker både kirkesteder som er i bruk i dag og noen av de som er nedlagt.

Gjennomgangen er ordnet etter kommunenummer, mens rekkefølgen på kirkestedene er tilfeldig.

ID er henvisning til id.nr. i Riksantikvarens database over kulturminner, Askeladden, www.asketadden.ra.no.

Kildene som er benyttet, er både arkiver, bygdebøker og eldre skriftlig materiale. Oversikt over forkortelsene for disse kildene, fins på siste side.

Kildegjennomgang for registrering av middelalderse kirkesteder er utført av NIKU ved Jan Brendalsmo på oppdrag av Riksantikvaren. Kildetekstene er oppdaterte i 2014.

Forberedelse av kildetekstene for publisering og kopling til ID-nummer i Askeladden er gjort av Jan-Erik G. Eriksson, Riksantikvaren.

Registreringen av middelalderkirkegårdene i Møre og Romsdal fylke er utført av NIKU i 2010 og 2011 og av Riksantikvarens distriktskontor Vest og Nord 1995-2009.

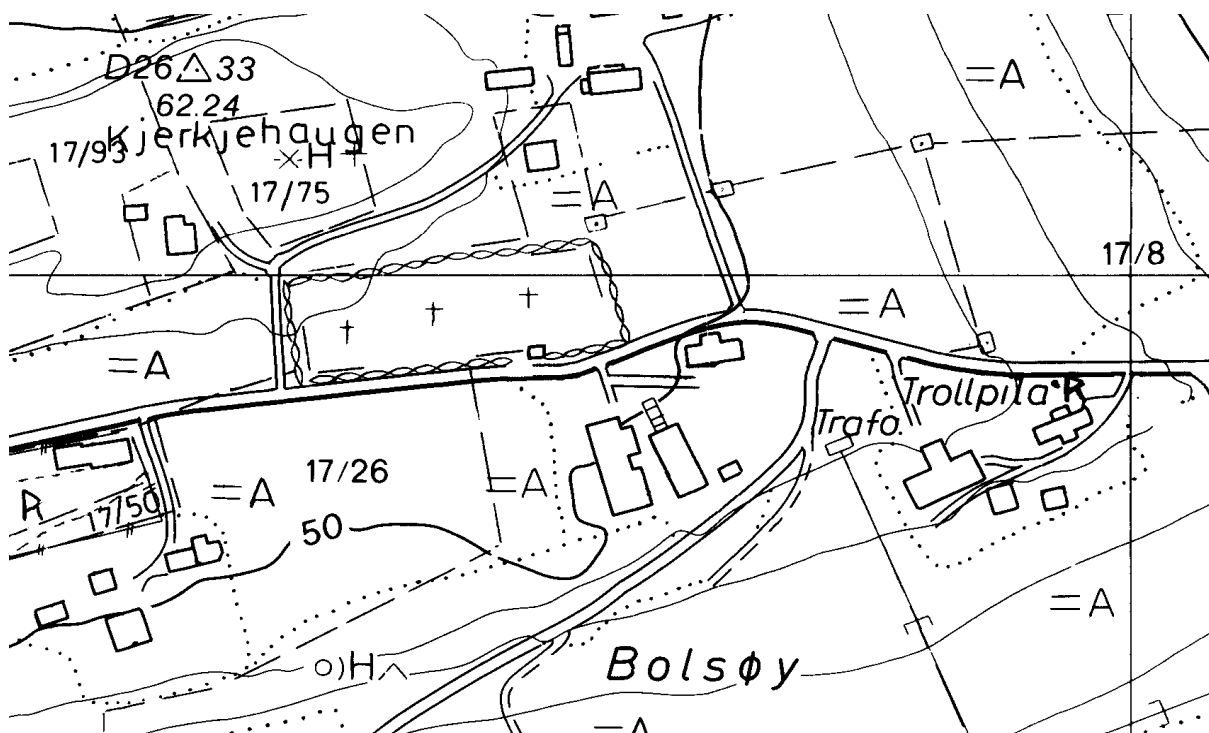

MOLDE KOMMUNE

BOLSØY, gnr. 17 Bolsøy (Bolsøy sogn). Molde kommune.

ID 83924

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Bolsøe kircke*, Thr.R. 66), den lå da som anneks til hovedkirken på Veøy. Kirken sto på (gnr. 17) Bolsøy, en gård som utgjør det meste av øya. Kirken ble i 1661 beskrevet som en stavkirke, men med korsformet grunnplan da det på et tidspunkt (muligens 1660) mest trolig var bygd til tverrskip mot nord og sør. I 1727 ble det reist ny kirke på stedet, en tømmerbygning med korsformet grunnplan. Den eldre kirken sto da til nedfalls, men trolig ble den stående til den nye var ferdig (pers.kom. B. Austigard 2007). På slutten av 1800-tallet ble kirkestedet flyttet noen kilometer mot øst og ny sognekirke bygd på (14) Røvik inne på fastlandet (BF 110-5-1). Bolsøy var anneks under Veøy fram til 1740 da det ble utskilt som eget kall (NG 278). Gården ble kjøpt av erkebiskop Aslak Bolt i 1432 og lagt til domkirkens mensa (AB 127). Åsen rett opp/nord for gravplassen heter Kjerkjehaugen. Ca. 100 m sørsørvest for kirketufta ligger rester av et gravfelt, og i tilsvarende avstand mot sørsørøst står den enorme bautaen "Trollpila". Begge fornminner befinner seg på den samme ryggen, og trolig har dette opprinnelig vært et sammenhengende gravfelt som også har sin fortsettelse i et fornminneområde om lag 200 m øst for bautaen. (kartreferanse: BE 110-5-2).

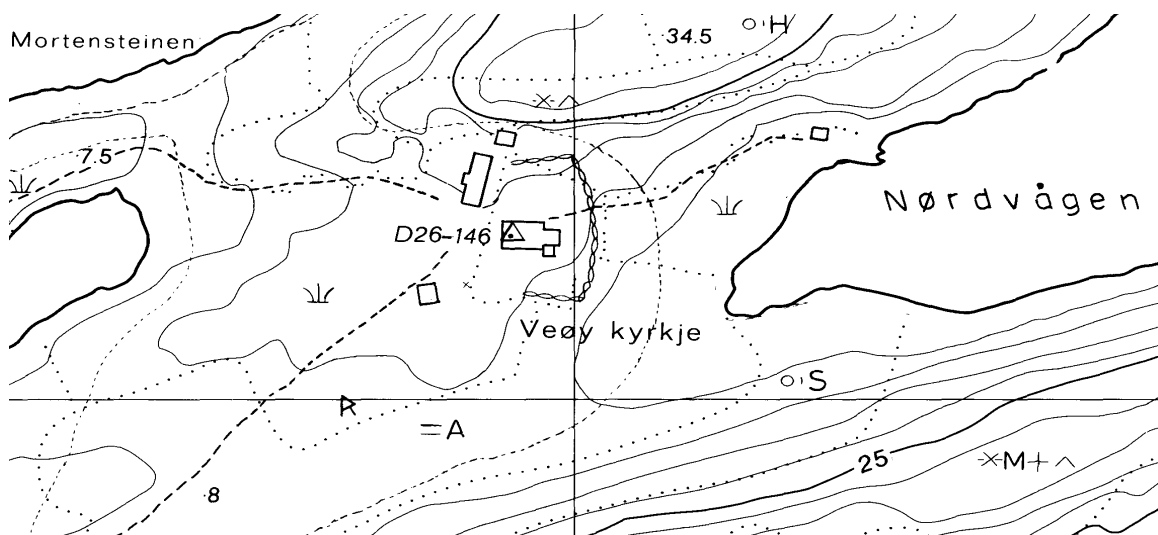

VEØY ST. PETER, gnr. 20 Veøy prestegård (Veøy sogn). Molde kommune.

ID 107967

Eldste omtale av kirken er i 1308-09 (*Peters kjerche i Wedöe*, DN XV:1). Steinkirken fra rundt midten av 1100-tallet står på (gnr. 20) Veøy prestegård. Kirken har rektangulært skip med smalere, rektangulært kor. Skipet har portaler mot nord og vest, koret mot sør. Veggåpningene har kvader i lokal marmor. Ved biskopens visitas skulle han på 1430-tallet ha seks nattleger *j Widøy* (AB 190). To brev (DN X:167, XXI:915) gir klare antydninger om at Veøy var sted for fylkestinget på 14- og 1500 tallet, i et brev av 1490 (DN IX:402) omtales en gård *i Rode kirkiosokn i Roomsdale fylke*, og et brev skrevet på Veøy i 1488 (DN III:966) omtaler at et gårdsalg er blitt lyst i fylkeskirken – rimeligvis på det sted brevet ble skrevet. Videre er det rimelig å oppfatte den stående steinkirken som St. Peters kirke: ingen av de øvrige kirkene på øya er nevnt etter 1350, og ingen av dem med sogn, og samtlige sognereferanser etter 1350 til en kirke på Veøy er til *Pædhers kirkio sokn* (DN X:166, III:966, OE s. 6) (Romsdalsmuseets årbok 2008). Det er ikke nevnt prestebol til kirken før i 1661 (s. 49), og i 1432 er (muligens) omtalt en *Gudlauger bonde j Widøy* (AB 123). Ved visitas i 1432 skulle erkebiskop Aslak Bolt ha *j Widøy, vj næter* (AB 190). Veøy kan belegges som hovedkirke tilbake til 1480 (DN XI:246). I 1589 var Veøy hovedkirke med annekser på Bolsøy, Rødven, Kleive, Vestnes, Tresfjord, Rød, Vistdalen og Eresfjord (Thr.R. 66f). (kartreferanse: BF 109-5-1).

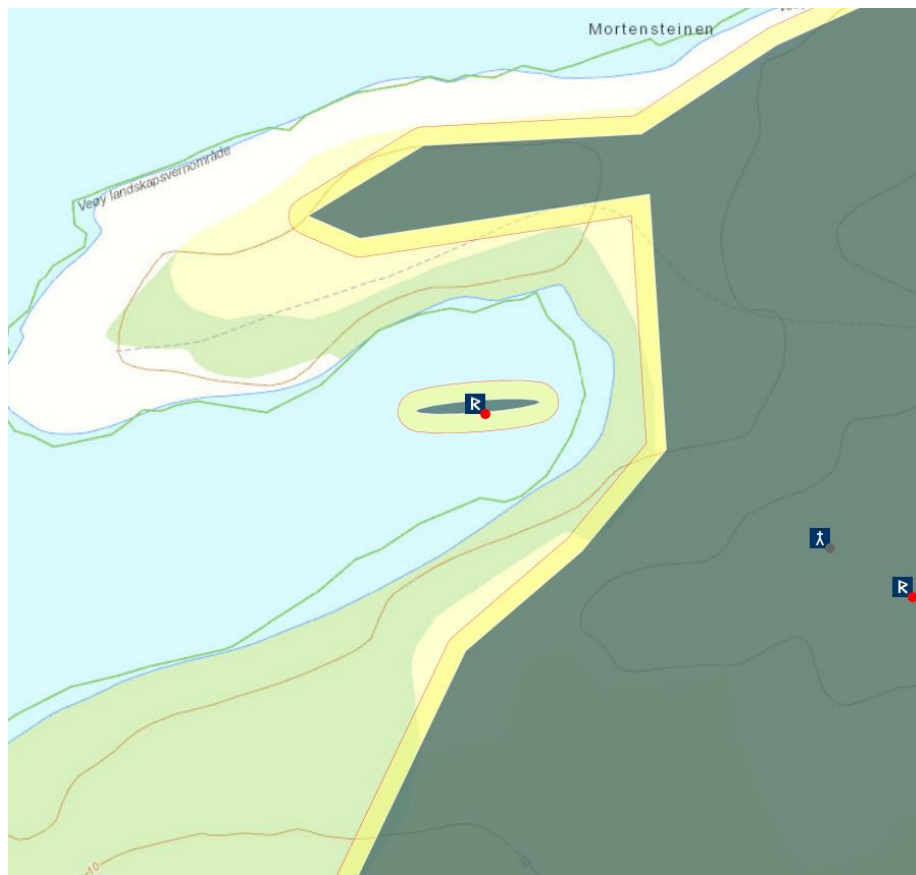
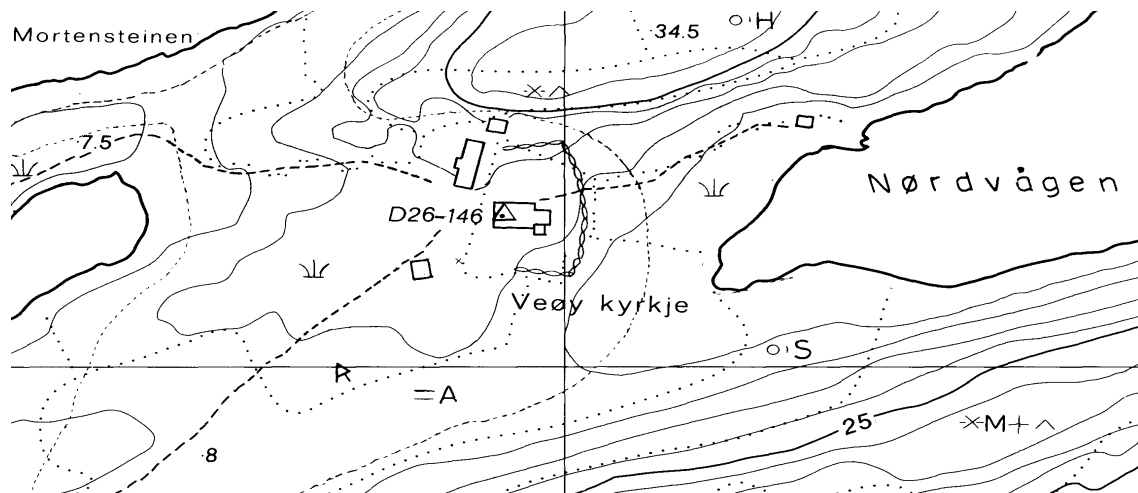

KROSS KIERCHE, gnr. 20 Veøy prestegård (Veøy sogn). Molde kommune. Nedlagt kirkested.

ID 84828

Denne kirken er kun omtalt i 1343 (*Kross kirkiu j Veoey*, DN I:285), og presten der nevnes samme året (brev om at *Assbiorn Asbiarnar son husbonde hennar hafde sællt herra Erlingi Vidkunnar syni* en gårdpart, skrevet *j Bernargarde j Veoey av Bendict prestr at Kross kirkiu j Veoey*). Lokaliseringen kan ikke bestemmes nærmere enn til kaupstadsområdet på Veøy. (kartreferanse: BF 109-5-1).

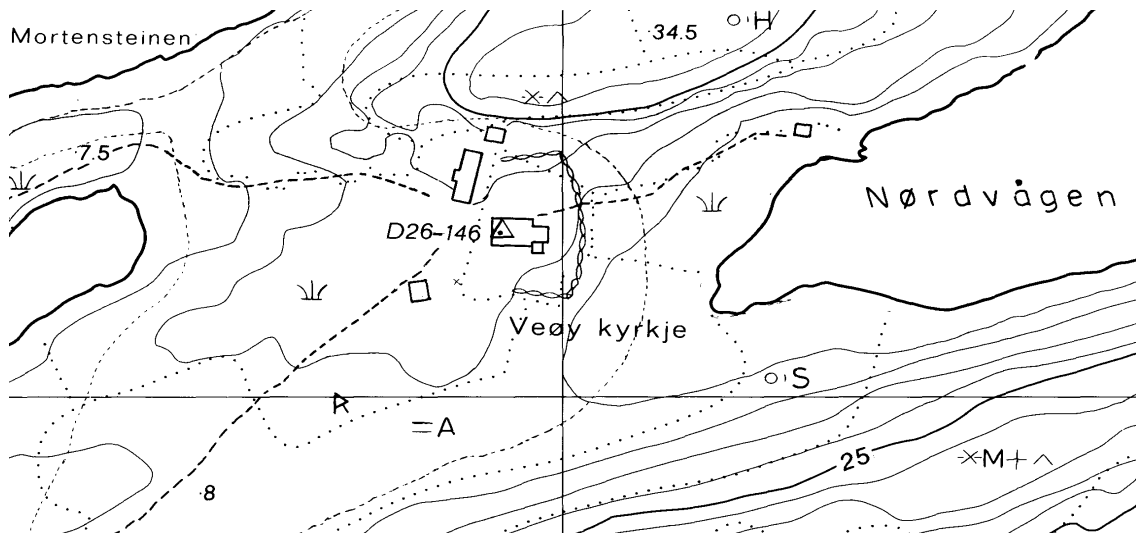

Kirkested nedlagt før 1589

NICOKS KIERCHE, gnr. 20 Veøy prestegård (Veøy sogn). Molde kommune.

IKKE REGISTRERT I ASKELADDEN – lokalisering jf. ID 43137

Denne kirken er kun omtalt i 1308-09 (testamente for *Biørnn Erlingszenn i Biercheröe*, der det ble gitt *j #booldh i Rumdhall paa Strandenn* på deling mellom *Peters kierche i Wedöe, Christ kierche och Nicoks [Nicolaus] kierche*, DN XV:1). Lokaliseringen kan ikke bestemmes nærmere enn til kaupstadsområdet på Veøy. (kartreferanse: BF 109-5-1).

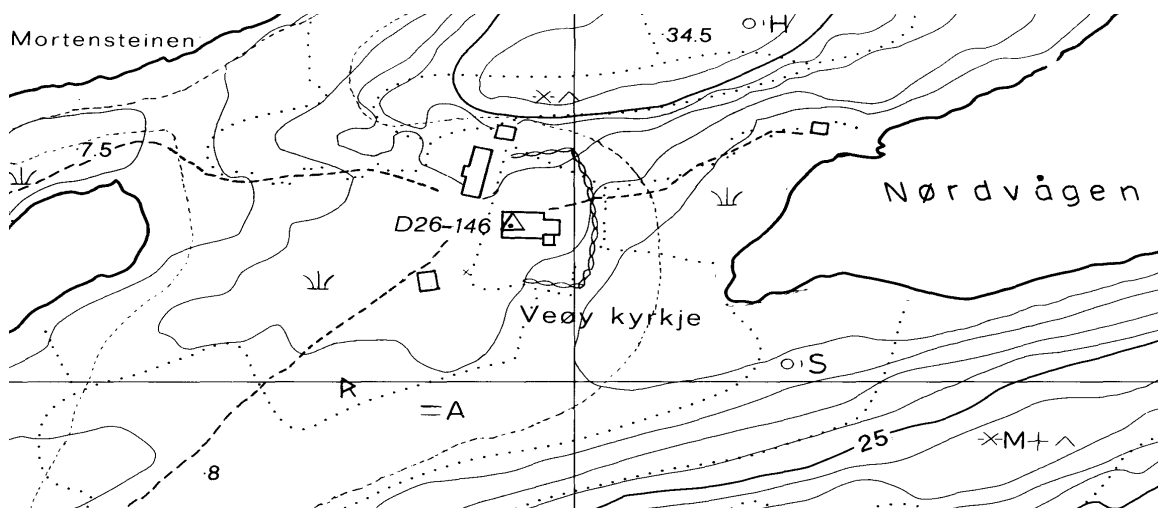

Kirkested nedlagt før 1589

CHRIST KIERCHE, gnr. 20 Veøy prestegård (Veøy sogn). Molde kommune.

IKKE REGISTRERT I ASKELADDEN – lokalisering jf. ID 43137

Denne kirken er kun omtalt i 1308-09 (testamente for *Biørnn Erlingszenn i Biercheröe*, der det ble gitt *j #booldh i Rumdhall paa Strandenn* på deling mellom *Peters kierche i Wedöe, Christ kierche och Nicoks [Nicolaus] kierche*, DN XV:1). Lokaliseringen kan ikke bestemmes nærmere enn til kaupstadsområdet på Veøy. (kartreferanse: BF 109-5-1).

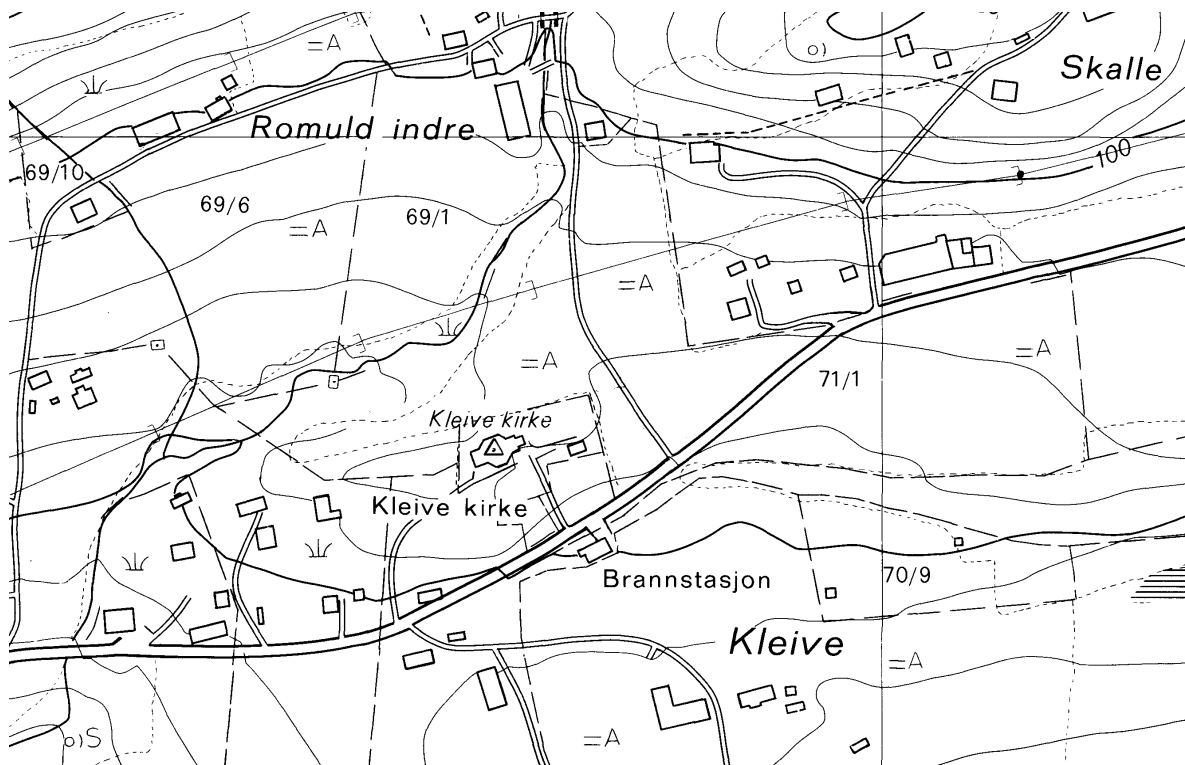

KLEIVE, gnr. 70 Kleive (Kleive sogn). Molde kommune.

IKKE REGISTRERT I ASKELADDEN – lokalisering: syd øst for ID 84790

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 70) Kleive er i 1589 (*Kleffue kircke*, Thr.R. 66), den lå da som anneks til hovedkirken på Veøy. Det gamle tunet på (gnr. 70) Kleive lå fram til utskiftinga i 1870 der husene på Andersgården nå står. Gårdsveien gikk fra Kleivenausta og opp lia vest for Kleivehaugen og videre mot nordøst til gårdstunet. Middelalderkirken skal ha stått ”ein stad her sørvest for tunet på dei markene som no høyrer til Nilsgarden og Davegarden. Det vert fortald at eit stykke av jorda her vart kalla Kyrkjeåkeren”.

Middelalderkirken blir nevnt som stavbygning i 1646, og i tiden fram til 1682 ble det gjennomført en rekke større reparasjonsarbeider på den. Den sto likevel ikke til å redde og ble revet i 1696. Samme år sto en tømmerkirke med korsformet grunnplan ferdig noen hundre meter unna, på grensa (ser det ut til) mellom Kleive og nabogård i øst (71) Skalle. Denne ble i 1857 revet da den var for liten, og nåværende kirke – en tømmerkirke med åttekantet grunnplan – ble vigslet i 1858 (Berg 1958:12ff). Et bruk av (8) Bakken i Nesset sogn heter (8/5) Kirketeigen, og denne hører etter matrikkelen til Kleive kirke (NG 269). Trolig dreier det seg om en skogsteig som Kleive kirke har sikret seg mht. bygningens vedlikehold. (kartreferanse: BH 112-5-3).

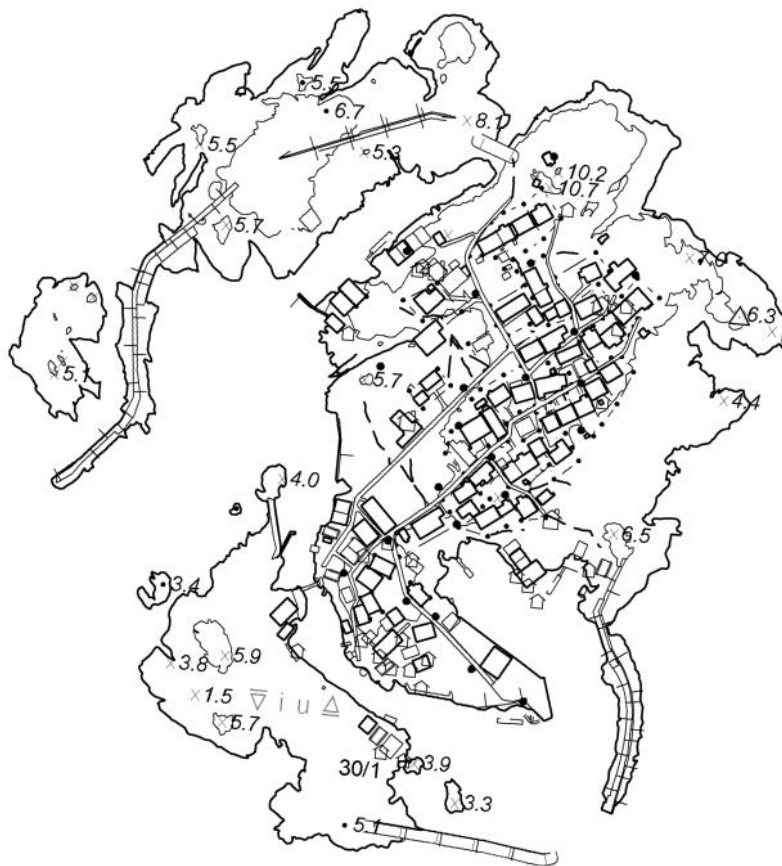

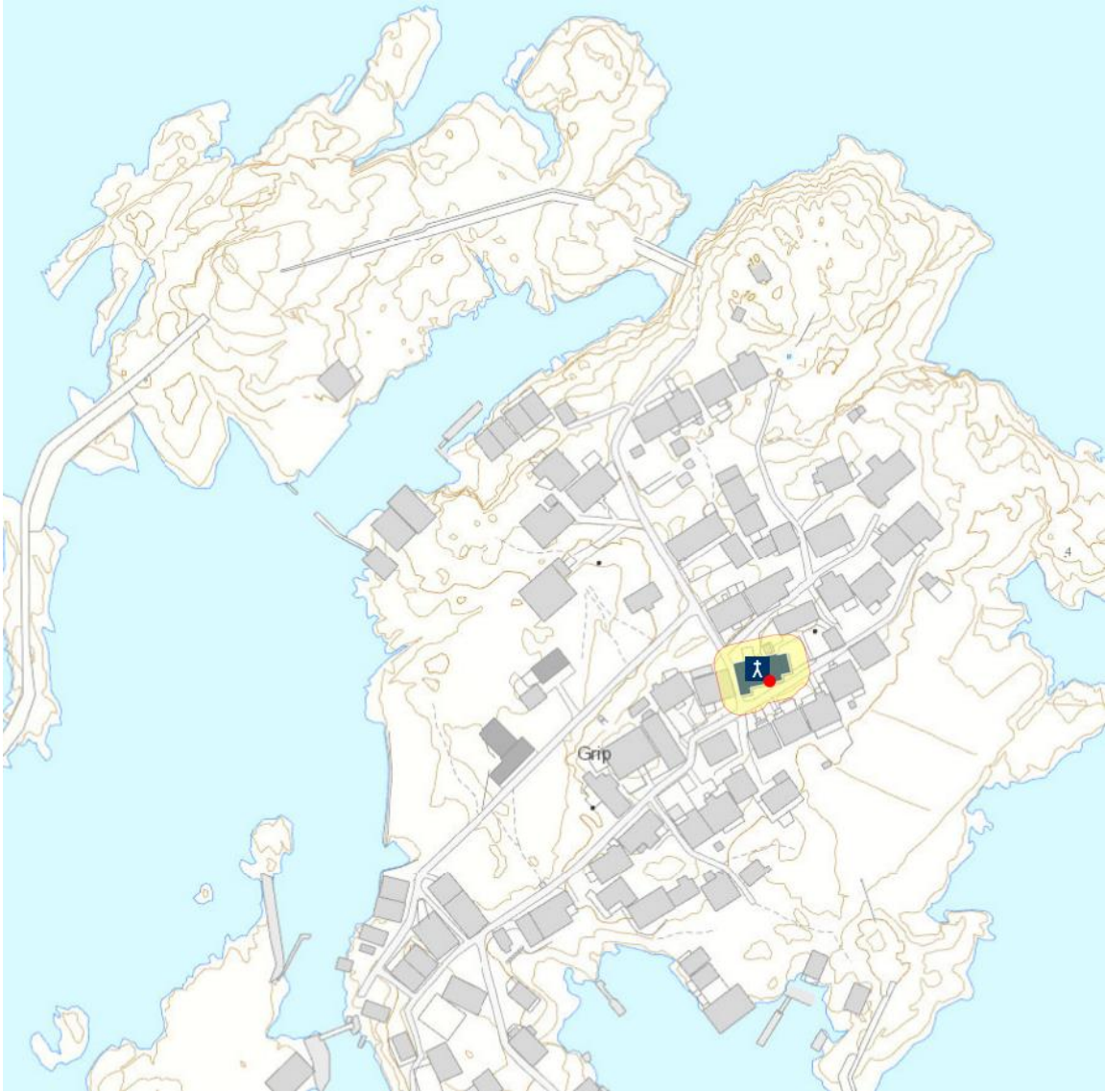
KRISTIANSUND KOMMUNE

GRIP [stavkirke], gnr. 30 Grip (Grip sogn). Kristiansund kommune.

ID 84428

Kirken står på (gnr. 30) Grip, midt inne på øya i sentrum av bebyggelsen og opp fra havna. Været hadde ligget til erkebiskopen fra seinest på begynnelsen av 1300-tallet (DN IX:108), og fortsatt i 1533 ser tok erkesetet leidang og landvorde av oppsitterne (OE 41). Fiskerisesongen rundt 1800 var fra tidlig februar til ut i april. Den nåværende kirke er i utgangspunktet en stavkirke, og den ble muligens noe ombygget i 1621, samt i 1865. I 1932-35 ble den restaurert til nåværende utseende. Våpenhus i skipet mot sør og sakristi på korets nordside er kommet til i andre halvdel av 1800-tallet, mens takrytteren over skipet i vest er eldre (Yderstad 1958, Olstad 1993 m/ref.). Kirken hadde ikke egen gravplass, og innbyggernes døde ble derfor gravlagt på Bremsnes kirkegård inn på fastlandet (Magerøy 1946:28f). I 1589 lå Grip som anneks under Kvernes hovedkirke med en residerende kapellan (Thr.R. 67), og i 1827 ble den overført Kristiansund prestegjeld (NG 326). De 48 skatteyerterne på Grip i 1520-21 svarte svært forskjellig i skatt, men kun ved ett tilfelle ble det notert *nihil habet* (NRJ II:68ff). (kartreferanse: ikke på ØK – jf. TopoRaster WMS eller M711).

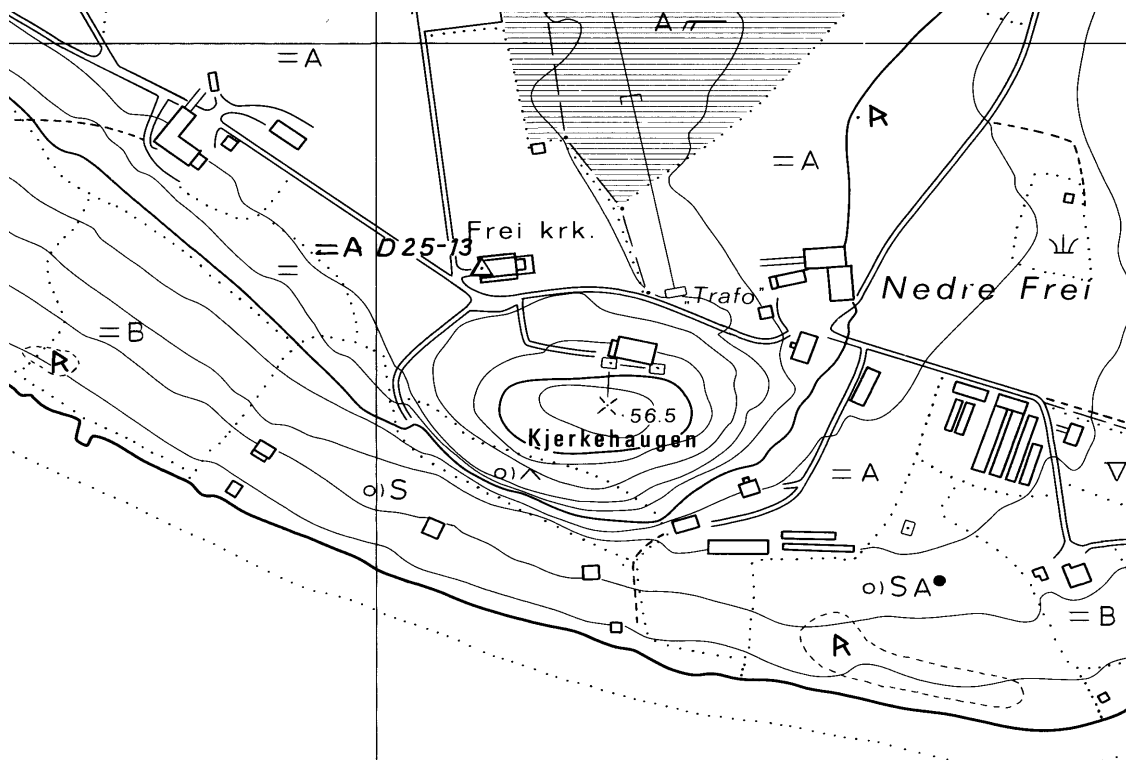

FREI, gnr. 16 Frei øvre (Frei sogn). Kristiansund kommune.

ID 84195

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Kirkiu Freidhe*, AB 117). Nåværende kirke står på (gnr. 16) Frei øvre. Den er en langkirke i tømmer bygd 1897 med kortilbygg i øst og takrytter over skipet i vest. Middelalderkirken sto rett i sør på nedsiden av bygdeveien. Den eldste kjente kirken ble rundt midten av 1600-tallet omtalt som en langkirke i stavkonstruksjon med funthus i vest, våpenhus ved nordre inngang og sakristi i øst. I 1665 fikk den takrytter over skipet, og før det hadde den frittstående klokkestapel. Tidvis ble kirken skordet opp. I oktober 1766 brant kirken som følge av lynnedslag. Nykirken, en tømmerbygning med korsformet grunnplan, sakristi bygd til i øst, våpenhus i nord og sør samt takrytter over krysset, sto ferdig året etter på oversiden av veien. Våren 1896 ble denne kirken revet, og deler av materialene gjenanvendt i den nåværende som sto ferdig på om lag samme tuft året etter. Den gamle kirkegården ble anvendt fram til 1838, da gravplass ble anlagt ovenfor veien rundt den nye kirken. Samtidig ble østre halvdel av den gamle gravplassen lagt ut til åker. Fram til 1880-tallet ble kun de gamle familiegravstedene sør for veien benyttet – deretter opphørte bruken (Bjerkås & al. 1947). I 1589 var Frei anneks under Tingvoll hovedkirke (Thr.R. 68), og i 1827 ble den overført det da nyopprettede Kristiansund prestegjeld (NG 348). I 1551 (DN XXI:958) ble fylkestinget holdt på Frei. Rett ved kirken i sør ligger Kjerkehaugen, en naturformasjon. Kirken står på Freineset, og langs hele strandkanten ligger det gravhauger, flere i rundt 100 m avstand fra kirken. (kartreferanse: BJ 117-5-1).

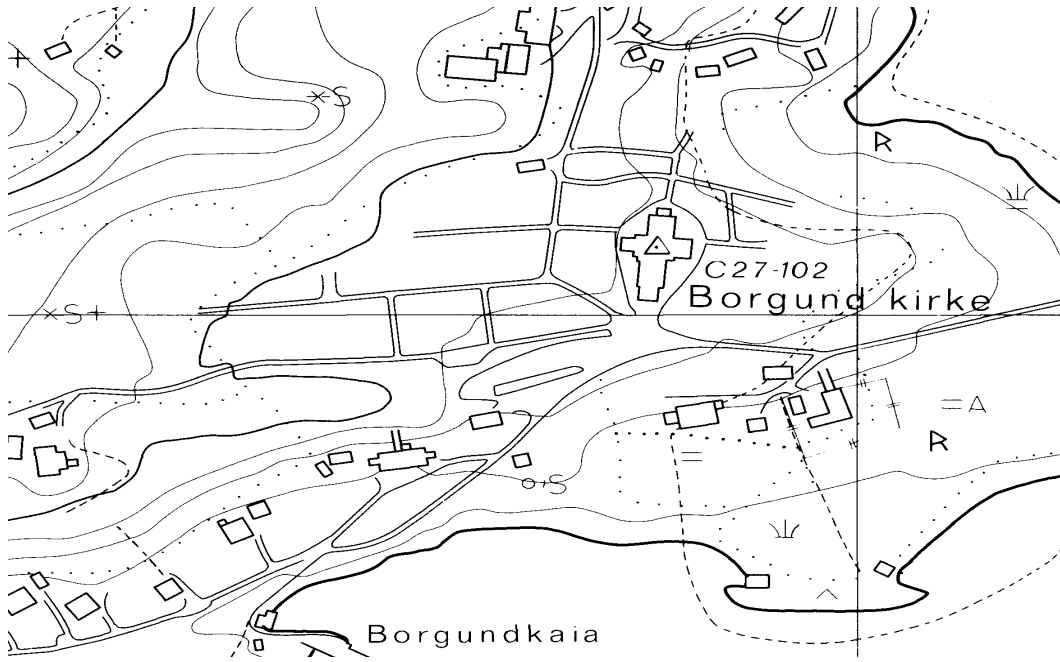

ÅLESUND KOMMUNE

BORGUND ST. PETER, gnr. 43 Borgund (Borgund sogn). Ålesund kommune.

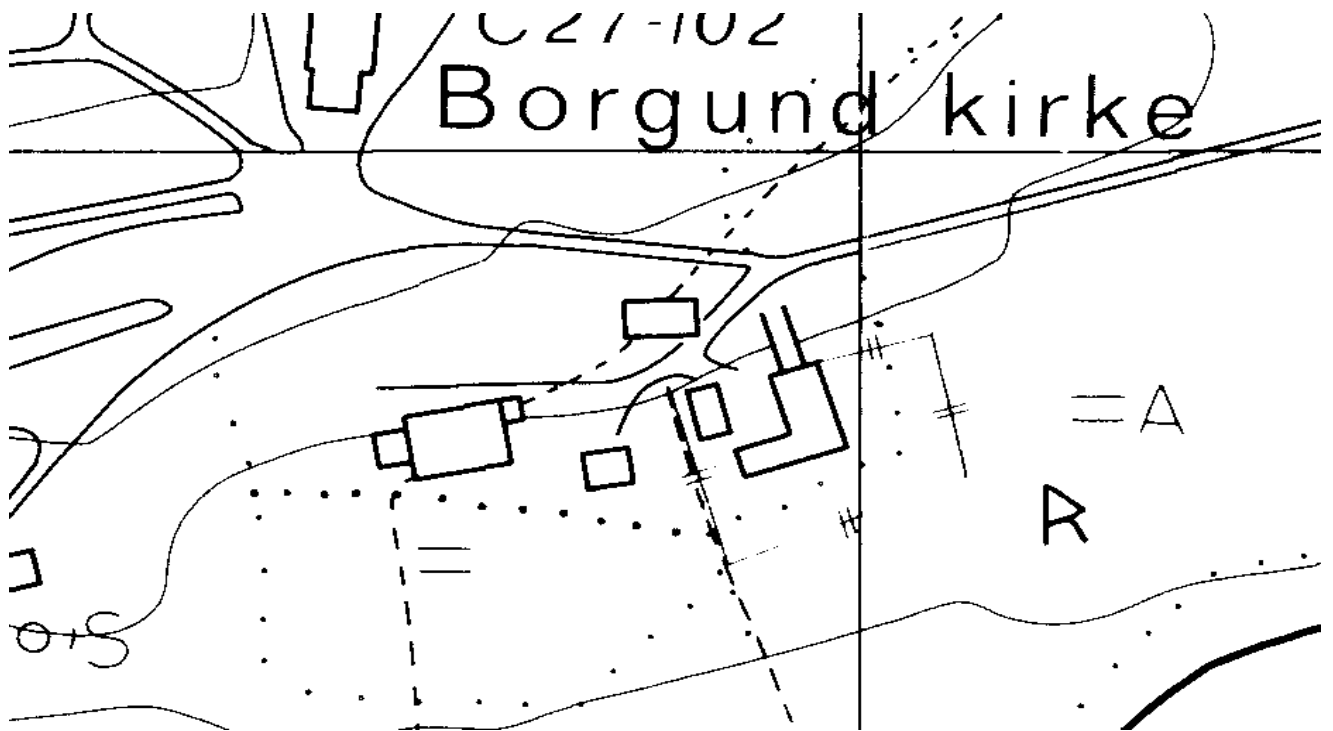
ID 83932

Eldste omtale av kirken er i 1309 (*ecclesie sancti Petri de Borgund*, DN III:79, VI:71). Nåværende kirke står på (gnr. 43) Borgund, på et høydedrag sørøst på øya. Kirken brant i 1904, og det ble i den sammenheng gjennomført en bygningsarkeologisk undersøkelse av ruinen før reparasjonsarbeidene tok til. Bygningen er i dag en steinkirke med korsformet grunnplan og lengdeakse nord-sør, der østre korsarm utgjøres av et middelaldersk kor og den østligste del av dettes skip, og der vestre korsarms østligste del utgjøres av middelalderkirkens vestligste del av dens skip. Denne eldre steinkirken er blitt reist tidlig på 1100-tallet, den var bygd av tuktet gneis og granitt og hadde kleberkvader kun i utvendige hjørner. Målene (innvendig) var 12,9x8,9 m (skipet) og 6,5x5,8 m (koret). Den hadde sørportal i koret og vestportal i skipet, eventuelle andre portaler var ødelagt ved ombyggingen i 1632-33 da nordre tverrskip ble oppført og det søndre i 1868. Det har vært uklarhet mht. hvilken dedikasjon den nåværende Borgund kirke har hatt: Sta. Margaretha eller St. Peter (Strøm II:60f, Aars 1905). Likevel synes identifiseringen av den som St. Peters kirke rimelig sikker, i og med en innskrift fra 1632 på kirke på bygningen. Her heter det av stein er tatt fra Margarethakirken for å bygge/utvide den stående kirke *Dicitur & Petri (den kalles også etter Peter)* (Kloster 1957:354ff m/ref.). Videre har begrepet *Petærskirkiu sokn j Borghund/Ste Peders kircke soghnn* holdt seg gjennom hele middelalderen fram til 1568 (DN XI:729), mens Kristkirken var blitt nedlagt før 1432 (AB 131, 133, 136), Mathiaskirken i 1432 (AB 135) og for Margarethakirken har vi ingen omtale etter 1309 (DN XV:1). Sognebetegnelsen er ikke nødvendigvis et bevis, da slike betegnelser kan holde seg lenge etter at en kirke er lagt ned, men nærmere 300 år er et for langt tidsspenn. Et brev av 1290 (DN III:28), om en strid mellom Kirke og kongemakt i Nidaros, gir ut fra sammenhengen en klar antydning om at presten ved Peterskirken i Borgund også var kannik i Nidaros (jf også DN XII:597, 1540). Tilsvarende mht. konflikten i 1309 (DN VI:71 osv.), der erkebiskopen hadde utnevnt presten ved Peterskirken til biskop på Færøyene. I 1538 (DN II:1125) omtales Borgund som sted for fylkestinget, hvilket indikerer at Peterskirken var fylkeskirke. Ved visitas på 1430-tallet skulle biskopen ha *j Borgund v næter* (AB 190). I 1589 var *Borgen kircke* hovedkirke med annekser på Haram, Vigra, Skodje og Vatne (Thr.R. 63). Haram fraskiltes som eget prestegjeld i 1702, Skodje i 1858 (NG 173). Rett øst for kirken ligger en bratt ås kalt Tinghaugen. (kartreferanse: AP 104-5-1).

KRISTKIRKEN, gnr. 43 Borgund (Borgund sogn). Ålesund kommune. Nedlagt kirkested.
ID 91851-3

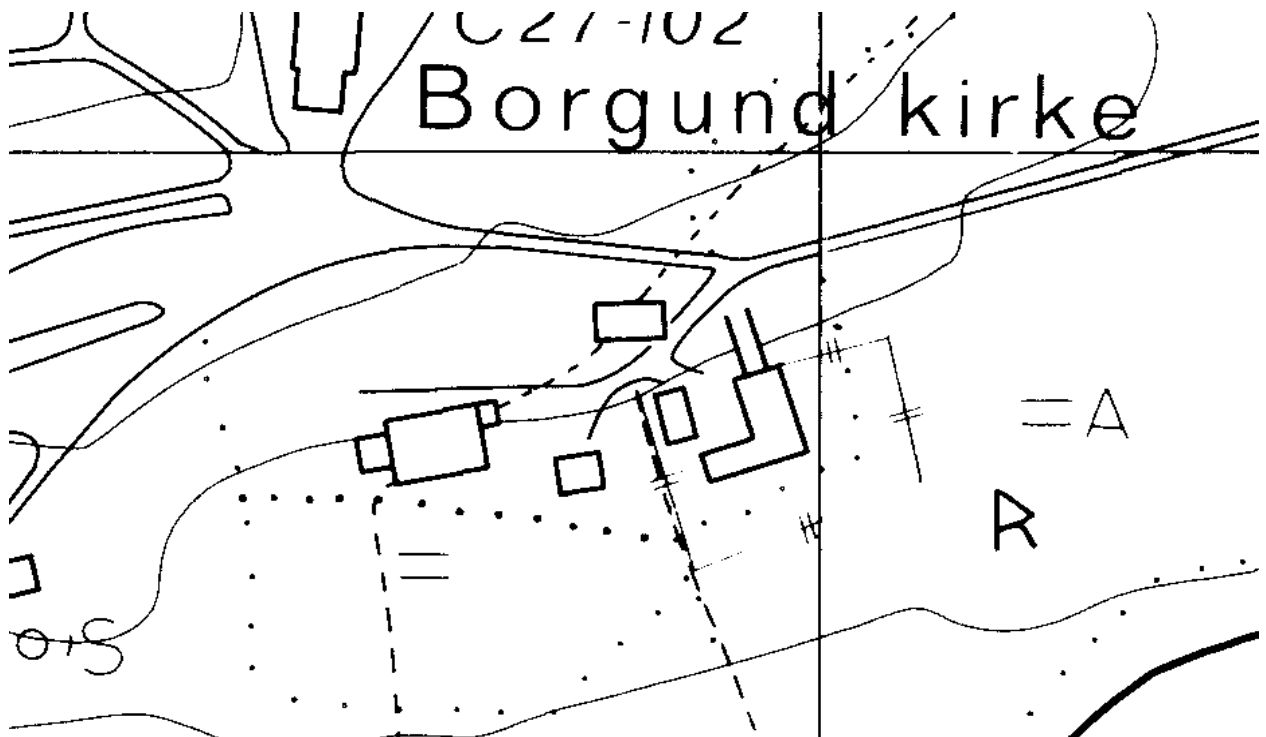
Eldste omtale av kirke og prest er i 1309 (*Christ kierce*, DN XV:1), da de fikk en testamentarisk gave fra ridderen Bjarne Audunsson. Kristkirken sto på (gnr. 43) Borgund. Den var en steinkirke fra andre halvdel av 1100-tallet, og den var utvendig og i samtlige veggåpninger kledd med marmorkvader. Skipet var rektangulært og koret rektangulært og smalere. Trolig er det dennes ruin som er belagt rett nedenfor prestegårdslåven, sørsørøst for nåværende kirke, men ruinen er nå fjernet (Kloster 1957:360ff). Ut fra innførselen i Aslak Bolts jordebok 1432 (s. 131, 136) var Kristkirken i Borgund allerede da lagt øde, da dens fabricagods på dette tidspunkt lå til domkirken. (kartreferanse: AP 104-5-1).

MATHEUSKIRKEN, gnr. 43 Borgund (Borgund sogn). Ålesund kommune. Nedlagt kirkested.

ID 91851-4

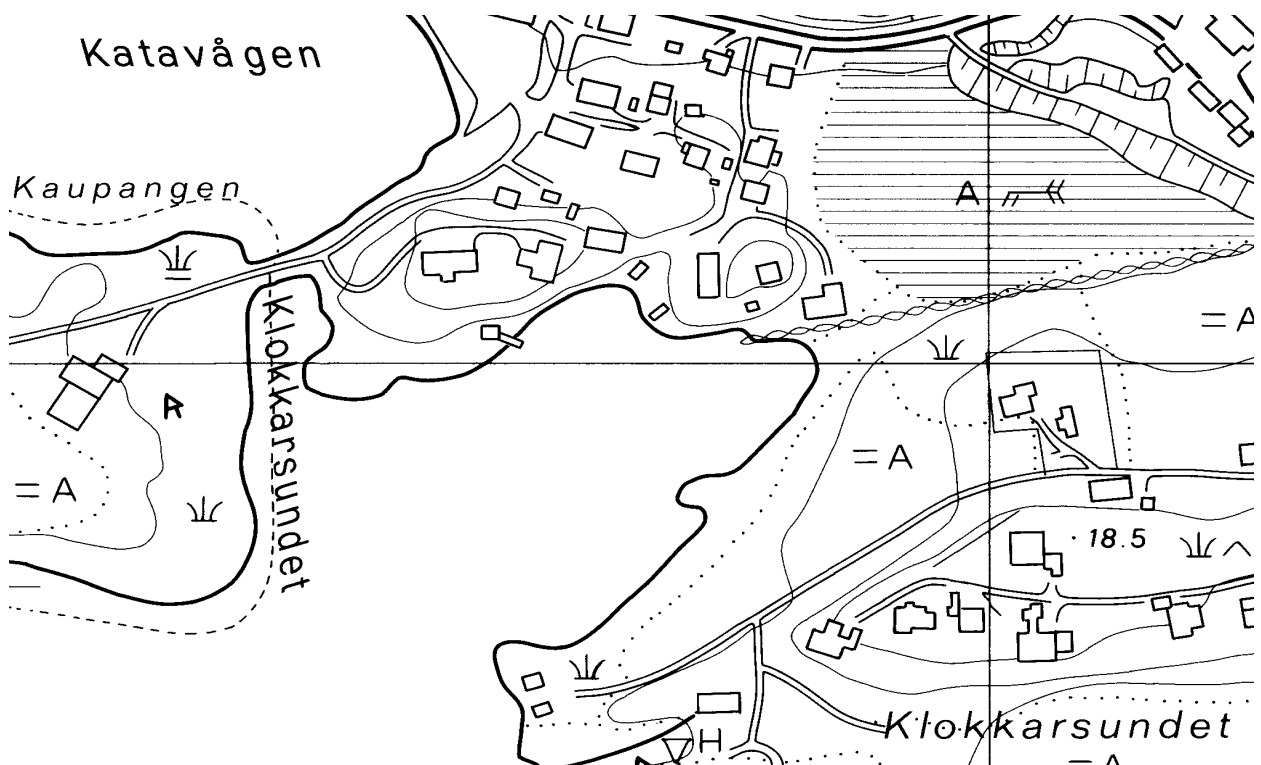
Ruinene var fortsatt synlige i første halvdel av 1800-tallet, og trolig er det denne som er dokumentert under låvebrua på prestegården – sør for nåværende kirke – og seinere fjernet. Den var en langkirke i stein med rektangulært skip og rektangulært, smalere kor, muligens også fra 1100-tallet, og trolig har også denne kirken vært utvendig kledd med marmorkvader (Kloster 1957:360f). Ut fra innførselen i Aslak Bolts jordebok 1432 (s. 135) (første og siste omtale av kirken) var Matheuskirken i Borgund allerede da lagt øde, da dens fabricagods på dette tidspunkt lå til domkirken. (kartreferanse: AP 104-5-1).

MARGARETHAKIRKEN, gnr. 43 Borgund (Borgund sogn). Ålesund kommune. Nedlagt kirkested.

ID 91851-2 og -5

Eldste omtale av kirke og prest er i 1309 (*Marite kierche*, DN XV:1), da de ble begunstiget i ridderen Bjarne Erlingssons testamente. Margarethakirken sto på (gnr. 43) Borgund. Den var en steinkirke fra andre halvdel av 1100-tallet, og den var utvendig og i samtlige veggåpninger kledd med marmorkvader. Skipet var rektangulært (20x10 m), men et separat kor lot seg ikke påvise under utgravningen i 1912. Ruinene befinner seg ”nede ved Klokkarsundet”, dvs. et par hundre meter ned/østsørøst for den stående kirken (Kloster 1957:355ff). Kirkens jordegods blir ikke anført i Aslak Bolts jordebok 1432, slik som for Mathiaskirken og Kristkirken samme sted (AB s. 131, 135-6). I 1587 betegnes kirken som øde (*St. Margareta Kirke udi Borgund [...] som nu er øde*, NRR II:700), og i 1632 ble stein fra ruinene benyttet til utvidelse/ombygging av St. Peters kirke (den nåværende Borgund kirke) (Kloster 1957:354ff). (kartreferanse: AP 104-5-2).

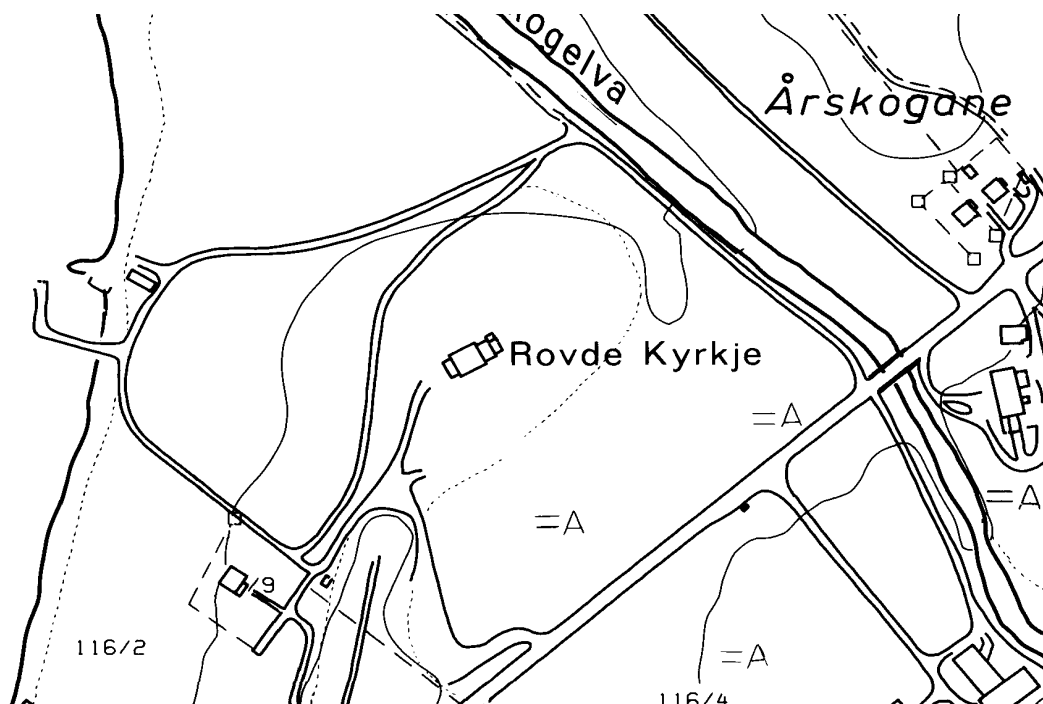

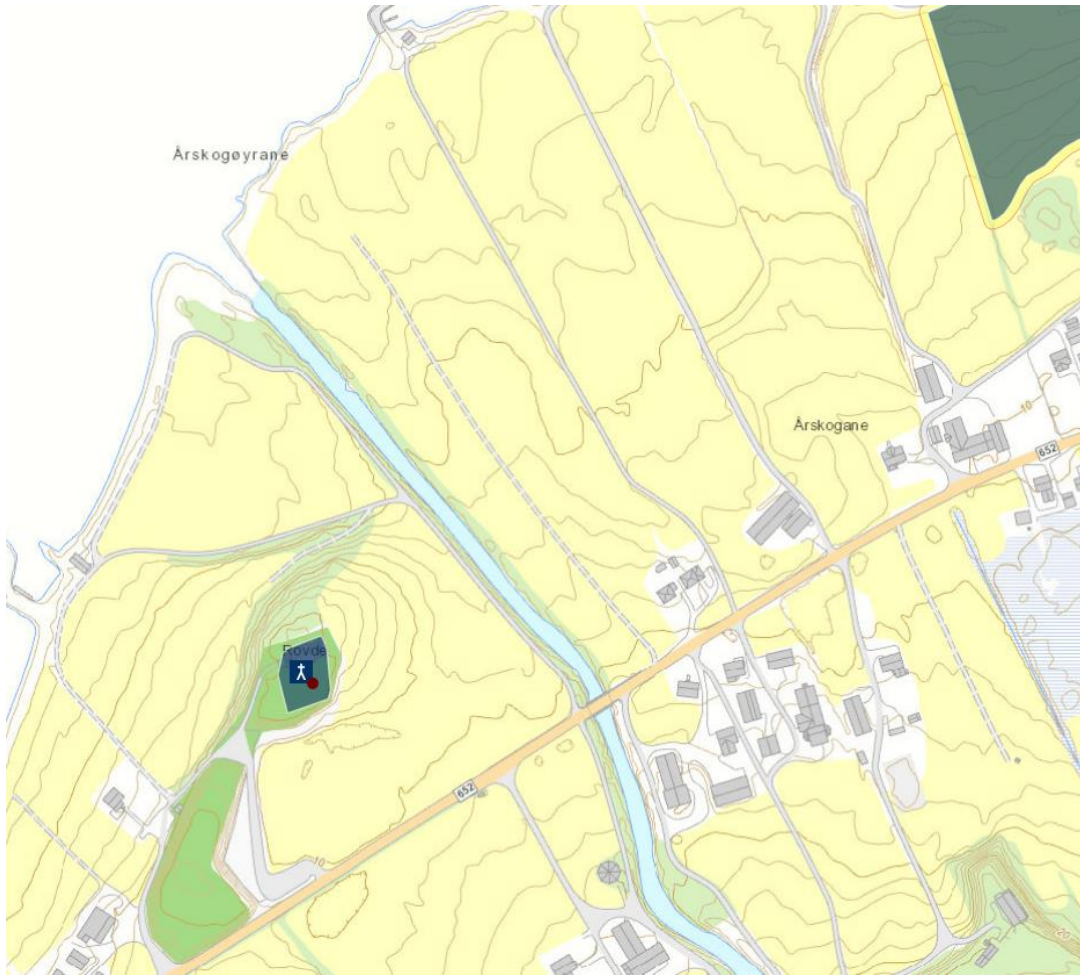
VANYLVEN KOMMUNE

ROVDE, gnr. 95 (=116) Stor-Rovde (Rovde sogn). Vanylven kommune.

ID 85320

Kirken står på (gnr. 116) Stor-Rovde, på en terrasseflate. Den nye kirkegården ligger litt til side for kirken men på den samme flata. Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Rødue kircke*, Thr.R. 62), og årsaken til at den ikke nevnes i bispedømmets jordebok 1432 er at det ikke lå landskyld til kirken. ”Røvde-Kirke, som staaer her paa Gaarden tet ved Elven, og er kun en liden Stav-Kirke, forsynet med Tagsteen, men uden Spiir eller Taarn, og uden sær betydelige indvortes Prydelser. Denne er den fattigste af alle Kirker her i Provstiet, da den slet intet Jordegods eier, men blot nogle faae Kirke-Køer”. I 1721 var skipet en tømmerkonstruksjon mens koret var den siste rest av en eldre stavkirke – trolig dens skip i og med at bygningen hadde rektangulært grunnplan (ca. 15x7,5 m). I 1831-32 ble kirken revet og en langkirke i tømmer reist på samme stedet. Denne ble i 1872 erstattet med den nåværende kirke, en langkirke i tømmer med smalere kor og sakristi i øst og våpenhus i vest. Gamlekirken ble solgt til Larsnes og satt opp igjen som sjøbod (Strøm II:293, Søvdenes 1972, Ørstavik 1974). Nåværende kirke står noe til side for de eldre tuftene, i nordvest. Det kan se ut til at de eldre kirkene ble reist oppe på en stor gravhaug. I 1533 lå Rovde som anneks til Volda hovedkirke (OE 2), i 1589 til Herøy (Thr.R. 62). Området der kirken står kaltes tidligere Korsen (Ørstavik 1974), en antydning om et tidligere kors i friluft. Den nye kirkegården ble anlagt i 1918, og i 1924 ble den inngjerdet. I 1961 ble den gamle kirkegården planert om omorganisert, og til samme tid ble den nye utvidet (Søvdsnes 1972:46). (kartreferanse: AL 097-5-1). (Oppdatert tekst i 2010)

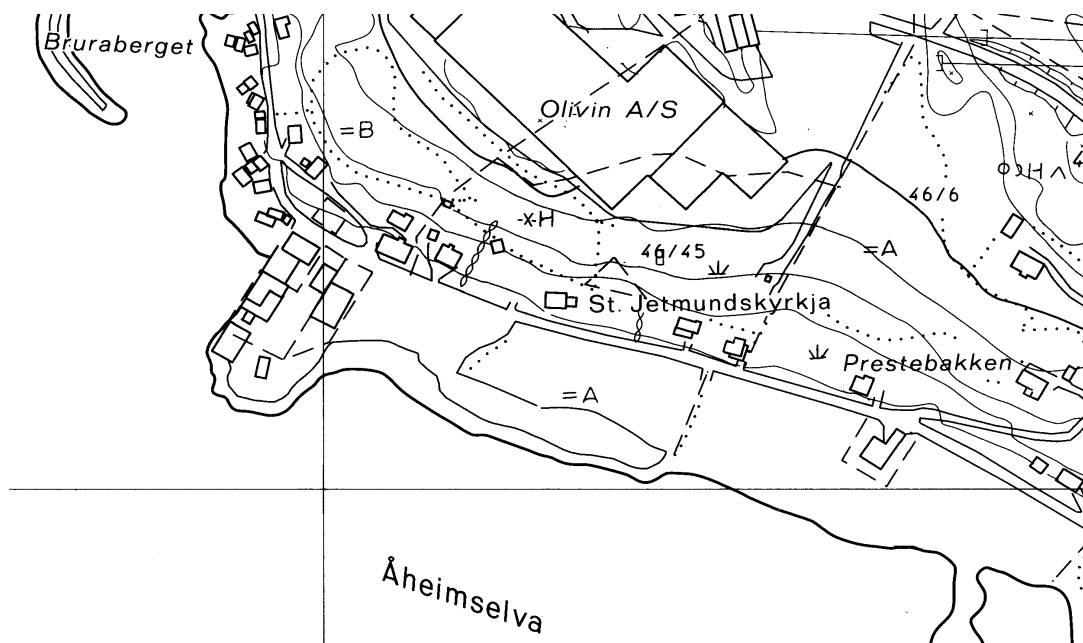

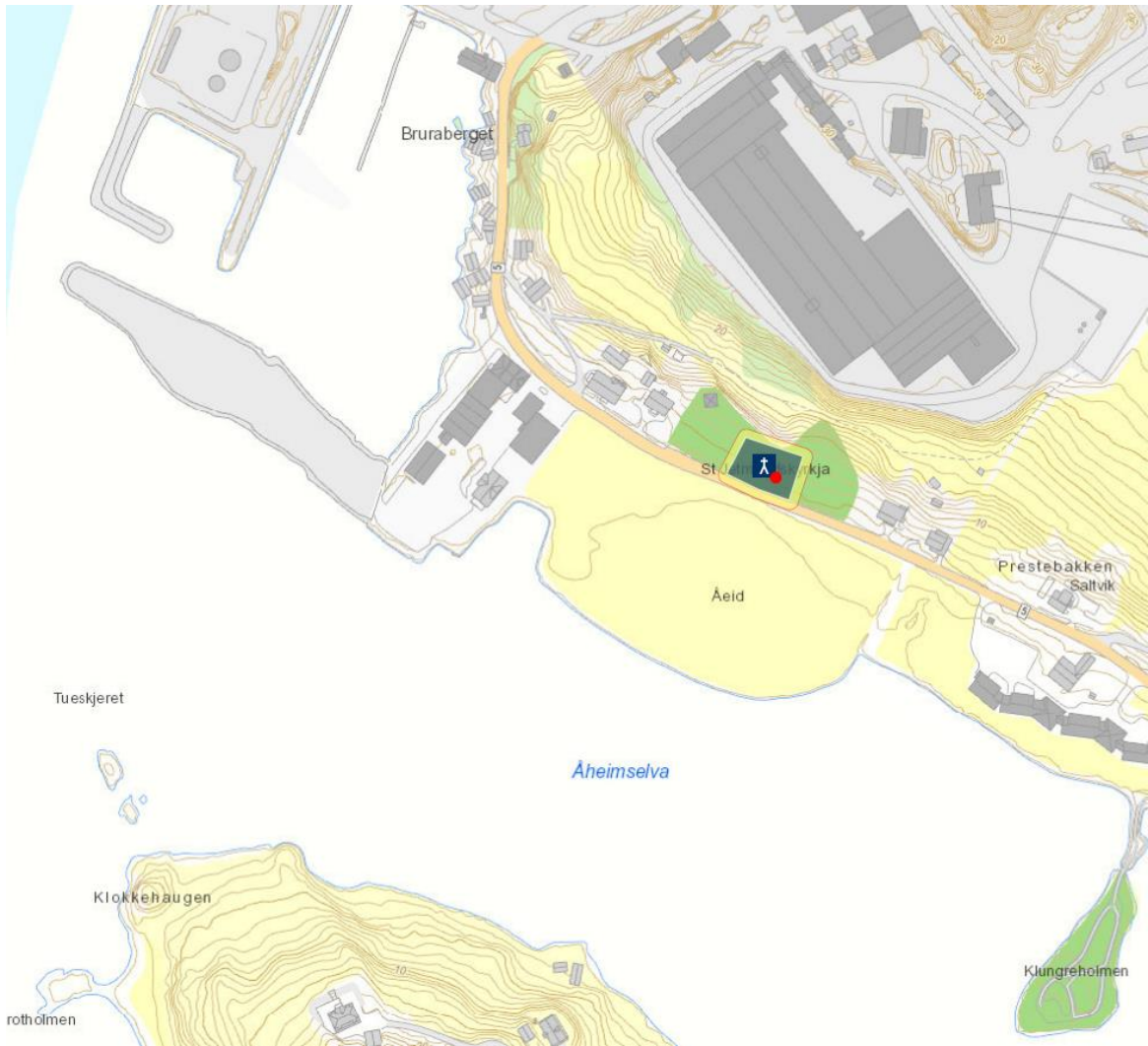

ÅHEIM (VANYLVEN) ST. EDMUND [St. Jetmund], gnr. 46 Åheim (Vanylven sogn).
Vanylven kommune.

ID 85534

Eldste omtale av kirken er i 1403 (*Jatmvndar kirkiv*, DN VIII:232). Steinkirken står på (gnr. 46) Åheim. I 1722 ble målene oppgitt å være 28x13 alen, derav 9 alen for korpartiet. I 1766 ble den beskrevet som følger: ”Vandelvs-Kirke, som er Hoved-Kirken i Kaldet, bygt i Catholske Tider, og opført af Kampesteen, med meget store og jævnhuggede Grundsteene (...) Paa Vestre Kant har den i de seenere Tider faaet en Tilbygning af Træe, bekostet af Statlandets nærmeste Beboere, hvilke ai altid kan komme over paa hin Side af Landet til deres egen Sogne-Kirke (...) Indvendig har den ingen betydelige Zirater”. Kirken ble i 1863 revet ned til om lag 1 m over bakkenivå, men både korportalen, korbuen var bevart in situ. Ny kirke for Vanylven sto samme år ferdig på (43) Slagnes noen kilometer lenger nord (AJ 095-5-2), en langkirke i stein. I 1931 ble den da gjengrodde kirketufta ryddet, og fra 1937 ble bygningen gjenreist under ledelse av Cato Enger. I 1957 sto den ferdig og ble vigslet av biskopen. Engers undersøkelser av ruinen viste at kirken opprinnelig hadde hatt rektangulært skip (utv. 11,7x8,2 m) og smalere, nær kvadratisk kor (5,6x5,6 m). Skipet hadde portaler mot nord og vest, koret mot sør, og alle veggåpninger var i marmor. Portalvangene var svært nøkterne, mens korbueåpningen hadde tre recesser med søyler. Dette gir en sannsynlig datering av kirken til første halvdel av 1100-tallet. På skipets østvegg er det en alternisje på hver side av korbueåpningen. Bygningens rektangulære form i tidlig nytid bør således være resultat av en yngre ombygging/utvidelse av koret. Pga. plassmangel på kirkegården ved den nye kirken ble kirkegården rundt den gamle kirken i 1923 utvidet med 700 m² mot vest (Fiskå & Halse 1963, Fiskå 1965:41ff, 103f, Strøm II:312). I 1589 ble Vanylven residerende sognekall under Volda (Thr.R. 62), men i 1741 ble det eget sognekall med Syvde som anneks (Strøm II:301). Dedikasjonen etter DN VIII:232 (1403). Bnr. 1 av Åheim heter Prestegarden og bnr. 6 Prestebakken. En haug ute på odden på (71) Tue, tvers av Åheimselva for Jetmundskyrkja, heter Klokkehaugen. (kartreferanse: AJ 094-5-2).

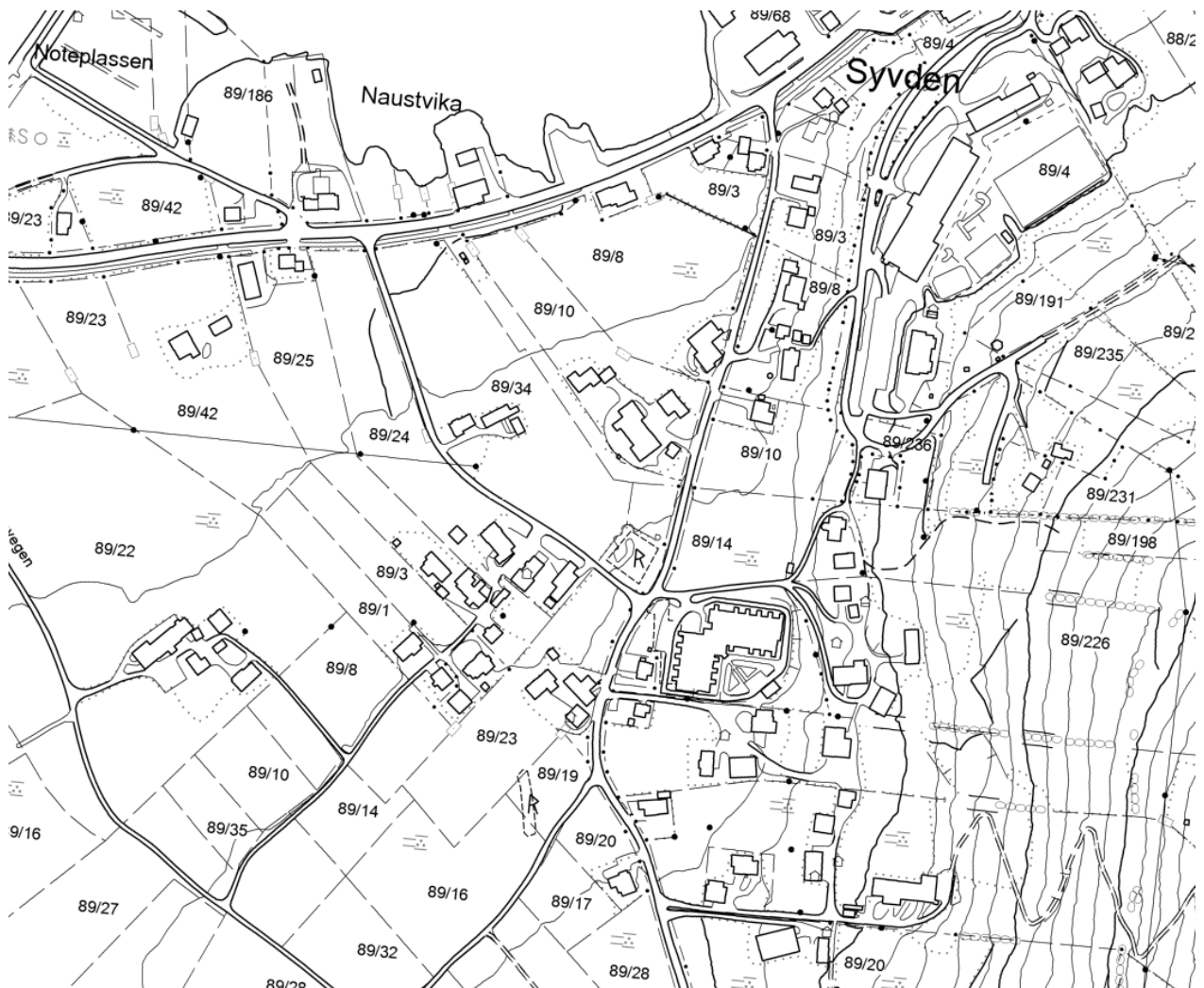

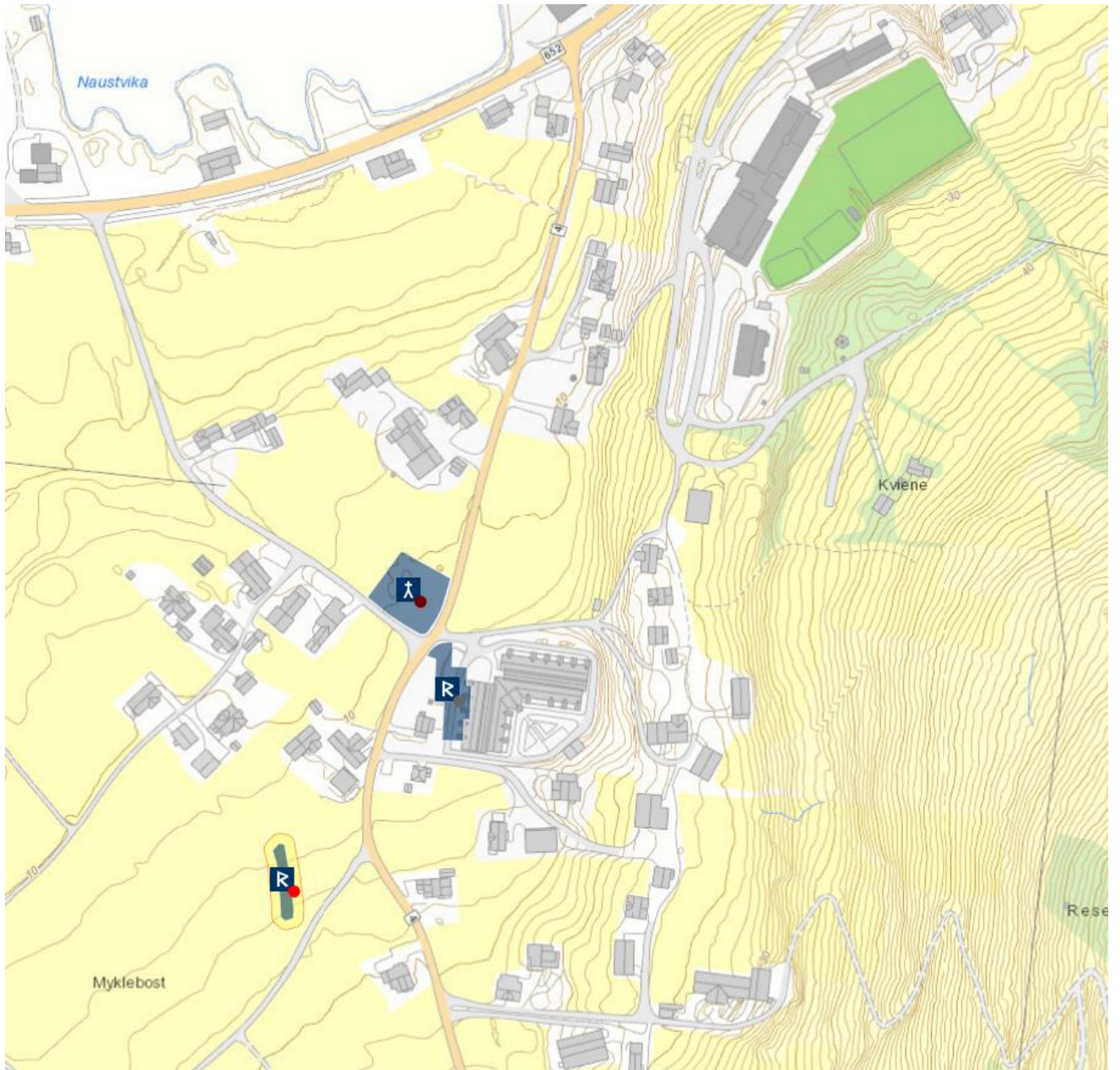

MYKLEBOST (SYVDE) ST. OLAV, gnr. 89 Vik (Syvde sogn). Vanylven kommune.
Nedlagt kirkested.

ID 129434

Eldste omtale av kirke og sogn på (gnr. 89) Myklebost er i 1432 (*Olafs kirkio sokn j Sybde*, AB 136). Nåværende Syvde kirke, en langkirke i tømmer bygd 1836, står på bnr. 25 av (gnr. 88) Vik. En stavkirke på Myklebost ble revet i 1836 og materialene solgt til en privatperson (Nicolaysen 1862-66:506). Myklebost er ”meget større end nogen anden Gaard i Herredet” (NG 14). I 1743 ble kirken beskrevet som ”en stavebygning med støtter” (Mordt 2008:86), dvs. oppskordet. I 1766 får kirken følgende omtale: ”Søvde-Kirke, en liden, gammel og uanseelig Stav-Kirke, som verken ud- eller indvendig har noget mærkværdigt at framvise”. I de eldste skriftlige kilder beskrives stavkirken som en rektangulær bygning med våpenhus i vest, og med portaler i skipet i vest og i korpartiet i sør. Hvorvidt dette er den opprinnelige formen er uvisst. ”Tufta som St. Olavskyrkja stod på, var nok ikkje den aller beste. Elva, Røfsdalselva, kunne fløyme opp og leggje heile området på flata under vatn” (Brekke 1945:92ff, Ørstavik 1970, Strøm II:318). Dedikasjonen er etter AB 136 (1432). I 1589 var Syvde anneks under Volda og ble betjent av en res. kap. i Vanylven. Det var på et tidspunkt gjort grøfting og inngjerding av den gamle gravplassen for å ta den i bruk igjen, men planene ble aldri realisert (Brekke 1945:96). (kartreferanse: AL 095-5-1).

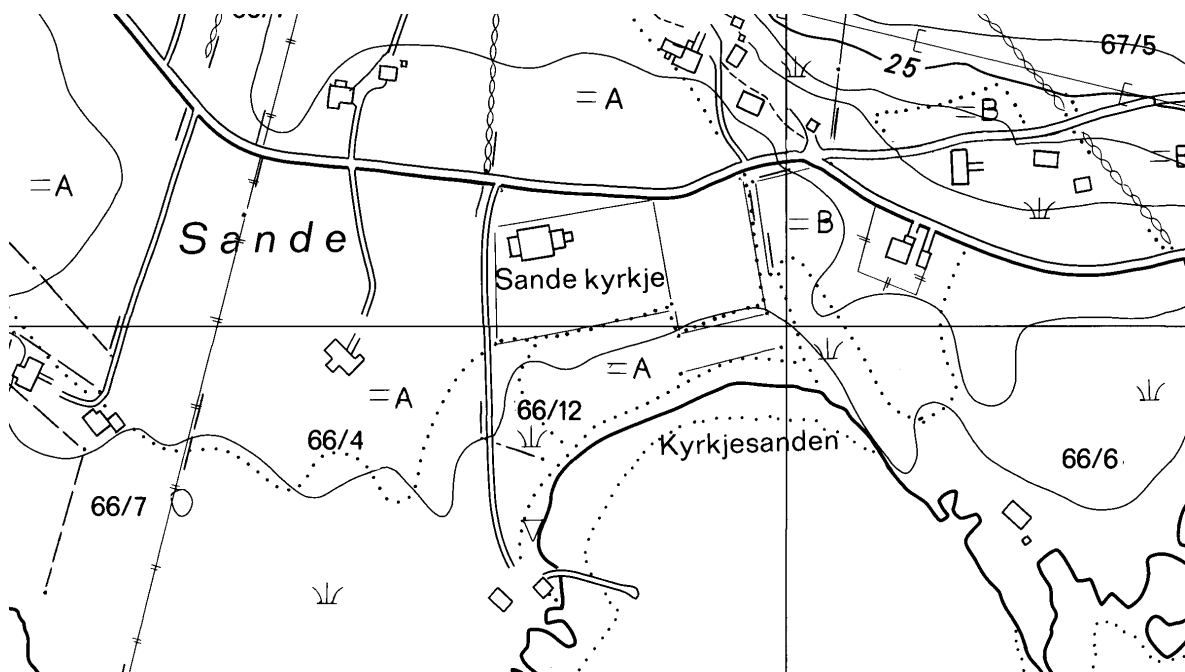

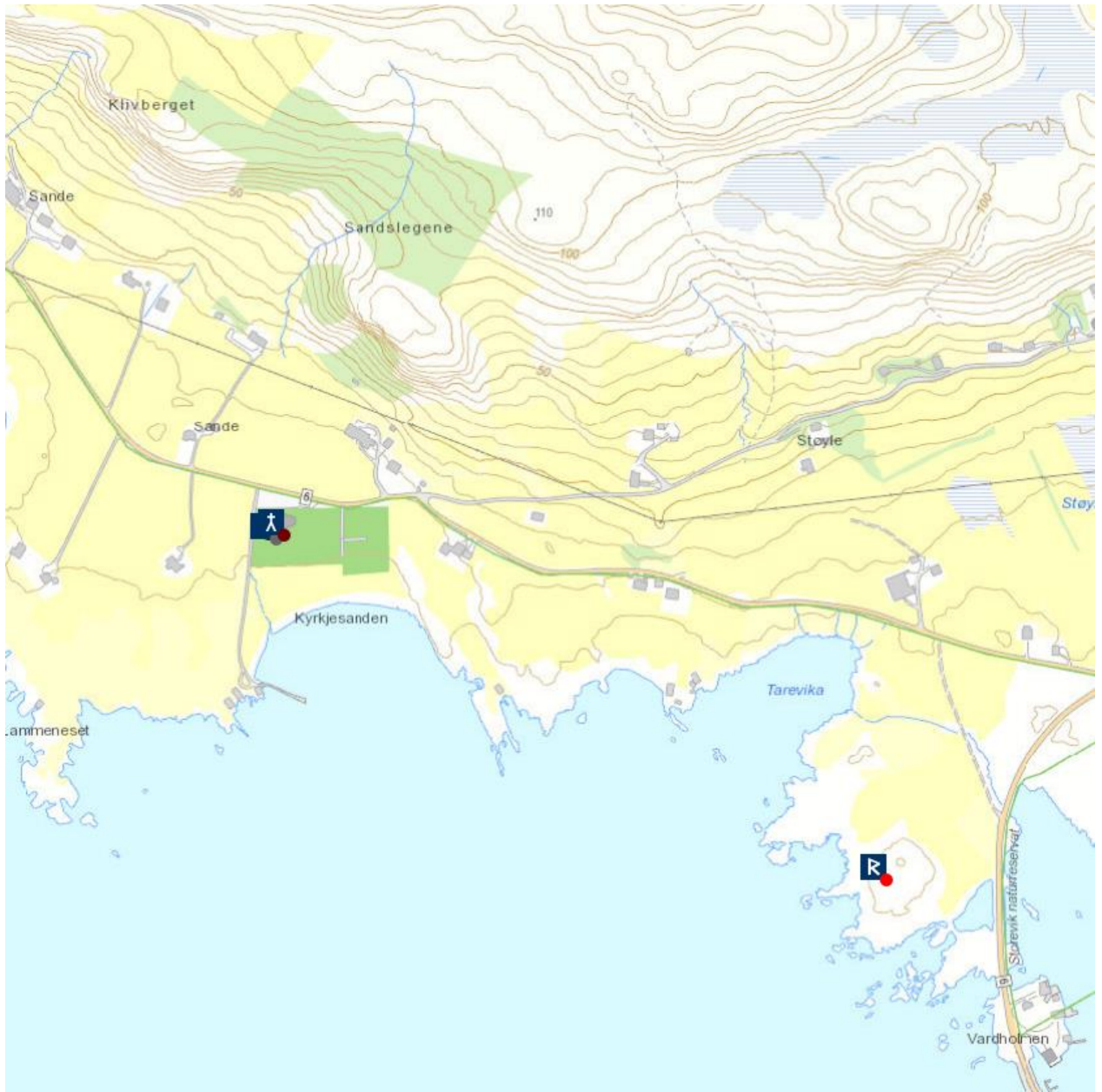
SANDE KOMMUNE

SANDE, gnr. 66 Sande (Sande sogn). Sande kommune.

ID 85381

Sande lå til ei adelsslekt i 1329 (*herra Petrus j Ædoeyu*, DN II:172), den samme som satt med kirkestedsgården Edøy. Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Sandz kirkio*, AB 137). Tidlig på 1700-tallet ble kirken beskrevet som en stavkirke med korsformet grunnplan, tårn over midten, et mindre tårn over et tilbygg i øst og et våpenhus i vest (Nicolaysen 1862-66:506). Bygningen hadde da følgende mål: koret 20x28 fot, skipet 44x28 fot, tverrskipene 20x20 fot og våpenhuset 12 fot i kvadrat. I 1743 ble kirken beskrevet som ”en stavebygning med støtter” (Mordt 2008:86), dvs. oppskordet. ”Thi sønden paa Øen ligger de fleeste og beste Gaarde i en meget behagelig Situation, tillige med Sandøe Kirke, som egentlig staar paa den Gaard Søre-Sandøe eller Kirke-Sandøe, og er en temmelig stor Stav-Kirke, inden til meget vel prydet med Malning, Forgyltning og andre Ornamenter”. I 1835 ble kirken revet og en langkirke i tømmer med innsnevret kor og sakristi i øst og våpenhus i vest reist ”på den gamle kyrkjestaden”. I 1863 og 1874 ble bygningen sterkt skadet av kraftige stormkast. I 1880 ble det bestemt å bygge ny kirke etter at den eldre var revet. Nåværende kirke har en grunnplan tilnærmet lik den eldre fra 1835 (Strøm II:285, Rabben 1980, Ørstavik 1977). En oval forhøyning inne på kirkegården, sør for/inntil nåværende kirke antyder hvor tidligere kirker har stått. I 1589 lå Sande som anneks til Herøy, i 1865 ble det skilt ut som eget kall (NG 18). Rett ned for kirken heter det Kyrkjjesanden. På (73) Nordre Sande heter det Korsneset, en antydning om et tidligere kors i friluft. (kartreferanse: AJ 099-5-3). (Oppdatert tekst 26.10.2015)

HERØY KOMMUNE

HERØY STA. MARIA, gnr. 39 Herøy (Herøy sogn). Herøy kommune. Nedlagt kirkested.
ID 84565

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Herøvia kirkio*, AB 137), av prest i 1385 (*Biærnæ Simvnr son prestr i Hæroeyghvm*, DN III:463). Nåværende Herøy kirke står på (gnr. 37) Myklebust (AK 101-5-2). Den middelalderske steinkirken sto på (39) Herøy, på østspissen av ei mindre øy noen kilometer sørøst for nåværende kirke. Kirken ble revet i 1859, og en tømmerkirke ble reist rett vest for den eldre kirken. Middelalderkirken ble revet og stein fra denne ble benyttet til grunnmur for den nye samt til å forhøye kirkegårdsmuren. I 1916 ble tømmerkirken demontert og flyttet til Myklebust hvor den ble gjenreist i en noe endret form, og kirkestedet på Herøy ble lagt øde. Seinere ble bruken av kirkegården tatt opp igjen. Steinkirken hadde ved rivingen rektangulært grunnplan med målene 22,3x8,6 m (utvendig), portaler i skipet mot vest og nord og i korpartiet mot sør. Veggene var delvis kledd med kvader i lokal marmor, og hele eller deler av kirken har hatt en profilert sokkel. Mot skipets sørøsthjørne var det på et tidspunkt blitt satt opp en forstøtningsmur mot vestre del av sørveggen. Etter at kirken ble revet ble det påført et 0,7-1,2 m tykt lag sjø- og skjellsand, og over dette et 5-15 cm tykt lag myrjord, over hele kirkegårdsområdet. Ifølge Eide er det trolig at kirken ble bygd på 1100-tallet (Eide 1974, Rabben 1972:42ff, Ekroll 1997:271f). Dette antyder dermed at kirken opprinnelig hadde rektangulært skip med smalere, rektangulært kor, og at den rektangulære form ved rivningstidspunktet var et resultat av en ombygging av det eldre koret. Kirken sto på kanten av en knaus som går bratt ned i sjøen, men det er tvilsomt om dette skulle være grunnen til at den ikke hadde sørportal. Dedikasjonen er etter DN XVII:681 (1474). 26. juni 1433 var biskop Aslak Bolt i visitas på Herøy (DN V:631), og generelt skulle han være *j Herøiom iij næter* (AB 190). Prestegjeldet lå som prebendekall til kapellanen ved Vår Frue Kirke i Trondheim fram til 1747 da det ble et fritt kall (NG 36), og før reformasjonen var Herøy et av de seinmiddelalderske kannikgjeld (Dybdahl 1989:189ff). I 1589 var Herøy hovedkirke med annekser på Hareid, Ulstein, Sande og Rovde (Thr.R. 61). I 1766 var Herøy hovedkirke med Sande og Rovde som annekser. I tilknytning til kirken og gården er det kjent en gildestue på Herøy på 1430-tallet (DN V:631). I tillegg skal det ha stått et "kloster" på en haug på Herøy kalt Klosteret (Strøm II:275). Dette dreier seg rimeligvis om et selehus, muligens med et tilhørende kapell. Ifølge en lokal tradisjon skal "3de Søstre som vare i Havs Nød" ha lovet å bygge kirker dersom de ble reddet, og de lot bygge på Herøy, Kinn og Giske (Rabben 1972:40, sitat fra sogneprest Grüner i 1819, og han nevner flere andre varianter over dette og lignende sagn mht. bygging av kirke på Herøy). (kartreferanse: AL 101-5-3).

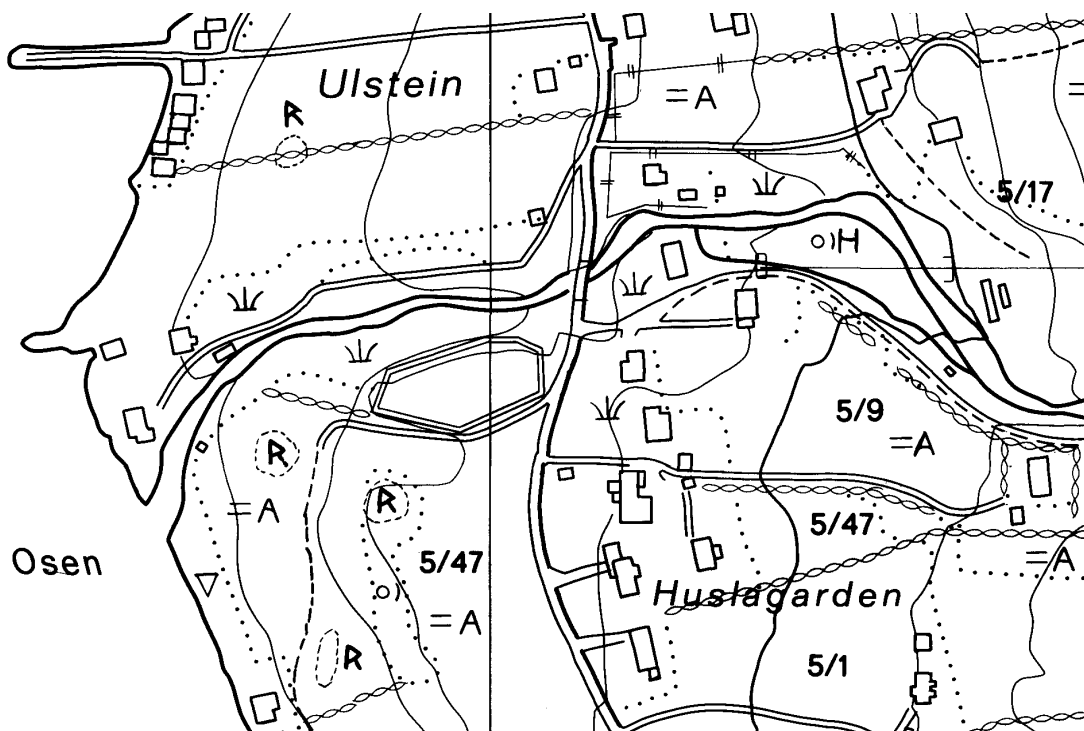

ULSTEIN KOMMUNE

ULSTEIN ST. LAURENTIUS, gnr. 5 Ulstein (Ulstein sogn). Ulstein kommune. Nedlagt kirkested.

ID 115114

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Vlfsteins kirkio*, AB 134). Den middelalderste steinkirken sto på (gnr. 5) Ulstein, i det eldre tunet. Kirken hadde rektangulært skip (ca. 12x9 m) med smalere, trolig rektangulært kor (ca. 5x6,5 m; begge mål utvendige). Bygningen hadde marmorkvader i hjørner og veggåpninger, og en sannsynlig datering er 1100-tallet. Skipet hadde inngang i vest, koret hadde inngang mot sør. Ut fra de bevarte rester av bygningsfundamentet ser det ut til at skipets sørvegg er lengre enn nordveggen, og at koret derfor har en skjev vinkel på skipet. På 1660-tallet ble det bygd til et tverrskip mot sør, og kort etter ble vestportalen murt igjen og ny inngang åpnet i nord og et våpenhus oppført. Under utgravningen av tufta i 1974 ble det registrert kulturlag under kirken, trolig fra en eldre tunbebyggelse. I 1847 slo lynet ned i tårnet og forårsaket så store skader i bygningens murer at kirken ble revet året etter. Samtidig ble råbygget for ny kirke satt opp kort vest for den gamle kirketufta, og i 1850 ble kirkegården utvidet. Nykirken var en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, sakristi i øst og våpenhus i vest. I 1878 ble kirkestedet flyttet til (8) Vik (Ulsteinvik) (AM 101-5-1), og nåværende kirke sto ferdig samme år. Denne er også en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, et langt kor/sakristi i øst og en stor forhall med våpenhus i vest. I 1766 ble kirken beskrevet som "en liden og ældgammel Steen-Kirke, som har ingen betydelige Ornamenter, og er i de senere Tider, formedelst Meenighedens tilvoxende Antal, forøget med en vanhældende Tilbygning af Træ" (Bjåstad 1977:209ff, 448ff, Eide 1974, Strøm II:253). Dedikasjonen etter DN XXI:699 (1507). I 1589 var Ulstein anneks under Herøy, og en residerende kapellan satt på Hareid. I 1747 ble kallet fritt med Hareid som hovedkirke, men presten var flyttet til Ulstein (Strøm II:250). Kirkegården har langoval form, noe som trolig skyldes terrengforholdene. Få titalls meter sørvest for kirkegården ligger to gravhauger. (kartreferanse: AM 102-5-3).

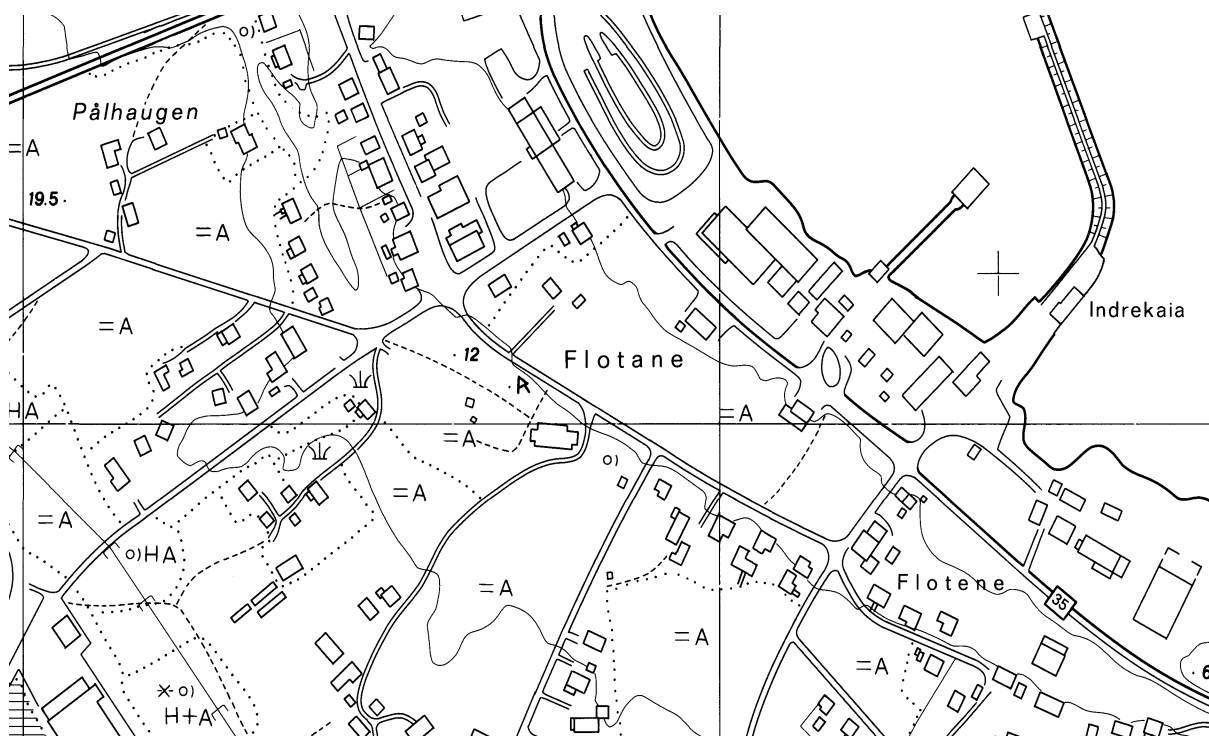

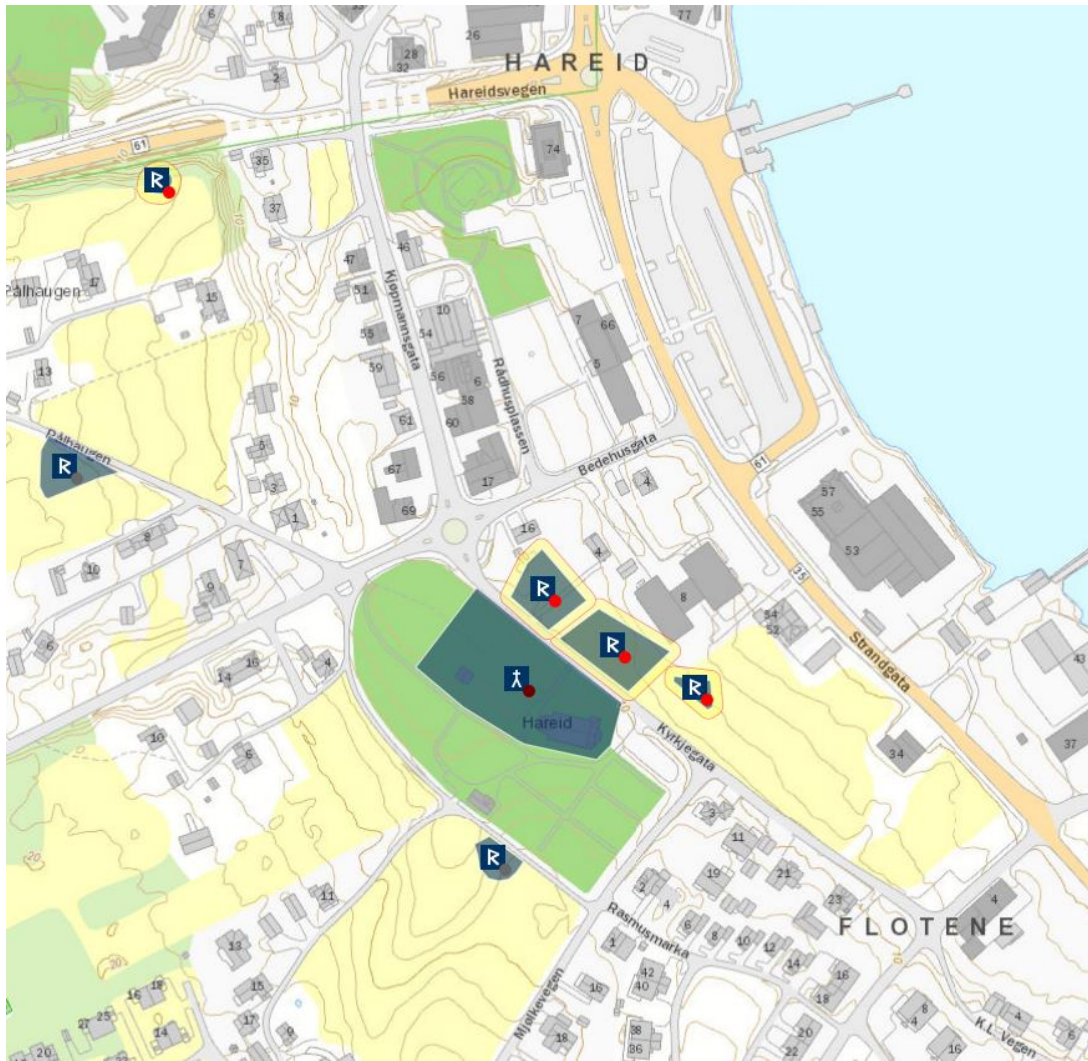
HAREID KOMMUNE

HAREID, gnr. 41 Hareid (Hareid sogn). Hareid kommune.

ID 84483

Eldste omtale av kirken (indirekte) er i 1432 (*Hadareidz sokn*, AB 134). Den eldste kjente kirken på (gnr. 41) Hareid var en stavbygning. Rundt 1640 ble det bygd til et tverrskip i tømmer mot nord, delvis for å avstive den gamle kirken. Det gamle skipet målte om lag 20x8,15 m, koret 5,6x6,9 m (bredden størst), og våpenhuset i vest 5 m i kvadrat. I 1766 het det at den var ”en temmelig stor men gammel og uanseelig Stav-Kirke (...) Videre falder ikke at erindre ved Kirken selv, som har slet ingen betydelige Zirat eller anden Mærkværdighed; men paa Kirke-Gaarden staaer en høi Bauta-Stein”. Denne kirken brant etter lynnedslag i 1806. Nybygget, en bordkledd tømmerkirke med åttekantet grunnplan med et lite kortilbygg i øst og våpenhus i vest, ble påbegynt i 1807 men sto ferdig først i 1820. Temmelig snart begynte tømmerkirken å sige pga. dårlig byggegrunn, og i 1876-77 ble den revet. Ny kirke, den nåværende, sto ferdig i 1877. Middelalderkirken sto der Prestestova nå står, og ”austover til den store bøken. Då dei la grunnmuren for Prestestova, kom dei ned i tuftene til stavkyrkja”. Kirken fra 1820 sto litt lenger øst enn stavkirken: ”Sakristiet nådde så langt som til den gamle bautasteinen”. For å få god byggetomt til nåværende kirke ble det kjøpt inn et jordstykke ”et godt stykke lenger aust enn der den gamle kyrkja låg” (Bjåstad 1970:192ff, 1977:216ff, Måseide 1977). I 1589 fikk Hareid en residerende kapellan og var anneks til Herøy kirke (Thr.R. 61f). I 1747 ble Hareid et selvstendig kall, men på 1770-tallet bodde likevel presten på Ulstein (NG 50). Bnr. 3 av Hareid, nord for kirken, heter Korsneset, en antydning om et tidligere kors i friluft. På ØK er det er rune-R få titalls meter nord for kirken, og den viser til en bautastein. Tidligere fantes det enda en, men den skal være lagt i grunnmuren på en eldre kirke (Måseide 1977:7). Kirkegården er blitt utvidet seks ganger, i 1834, i 1859 (½ mål sør for 1820-kirken), i 1877 (4/5 mål mot øst), i 1910 (1 mål langs hovedveien i hele kirkegårdens lengde), i 1923 (1940 m² mot nord til den nåværende veien), i 1942 (2,5 mål mot sørvest) og i 1977 var ny utvidelse nær forestående (Måseide 1977:31). (kartreferanse: AN 102-5-4).

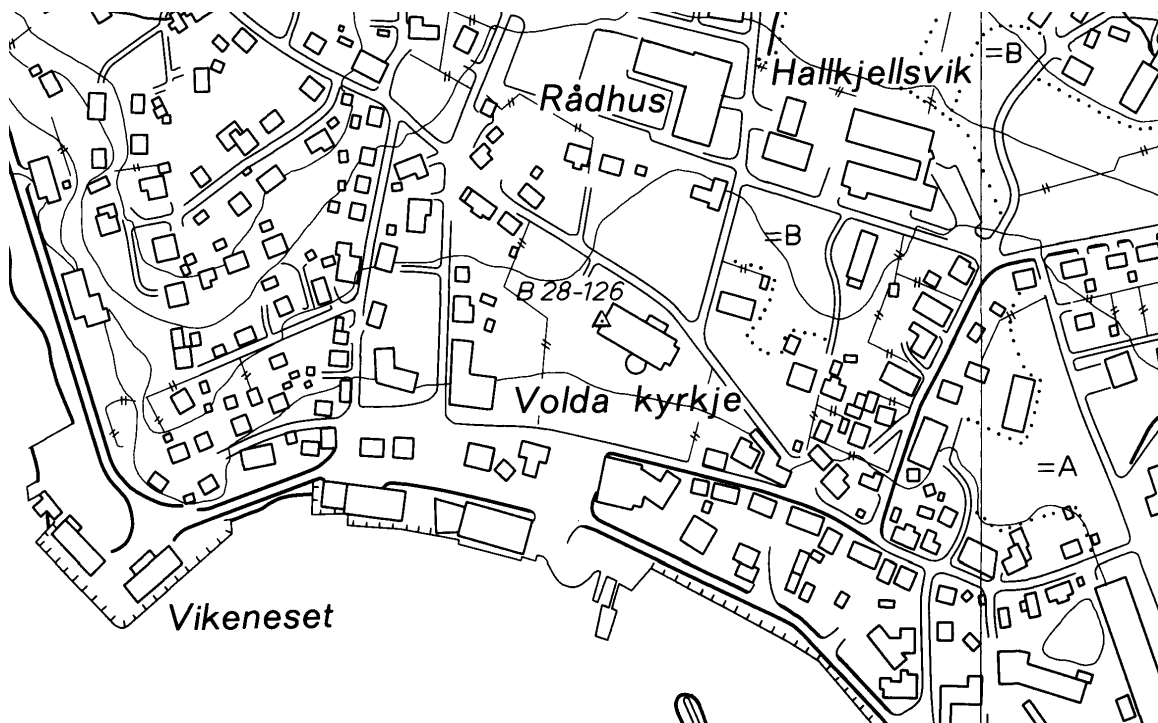

VOLDA KOMMUNE

HALLKJELLSVIK (VOLDA) ST. OLAV, gnr. 19 Hallkjellsvik (Volda sogn). Volda kommune.

ID 85865

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Halkelsuiks kirkio*, AB 136), men prestegård er nevnt i 1338 (*Oeyrum prestgarðenom j Valld*, DN V:124). Den eldste kjente kirken på (gnr. 19) Hallkjellsvik var en stavkirke. Skipet var trolig 35x16 alen, koret 8x11 alen. En gang på 1500-tallet skal det ha blitt bygd til et tverrskip på stavkirken mot sør ("Storkirken"), og i 1551 ble materialene fra et da revet korshus på (160) Ulvestad i Dalsfjord benyttet til et tverrskip mot nord ("Nykirken"). På 1820-tallet ble kirken utvidet med et galleri, men uansett var kirken for liten og den ble delvis revet i 1858. Koret og sakristiet ble stående som interimskirke. Nykirken sto ferdig samme året, en tømmerbygning med korsformet grunnplan og våpenhus med tårn i vest. Kirken brant i 1929, og bedehuset ble benyttet fram til nåværende steinkirke sto ferdig i 1932. Stavkirken sto "litt lenger nede på kyrkjegarden enn dei to seinare kyrkjene. 'Nyekyrkja' nådde gjerne så langt opp som til muren nedanfor sakrestitrappa no" (Ørstavik 1973, 1982). Steinkirken ble tillatt reist "på den tidligere kirketomt", og det ser i dette tilfellet ut til å menes bygningstuft og ikke kirkegård. Dedikasjonen er etter DN VII:563 (1523). 2. juli 1433 var erkebiskop Aslak Bolt i visitas på Hallkjellsvik (DN V:632). Ved visitas på 1430-tallet skulle biskopen ha i *Halkelswik iij næter* (AB 190). I 1589 var Volda hovedkirke med annekser i Ørsta, Vannylven, Syvde og Hjørundfjord (Thr.R. 62). I 1766 var annekseene kun Ørsta (Strøm II:217). "Strax Østen for denne rette Kirkegaard en stor og uinhegnet Plads, som ogsaa siges at have været indviet til en Kirkegaard, i anledning af en Pest eller smitsom Syge, der (uvist paa hvad Tid) skal have grasseret her i Egnen saa stærkt, at de Dødes Antal ikke kunde rummes i den gamle Kirkegaard" (Strøm II:223). (kartreferanse: AO 097-5-3).

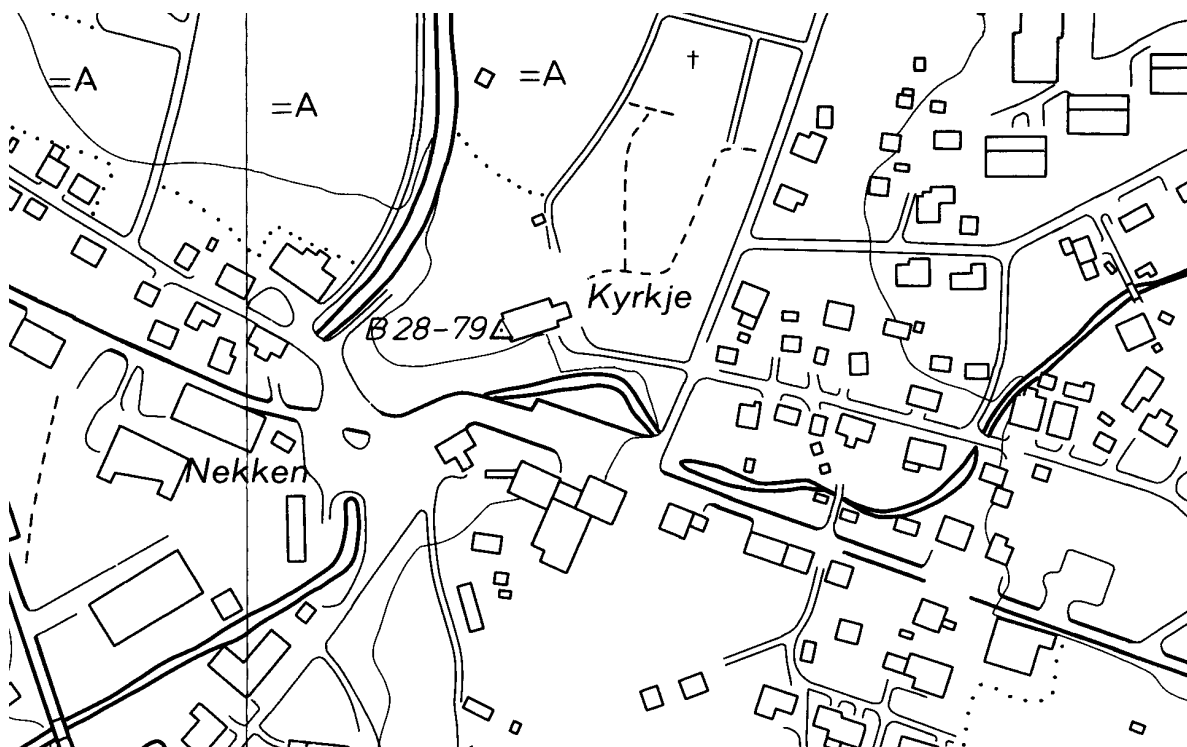

ØRSTA KOMMUNE

VELLE (ØRSTA) HELLIGE KORS, gnr. 15 Velle (Ørsta sogn). Ørsta kommune.

ID 85910

Eldste omtale av kirken er i 1385 (*Oerstr kirkiv*, DN III:463). Den første kjente kirke på (gnr. 15) Velle var en stavkirke, på et sted som i dag kalles Vallabakken. Tverrskip i stavverk mot nord og sør var blitt bygd til før 1685, slik at den fikk korsformet grunnplan, og den ble dette året oppgitt med følgende mål: skipet 19,8x8,7 m, tverrskipene hadde et tilsvarende flatemål, våpenhuset i vest målte 4,3 m i kvadrat. Også våpenhuset var i stavverk. Kirken hadde på dette tidspunkt innganger til skipet fra vest, til tverrskipene fra nord hhv. sør og til koret (trolig) fra sør. Trolig har den eldste planløsningen hatt rektangulært skip med smalere, rektangulært kor – muligens mye lik det en fortsatt finner ved Kværnes kirke. I 1665 var takrytteren blitt sterkt skadet som følge av lynnedslag og måtte nybygges. I 1766 ble kirken omtalt som følger: ”Ørsten Kirke, som ligger paa en høi Bakke imellem tvende Elve-Greene, har altsaa en meget behagelig (...) Situation (...) Kirken bestaaer kun af Staver, men er dog opbygt i Form af et Kors, og indvendig meget vel prydet med Malning, Forgyldning og Billedhugger-Verk, især hva Alter-Tavlen angaaer; saa at den med Billighed bør ansees for een af vore smukkeste Kirker”. Kirken ble revet i 1864 etter at nåværende kirke var blitt til dels ferdigstilt noen titalls meter mot nordøst, delvis på utsiden av den gamle kirkegården. Kirkegårdsmuren i stein ble lødd samtidig med byggingen av nykirken. ”Frå ferdavegen med Kyrkjebrua nådde heile området med kyrkjetuft og kyrkjegard ikkje stort lenger opp enn forbi våpenhuset i den nye Ørsta kyrkje”. Kirkegården er utvidet mot nordøst en rekke ganger (Ørstavik 1972, 1990, Myklebust 1933:85ff, Strøm II:240). Dedikasjonen etter AB 136 (1432) og DN XXI:995 (1553). I 1358 må Ørsta kirke ha vært uten egen prest, og således annekskirke, da et brev ble skrevet *i kirkivgardenom i Oerstr* av sogneprestene i Volda og Herøy (DN III:463). I 1589 lå Ørsta som anneks til Volda og skulle ha tjeneste hver tredje helligdag (Thr.R. 62), likeså i 1766 (Strøm II:217). Et stykke opp/nordøst for kirken heter det Kyrkjehaugen. (kartreferanse: AO 098-5-4).

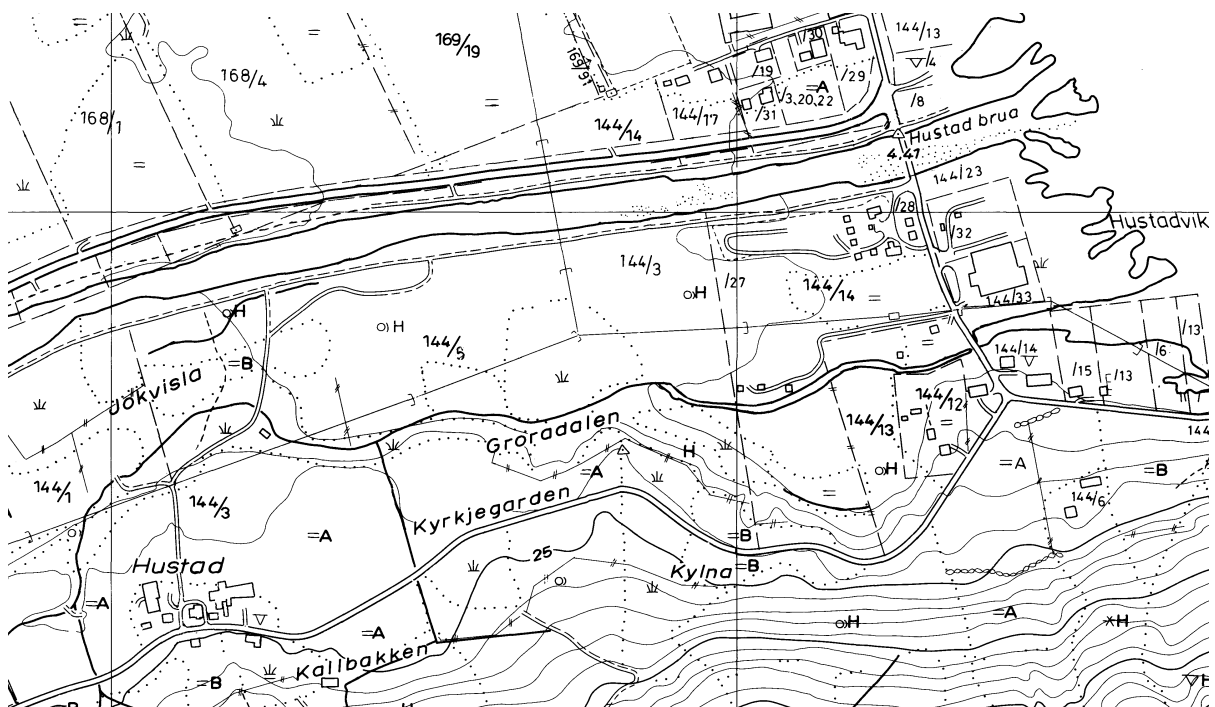

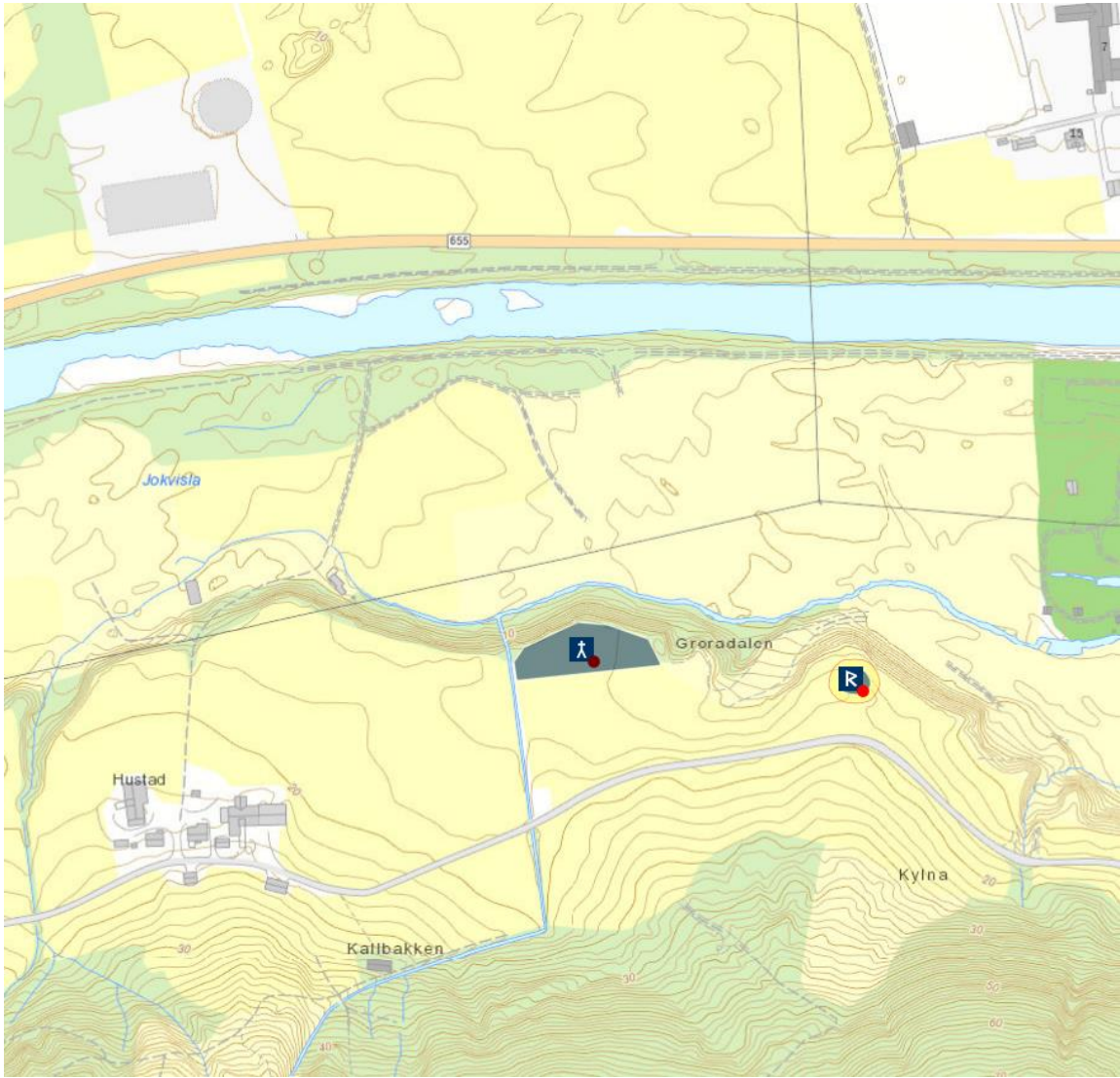

HUSTAD (HJØRUNDFJORD) VÅR FRUE, gnr. 34 Hustad (Hjørundfjord sogn). Ørsta kommune. Nedlagt kirkested.

ID 214955

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Worffrv kirkio j Bonadale*, AB 136). Stavkirken sto på (gnr. 144) Hustad fram til 1580-tallet (1581 alt. 1584). Da ble kirkestedet flyttet til (59=169) Sæbø etter at kirken på Hustad nær var gått med i elvebrudd pga. flom. Noen årtier før elvebruddet var kirken nær blitt ødelagt av snøskred. Nåværende kirkested ligger omlag 700 m nordøst for den middelalderke kirkelokaliteten og på nordsida av Bondalselva. Tuftstedet for middelalderkirken skal være om lag 200 m øst for nåværende tunområde, der det heter Kyrkjegarden. ”På Hustad talar dei enno om Kyrkjegarden der kyrkja skulle stå. Berre eit hjørne av denne er no att på reinekanten mot elva. Eit led mot den gamle kyrkjegarden vert enno kalla Porteledet. Thomas Hustad fann den samanfalne kyrkjegardsporten under jordflata ved dyrkinga. Han bygde stabburstrappa si av dei fine hellene”. Det ser ut til at selve kirkebygningen ble demontert etter elvebruddet og deretter flyttet til Sæbø sammen med kirkens inventar. ”På Sæbø fekk kyrkja tuft i søraustre hjørnet av noverande kyrkjegard, og tre år etter elvebrotet stod ho ferdigreist”. Ifølge vitneopptak i 1715 var kirken da et stavbygg med langskip, kor og våpenhus, og rundt kirken var det svaler. I 1711-13 ble det bygd til en korsarm i tømmer mot sør, svalene ble revet og kirken fikk utvendig panel. I 1766 ble den sådan beskrevet: ”en af Staver bestaaende Kors-Kirke, der i Længde holder 26 og i Bredde 22 Skridt, foruden Choret, som er 10 Skridt langt, og har en Tilbygning af et lide Sacristie, hvori findes nogle gamle og ubetydelige Bøger, blant andet en gammel Gradual, i hvilken Kirkens Skæbne er optegnet”. I 1880 ble nåværende kirke bygd og samme året ble stavkirken revet. Nykirken er en langkirke i pløyd plank med tårn i vest og et mangelkantet korutbygg i øst. I forbindelse med nybyggingen ble kirkegården utvidet vestover med 1200 m², og nykirkens østvegg endte opp 38 m vest for stavkirkens vestvegg (Grøvik 1975:117ff, 177ff, Standal 1980, Strøm II:202f, 357). Dedikasjonen er etter AB 136 (*Worffrv kirkio j Bonadale*). Rygh (NG 99) vil mene at det er Hustad i Hjørundfjord som erkebiskop *Pétr af Húsastadum* (1225-1226) kom fra. I 1589 var Hjørundfjord annekst under Volda med residerende kapellan (Thr.R. 62f), og denne bosatte seg i 1599 på (52. 53) Frøland (NG 101). I 1751 ble Hjørundfjord eget sognekall (NG 95, jf Strøm II:202f). (kartreferanse: AR 098-5-1).

ØRSKOG KOMMUNE

ØRSKOG, gnr. 22 (=91) Ørskog (Ørskog sogn). Ørskog kommune.

ID 85909

Eldste omtale av kirken er i 1325 (*Oeyaskogs kirkiu*, DN IV:165). I 1640 betegnes daværende kirke som falleferdig og uhensiktsmessig liten, og ny kirke – visstnok (også) i stavkonstruksjon – sto ferdig i 1643 (alternativt kort etter 1666) på samme tuft. Begge disse kirkene sto nede på sandmælen på kirkegården. Nykirken hadde rektangulært skip med rektangulært, smalere kor og våpenhus i vest, samt takryttere over koret og våpenhuset. Tverrskip ble deretter bygd til, trolig tidlig på 1700-tallet, slik at den i 1722 framsto med korsformet grunnplan. I 1806 sto ny kirke ferdig oppe på et platå nord for kirkegården, og den ble vigslet året etter. Dette var en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst og våpenhus i vest. I 1873 ble nåværende langkirke reist på samme sted som kirken bygd 1806. Denne eldre kirken ble solgt til Leikanger på Gurskøy i 1872 og står der fortsatt (Fylling u.å.:18ff, Kjølås 1964:225ff). I 1766 ble kirken omtalt på følgende måte: ”Imellem Præstegaardens Vaanings-Huuse og Stranden staaer Ørskoug-Kirke, som vel ikkun er opført af Staver, men dog en ordentlig Kors-Kirke, forsynet med et Par smaae Taarne eller Træe-Spire, og indvendig prydet ei alene med Maler-Arbeid, Skilderier og deslige, men og med kostbart Billedhugger-Verk paa Alter-Tavle, Prædike-Stol, Font og mere” (Strøm II:124). Ved visitas på 1430-tallet skulle biskopen ha *j Øraskog iij næter* (AB 190). Ingen prestegård ved Ørskog kirke nevnes eksplisitt eller implisitt (v/gårdens avling og antall kyr) i 1589, selv om Reformatsen omtaler en *domesticus sacellanus* for kirkene i Sykkylven og Stranda (Thr.R. 64f), hvilket jo forutsetter en prestegård ved hovedkirken på Ørskog. På denne tiden var Ørskog hovedkirke med fem annekskirker og to kapeller: på Stordal, Sykkylven, Stranda, Dal, Synnylven, samt kapellene Geiranger og Døviken. Nordalen og Synnylven ble skilt fra på 1600-tallet, Stranda i 1759 (NG 149). Rett sør hhv. øst for kirken heter det Prestøyrane hhv. Prestemarka. Kirkegården er blitt utvidet i 1858, 188 og 1918 (Kjølås 1964:244). (kartreferanse: AU 104-5-1).

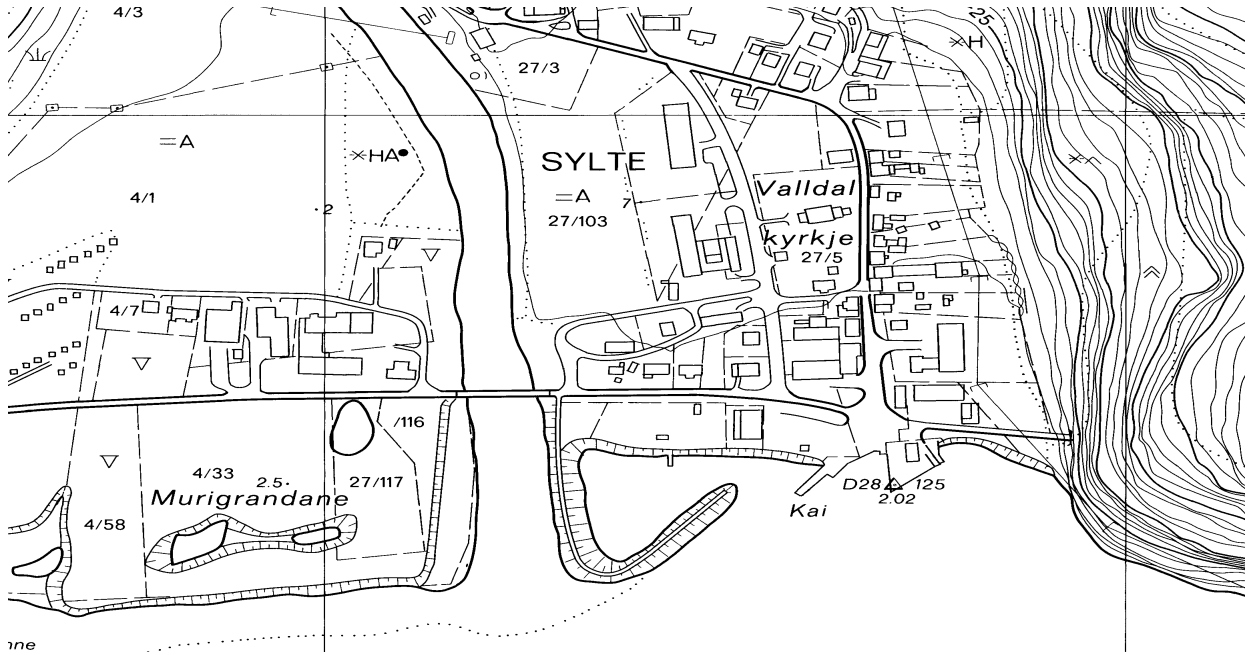

NORDDAL KOMMUNE

SYLTE (DAL/VALLDAL), gnr. 27 Sylte (Norrdal sogn). Norrdal kommune.

Jf. ID 85026

Nåværende Sylte kirke står på (gnr. 27/5) Sylte, på sletta på østsiden av Valldøla der denne munner ut i Norddalsfjorden. Det gamle navnet på bygdene i denne del av fjorden var ikke Norrdal men Dal. Navnet Norrdal dukker opp i de skriftlige kilder først på slutten av 1500-tallet, hvorfor de eldre benevnelser Dal og Sylte er nær identiske (Hoel 1963:14). Således gjelder kildebeleggene for 1432 (*Sulta kirkio sokn*, AB s. 81) og 1548-49 (*Syltte kiiercke*, NLR VI:164) entydig en sognekirke på Sylte. I 1589 (Thr.R. 64) benyttes derimot benevnelsen *Dals kircke*. Dette året ble det forordnet at en residerende kapellan for kirkene og kapellene på Dal, Sunnylvn, Geiranger og Døving skulle som *residens haffue Sylte gaard*, og når tjeneste skjedde ved de øvrige kirker *da myste de tieniste wdi Dals sogn* (Thr.R. 65). Den geografiske relasjon mellom Dal kirke og Døving kapell er på samme sted angitt på slik måte at vi kan slå fast at Dal her er identisk med Sylte og at det dermed var både kirke og prest på Sylte i 1589 (*Dyffuings cappell ligger fra (...) Dall j mijll*). En innførsel i Trondheimsbispens jordebok 1533 (*Daell sogn*, OE 4) er det derfor også rimelig å anta som identisk med Sylte sogn. Fra 1610 til 1634 skal en Arne Eivindsen ha vært prest i Dal sogn, og i hans tid skal ei stavkirke på Sylte ha blitt tatt ned og flytta over fjorden og sør til Norrdal Dalsbygda (Kleiva 1976:15). Om dette er en beretning om en faktisk flytting av bygning og kirkested, eller om det (også) er et tradisjonelt kirkeflyttingssagn er ikke mulig å avgjøre. Muligens ble Sylte da stående uten kirke, for da Strøm skrev sin beretning i 1766 (II:169) sto hovedkirken i Norrdal prestegjeld på (49) Dale i Norrdal Dalsbygda og den ble da kalt *Nordals Kirke*. Uansett ble i 1812 kapellet på (26) Døving, en tømmerkirke bygd 1754, demontert og ført på slede fra Døving og ned til Sylte hvor den ble satt opp der nåværende Sylte kirke står. Døving ligger noen kilometer opp/nordøst i Valldal for Sylte. I 1860 ble det snakk om å bygge ny kirke på Sylte. I 1863 sto kirken ferdig, den nåværende, en langkirke i tømmer med smalere og lavere kor i øst og våpenhus med takrytter i vest, reist på den eldre tufta (Kleiva 1976:18ff). Det finnes i dag ingen kunnskap eller tradisjon i Valldal om hvor kirken eller kirkegården på Sylte var i middelalderen. En sannsynlig forklaring er at hele anlegget ble borte som følge av en naturkatastrofe i 1679. Et voldsomt snøfall utløste da snøskred som igjen medførte oppdemming av elveløpet, hvilket i sin tur resulterte i en storflom i dalmunningen der Syltegården ligger (Kleiva 1976:16f, 23ff). Ifølge Strøm (II:173) hadde et bruk av Sylte tidligere vært prestegård, men gården var på et tidspunkt [1694] blitt hardt skadet av elvebrudd med den følge at matrikkeltaksten ble satt ned fra 3 til ½ våg. Prestebuket hadde på Strøms tid ”en liden, men god Fyrre-Skov, hvoraf Præsten eier de 2/3 deele, og Kirken 1/3”. Etter 1694 ble prestebuket omgjort til presteenkesete, samtidig som (53) Rellingen i Norrdal Dalsbygda ble ny prestegård (Kleiva 1976:16). I 1589 var Sylte residerende kapellani under Ørskog (Thr.R. 64), men i 1673 ble Sylte sammen med Sunnylvn et selvstendig kall (Hoel 1963:17). (kartreferanse: BD 100-5-2). (Oppdatert tekst 27.02.2009)

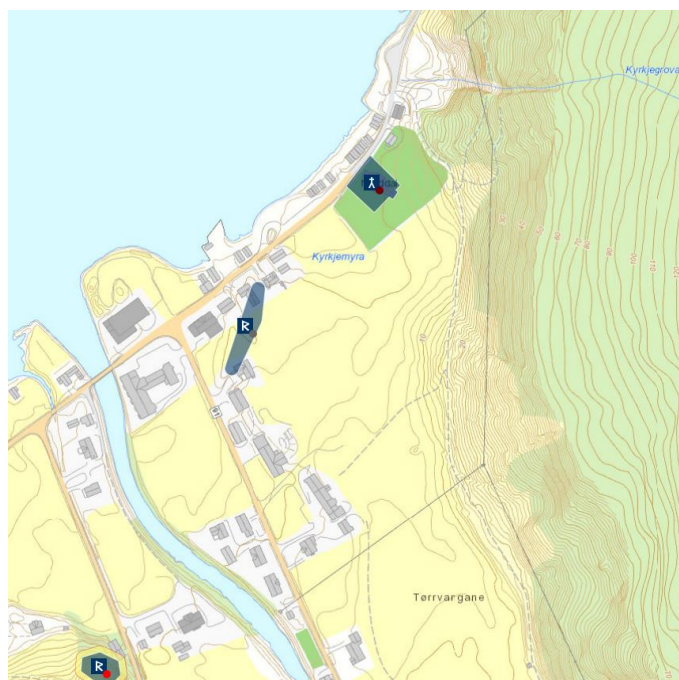
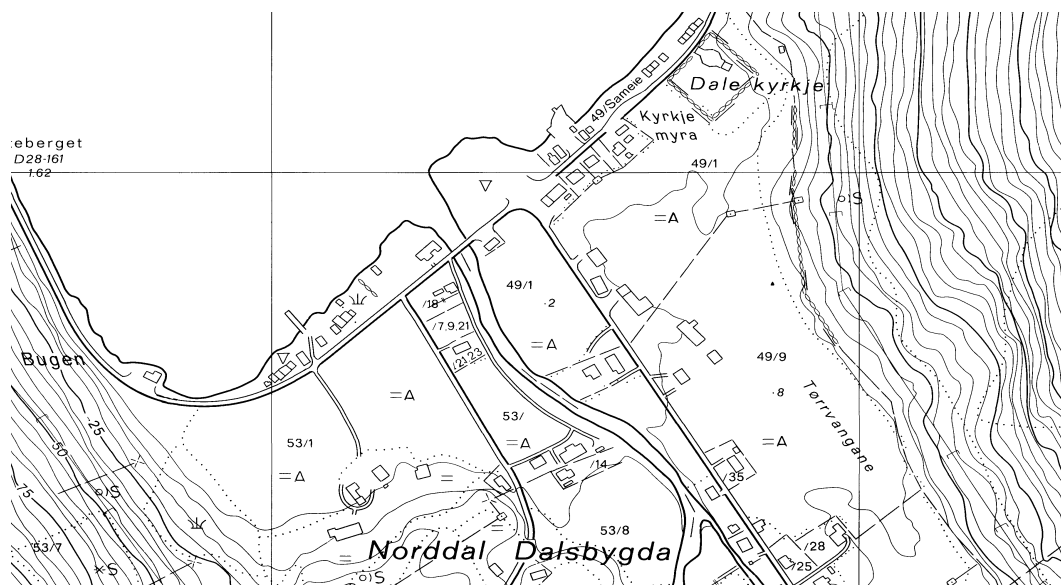

DALE (NORDDAL), gnr. 49 Dale (Norddal sogn). Norddal kommune.

ID 85148

Nåværende kirke bygd 1782, en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst og våpenhus i vest, står på (gnr. 49) Dale ved sjøkanten i dalmunningen ut mot Norddalsfjorden. Kirken som ble revet ved nybyggingen var i hovedsak en stavbygning. Kirkestedet er ikke nevnt i 1589 (Thr.R. 64f), og muligens er eldste sikre omtale fra første halvdel av 1600-tallet (se nedenfor). Likevel bør det holdes for temmelig sikkert at Dale er belagt som kirkested i 1432, og at kirkestedet således er middelaldersk. I Aslak Bolts jordebok (AB 79) er biskopens landskyld ført under det enkelte sogn, i en klar geografisk rekkefølge, således inntekter fra *Haarhamars kirkio sokn* (Haram), *Vigrene kirkio sokn* (Vigra), *Dals kirkio sokn*, *Pæders kirkio sokn j Borgund* (Peterskirken i Borgund) osv. Ifølge utgiveren er innførselen for inntekten av en gård i *Dals kirkio sokn – af Soolbergom ij manadarmato bol, aut i almerki* – skrevet inn etter at en tidligere innførsel er utradert. Nå er det ikke kjent gårder ved navn Dal/Dale eller Solberg i området mellom Vigra og Borgund. Oluf Rygh (NG 115) mener denne innførselen gjelder Sylte kirke og sogn, men han nevner ikke *Soolbergom* som tapt gårdsnavn, ei heller er det ført som variant av (31) Sjølbørskor i Norddal sogn. Jørgensen (1997:130) i sin utgivelse av jordeboka mener derimot at *Soolbergom* er identisk med Sjølbørskor. En annen tolkning av denne innførselen, og som trolig gir bedre mening, er at *Soolbergom* et tapt gårdsnavn (gården lå øde i 1432 – *aut i almerki*), og at *Dals kirkio sokn* er identisk med en kirke på Dale i Norddal og et sogn til denne. Årsaken til at *Dals kirkio sokn* er ført mellom Vigra og Borgund bør kunne forklares med at det ikke var plass til innførselen der den hører hjemme i biskopens for øvrig geografisk logiske fortegnelse, nemlig blant kirkene i indre Storfjorden og fjordene innenfor: Ørskog, Stordal (*Stoladal*), Stranda (*Sløstada*), Sunnylvn, Sylte (*Sulta*) og *Pædhers kirkio sokn a Strandenne* (AB 81f). Som vi ser er Sylte kirke/sogn her ført med sitt vanlige navn, og det faller dermed urimelig å skulle anta at *Dals kirkio sokn* her skulle være identisk med *Sulta kirkio sokn*. Ifølge lokal tradisjon skal kirkebygget og kirkestedet være flyttet til Dale fra (27) Sylte noe før midten av 1600-tallet (Kleiva 1976:15). Sylte/Valldal (se denne) er godt belagt som middelaldersk kirkested fram til og med 1589 og seinere. Trolig er denne flyttingstradisjonen en blanding av virkelighet (flytting av kirkested) og flyttingsagn (flytting av bygning). Det historiske forløpet er derfor sannsynligvis som følger: Muligens ble Sylte for en kort periode nedlagt som kirkested tidlig på 1600-tallet, men gjenopprettet da kirkebygget på Døving (se denne) i 1812 ble flyttet til Sylte og gjenoppsatt der. Dale/Norddal ble da nytt kirkested for disse bygdene, og i 1766 var Dale hovedkirke i stedet for Sylte/Dal. Strøm (II:161, 169f, jf Mordt 2008:86) beskrev da situasjonen som følger: ”Paa denne Gaard [Dale] staaer Nordals Kirke, nær ved Stranden (...) Kirken bestaaer kun af Staver, og af een Længde, som er alt for smal og uproportioneret imod Brædden; hvilken kommer deraf, at Kirkens gamle Chor blev i Aaret 1686 for des meere Rummeligheds Skyld lagt til Hoved-Bygningen, og denne igien forøget med et nyt Chor. Derimod er Kirken indvendig prydet, ei aleene med smuk Maling, men og med en i Eeg udhugget Prædikestol, item med en vel udarbeidet og forgyldet Alter-Tavle”. Kallet besto på denne tiden av ”tvende Kirke-Sogne, Nordalen og Syndelven; men har dog desuden tvende saa kaldte Capeller, nemlig Døvigen og Geranger” (jf Mordt 2008:86). Som vi ser er Sylte ikke nevnt i 1766. En sannsynlig forklaring på hvorfor Dale kirke ikke oftere er belagt i kildene før 1600, og at den ikke nevnes i Reformatsen 1589, kan være at den var en gammel høgendeskirke med lite eller ingen landskyld. Et annet argument for at Dale er et middelaldersk kirkested er at i 1640 ble kirkebygningen på Dale beskrevet å være ”storligen i fornøden” og måtte ha en kraftig reparasjon (Hoel 1963:16). En eventuell remontering av en flyttet bygning vil i praksis bety nybygging, og et nybygg ville neppe etter 15-20 år ble beskrevet som ”storligen i fornøden”. Det er således rimelig å forstå tradisjonen om flytting slik at det dreide seg om en flytting av kirkestedet fra Sylte til Dale, at tradisjonen om flytting

av bygningen kun er et tradisjonelt kirkeflyttingssagn av den typen som oppstår når et kirkested legges ned, og at Dale således hadde vært kirkested lenge før presten på Sylte, Arne Eivindssen, i tiden 1610-1634 flyttet kirkestedet fra Sylte til Dale. Rundt 1650 ble Dale kirke beskrevet som en bygning med korsformet grunnplan der dimensjonen ble oppgitt å være 22,5x7,5 m (skipet), 8x7,5 m (koret) og hver av korsarmene (tverrskipene) 6x5,5 m. Hvorvidt tverrskipene også var i stavverk er usikkert. I 1686 ”la dei koret til skipet og bygde til nytt kor i tømmer” (Kleiva 1976:18). Denne kirken ble revet i 1782 (Kleiva 1976:20) og nåværende kirke reist på samme sted to år seinere. Denne er en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst og våpenhus i vest og et høyt tårn over skipet, bygd etter forbilde av Hospitalskirken og Bakke kirke i Trondheim (Kleiva 1976:32ff). ”Imellem Kirkegaarden og Stranden sees nogle saa kalte Kiæmpe-Ringe” (Strøm II:170); i 1861 fantes kun en bevart, rett nordvest for kirkegårdsporten (Nicolaysen 1862-66:517). Inntil kirkegården i sør heter det Kyrkjemyra, og rett nordøst for kirken oppe i fjellsida heter det Kyrkjegrova. (kartreferanse: BD 099-5-2). Oppdatert tekst 27.02.2009

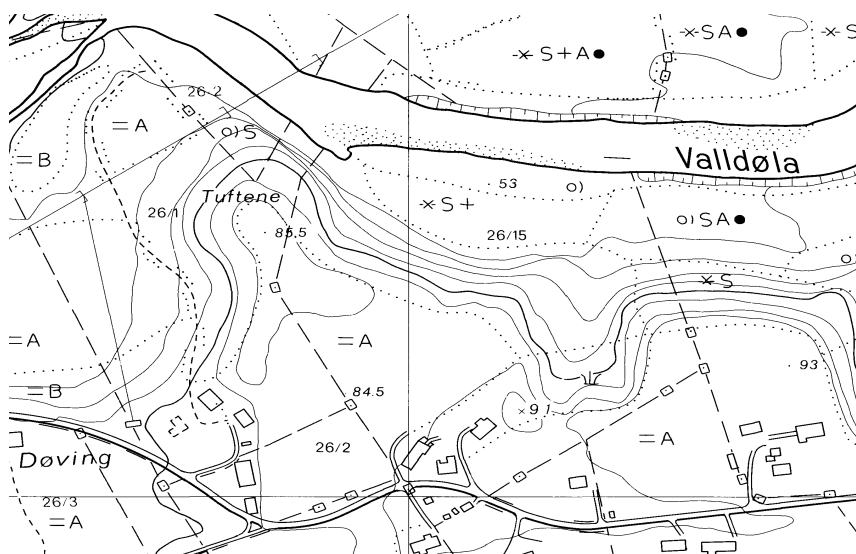

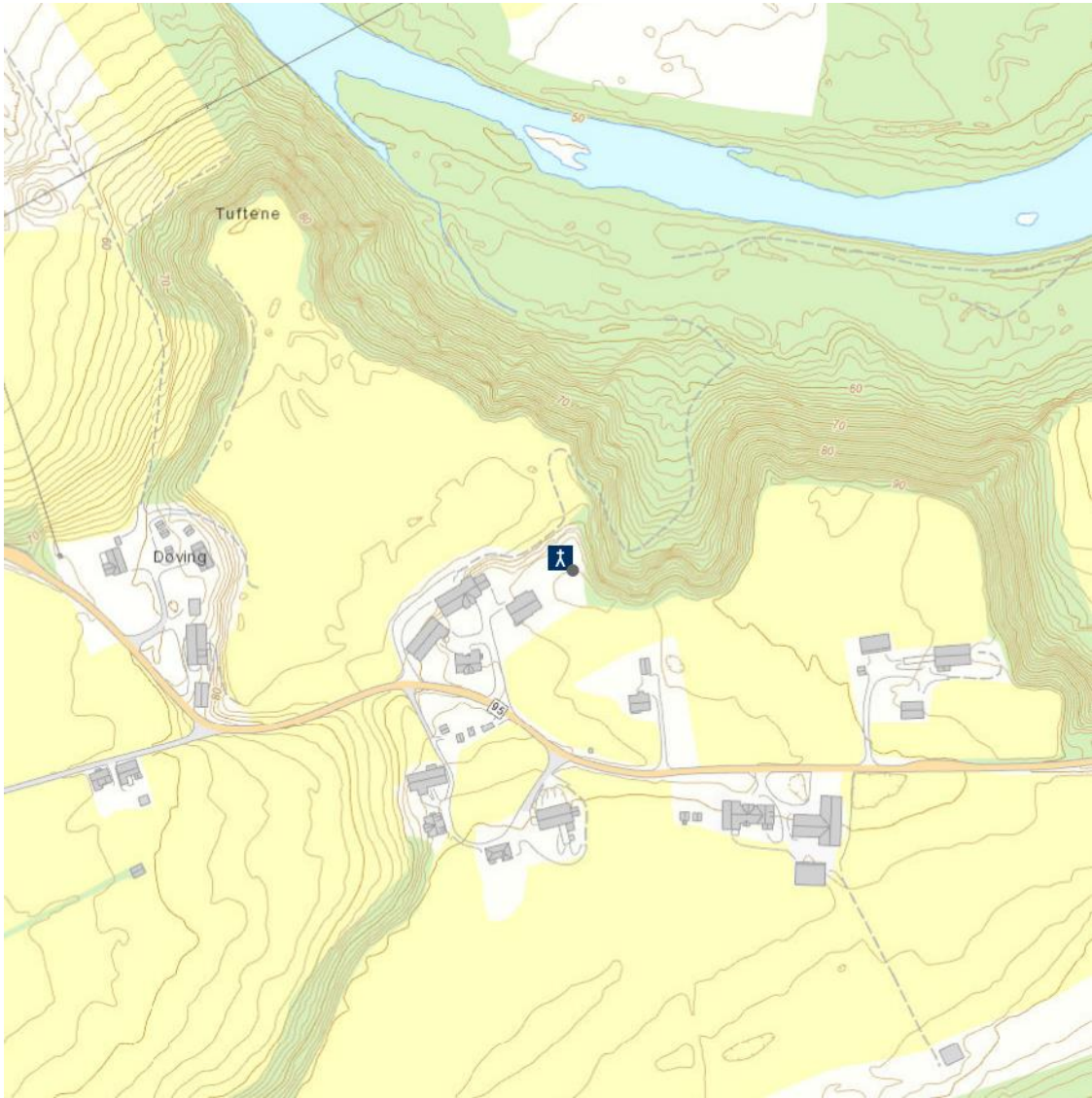

DØVING, gnr. 26 Døving (Norddal sogn). Norddal kommune. Nedlagt kirkested.

ID 84049

Gården ligger på ei bred elveslette mellom fjellet i sør og Valldøla i nord. *Dyffuings cappell* er første gang nevnt i 1589 (Thr.R. 64f) som anneks til Ørskog hovedkirke, og kapellet sto da *j mijl till landz fra Dall j mijll* – dvs. fra Sylte kirke. Strøm (II:176) beskrev kirken på (gnr. 26) Døving i 1766 som følger: ”Døvingen, en meget smuk Gaard, beliggende paa Søndre Side af Elven, omtrent en halv Miil fra Elve-Munden, hvor et lidet Capel, kaldet Døvings-Capel, bestandig har staaet fra de Catholske Tider, og hidindtil nogle faa Gange om Aaret været forsynet med Prædiken og Guds-Tieneste, til Beqvemmelighed for Voldalens [Valldalens] Beboere, og især for de gamle og skrøbelige, som ikke uden alt for stor Vanskelighed kan besøge den rette Sogne-Kirke. Da denne lille Kirke for nogle faa Aar siden stod færdig at falde ned af Ælde, saa at den nødvendig maatte rives ned og bygges om igien, fik Daleboerne i Sinde at bygge den større, og at flytte den længere ned til Stranden; hvilket hos den øvrige Deel af Sogne-Folket opvakte den Mistanke, at man med Tiden ville af et Capel gjøre den til en Sogne-Kirke igien, ligesom den i gamle Dage meenes at have været, og forarsagede ei aleene en viidt udseende Proces, men og en Forbittrelse i Gemytterne (...) Men omsider blev denne utidige Tvistighed ved Kongelig Myndighed ophævet og saaledes afgjort, at Capellet skulle blive staaende paa sit forrige Sted; hvilket da ogsaa nyelig er skeet, og bygningen opført af Tømmer, uden nogen betydelig Zirat eller Mærkværdighed”. Rundt midten av 1600-tallet hadde kirken rektangulært skip (11x7 m) og smalere, kvadratisk kor (6x6 m), og mye tyder på at den da var en stavbygning som stadig ble skordet opp. I 1724 hadde kirken fortsatt i behold sin middelalderske alterplate av stein med relikvieregjemme. I 1754 ble den gamle kirken revet og ny kirke i tømmer ble reist på den eldre kirken tuft. I 1812 ble denne bygningen demontert og ført på slede ned til Sylte hvor det ble satt opp der nåværende Sylte kirke står (Kleiva 1976:18ff). Kirkestedet ble således nedlagt. På utskiftningskartet over Døving fra 1876 vises hvor kirken sto: ”Kyrkjegarden, som då framleis stort sett låg urøyvd, finn ein innteikna som eit tilnærma kvadrat under bokstaven A. Han var knapt eit mål i vidd, og ein ser at det store melfallet mot elva har ete seg inn mot kyrkjegarden frå austsida. Kapellet sto i det nordvestlege hjørne, med inngang frå vest (...) Då kapellet sto på Døvingen, låg den gamle bygdevegen inn til kyrkjegardsmuren på oppsida. Utrasinga mot elva [1800-1810] tok med seg vegen aust for kapellet (...) Raskanten rakk heilt inn til kyrkjegarden, og det var fortalt at dei såg kistene stakk fram av sandmelen (...) Under første verdenskrig vart heile kyrkjegarden lagt under plogen” (Kleiva 1976:18ff). Rett ved Uri bru heter det Likbrauta (Kleiva 1976:22). (kartreferanse: BE 101-5-3).

STRANDA KOMMUNE

SLØGSTAD (STRANDA), gnr. 53 Sløgstad (Stranda sogn). Stranda kommune.

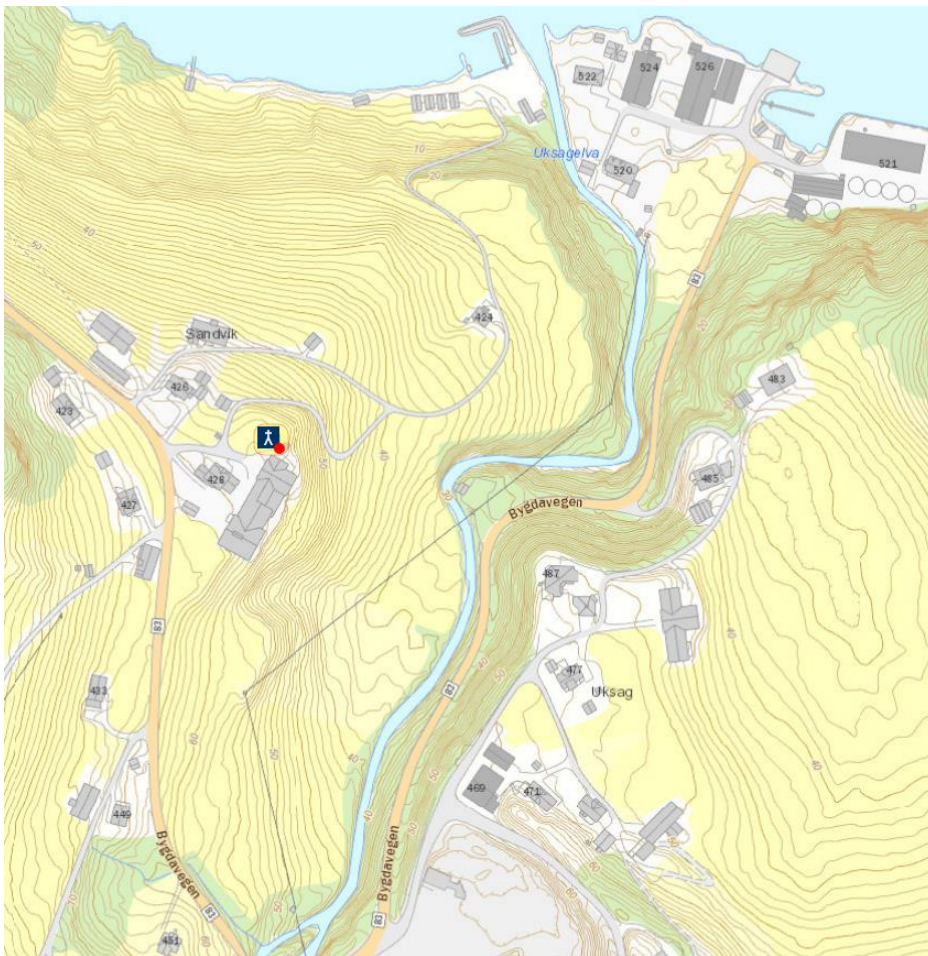
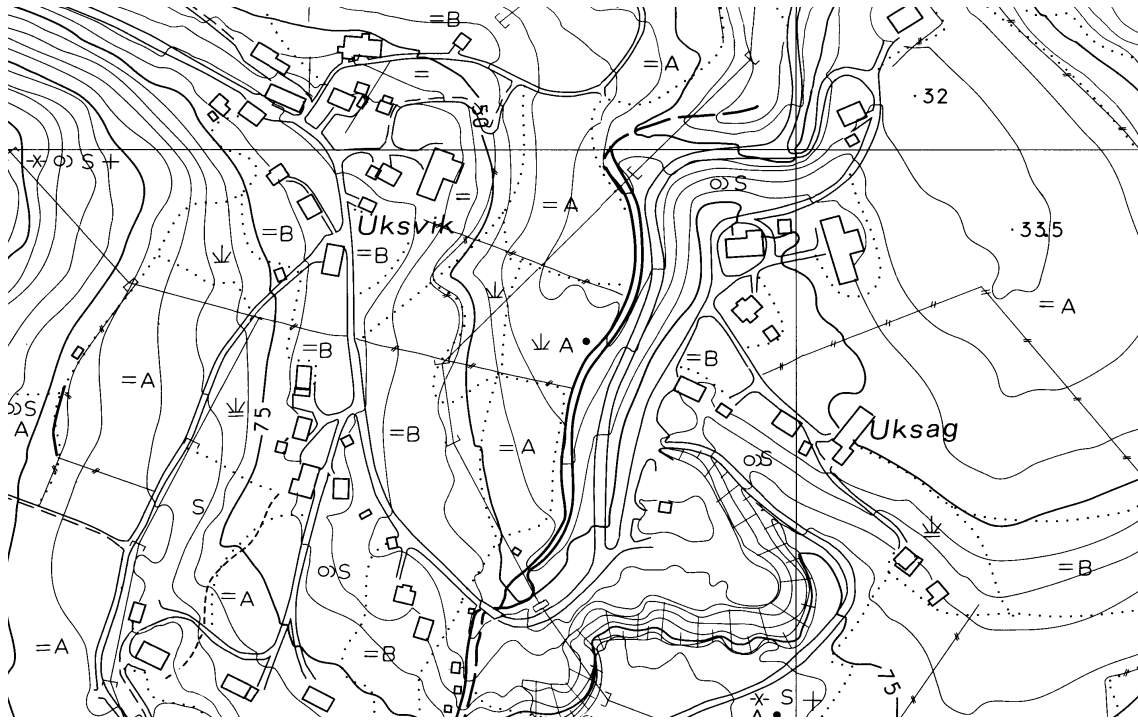
ID 85597

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Sløstada kirkio*, AB 133). Det er ingen kunnskap om den eldste kirken på (gnr. 53) Sløgstad, før i 1722. Da blir kirken beskrevet som en eldgammel og påbygd kirke som trengte vøling. Trolig besto den eldste delen av en rektangulær bygning i stavkonstruksjon, i ettertid påbygd tverrskip/korsarmer mot nord og sør samt takrytter i vest. I tillegg var den på flere steder skordet opp. Målene var følgende: ”midtskips 22x22 fot, skipet 36x22 fot, koret 20x22 fot, krossarmane 20x22x2 fot”. Denne kirken ble i 8. januar 1731 ”heelt Ramponered”/”ganske sammenbrudt og til dels nedreven” av flodbølger som følge av ras fra Skafjellet tvers av Storfjorden. Kirken sto da ”omtrent 2de bøssekud fra Søen paa en slet og flad Plan”. Det sies videre i besiktigelsen etter ulykken at ”Kirche gaarden som var gjort af Mur er paa den østre og Nederste Side aldeles nedbrut, saa at samme er bedrøveligt at see”. Deretter ble ny kirke reist om lag 150 m opp fra der den ødelagte kirken hadde stått, ”der Fagervoll no er”. Denne var en tømmerkirke med korsformet grunnplan og sto ferdig i 1731. Den gamle kirkegården ble opprettholdt og var det fortsatt i 1938, men var innen den tid blitt utvidet. I 1838 ble nåværende kirke reist nede ved fjorden igjen, på tuftene etter den ødelagte kirken. Den er en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst, våpenhus i vest og takrytter midt over skipet (Gjerding 1938:10ff). Strøm (II:140f) beskrev kirken i 1766 som følger: ”Slyngstad, den nederste Gaard i Dalen, som ligger paa Nordre Side af Elve-Munden, og er bleven udseet, som det beqvemmeste Sted, til en Præstegaard for den her i Kaldet nyelig beskikkede Sognepræst, der og allerede har ladet indrette smukke Vaaninger og en smuk Have. Paa denne Gaard staaer Strands-Kirke, som tilforn har ligget noget nærmere ved Stranden, men blev siden, i Anledning af en sær ulykkelig Oversvømmelse, som herefter skal ommældes, forflyttet derfra og sat et Par Bøsse-Skud høiere op; dog saa, at Kirkegaarden blev staaende paa sit gamle Sted, og anvendes endnu til forrige Brug, uagtet den ligger ganske adskilt fra Kirken (...) Kirken er ikke meget stor, men dog ordentlig bygt i Form af et Kors, og tillige opført af Tømmer”. I 1589 lå Stranda som anneks til Ørskog kirke (Thr.R. 64), men i 1759 ble den skilt ut som eget kall (NG 126). Rett nord for kirkestedet er et noe utstikkende fjellparti kalt Presten. I 1889 ble kirkegården utvidet mot nord og i 1928 mot vest. I 1938 ble riksveien utvida slik at kirkegårdsmuren mot øst ble flyttet 2 m innover (Gjerding 1938:42). (kartreferanse: AV 101-5-3).

UKSVIK ST. PETER, gnr. 14 Uksvik (Stranda sogn). Stranda kommune. Nedlagt kirkested.
ID 55294

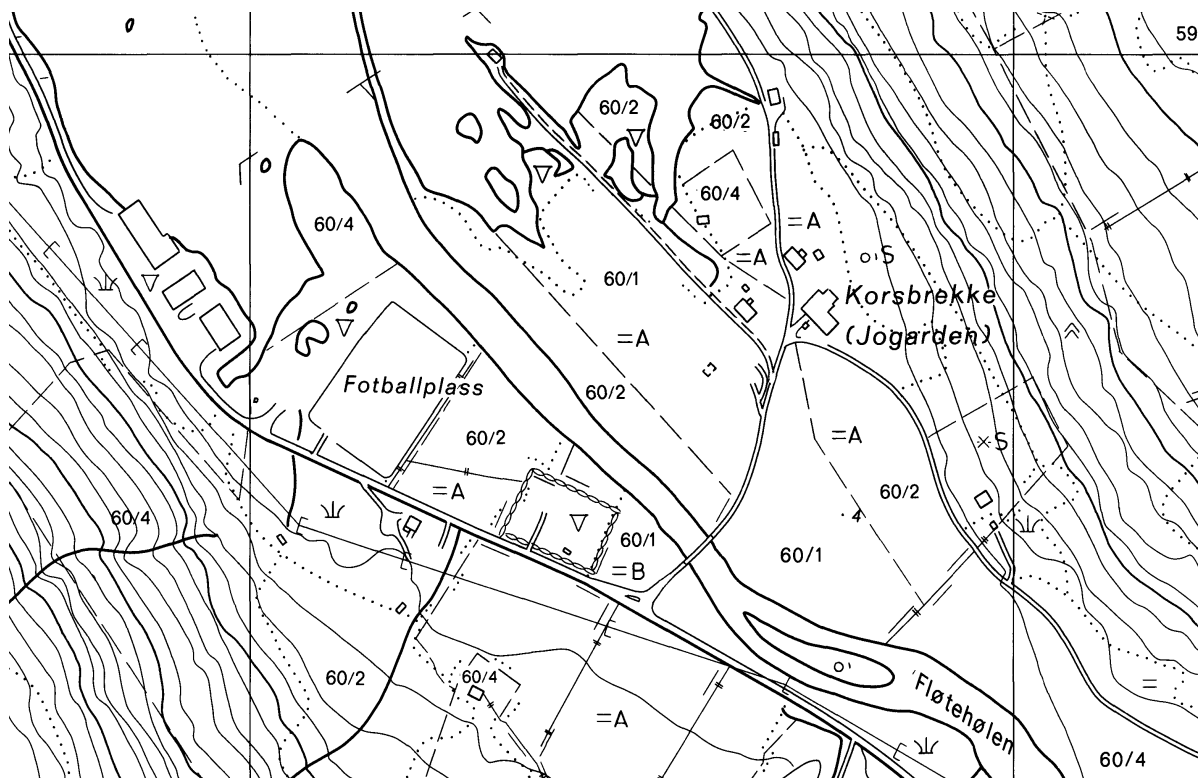
I Aslak Bolts jordebok ca. 1432 er suksessivt ført inntektene biskopen hadde fra kirkene i nordre luten av Sunnmøre (AB s. 131ff): Skodje, Vatne, Aure, Ørskog, Stordal, Sløgstad (Stranda), Sunnylvn, Sylte og *Pædhers kirkio sokn a Strandenne*. Bortsett fra sistnevnte kirke er de øvrige kirkene kjent gjennom sine nåværende lokaliseringer. Nevnte Peterskirke i Stranda må således være nedlagt etter 1432 men før 1589, for den er ikke nevnt i Reformatsen eller seinere. Lokalhistoriker Jørgen Gjerding viser derimot i et hefte om kirkene i Stranda (1938) til to brev fra 1573 hhv. 1577, men som ikke gir treff på søk i nettversjonen av DN, og som skal inneholde opplysninger om en kirke på (gnr. 14) Uksvik i Stranda sogn. Det eldste brevet er dagsatt ”paa Oxe kierchegaard og sougne stefne” og dreier seg om et arveskifte. Det yngre brevet er dagsatt ”paa St. Peders kirkegaard paa Strandinne” og dreier seg om prov på eierrettighet til en gård i Sunnylvn. Videre er det en sterk tradisjon på Uksvik mht. denne tidligere kirken. I 1766 berettet Strøm (jf Fylling u.å.) følgende: ”Oxviig, den største og beste Gaard i Bygdelavet (...) Her har og i de ældre Tider staaet en Kirke, som siges at have været en Sogne-Kirke, ei alene for Strands Sogn, men og for hele Nordalens Præstegield, indtil den blev forflyttet til Slyngstad i Strands-Dalen, og Naboe-Kaldet var forsynet med egne Kirker. At her tilforn virkelig har staaet en Kirke, derom kan Levningerne af den Kirkegaard, som efter Sogne-præstens Hr. Ebbe Tønders Forsikkring endnu sees paa Gaarden, aflægge tilstrækkeligt Vidnesbyrd; men at bemældte Nabo-Kald i gamle Dage har haft Kirken tilfældes med dette Sogn, beror kun paa et almindeligt Sagn”. Flyttingen til (gnr. 53) Sløgstad er (primært) et tradisjonelt kirkeflyttingssagn, men for øvrig ser tradisjonen ut til å være svært vederheftig. Uksvik skal ifølge Gjerding (1938:5ff, og som i forordet retter takk til Oluf Kolsrud for faglig bistand) ha vært sete for ”ei gjæv ætt” i vikingtid, nær skyld til Giskeætta. I den arnamagneanske handskriftsamlinga finnes det ei ættetavle for Upsvikætta, og her heter det at ”Arnlot Gaddabein tok den kristne trua og reiste kyrkje i Upsvik. Han åtte heile Upsvik og Upshage, Helle og Heidengierde til odel”. Etter tradisjonen på gården skal det ha stått to kirker på gården, hvorav den eldste kirken ”ikkje (har) stått på den staden som i langsamlige tider har vore kalla Kyrkjegarden, men om lag 35 m lenger i sudvest, på ein stad dei har kalla Gamlekyrkjegarden, og dei eldste folk i grenda har fortalt at dei kan minnast nokre murar der. Seinare, men uvisst til kva tid, vart det bygt ei kyrkje på den tufta som i manns minne alltid har vore kalla Kyrkjegarden, nedanfor Iva-Lars-støa, og som ogso i dag tykkjest sers lagleg til kyrkjestad, med fritt, storfelt utsyn til fjorden og med vene Liabygda på andre sida (...) Om kyrkja i Upsvik skriv den kjende granskaren Peder Fylling at han var på staden i 1876 og fekk opplysningar hjå dei eldste som då levde, og dei synte honom grunnmurane etter kyrkja som den gongen var synlege, men som seinare er heilt borte. Fylling tok mål, og fann at kyrkja hadde vore 16 alnar lang aust-vest, og 12 alnar 12 tommar brei sør-nord. Ei utviding i grunnmuren på 2 ½ kvadratalnar under austre tverrveggen hadde venteleg vore foten under altaret. Der synte merke etter to dører, og straks vestanfor kyrkjetufta låg då ei stor helle som dei gissa på hadde vore dørhelle på vestsida, og 9 alner lenger vest stod det ein steinkross, fortel Fylling. Eit par andre gravsteinar var ogso synberre, men nokre år før hadde eigaren av det gardsbruket kyrkjetufta låg på, Lars Olson, funne fleire tydelege graver, då dei arbeidde med å utvide ein åker i nærleiken. Gravsteinane vart nytta i fjøsmurane, fortalde Lars, og den store gråsteinshella låg då utanfor fjøsdøra til eigaren”. I 1973 ble det under veianlegg på gården til Arne Opsvik påtruffet den gamle kirkegårdsmuren rundt Kyrkjegarden samt skjelettresten (Ørstavik 1975:2). I 1432 lå hele gården til erkesetet (AB 134). (kartreferanse: AV 100-5-4).

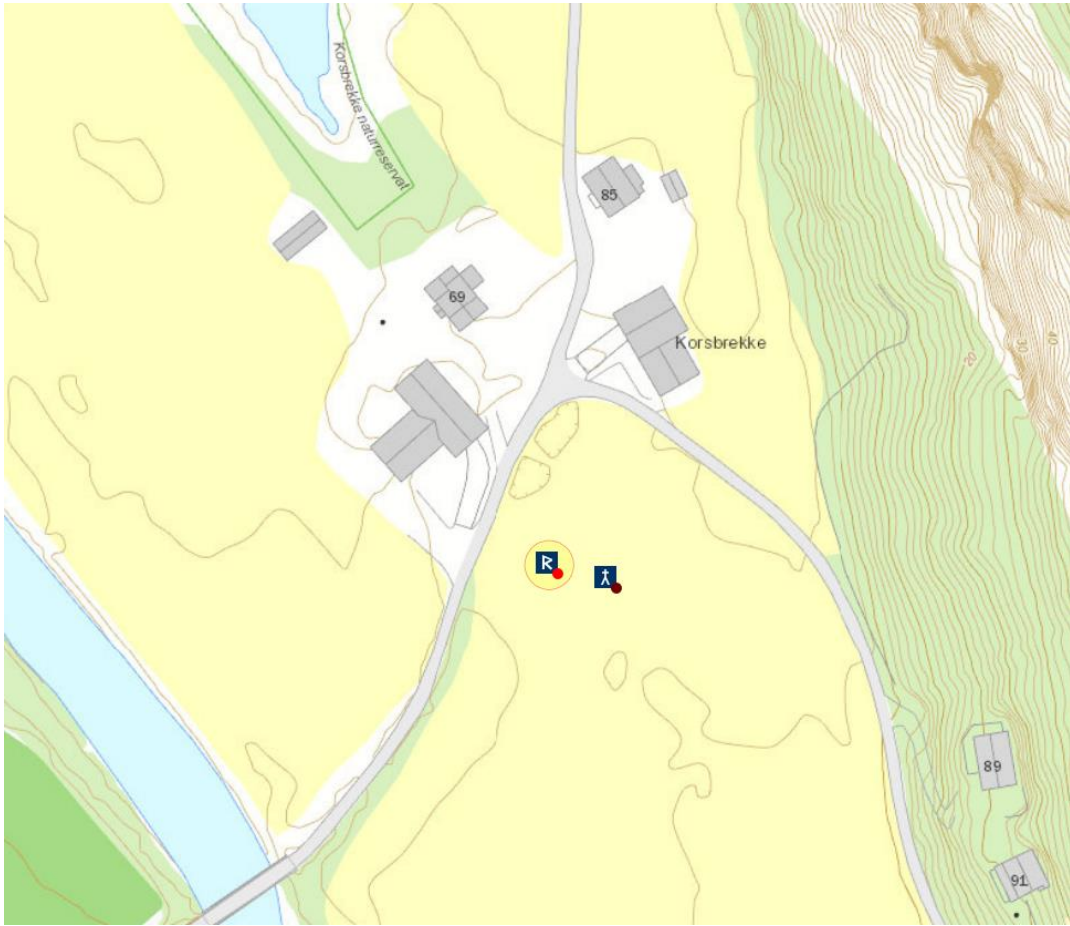

SUNNYLVEN, gnr. 2 (=60) Korsbrekke (Sunnylven sogn). Stranda kommune. Nedlagt kirkested.

ID 215469

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Sunnifle kirkio*, AB 133), og den sto da på (gnr. 60) Korsbrekke. I 1668 beskrives bygning med korsformet grunnplan, en konstruksjon i både stavverk og tømmer: ”Koren og den øverste del af kirken til korsen af tømmer. Kirken med koren langs ned i gjennom er 36 alen. Bredden 10 alen. Korsen er 7 alen i kant. Våbenhuset 7 og 8 alen, med et tårn på kirken”. Den var da brøstfeldig og ble tid om annen skordet opp (Lillebø 1949:329ff). Strøm beskrev kirken i 1766 (II:181) som følger: ”Derimod er Sogne-Kirken, eller den saa kaldte Syndelvs-Kirke, forflyttet hid fra den tvers over for liggende Gaard Korsbrekke, hvor den i Aaret 1726 blev ødelagt af Snee-Fond. Den bestaaer nu af Tømmer, og ligger smukt paa en høi Bakke; men har ellers intet mærkværdigt”. Kirkestedet ble flyttet til (33=91) Hellesylt, og nykirken ble reist her og vigslat i 1730. Den var en utvendig bordkledt tømmerbygning med korsformet grunnplan og takrytter midt over krysset. Kirken ble revet i pinsa 1858, og nåværende kirke sto ferdig på samme tuft samme høst, men den ble vigslat og tatt i bruk først året etter. Denne er en langkirke i tømmer med smalere kor i øst og våpenhus med takrytter i vest (Lillebø 1949:340ff). I 1589 lå Sunnylvn som anneks til Ørskog (Thr.R. 64), seinere til Norddal, og først i 1861 ble den eget sognekall (NG 105). Gårdsnavnet i seg selv antyder et tidligere kors i friluft på stedet, alternativt at kirkebygningen var et enkelt korshus. (kartreferanse: AU 095-5-2).

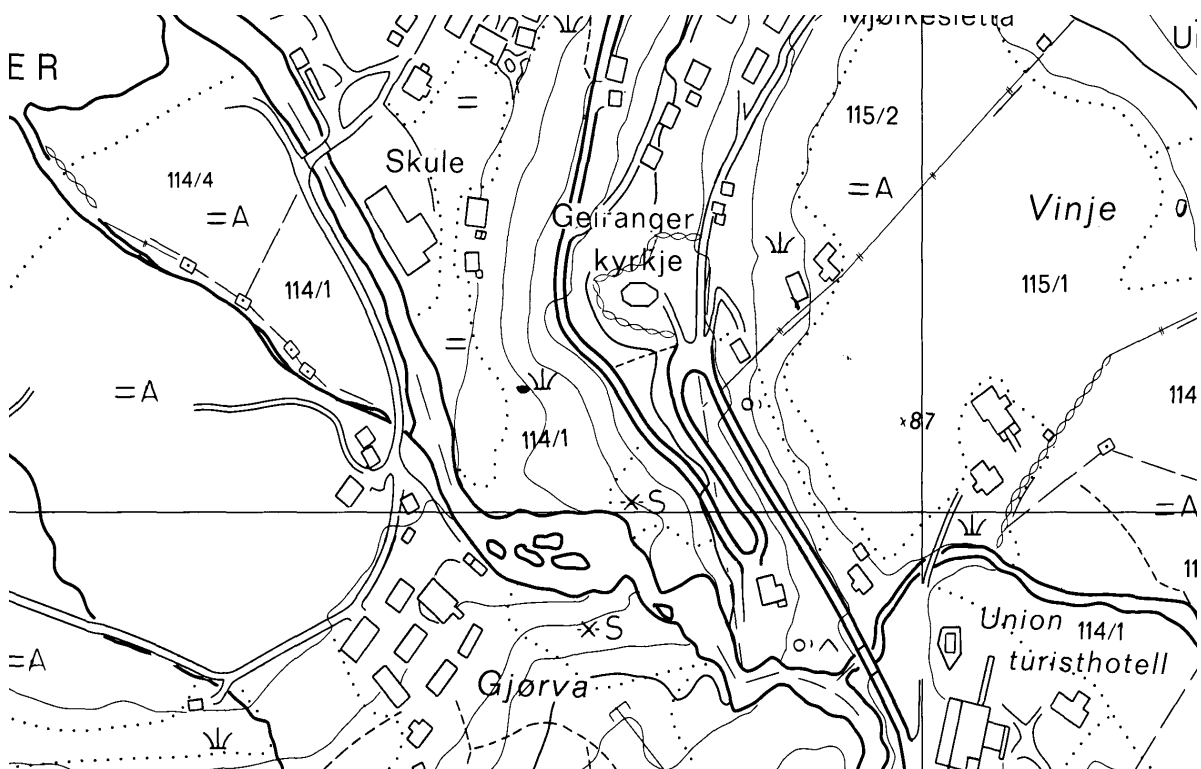

GEIRANGER, gnr. 56 (=114) Maråk (Geiranger sogn). Stranda kommune.

ID 84237

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Gerangers cappell*, Thr.R. 64), den lå da som anneks til hovedkirken på Ørskog. Nåværende kirke står på (gnr. 114) Maråk i kanten av et platå der (57=115) Vinje ligger, rett opp for Maråkvika og elvemunningen innerst i Geirangerfjorden. Kirken beskrives i 1660-68 som stående til nedfalls, og den ble tid om annen skordet opp. Den skal i utgangspunktet ha vært en stavbygning med kor og våpenhus i tømmer: "Geiranger capel ere en del af stafe och en del af tømmer til sammen udi længde 28 alen. Bredden 9 og 10 alen med et lidet våbenhus af tømmer 6 alen langt og 7 alen bredt, uden tårn". Denne kirken ble revet i 1742, og to år seinere sto en tømmerbygning med korsformet grunnplan ferdig på samme tuft. I 1841 brant kirken etter å ha blitt påtent av "en Døvtum Person, født og båret og i sin Tid konfirmeret der. 52 år gammel, stedse bekjendt for at være et skikkelig og gudfrygtigt Menneske". Året etter sto nåværende kirke, en tømmerbygning med åttekantet grunnplan og takrytter, ferdig på samme tuft (Lillebø 1949:347ff). I 1766 beskrev Strøm (II:188f) kirken på følgende måte: "Geranger-Capell, som nu omstunder af mange bliver anset for en Sogne-Kirke, og som et særskilt Annex fra Syndelven, deels fordi det har et lidet Kirke-Gods, bestaaende af 2 pd. Fisk, deels fordi det lige saa ofte besøges af Præsten og forsynes med Guds-Tieneste, som Syndelvs-Kirke, deels og fordi det med andre Sogne-Kirker svarer aarlig 3 Mark Danske til Conrector i Bergens Skole (...) alt dette uagtet, bør Kirken dog i Grunden ei ansees for andet end et Capell". Kirkegården ble utvidet i 1915 og i 1965, og den eldste delen ligger mot sør og vest (Runde 1992:36). (kartreferanse: AX 096-5-3).

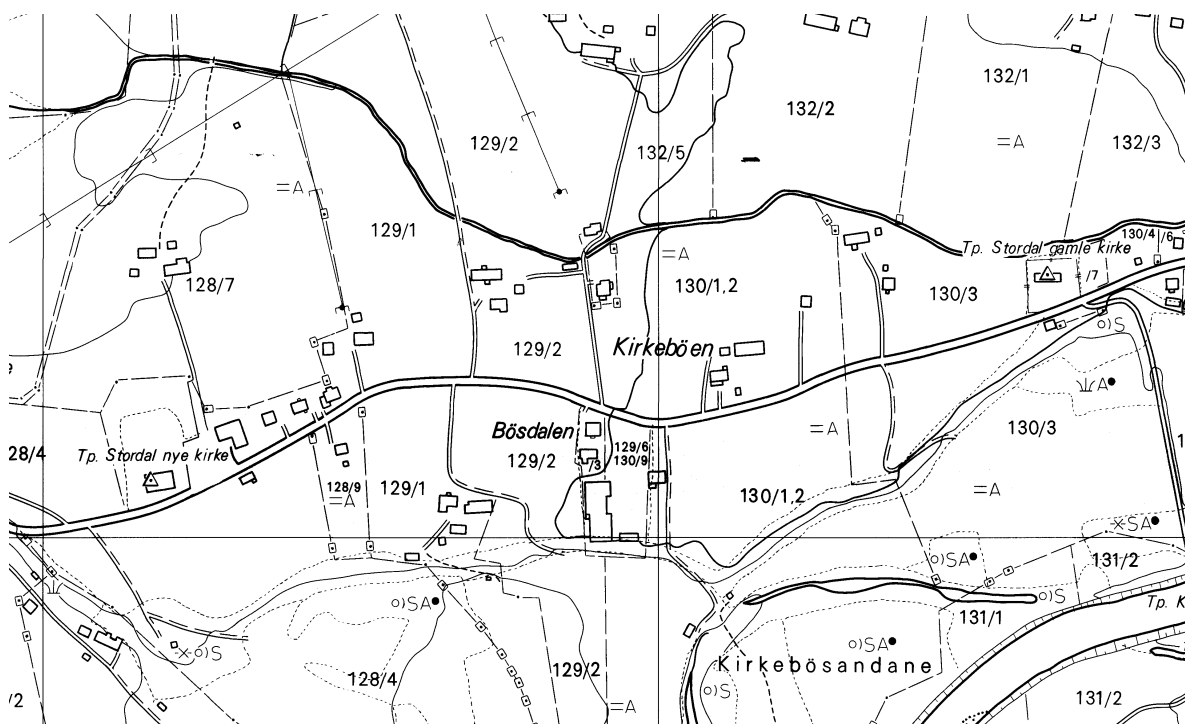

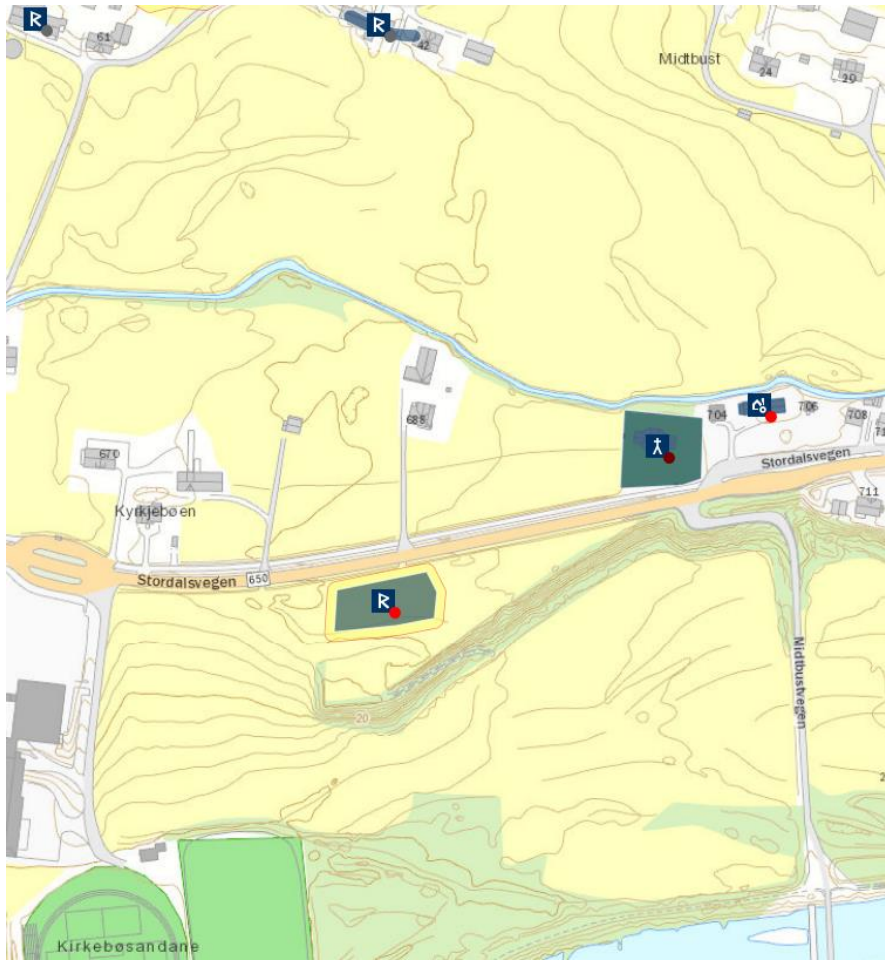
STORDAL KOMMUNE

VINJE (STORDALEN [Stordal]), gnr. 79 (=130) Kirkebøen (Stordalen sogn). Stordal kommune.

ID 85579

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Stoladals kirkio*, AB 133). Den eldste kjente kirken på (gnr. 130) Kirkebøen skal ha vært en rektangulær stavbygning uten utvendig skille mellom kor og skip, med utvendige mål 20,5x8,5 m. I sør var det et våpenhus som målte 3,9 m i kvadrat, og bygningen skal ha hatt svalganger – i 1727 mot nord og øst. Ved flere anledninger er bygningen blitt skordet opp. I 1788 ble den gamle stavkirken revet og nåværende kirke sto ferdig året etter, som det ser ut til på samme tuft som den eldre. Mye av materialene fra gamlekirken ble gjenanvendt i den nye. Denne er en tømmerbygning med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst og våpenhus i vest. Steingjerdet rundt kirkegården ble restaurert på 1930-tallet, men det skal være en svært gammel avgrensing. (Almås 1989). I 1766 ble kirken beskrevet som følger: ”Kirkebøe (...) har faaet sit Navn deraf, at Sogne-Kirke, nemlig den saa kaldte Stordals-Kirke, staaer paa dens Grund (...) Kirken er nu omstunder en liden og uanseelig Stav-Kirke, som slet ingen Mærkværdighed har, og eier kun et ringe Jordegods bestaaende af 2 Voge og 18 mark Fisk. Dens Vedligeholdelse besørgeres af Sognemændene, som selv eie Kirken” (Strøm II:147). Stordalen gamle kirke står på Kirkebøen, opprinnelig en part av (77=128) Vinje (NG 136). Den nye kirken ble reist på Vinje rundt 1900, og siden 1908 har gamlekirken vært i Fortidsforeningens eie. I 1589 lå Stordalen som anneks under Ørskog (Thr.R. 64), men ble skilt ut som eget prestegjeld i 1759 (Almås 1989:21). Rett ned/sør for kirken heter det Kirkjebøsandane. (kartreferanse: AV 102-5-2).

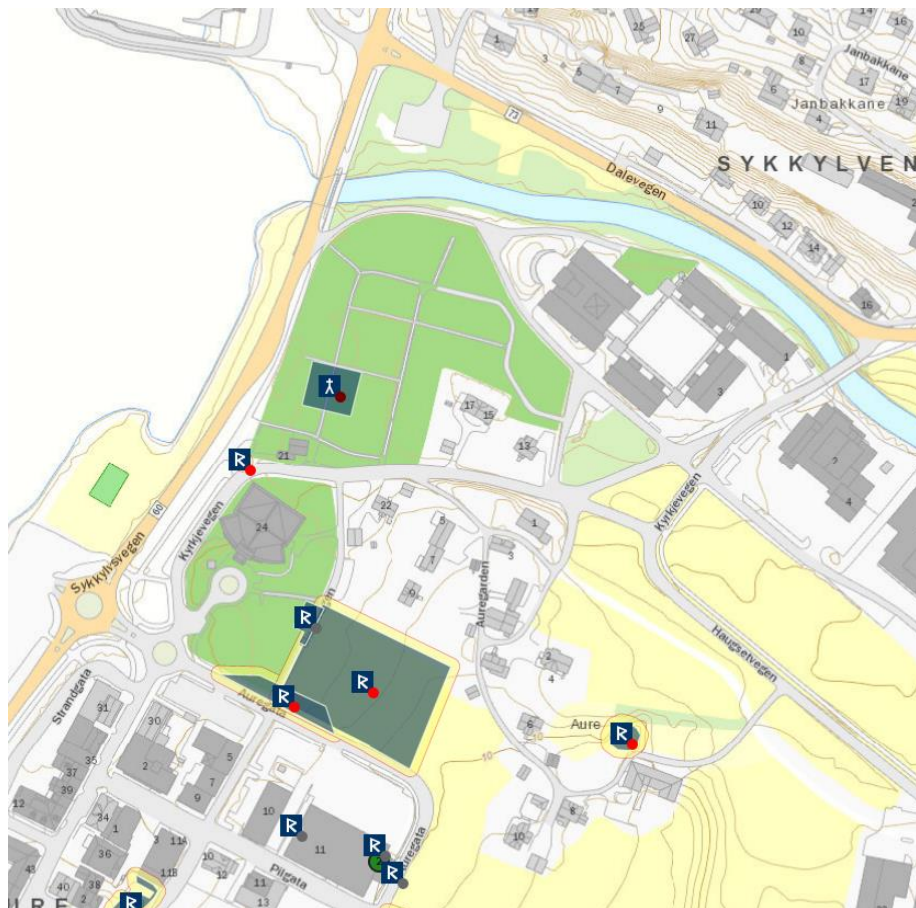
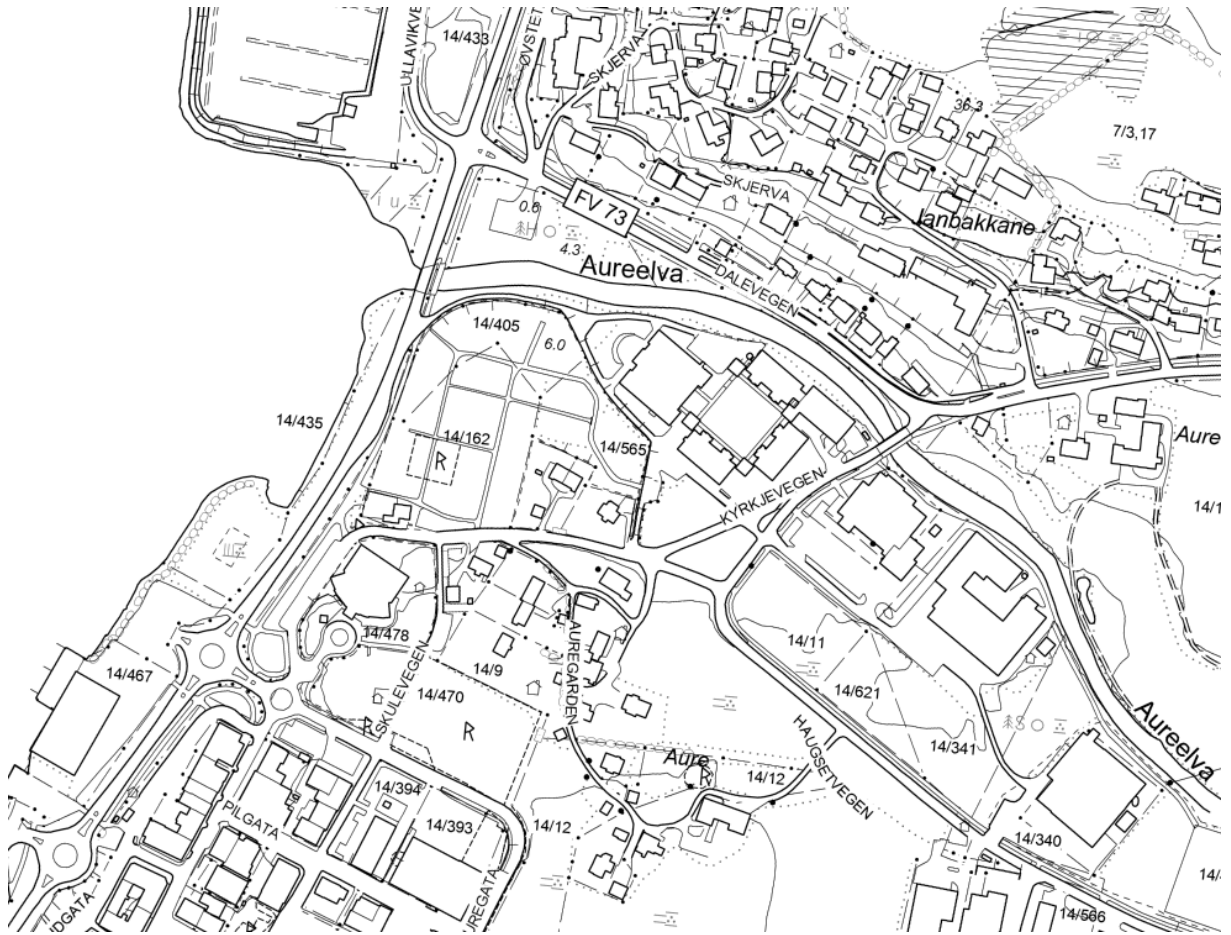

SYKKYLVEN KOMMUNE

AURE (SYKKYLVEN), gnr. 14 Aure (Sykkylven sogn). Sykkylven kommune.

ID 85024

Eldste omtale av kirken er i 1416 (*Aura kirkiu*, DN II:639). I 1766 beskrev Strøm (II:132) kirken på (gnr. 14) Aure på følgende måte: ”Aure som ligger længst ned i Dalen, paa Nordre Side af Elve-Munden, og fortienet at kaldes een af de største og beste Gaarde i Fogderiet. Paa denne Gaard staaer Sogne-Kirken, eller den forhen ommældte Søkels-Kirke, som dog ofte benævnes af Stedet, hvor den ligger, og kaldes Oure-Kirke. Denne var tilforn en liden og uanseelig Stav-Kirke; men efterat den i Aaret 1606 var afbrændt ved Lynild, blev den forandret til en Tømmer-Kirke, og opført i et Kors”. Andre kilder vil ha det til at en stor stavkirke brant i 1705, også som følge av lynnedslag, så det kan være at Strøm har skrevet årstallet feil. Uansett sto i 1710 en tømmerkirke med korsformet grunnplan nybygd på den gamle tufta. Denne ble revet høsten 1883 etter at ny kirke på stedet var blitt vigslet på våren samme året. På grunnlag av utskiftningskartet fra 1892 ser det ut til at gammelkirken må ha stått nord for nybygget, inne på daværende kirkegård. I 1983 brant nykirken, og den nåværende ble deretter reist sør for branntomta og utenfor kirkegården (Fauske 1958, Hole 1983:151ff, Ringstad 2001). I 1589 var Aure anneks under Aurskog (Thr.R. 64), likedan i 1766 (Strøm II:128). Først i 1967 ble Sykkylven eget prestegjeld (Hole 1983:147). I 1766 viste Strøm (II:131) til et brev fra 1544 der det ble gitt landskyld til mensa ved Aure kirke. Ifølge tradisjonen var betingelsen at givers navn skulle minnes ved drikkegilde hvert år på “Oure-Kirkebakke, det er den Høi paa Gaarden Oure, hvor Kirken staaer”, og at sognepresten hvert år til formålet hadde kjøpt inn en tønne øl. Kirkegården er blitt utvidet i 1932 mot øst og nord med 1000 hhv. 400 m², deretter mot nord og øst i 1958 (Hole 1983:185). (kartreferanse: AS 103-5-3).

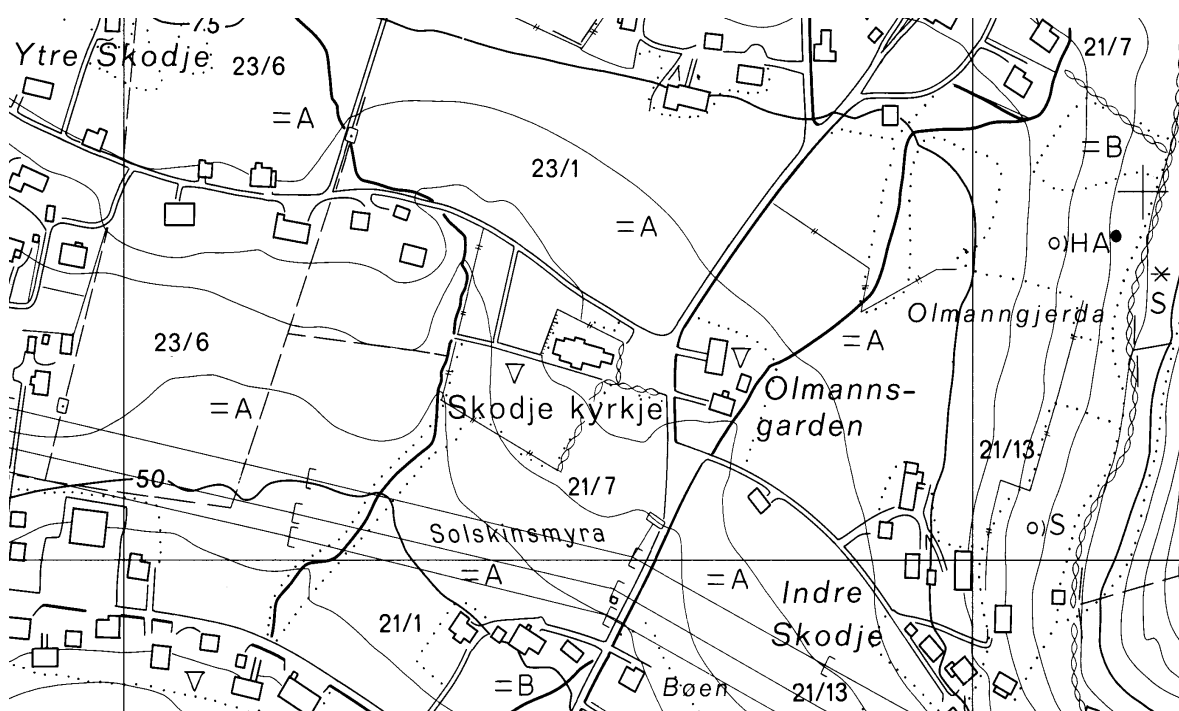

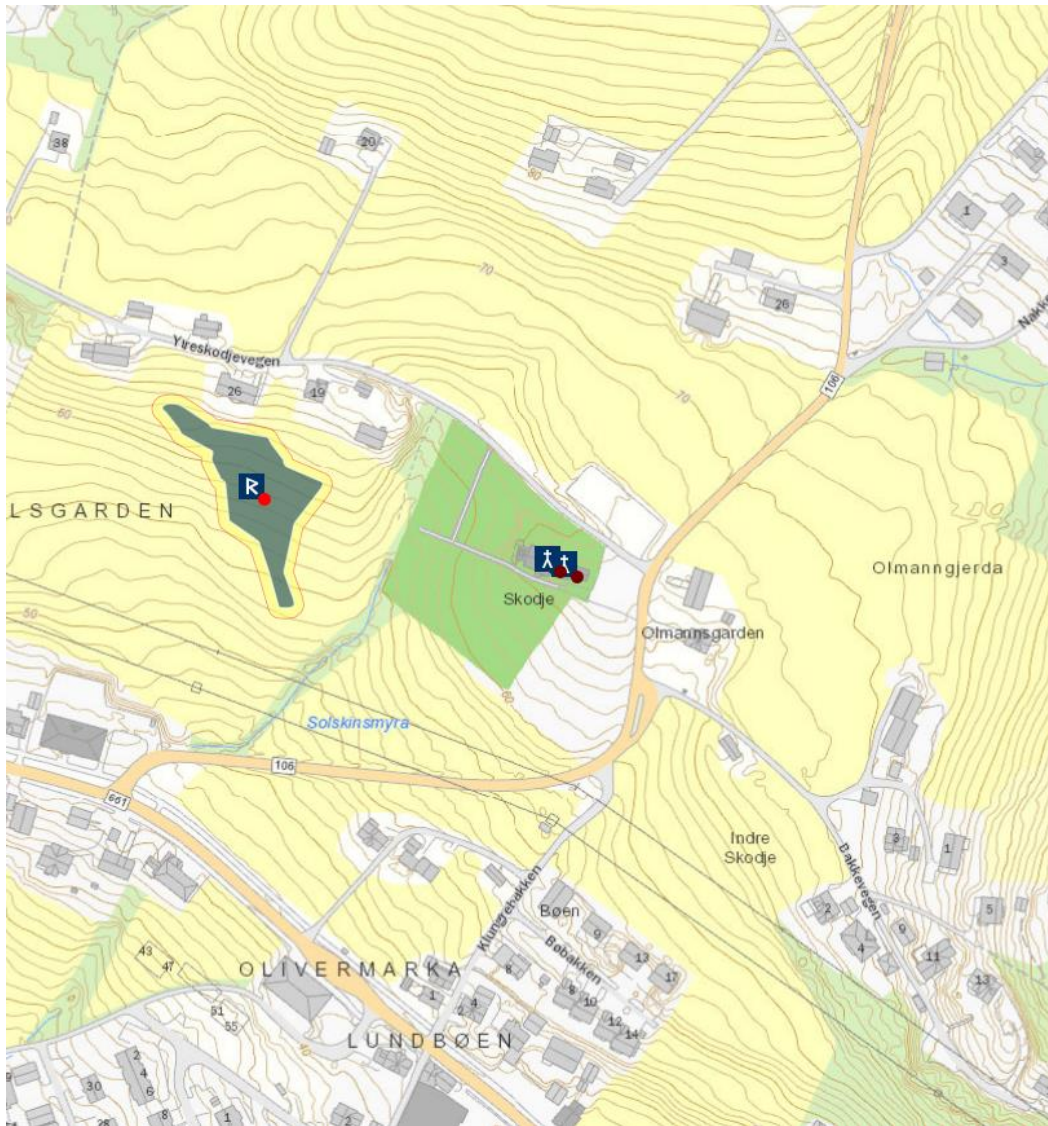
SKODJE KOMMUNE

SKODJE, gnr. 21 Skodje indre (Skodje sogn). Skodje kommune.

ID 85471

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Skodynar kirkio*, AB 131). ”Øvre-Skoue, en stor Gaard, som egentlig bestaaer af tvende adskilte Gaarde, nemlig Yttre- og Indre-Skoue. Paa denne sidste staaer Skoue-Kirke, som i de ældre Tider er forflyttet fra Gaarden Leite i Stette-Bygden, og anlagt her paa en Bakke, hvor den har en ganske fordeelagtig Situation. Kirken er een af de riigeste i Provstiet” (Strøm II:99, jf. Fylling u.å.:5f). Flyttingen fra (51) Leitet er trolig et tradisjonelt flyttingssagn, selv om Peder Fylling hevdet at også alt inventaret ble flyttet med fra Leitet (bl.a. alterplate, en forgylt figurframstilling av apostelen Andreas og en liten klokke). I 1665 ble kirken beskrevet med korsformet grunnplan, men at den få år tidligere hadde vært enskipet – tversskipene var da nylig bygd til. I 1750 ble denne kirken revet og en tømmerkirke med korsformet grunnplan oppført på det gamle tuftstedet. I 1859 ble denne kirken revet og nåværende langkirke i tømmer reist året etter på dens sted (Fylling u.å.:6f). Trolig var den eldste kjente kirken en stavkonstruksjon og tversskipene i tømmer, da det ble utført stadige ”oppskordinger” av tilbyggene samt forbinde disse med den eldre bygningen ved hjelp av jernbeslag. I 1589 lå Skodje som anneks til Borgund (Thr.R. 63), og i 1858 ble Skodje med Vatne som anneks utskilt som eget prestegjeld (NG 157). Rett ned for kirken heter det Korsvegen, en svak antydning om et tidligere kors i friluft. På Nedre Skodje heter det Prestegardsskogen. (kartreferanse: AT 105-5-1).

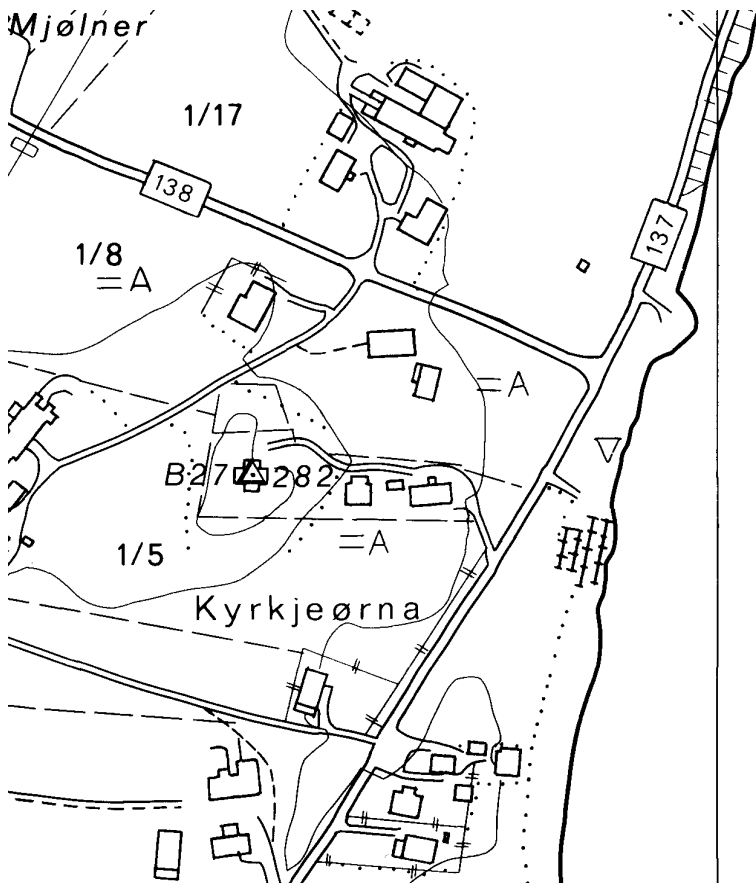

GISKE KOMMUNE

ROALD (VIGRA [gamle]) STA. MARIA, gnr. 1 Roald (Roald sogn). Giske kommune.
Nedlagt kirkested.

ID 123391 (Kyrkjehaugen)

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Vigrene kirkio*, AB 130). Middelalderkirken sto på Kyrkjehaugen på (gnr. 1) Roald, 20-30 m nord for der det på ØK heter Kyrkjeørna. Det står i dag en bygning øverst på haugen. ”Det er elles truleg at ho upphaveleg ikkje stod uppe på sjølve haugen, men um lag der (søndags)skulehuset på Roald står i dag” [det er midtveis mellom haugtoppen og sjøkanten]. I 1756 ble kirken ødelagt ved lynnedslag, og ny kirke – en tømmerkonstruksjon med korsformet grunnplan – ble reist på samme tuftsted. Denne ble revet da nåværende kirke i 1894 stod ferdig på (4) Blindheim (AO 106-5-1), flere kilometer mot sørvest. Kirkegården på Roald forfalt, men på 1920-tallet ble området satt i stand av ungdomslagene (Haahjem 1994, Synnes & al 1937:51ff, Synnes 2004:10f). Ut fra et eldre foto av tømmerkirken på Roald (Synnes & al 1937:51) kan det se ut til at kirken faktisk sto øverst på Kyrkjehaugen, hvilken trolig er identisk med den gravhaugen Strøm nevner i 1766 (se nedenfor). ”Gaardene paa Øen ere i alt 7 i Tallet, og blant dem maa i sær mærkes Roald eller Ro-old, hvor Kirken staaer, og hvoraf baade Kirken og Kirke-Sognet næsten lige saa ofte faaer Navn, som af Øen (...) Vigrens Kirke eller Roalds Kirke, som ligger anseelig paa en høi Sand-Bakke nær ved Stranden. Den var tilforn en gammel og uanseelig Stav-Kirke; men er nu siden Aaret 1756, da den blev beskadiget af Torden, smukkere opbyggt af Tømmer (Strøm II:39, 42). I 1589 var Roald anneks under Borgund (Thr.R. 63), i 1766 under Haram (Strøm II:39). ”Strax uden for Kirken i Nordvest” lå det i 1766 ”en Høi, kaldet Kongs-Høi, hvor Indbyggerne sige, at en Konge ved Navn Roe skal ligge begravet” (Strøm II:42). (kartreferanse: AO 107-5-4).

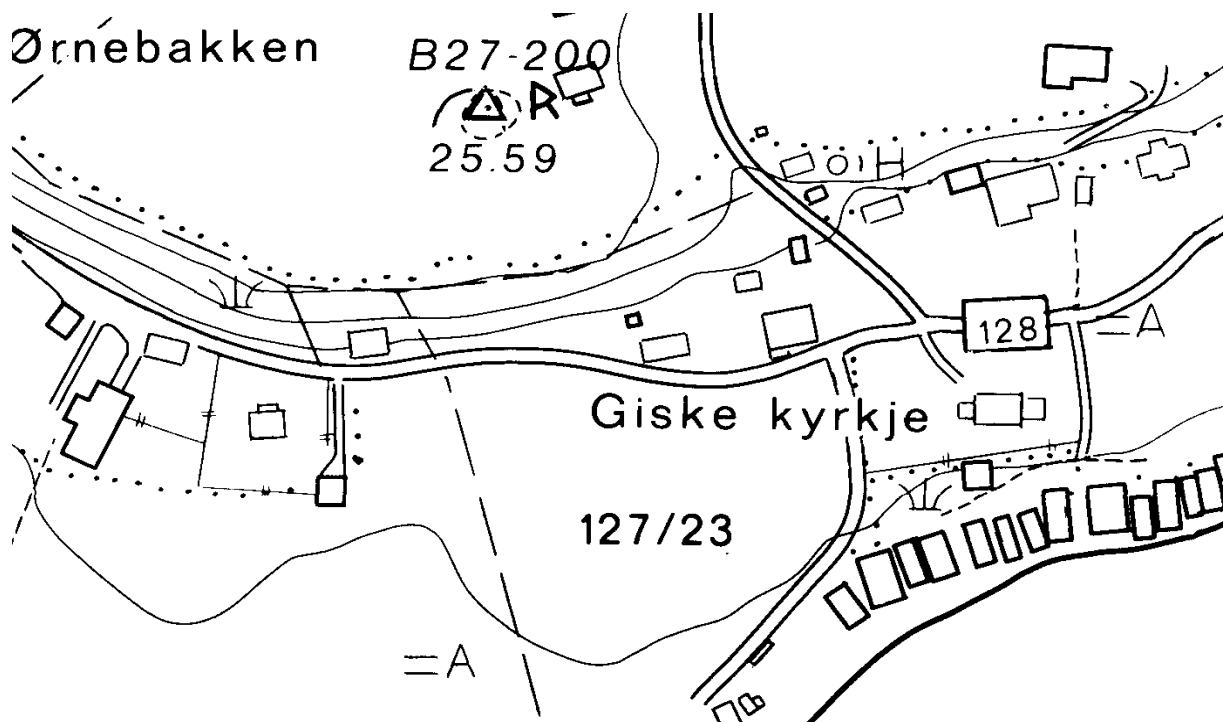

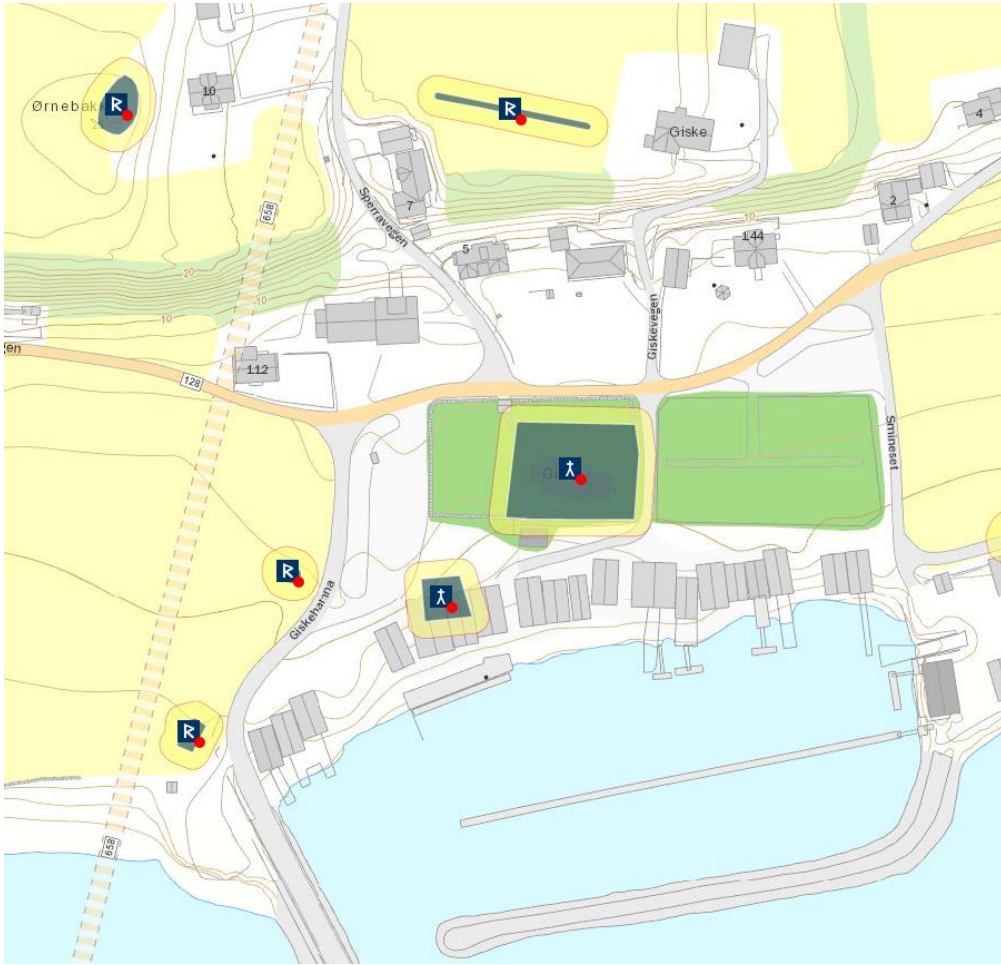

GISKE STA. MARIA, ST. JOHANNES & ST. NICOLAY, gnr. 127 Giske (Borgund sogn). Giske kommune.

ID 84245

”Den gamle Hovedgaards-Bygning, som har staaet imellem Gidske-Kirke og Gidske-Closter, er længe siden afbrudt og anvendt til Bønder-Huuse; saa at nu omstunder intet deraf sees uden nogle Levninger af Grundmuurede Kieldere, i hvis eene Afdeelning opvælder en Spring-Kilde, som giver Beboerne ypperlig Vand (...) Kirkens gamle Indredning eller indvendige Prydelser synes ikke at have været af sønderlig Betydenhed. Lige indtil Aaret 1726 er Guds-Tienesten nogle Gange om Aaret bleven forretet i denne Kirke, som siden alt mer og mer forfalt, saa at den ei alene mistede sit heele Tag, men og sin Indredning” (Strøm II:82). Eldste omtale av kirken er i 1309 (*Gische kierche*, DN XV:1), da den og presten ble betenkt i ridderen Bjarne Erlingssons testamente. Den middelalderske steinkirken fra rundt midten av 1100-tallet har rektangulært skip (utv. 12,3x8,8 m) med et smalere og heller langt, rektangulært kor (7,6x6,2 m) der det er to vinduer mot sør og et mot øst. Det er portaler kun i skipet, mot sør og vest. Det ytre murverket og veggåpningene er hogd i marmorkvader, mens sokkelen med sitt attiske profil er hogd i lokal bergart (Kloster 1957:386ff). Noen titalls meter sør for kirken, nede i sjøkanten, er det påvist deler av en stor steinbygning fra 12-1300 tallet (Ekroll 1997:272). Gården lå til lendmenn og adel gjennom vikingtid og middelalder, seinest til Fru Inger på Austrått (bla. DN VIII:525, 1524). Dedikasjonen er etter DN I:294. Ut fra en passasje i ei jordebok 1432 (AB 130) kan det se ut til at landskylden på 17 mmb i (gnr. 14) Haram da lå til fabrica ved Haram kirke men at *Hakon Sigurdzsson oc Gidzskamenn* kontrollerte denne, altså at Haram kirke da lå (som kapell?) under Giske. Giske kirke er (rimeligvis) ikke nevnt i Reformatsen 1589 (Thr.R. 63ff). (kartreferanse: AN 105-5-4).

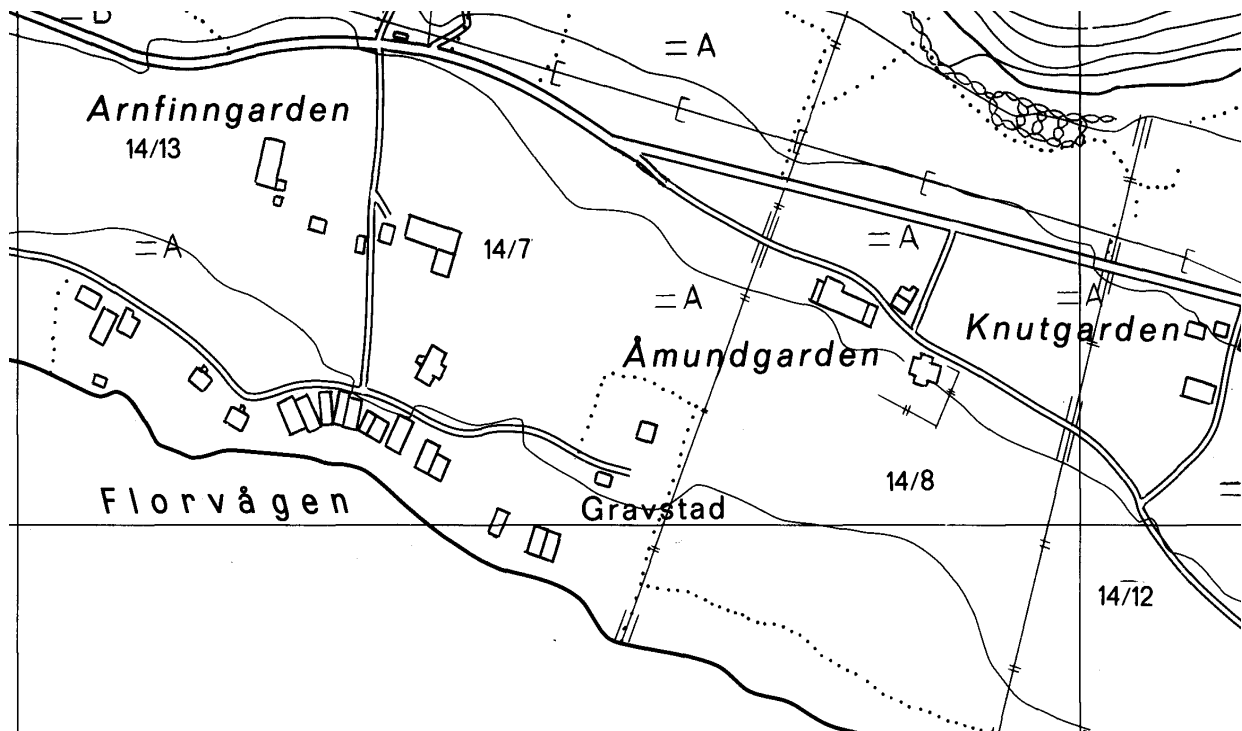

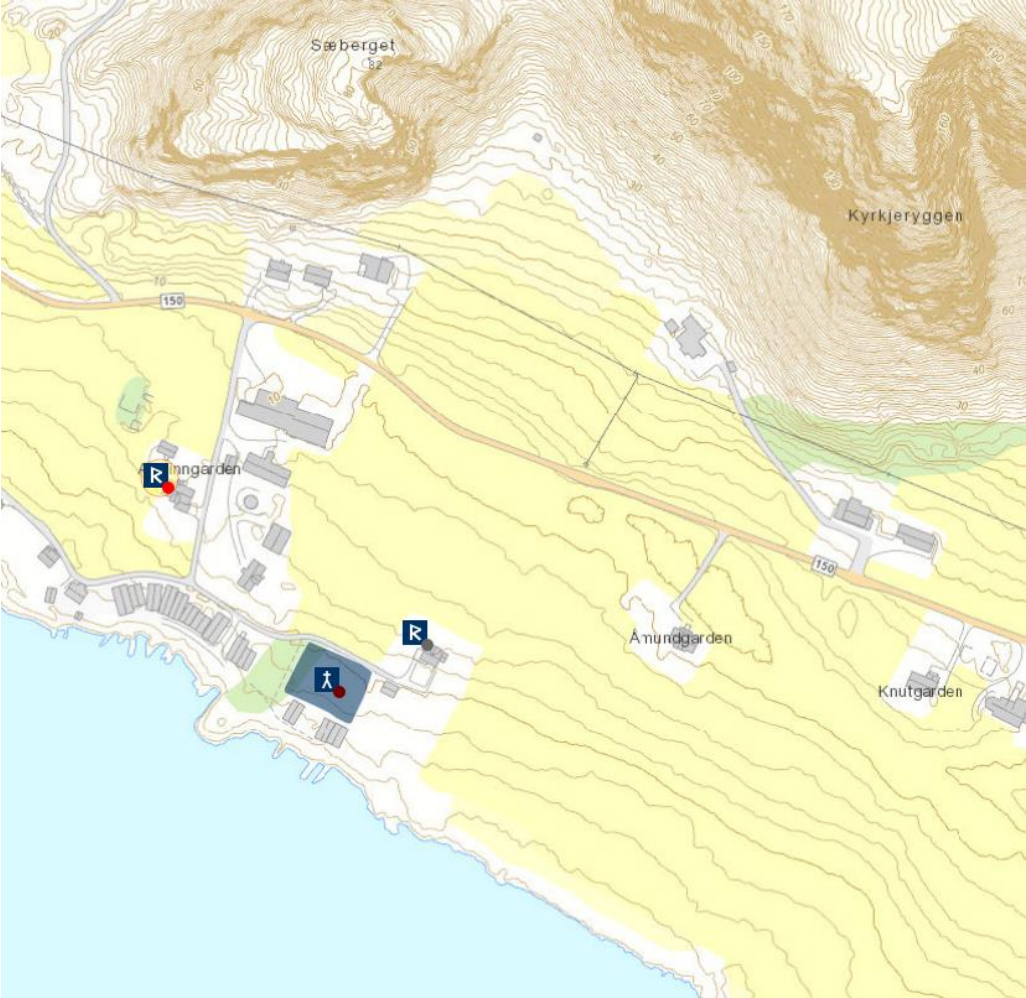
HARAM KOMMUNE

HARAM, gnr. 14 Haram (Haram sogn). Haram kommune. Nedlagt kirkested.

ID 213703

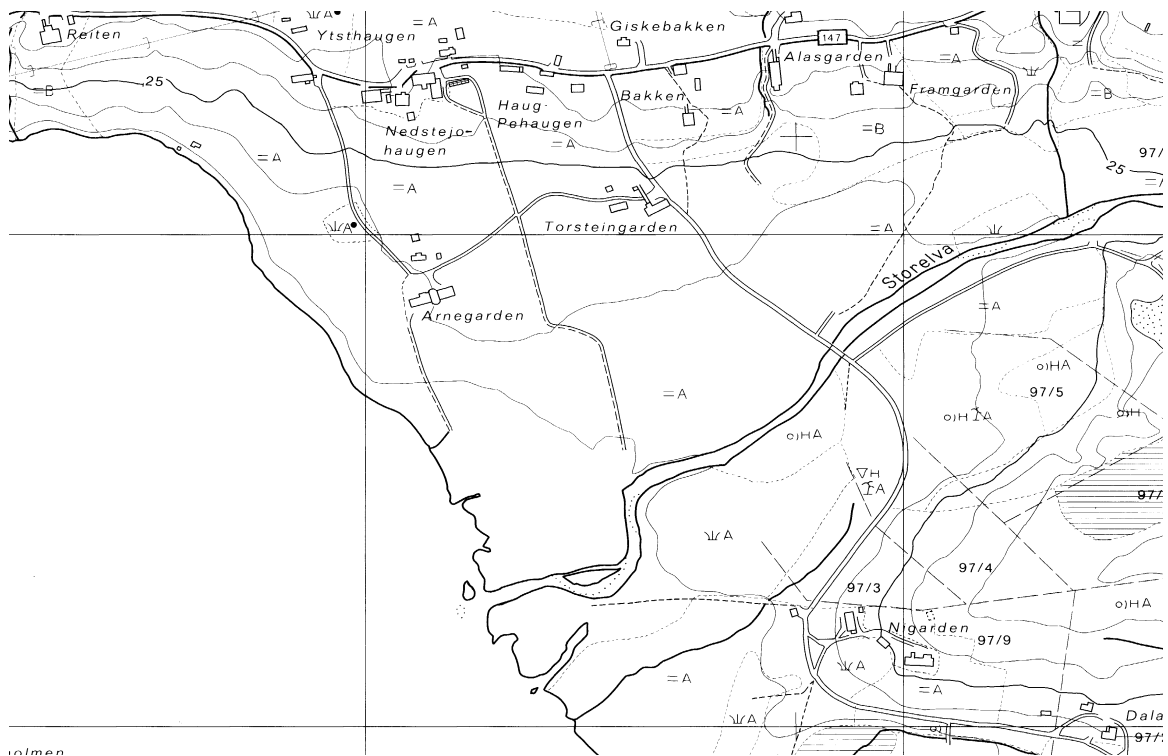
Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Haarhamars kirkio*, AB 129, 130). "Haram er den største Gaard her paa Øen (...) Det Mærkværdigste paa Gaarden er Harams-Kirke, som ansees for Hoved-Kirken her i kaldet, og er vel ikkun en gammel saa kaldet Stav-Kirke, men dog af temmelig god Anseende, udvendig forsynet med Tagsteen og et Spir, og indvendig med en i Fyrre vel udarbejdet Alter-Tavle, som og er dens betydeligste Zirat" (Strøm II:31). Ifølge regnskapene i 1668 hadde kirken da rektangulært grunnplan uten innsnevring for koret (24x12 alen), våpenhus i nord (6 alen i kvadrat), svalgang rundt hele samt takrytter. I 1838 sto ny kirke for sognet ferdig på (gnr. 11) Austnes (AP 108-5-4), og deretter ble stavkirken på (14) Haram revet og kirkegården på stedet lagt ned (Hove 1975:21ff). Kirken sto rett opp/nord for Florvågen på bnr. 7, mellom Åmundgarden og Arnfinngarden. I 1589 lå Haram som anneks til Borgund St. Peter og ble betjent av en residerende kapellan (Thr.R. 63). I 1702 ble kallet skilt fra Borgund, men først i 1755 fikk presten tittel av sogneprest (NG 203). Fjellpartiet Kyrkjeryggen ligger rett opp/nordøst for gravplassen, men det er mulig at dette er et "likhetsnavn". (kartreferanse: AP 109-5-3).

VATNE, [Vatne gamle] gnr. 97 Vatne (Skodje sogn). Haram kommune. Nedlagt kirkested.
ID 213712

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Watna kirkio*, AB 131). På slutten av 1600-tallet framsto kirken på (gnr. 97) Vatne med korsformet grunnplan (Fylling u.å.:12ff). Det kan se ut til at en eldre kirke i stavkonstruksjon hadde rektangulært skip og rektangulært, smalere kor, og at denne så fikk bygd til tverrskip og muligens nytt kor på denne tiden. I 1766 ble den beskrevet som følger: ”Vatne-Kirke staaer og paa denne Gaard, ganske nær ved det færske Vand, hvor den har en smuk Situation, men ligger ikke meget beleilig til for Sogne-Folket, som selv eier Kirken, og har nu i Sinde at flytte den herfra til Gaarden Ousgotten (Note: Dette er og siden skeet i Aaret 1761, da Kirken blev forflyttet fra Vatne til Ousgotten, og af en Stav-Kirke forandret til en Tømmer-Kirke). For nærværende Tid er den en liden og uanseelig Stav-Kirke, som ingen indvendige Zirater har, eller andre Mærkværdigheder” (Strøm II:96). Kirken var da blitt flyttet fra Vatne ca. 1,4 kilometer vestover til (94) Osgoten (AS 106-5-1). Nykirken ble reist som en tømmerbygning med korsformet grunnplan, samt med kortilbygg i øst og våpenhus i vest, og den ble vigslet i 1761 – året etter at den sto ferdig. På 1860-tallet ble denne for liten, og nåværende kirke ble vigslet i 1868. Gården var utgangspunktet for navnet på skipreidet (*Vatne skipredhe i Sund ffjord paa Syndmør*, DN XII:610, 1547). I 1589 lå Vatne som anneks til hovedkirken på Borgund (Thr. R. 63). (kartreferanse: AS 106-5-2).

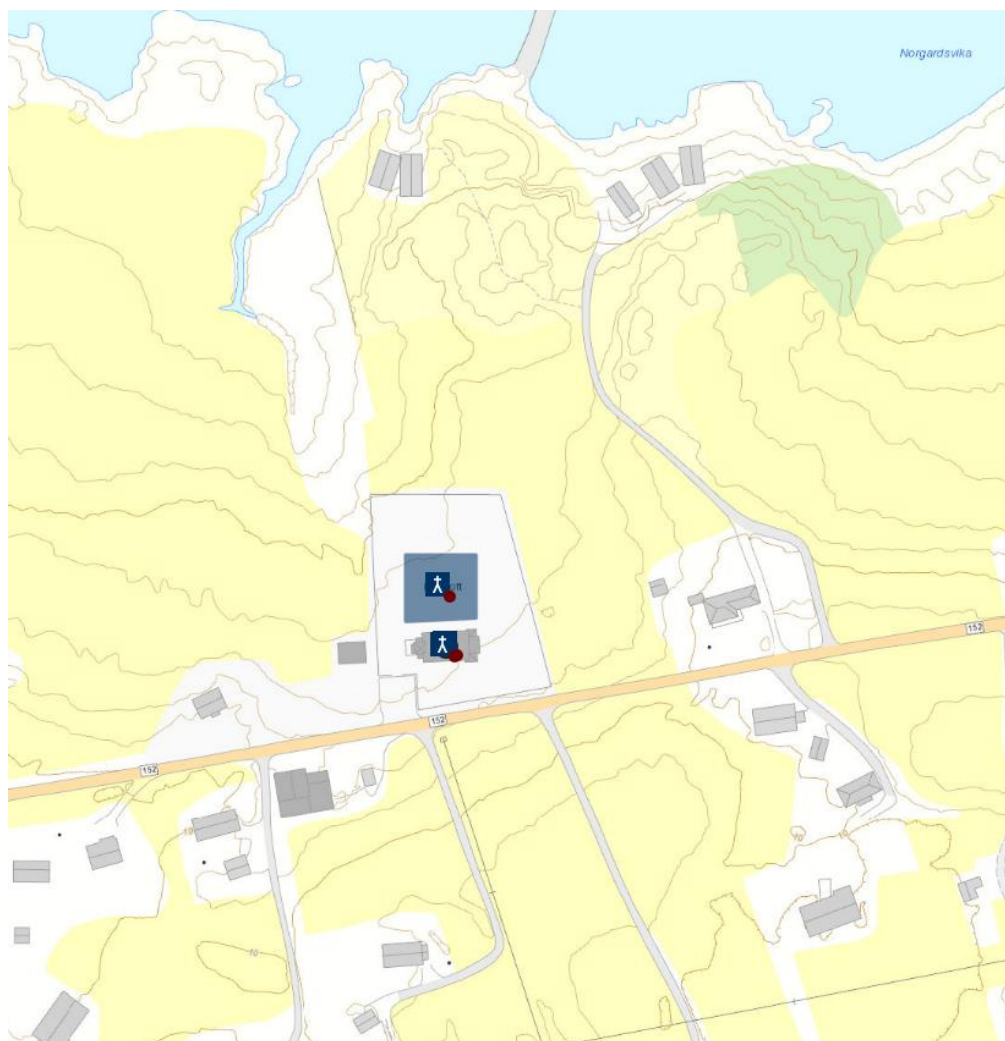
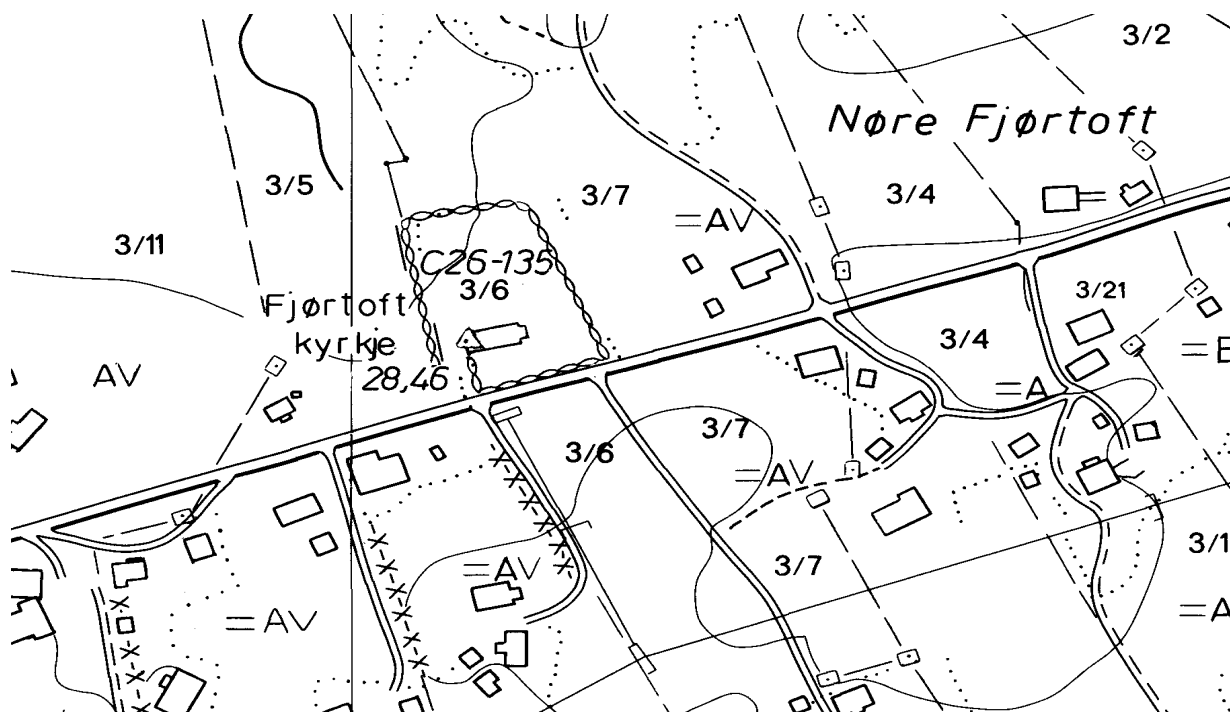

FJØRTOFT ST. OLAV (?), gnr. 3 Fjørtoft (Haram sogn). Haram kommune.

ID 84154

Nåværende kirke står på bnr. 7 av (gnr. 3) Nøre Fjørtoft. Den eldre kirken sto på samme sted. I 1659 ble kirken beskrevet som en liten og lav, torvtekt tømmerbygning med utvendig bordkledning, og der stukkene var avrettet innvendig. Bygningen hadde rektangulært grunnplan med våpenhus, og i 1765 ble det bygd til et smalere, rektangulært kor samt et mindre skrifthus helt i øst – begge i tømmer. Samme år ble bygningens takhøyde øket ved at det ble lagt inn et ekstre omfar. Fra 1622 ble det holdt tjeneste i *Fjertoften kapell* hver 15. uke (Hove 1975:92ff). Strøm (II:27) beskrev i 1766 kirken slik: ”Fiertoftens Capel eller en liden Kirke, som bønderne til sin egen Bequemmelighed have oprettet midt imellem de tvende Gaarde Nøre- og Søre-Fiertoft, hvilke og ere de eneste Gaarde her paa Øen. Capellet er af udvortes Anseende ikkun som en stor Bonde-Stue, men af indvendig Indretning som en Kirke, der ikkun nogle faa Gange om Aaret forsynes med Prædiken, og besøges af de forbemeldte Opsiddere paa Oxenøe og Gaarden Myklebust, hvilke tillige med Fiertoftens Beboere udgiøre en liden Meenighed, bestaaende af 134 Siele, som dog tilforn ere anførte i den almindelige Beregning over Folkets Antal i Harams Sogn, hvortil de egentlig henhøre. I Capellet findes en liden og net Klokke, med denne Paaskrift: *Sancte Olave ora pro nobis*, hvortil er føiet et uforstaaeligt, (skiønt dog for Synet fattelig) Aars-Tal”. Årstallet skal være m.v.xx (1520) (Hove 1975:93). Innskriften kan muligens vise til kirkens dedikasjon. Rygh (NG 203) observerte at kirken hadde en middelalderklokke, men var skeptisk til at kirken skulle være ”fra katolsk Tid”. ”For hundrede Aar siden [ca. 1660] vidste ingen at tilegne sig dette Capell, hvorfor det henfaldt til Bønderne, som siden ei aleene have holdt det vedlige, men og nylig meget forbedret det. Alt efter Hr. Ravns [Medtiener i Kaldet] Beretning” (Strøm II:355). Kirken er ikke nevnt i middelalderske kilder eller ca. 1600 (JBB). En hypotese er at kirken kan være bygd av erkebiskopens ombudsmann på Sunnmøre, Bjørn Vikverske på Søre Fjørtoft. Lokal tradisjon (sogneprest Abel i 1765) vil ha det til at ”En fornem mand skal ha beboet Søndre Fjertoft i gammel tid. Denne mand skal have bygget kirken til eget commoditet” (Hove 1975:93). I 1878 ble nåværende langkirke i tømmer reist noe til side for den eldre tømmerkirken, og denne ble revet etter at nykirken sto ferdig. Den første vigslede kirkegården ved kirken ble etablert i 1810, men før dette hadde lokalbefolkningen til alle tider, da særlig i vinterhalvåret men også i tilfeller av langvarig dårlig vær, gravlagt sine døde ved Fjørtoft kirke. Deretter hadde presten, ved sine sjeldne besøk ved kirken, holdt jordfesting. Denne gravplassen lå trolig sør og vest for kapellet, der det ved en rekke anledninger er påstøtt eldre graver: ”Då ein grov ut for fundamentet for tårnet og hovudtroppa til nykyrkja, kom ein burt i graver som var svært gamle og heilt ukjent”. I 1902 ble kirkegården utvidet mot øst og sørøst, og det ble satt opp steingard med jernporter. (Fjørtoft 1978:41f). (kartreferanse: AQ 110-5-4?).

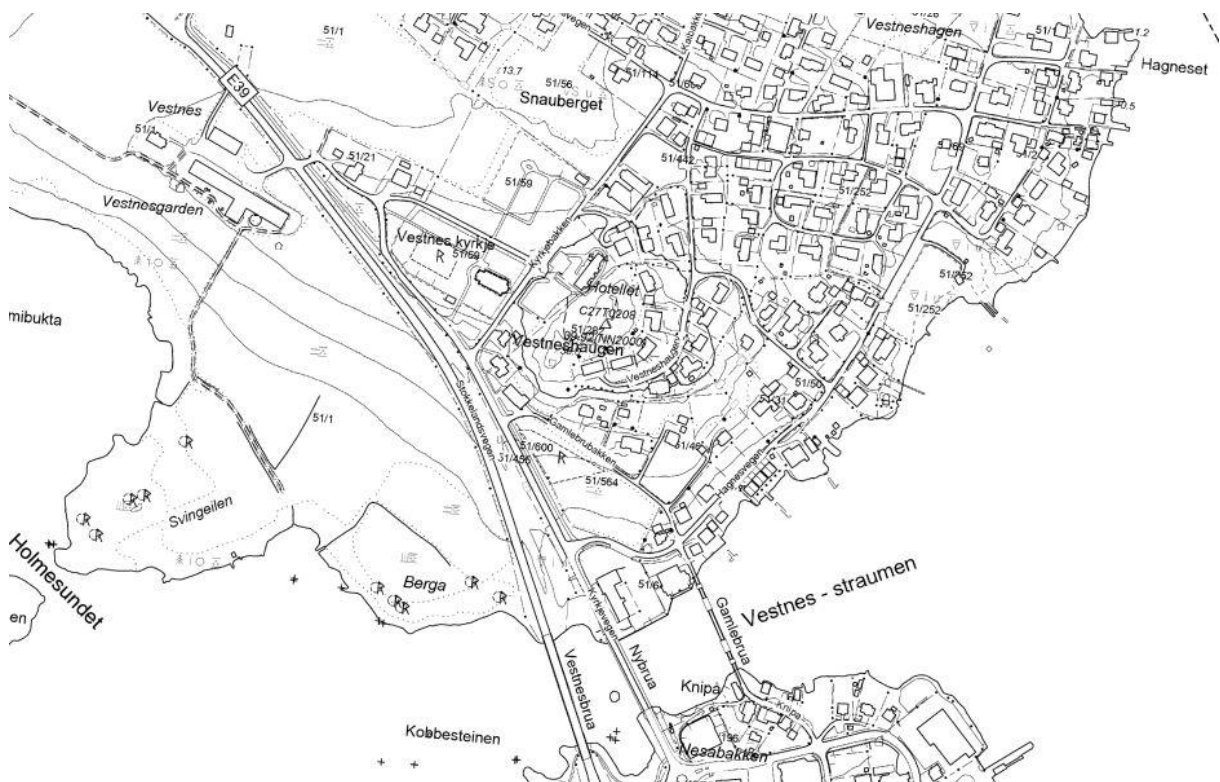

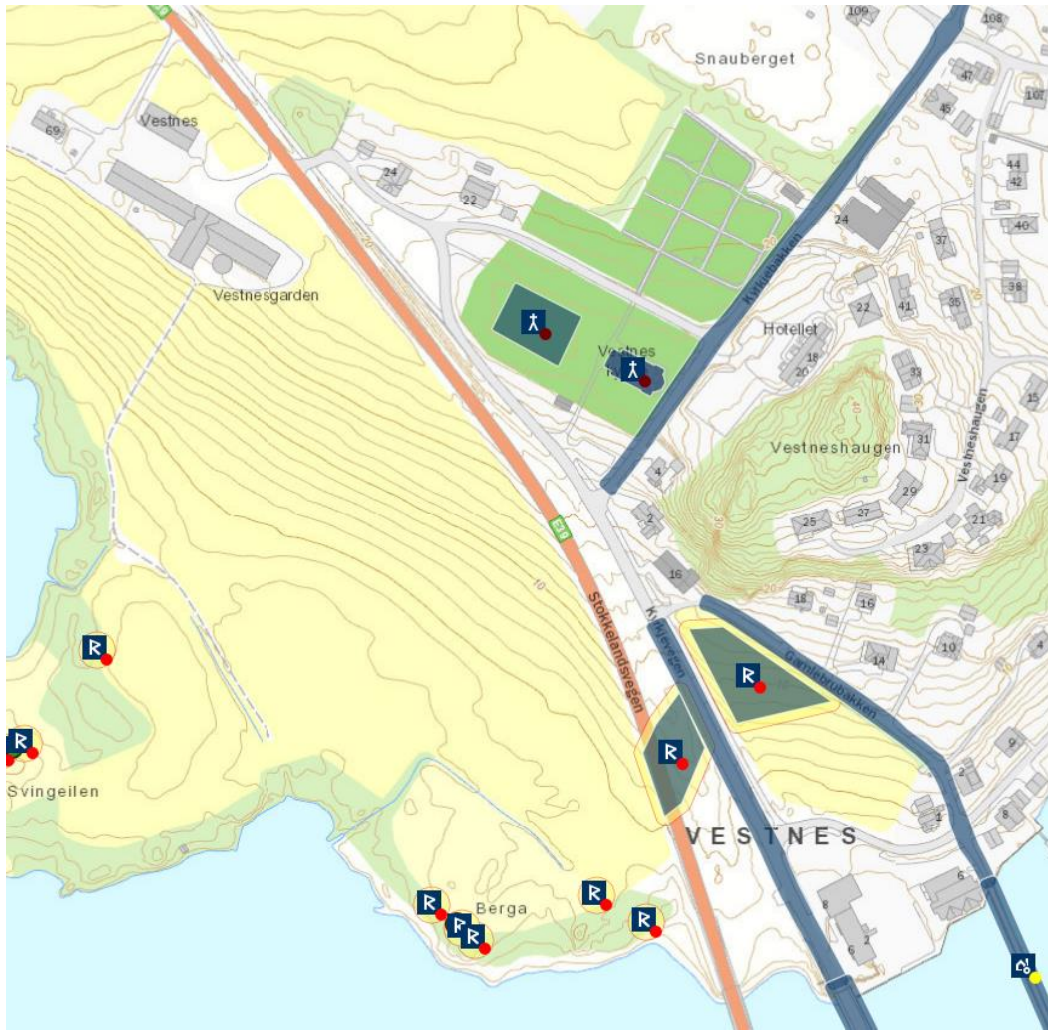
VESTNES KOMMUNE

VESTNES, gnr. 51 Vestnes (Vestnes sogn). Vestnes kommune.

ID 85815

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Westness kircke*, Thr.R. 66). Den var da annekst til hovedkirken på Veøy. Den eldste kirken på (gnr. 51) Vestnes var en stavkirke. I 1649 framsto den med en tilbygd korsarm mot sør, i 1648 med et tilbygd sakristi på korets nordside – begge i tømmer. Samtidig ble det bygd til ny takrytter samt våpenhus på vestre og søndre korsarmer. Trolig var de eldste partier i stavkonstruksjon. Siden det ble pålagt å reise et nytt alter i 1648 kan det være at det gamle var bygd i tre. I 1680 ble denne gamle kirken kassert og ny sto ferdig i 1682. Anvendbare materialer ble gjenanvendt i den nye kirken, en tømmerkirke med korsformet grunnplan, men denne ble bygd noe til side for den gamle. Trolig utenfor daværende kirkegård, all den tid grunnen for nykirken først måtte avgrøftes. I 1872 ble nåværende langkirke i tømmer reist noen titalls meter sørøst for der kirken fra 1682 var blitt bygd, inntil/øst for den gamle kirkegården (Brodahl 1944). Trolig sto stavkirken i det området mellom de to kirkene og som på et foto fra 1872 vises som kirkegård med et noe forhøyet parti midt på (kirketufta?). Da nåværende kirke ble bygd måtte man først fjerne en bygning som sto på byggestedet, nemlig den gamle hovedbygningen på Vestnesgodset. Gården ble i 1432 kjøpt av erkebiskop Aslak og lagt til domkirkens mensa (AB 127), hvorfor den rimeligvis ble krongods ved reformasjonen og var fogdegård tidlig på 1600-tallet (Brodahl 1944:3). (kartreferanse: AW 108-5-3).

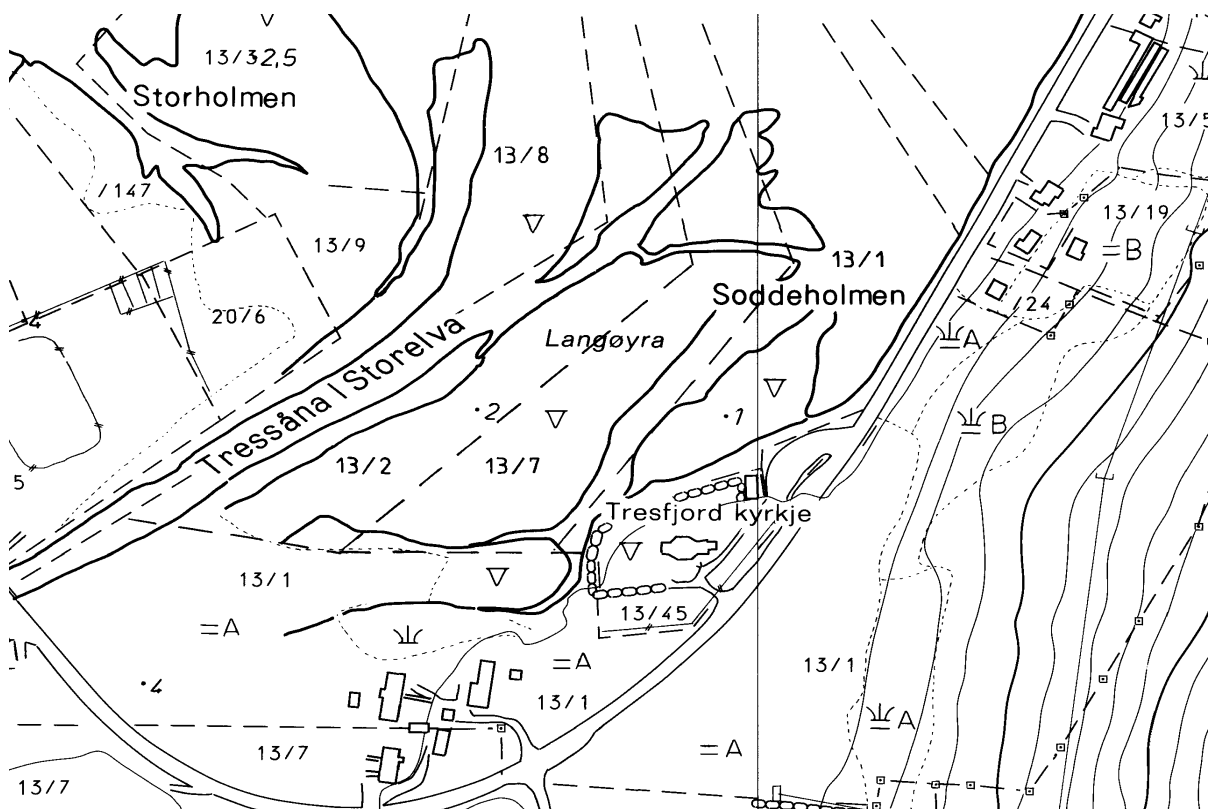

SYLTE (TRESFJORD), gnr. 13 Kirkesylte (Sylte sogn). Vestnes kommune.

ID 85665

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Tresfiord/Tredzfiord kircke*, Thr.R. 66). Kirken på (gnr. 13/1) Kirkesylte står i kanten på østsiden av deltaet der Tressåna/Storelva munner ut i Tresfjorden. Den eldste kirken på stedet skal ha vært en stavkirke. I 1690 ble denne erstattet av en tømmerkirke med korsformet grunnplan, muligens bygd på samme sted som stavkirken. I 1828 ble det bygd ny kirke på gården, den nåværende, en tømmerkirke med åttekantet grunnplan, kortilbygg i øst og våpenhus i vest. Kirken fra 1690 sto "litt lenger vest enn den som no er" (Eidhamar & Skeidsvoll 1978). I 1589 lå Tresfjord kirke som anneks til Veøy (Thr.R. 66). I 1615 ble en mann dømt "for nogen gammele Reffnere bord hand bortt thog foruden loug och minde som var falden aff en gammell Kierche" (Eidhamar & Skeidsvoll 1978:5). Det er mindre sannsynlig at denne gamle kirken kan ha vært en eldre kirke på nåværende kirkested på Sylte, slik Eidhamar & Skeidsvoll antyder. Mer sannsynlig er det at tyveriet gjaldt en da nedlagt kirke drøyt 600 m mot sør, på Fjorongå nedenfor veien ved Steinhauen – en åsrabbe inntil/sør for Tresfjord bygdamuseum – på grensa mellom bnr. 8 og 9 av Sylte. Denne er kun kjent fra et flertall varianter over et tradisjonelt kirkeflyttingsagn, men det siterte domsreferat gir tyngde til tradisjonen. Eldste omtale av det selvstendige navnet Kirkesylte er rundt 1550 (*Kiercke-szilte*, *Kierckeszeltte*, DN X:738) og 1669 (*Kierchesylte*, NG 211). (kartreferanse: AW 106-5-4).

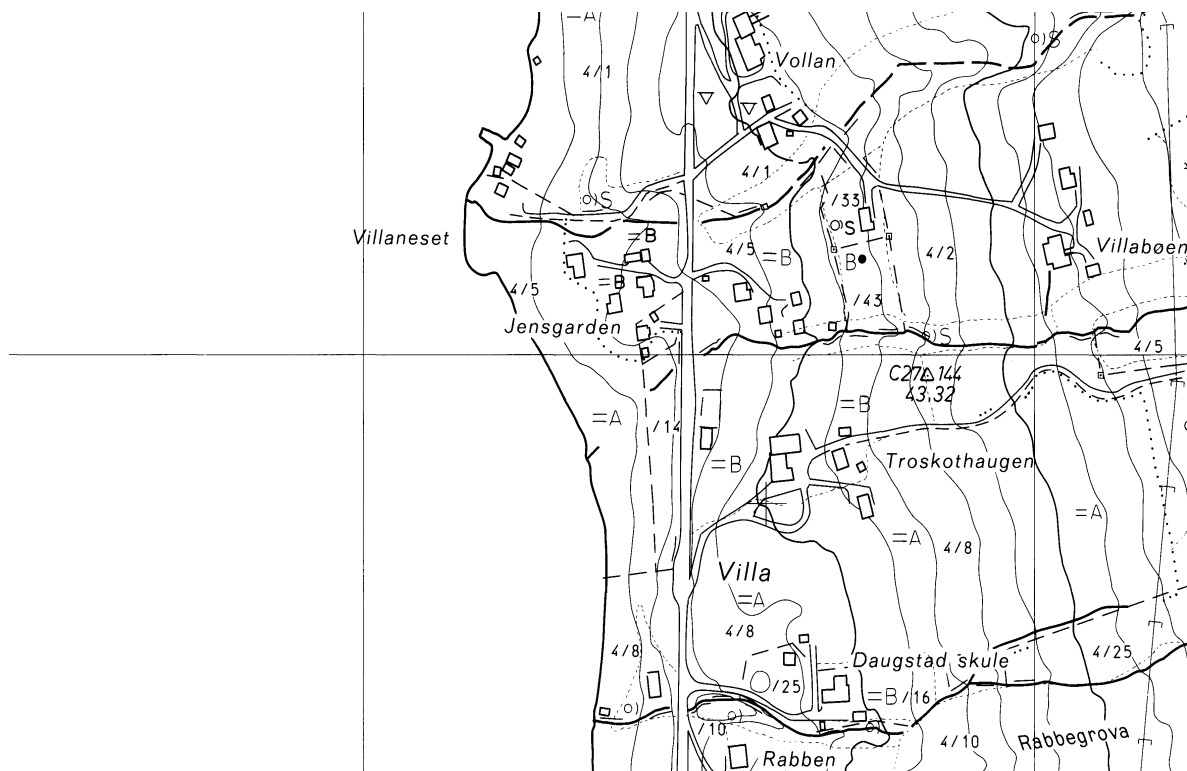

VILLA, gnr. 4 Villa (Sylte sogn). Vestnes kommune. Nedlagt kirkested.

ID 25299

”Sylte eller Tresfjords Kirke skal oprindelig have været opført paa Villa, hvorom ’Kirkeageren’ fremdeles minder. Den blev i Sognepræst Arktanders Dage 1589 opført paa Kirkesylte som Stavkirke, men da den snart blev forliden blev den nedreven og udvidet i 1660, og i 1700 ombygget som Korskirke og klædt med tykke uhøvlede Vandsagbord og tjærebredet” (Brovold 1901:34f). Dette er helt klart rester av et kirkeflyttingssagn, at man begynte å bygge på Villa men at materialene deretter om natta ble flytta til Sylte. Ifølge et rettsdokument fra 1615 ble en mann da dømt til 1 ½ daler i bot for ”nogen gamle Reffnere bord hand bortt thog foruden loug och minde som var falden aff en gammell Kierche affsonit” (ref. i Eidhamar & Skeidsvoll 1978). Dokumentet viser etter all sannsynlighet at det i 1615 fantes en forfallen kirke i Tresfjord i tillegg til kirken på Sylte. En mulighet er således at sagnet dreier seg om kirken på Villa, alternativt den tradisjonsbelagte kirken på Fjordungann oppe i dalen sør for nåværende Sylte kirke. En kristen gravplass på Villa ble undersøkt av Th. Petersen tidlig på 1930-tallet (Petersen 1932). I alt 16 graver ble dokumentert. De kan kun grovt tidfestes til ”den eldste kristne middelalder”. Gravskikken er utvetydig kristen med orienterte graver i rekker ved siden av hverandre, flere graver hadde trekiste og enkelte hadde overdekning av flate heller, og i gravene manglet den type gravgods som kjennetegner førkristne graver. Forekomst av trekull i flere av gravene peker også i retning av tidlig kristen tid, noe som forekommer nær systematisk for det som i Lund i Skåne er tolket som 1000-tallets høystatusgraver. Petersen nevner at området på Villa der disse gravene ble funnet heter Kirkebakken (alt. Kirkeåkeren). (kartreferanse: AW 107-5-4).

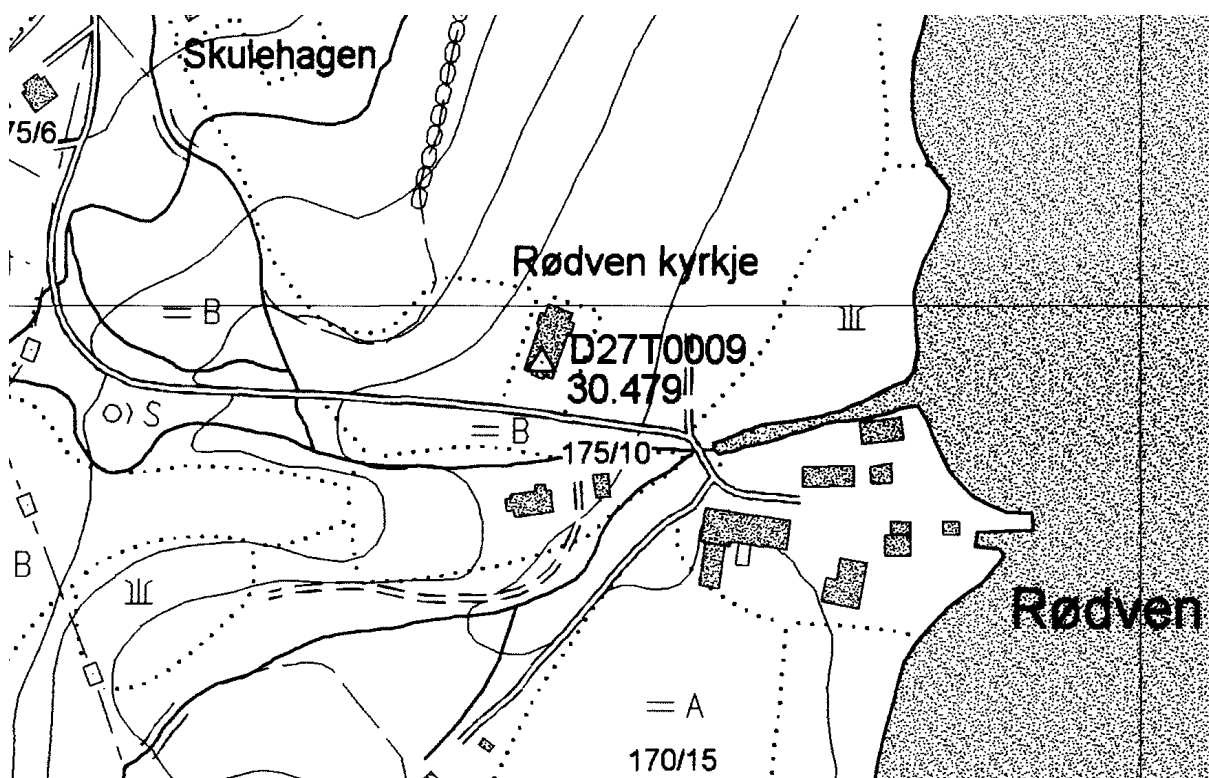

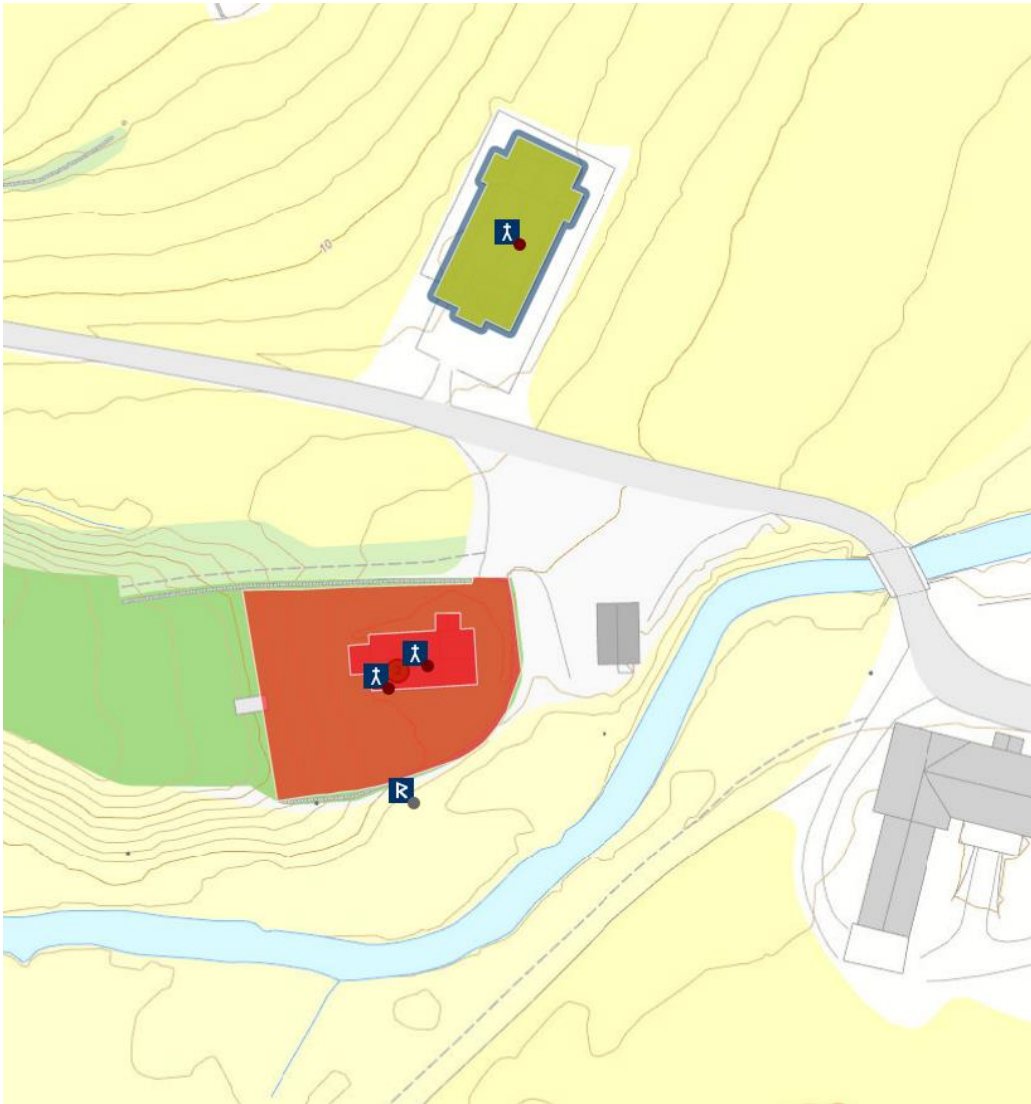
RAUMA KOMMUNE

RØDVEN, gnr. 59 (=175) Rødven (Holm sogn). Rauma kommune.

ID 85333

Eldste omtale av kirken er i 1547 (*Reuen kyrke*, DN XXI:915). Stavkirken står i tunkontekst nede på sletta ved Rødvenfjorden på (gnr. 175) Rødven. Den ble i 1908 solgt til Fortidsforeningen. Ny kirke stod ferdig rundt 1900 tvers av bekken og veien nord for stavkirken. Den gamle kirken med rektangulært skip, smalere, rektangulært kor og våpenhus i vest er trolig bygd rundt 1300 men med materialer fra en eldre stavkirke og trolig reist på samme tuftsted. Det nåværende koret erstattet et eldre kor rundt 1600, og det eldre var om lag 3 m smalere enn det nåværende. Skipet har portaler mot nord, sør og vest og i koret mot sør. Nordportalen har detaljer som dateres til 1100-tallet, mens sørportalen er fra ca. 1300. Ved utgravinger inne i kirken ble det funnet en mynt fra slutten av 1100-tallet. Den utvendige skordingen er muligens satt opp etter at svalgangene ble fjernet noe før 1600, men den kan også være eldre (Christie 1964). I 1589 lå kirken som anneks til hovedkirken på Veøy (*Rodtuegen kircke*, Thr.R. 66). I 1901 ble Holm sogn opprettet. Dette ble slått sammen av den del av Veøy sogn som lå på sørsiden av Langfjorden samt Rødven sogn, og der en del er gått over til å bli kapellsgn, mens ny kirke samtidig ble etablert på (39) Holm (NG 13). Gårdsnavnet (177) Korsan, nabogård til Rødven i nord, antyder et tidligere kors i friluft. En odde ut for denne gården heter Korsneset. I en steingard på grensa mellom (57=173) Landre og Rødven heter det Kyrkjeledet. (kartreferanse: BF 108-5-4).

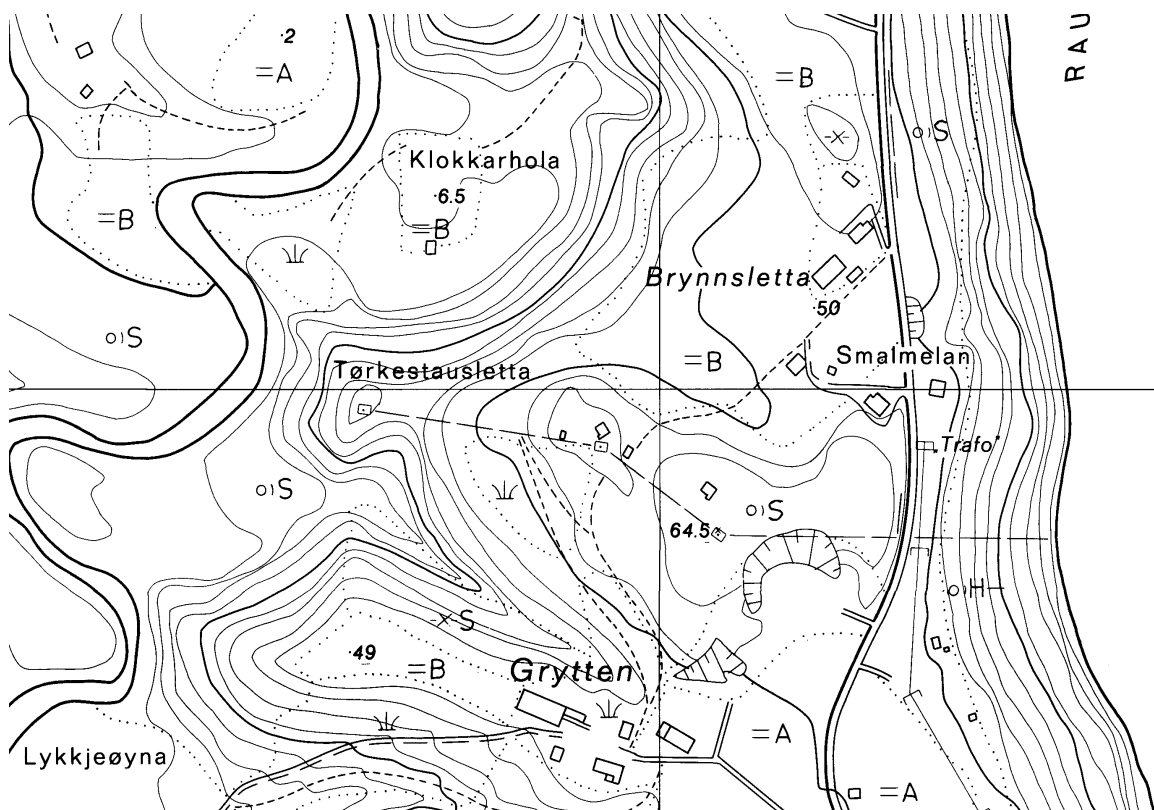

GRYTTE, gnr. 5 Grytten (Grytten sogn). Rauma kommune. Nedlagt kirkested
ID 146205

Eldste omtale av kirken er i 1364 (*Gryttinar kirkiv*, DN III:341). Nåværende kirke, en tømmerkirke med åttekantet grunnplan, står på Veblungsnes på (gnr. 3) Setnes på sletta på sørsida av Raumas munning i Romsdalsfjorden (BH 106-5-1). Kirkestedet var i 1828 blitt flyttet noen kilometer ned/nordover i dalen fra (5) Grytten. På Grytten sto en stavkirke som i 1642 var i sterkt behov av reparasjon, spesielt gjaldt dette skordene som støttet veggene. Kirken fikk nytt våpenhus i 1663 og altertavle i 1670, og i 1691 ble det gamle tårnet revet. I 1728 hadde foruten våpenhuset også sakristiet og en del av koret og et par bjelker i kirken ramlet ned, og alt den 9. november samme år ”falt kirken plat overende av sig selv”. En tømmerkirke med korsformet grunnplan ble reist på samme tuft i 1732, innviet samme høst. Denne sto i nesten 100 år, inntil den i 1828 ble demontert og flyttet til Veblungsnes på grunn av problemer med sandflukt: ”og kirkegården således belagt [med sand] at kun en tredjedel af denne havdes fri”. Kirken på Grytten sto ”mellem prestegårdsbygningen og Brøndsletten, ca. 300 alen fra hovedbygningen” (Brodahl 1937, Rogne 1927). Ifølge Schnitler i 1768 (1974:67) gjaldt dette spesielt ”Præstegaarden, som udi forrige Tider efter sit Leje har været en af de betydeligste Gaarder udi Romsdals fogderiet taget den største skade af sanddrivten, og det saa betydelig, at man kand med Sandhed berette, at de 2/3 deele af Ager og Eng er Ruinered; Thi Gaarden ligger udi saadan Situation af udmarker, at den ligesom er omgiven af lutter Sandbanker”. I 1589 var Grytten hovedkirke med annekser på Voll, Eid, Hen (Isfjorden) og Flatmark (Kors kirke) (Thr.R. 67f). Ved bispevisitas skulle erkebiskop Aslak Bolt i 1432 ha *Grytone j Raumsdal, iij næter* (AB 190).

Retten nord for tunet heter det Klokkarhola, og oppe i bratthenget i vest heter det Prestefonna. (kartreferanse: BH 106-5-3).

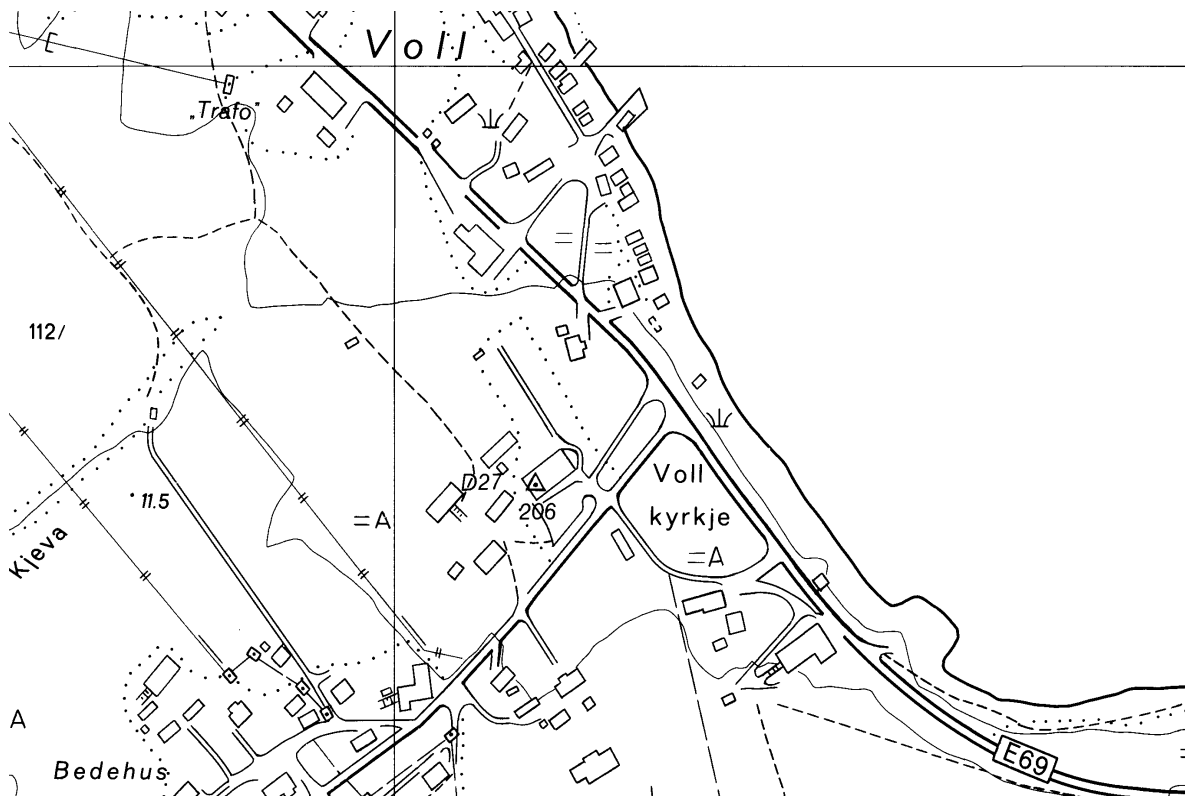

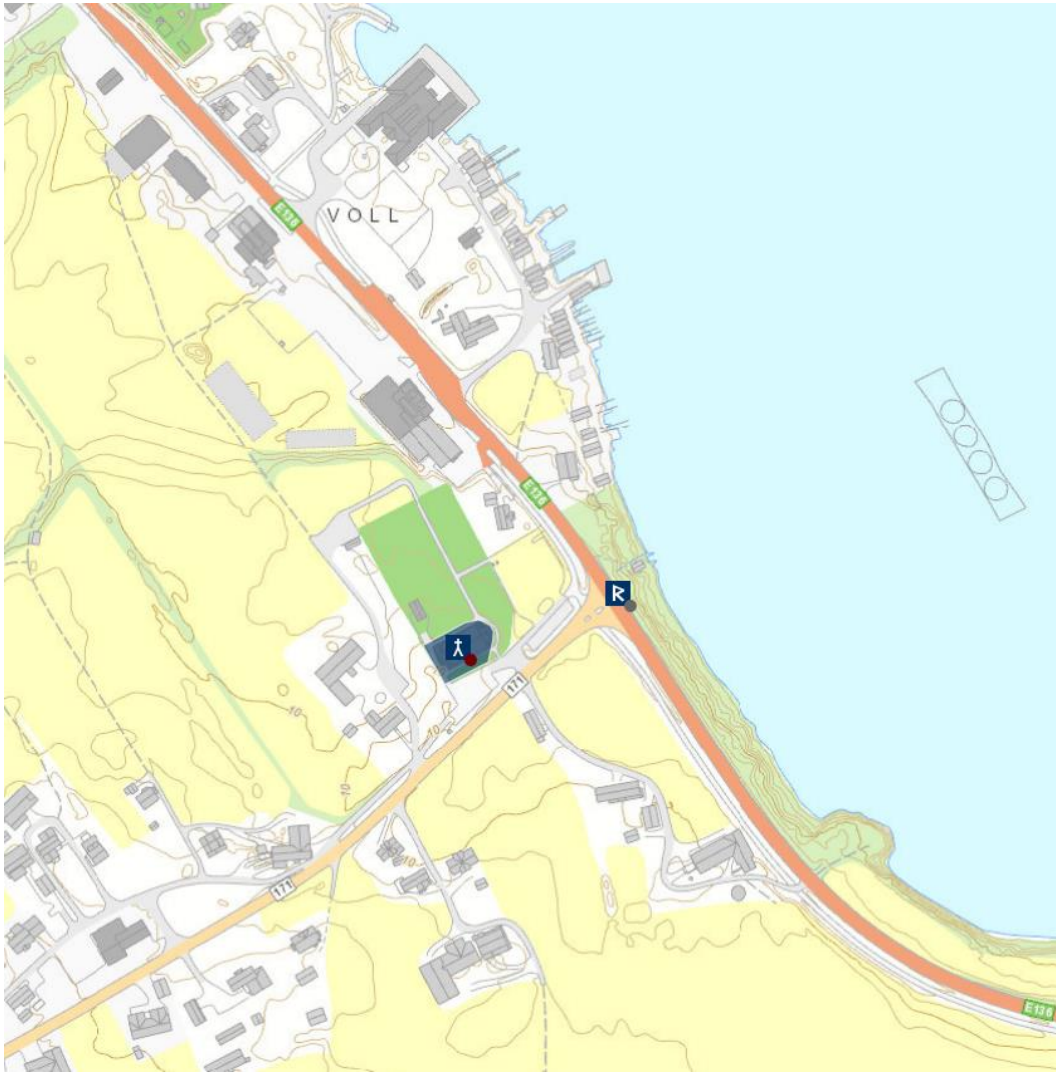

VOLL, gnr. 21 (=112) Voll (Voll sogn). Rauma kommune.

ID 85866

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Walla kirkia*, AB 76). Nåværende kirke, en langkirke i tømmer, står på (gnr. 112) Voll, på strandbredden ut mot Vollabukta. Middelalderkirken var trolig en stavkirke. I 1673-74 ble det på samme stedet reist en tømmerkirke med korsformet grunnplan, en 15,6 meter lang bygning i øst-vest og tilsvarende i retning nord-sør samt sakristi i øst og våpenhus i vest. Da denne ble revet våren 1895 ble nåværende kirke reist samme året på den eldre kirkens tuft. Det er antatt at samtlige kirker er reist på samme tuftsted (Rogne 1927:25f, Sæbø 1970). I 1589 lå Voll som anneks til Grytten hovedkirke (Thr.R. 67). I 1862 ble Eid kirke eget sognekall med Vold kirke som anneks (NG 226). I 1789 var kirkegården avgrenset ved en steingard med to porter, og eldste utvidelse er kjent i 1830-åra. Seinere utvidelser er skjedd i 1906, 1920 og 1950, og i 1955-56 ble hele gravplassen ”restaurert”, dvs. omgravd og plenlagt. (kartreferanse: BF 106-5-3).

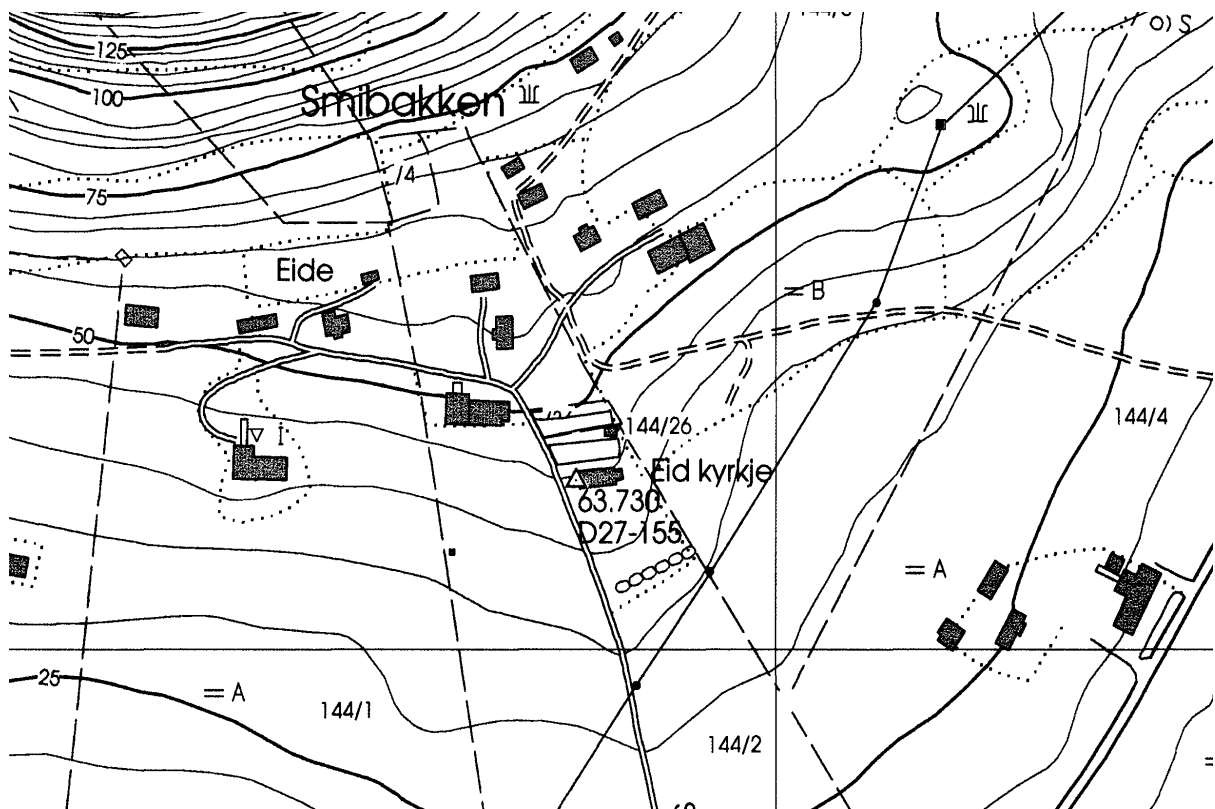

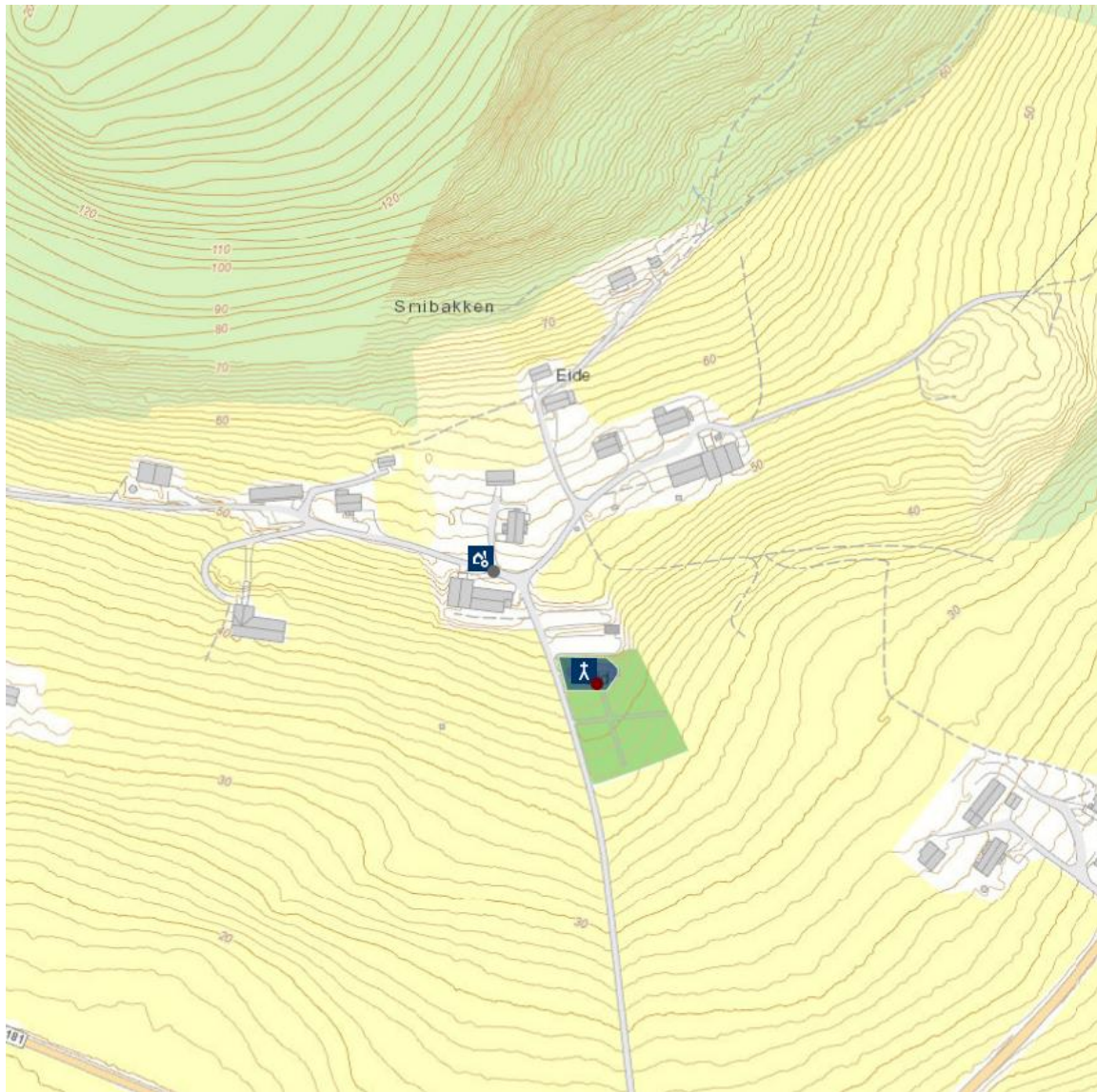

EID, gnr. 20 (=144) Eide (Eid sogn). Rauma kommune.

ID 84061

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Eedz kircke*, Thr.R. 67). Nåværende kirke står på (gnr. 144) Eide, tett på tunet til bnr. 1-2 Eide. Muligens er den stående bygning en stavkirke som ble kraftig ombygd i 1796 og da fikk tilbygd tverrskip. I 1915-16 ble kirken grundig renoveret innvendig. Det skal i langveggene på nåværende kirke finnes rester av stavkirkens konstruksjon (Rogne 1927:21ff, Klungnes 1997). Mer sannsynlig er det, som Myskja (1987:57f) skriver, at det i løpet av 1796-97 ble bygd ny kirke. I tiden august-oktober 1797 var det ingen preken i Eid kirke, og i kirkeboka dette året heter det at i skiftet juli/august ble siste preken i ”den gamle Kirke” holdt, og at ”den nye Kirke blev innviet af Hr. Prost Krog paa Weedø” den 9. oktober. Dette korte tidsrommet forutsetter at en eldre kirke var blitt stående mens ny ble reist. Nykirken, en langkirke i tømmer, ble i 1872-74 forlenget ved at koret ble lagt til skipet og nytt kor med sakristi ble bygd til i øst. To år etter ble det gamle taket skiftet ut, takrytteren ble revet og nytt våpenhus med tårn ble bygd til i vest. ”Ifølge et sagn stod den første kirke på haugen øst for den nuværende kirke. Den skulle stå på samme tomt som et gudehov hadde stått i sin tid (...) et sted som nu kaldes Haugene. Man ser endnu rester av tomten til denne kirke. Men det er ikkje gjort gravfunn som kan stadfeste at det har vore ein kyrkjegard der (...) Anders Eide senior meiner at gammelkyrkja låg like ovafor den noverande, der parkeringsplassen og bårhuset er i dag. Da han var gutunge, var det eit søkk i terrenget der. Der samla regnvatnet seg, og om vinteren gjekk dei på skeiser på isen. Søkket såg ut som ei gammal hustuft” (Klungnes 1997:17, 21). Eidhaugen er trolig en liten flate i det stedlige hellende terrenget, om lag 200 meter nordøst for kirken. Ifølge Myskja (1987:55) kalles den Kyrkjehaugen, og han mener at kirkestedet før 1797 var på denne haugen. I 1589 lå Eid som anneks under Grytten hovedkirke (Thr.R. 67), og i 1862 ble Eid kirke eget sognekall med Vold kirke som anneks (NG 226). (kartreferanse: BF 107-5-2).

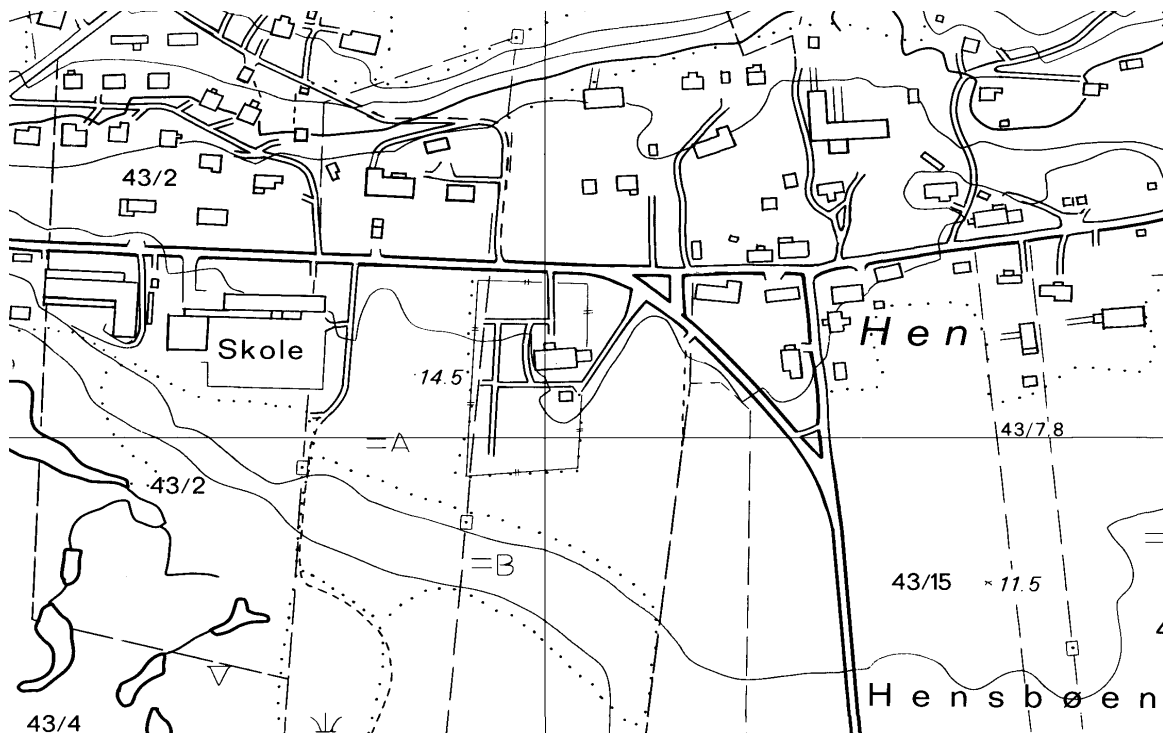

HEN (ISFJORDEN) ST. ANDREAS, gnr. 43 Hen (Hen sogn). Rauma kommune.

ID 84547

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Isfjord kircke*, Thr.R. 67). Nåværende kirke, en rektangulær steinkirke bygd 1830-35, står på (gnr. 43) Hen. Den eldste kjente kirken var en stavkirke, og denne sto til 1830-tallet. Gjennom årene ble det utført en rekke reparasjoner på kirken, de aller fleste pga. råteskader. Kirken hadde, som Rødven, skorder til utvendig oppstøtting. I 1789 sto kirken med rektangulært grunnplan og med et i 1739 tilbygd sakristi av tømmer på korets nordside. Selve kirken var 11,6 x 8,1 m. Stavkirken var i bruk fram til nåværende kirke ble innviet høsten 1835. Trolig sto den eldre kirken "aust eller helst nord for den nye" (Austigard 2006). I og med at "Kirkegaarden endnu ikke [var] ryddiggjort" sommeren 1835, er det sannsynlig at nykirken ble reist utenfor den gamle kirkegården. Dedikasjonen er etter Schøning (I:141), som refererer til et "Pergaments-brev af 1635". I 1589 lå Hen som anneks under Grytten hovedkirke (Thr.R. 67). (kartreferanse: BJ 107-5-3).

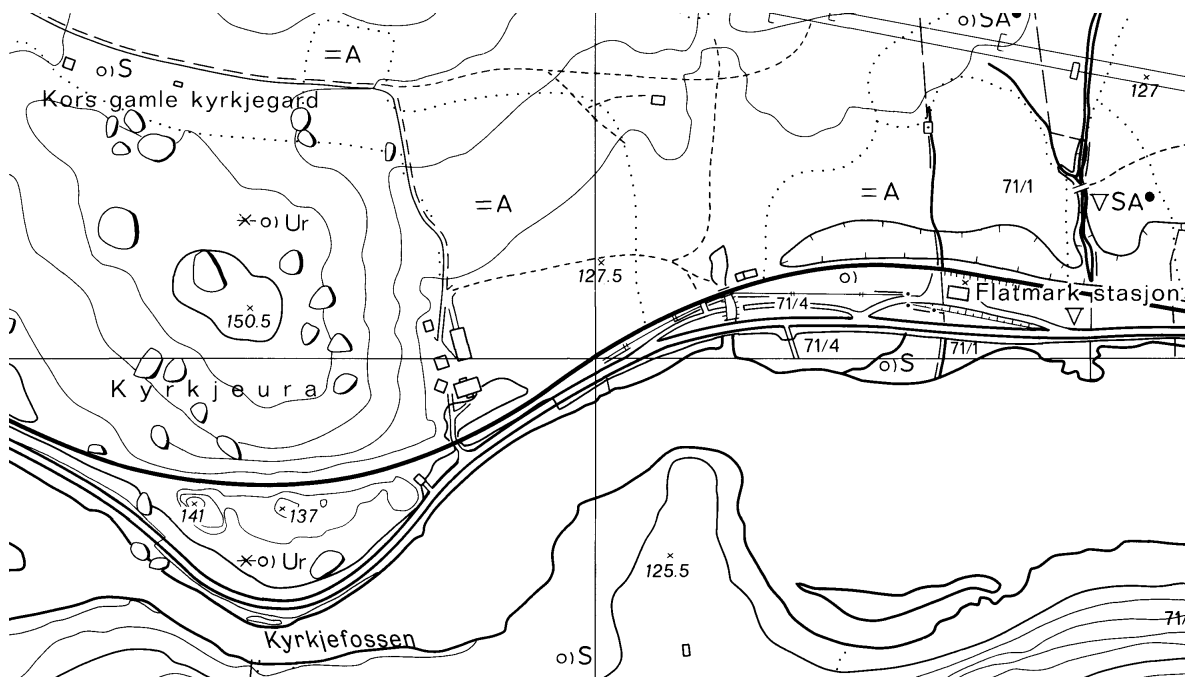

FLATMARK (KORS [Korps]KIRKE), gnr. 71 Flatmark (Kors sogn). Rauma kommune.
Nedlagt kirkested.

ID 17871

Eldste omtale av kirken er i 1497 (*Flotha kirkia*, DN I:990). Nåværende kirke står på (gnr. 69) Monge, rett inn/nord for Rauma (BJ 104-5-4), fem kilometer ned/vest i Romsdalen for middelalderkirkestedet (71) Flatmark. Ifølge sogneprest Wille i 1789 ble det bygd ny kirke på Flatmark i 1660-70 åra: "Kirken er opbygget af godt tømmer i aflang firkant, og beklædt indenpaa med nye brædder, ere overstrøgne med tjære, udgiør med chor og sakristi 24 al. i længde og 9 ¼ alen i bredde, hvoraf selve kirken ere 12 al. lang og 9 ¼ al. bred, 11 stokker høi, og da der paa gulvet som ligger løst og uordentlig, hvoraf om vinteren opstiger meget kulde, alene findes 7 mandfolk og kvindfolkstole, saa synes kirken altfor liden for 186 kommunicanter som nu findes i sognet (...) Choret er 7 alen langt og 6 alen bredt, haver intet loft, 1 liden hæsleg dør som udgang til kirkegaarden". Kirken var en lovekirke og hadde som følge av det en årlig inntekt i 1723 på 34 riksdaler – det vanlige gavebeløp i andre kirker var da 1-3 riksdaler. Nykirken i 1797 var en tømmerkirke med korsformet grunnplan og takrytter over krysset. Rundt den lå kirkegården "hvorpaa stod store, høge trær, saa kerka stod som i en hage, like til 1882". I 1901 ble kirkestedet (og bygningen?) flyttet til Monge og kirken innviet året etter. Den gamle kirkegården skulle holdes godt innhegnet i 40 år etter siste gravlegging i 1925 (Rogne 1927:18ff). Det middelalderske kirkestedet er merket på ØK som Kors gamle kyrkjegard. I 1589 lå Kors kirke som anneks til Grytten hovedkirke (Thr.R. 67). Rett ned for den nedlagte kirken heter det Kyrkjjeura, og nede i Rauma heter det Kyrkjefossen. (kartreferanse: BK 103-5-2).

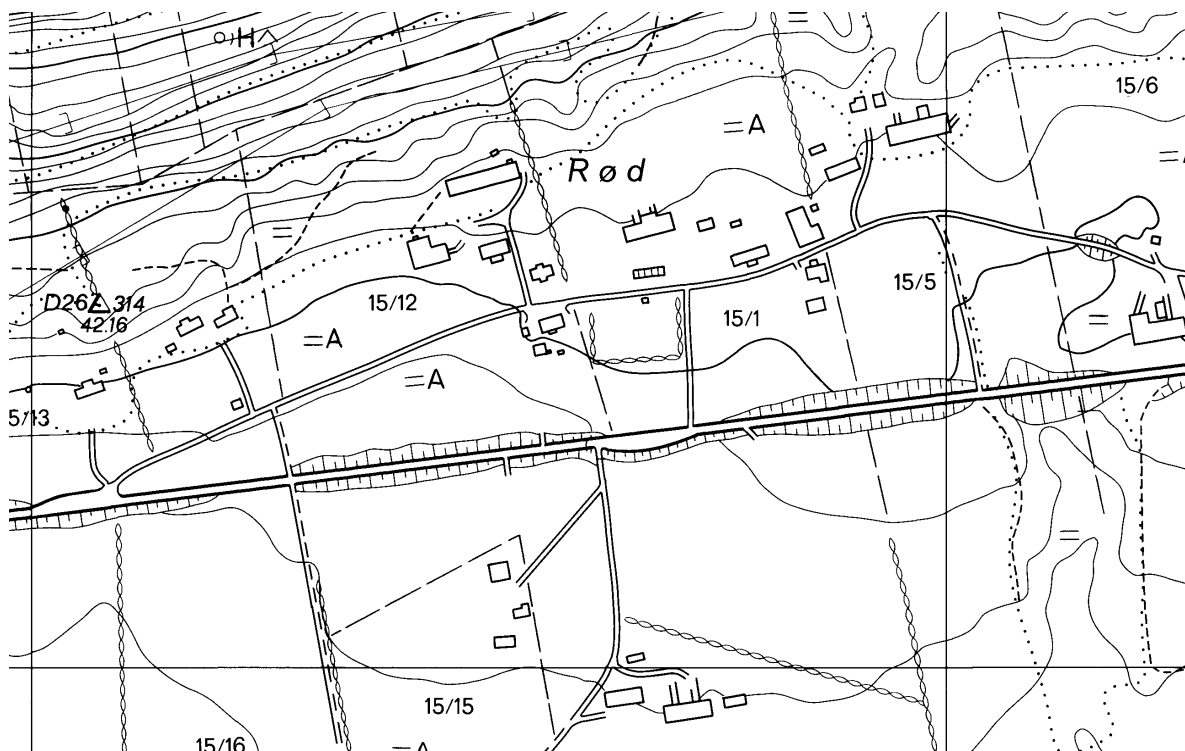
NESSET KOMMUNE

Kirkested flyttet flere kilometer, kirkegård ikke i bruk

RØD (NESSET), gnr. 15 Rød (Nesset sogn). Nesset kommune.

ID 140644

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Rye kircke*, Thr.R. 66). Nåværende kirke i Nesset, en langkirke i tømmer, står på (gnr. 29) Eidsvåg (BL 111-5-1), dit kirkestedet ble flyttet i 1878. Middelalderkirken sto på (15) Rød (*Rjoðar*), ca. 5 kilometer ut Langfjorden mot vest. Kirken på Rød ble revet i 1885, og da besto den av et skip i stavverk, mens kor, sakrist og våpenhus var i tømmer. Skipets mål var 15,9x8 m og således svært bredt, koret 6,5x4 m, og avstanden fra vestinngangen til kirkegårdsmuren var 8 skritt. I øst nådde sakristiet såpass langt ut at kirkegårdsmuren gikk i en svak østlig bue rundt dette. Den gamle kirkegården ble nedlagt som gravplass men en ny ble opprettet ca. 280 m lenger mot vest, samtidig som det ble gravplass rundt kirken på Eidsvåg. I 1967 reiste Nesset Bondekvinnelag en bauta på den gamle kirketuften (Austigard 1978:10ff). 26. februar 1426 var erkebiskop Askel på visitas på Rød (DN III:683). Dette skyldtes nok ikke at Rød kirke var vanlig visitassted, men at erkebiskopen var der for å gi tilbake *Olafue Porfinsyni* hans *ij aura bool j Siirin i midgardenom* (kirkestedsgård i Eresfjord) og som var tatt fordi Olav visstnok ikke hadde betalt inn katedratikum, hvilke i ettertid likevel viste seg å være ulovlig beslaglagt. Muligens var den presten som er nevnt i brevet på plassen etter presten ved hovedkirken på Veøy men før to legmenn, men uten opplysning om ved hvilken kirke han tjente, prest ved Rød kirke. Gården lå fullt ut til Nidaros domkirkes mensa i 1432, og den ble da bygslet bort for 3 kyrlag (AB 123). I 1589 lå Rød kirke som anneks under Veøy (Thr.R. 66). På nabogården Kvernberget finnes navnet Kjyrkjeledet. (kartreferanse: BK 111-5-2).

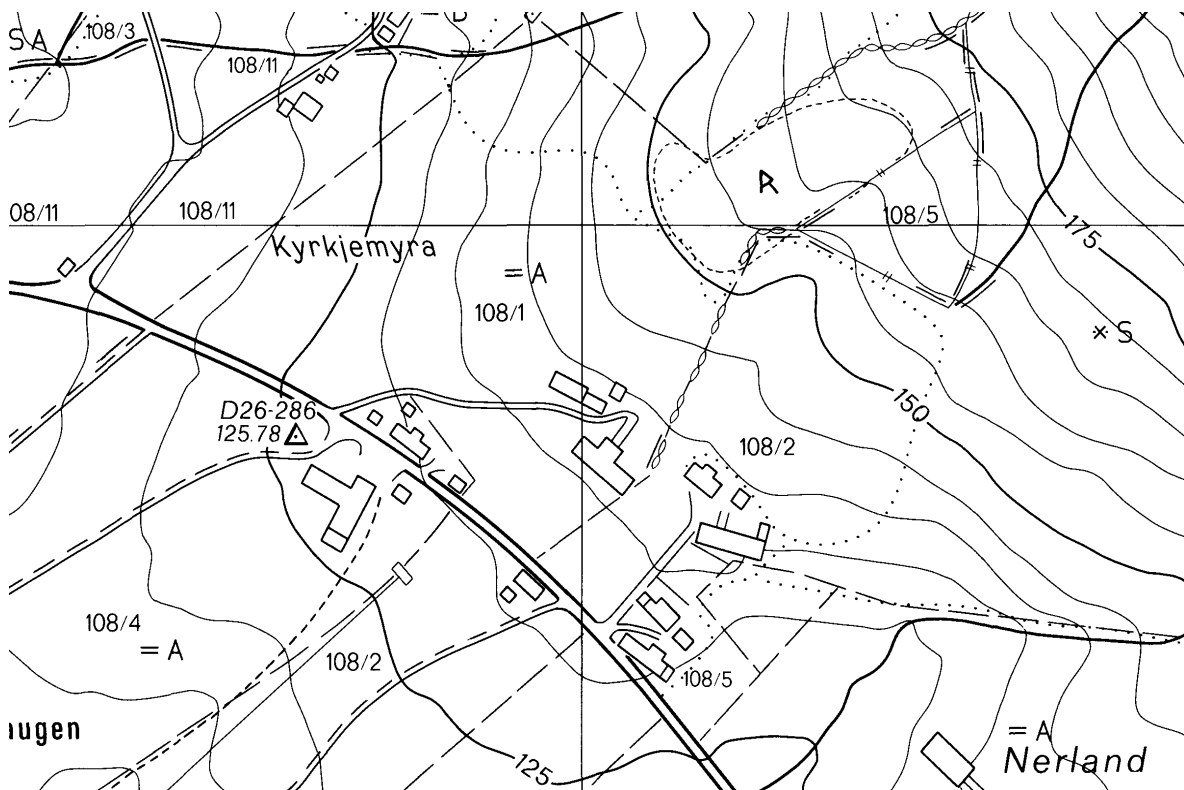

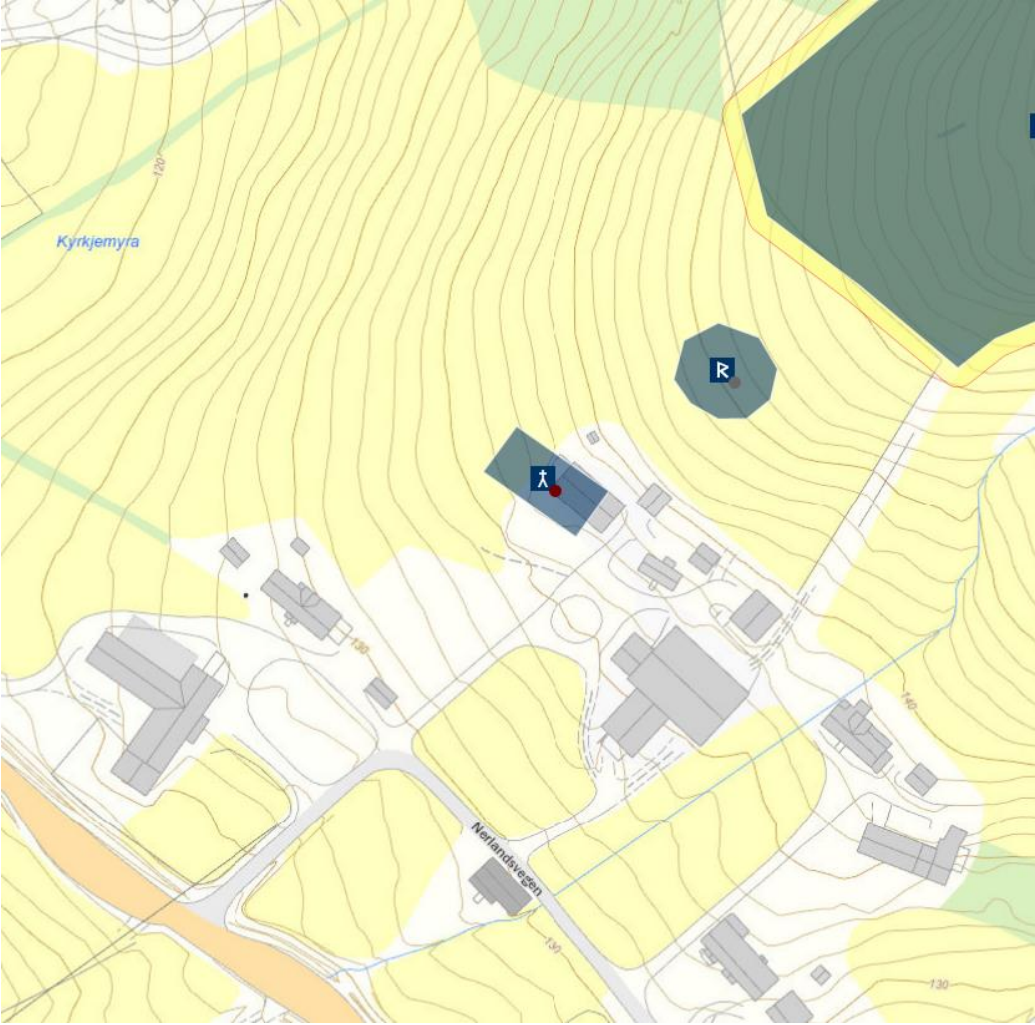

NERLAND (VISTDALEN [Vistdal]), gnr. 49 (=108) Nerland (Vistdalen sogn). Neset kommune. Nedlagt kirkested.

ID 45915

Eldste direkte omtale av kirken er i 1494 (*Nerdlandz kirkio*, DN XI:268), av sognet i 1432 (*Nordlandæ sokn*, AB s. 123). I andre halvdel av 1600-tallet blir kirken på (gnr. 108) Nerland beskrevet som en utvendig bordkledd stavkirke, men med våpenhus og sakristi bygd til i tømmer. I 1663-70 ble så ny kirke ferdigstilt på (39. 40=98. 99) Myklebostad, flere kilometer lenger ned/nordvest i dalen (BK 110-5-1). I årene 1661-1668 er begge kirker omtalt i kirkeregnskapene. Nykirken var en tømmerkirke med korsformet grunnplan, og materialer fra gammelkirken ble gjenanvendt i den nye. Rundt midten av 1800-tallet ble kirken for liten, og ny langkirke i tømmer ble i 1869 reist inntil/rett utenfor kirkegården i sør (Austigard 1994:11ff). På en åker rett bak/opp for tunet på Nerland bnr. 1 finnes navnene Kjerkjeåkeren og Kjerkemyra, og mest trolig sto kirken i dette området. I 1589 lå Nerland kirke som anneks til Veøy hovedkirke (Thr.R. 66). Som trapp til sakristiet på nåværende kirke på Myklebostad ligger et bruddstykke av hva som kan være en bauta, med ”to avlange hol og ei runeinnskrift”. Steinen skal høre hjemme på gården (Austigard 1994a:69). Rundt 100 m opp/øst for Kjerkemyra er det en rune-R på ØK. (kartreferanse: BK 109-5-2).

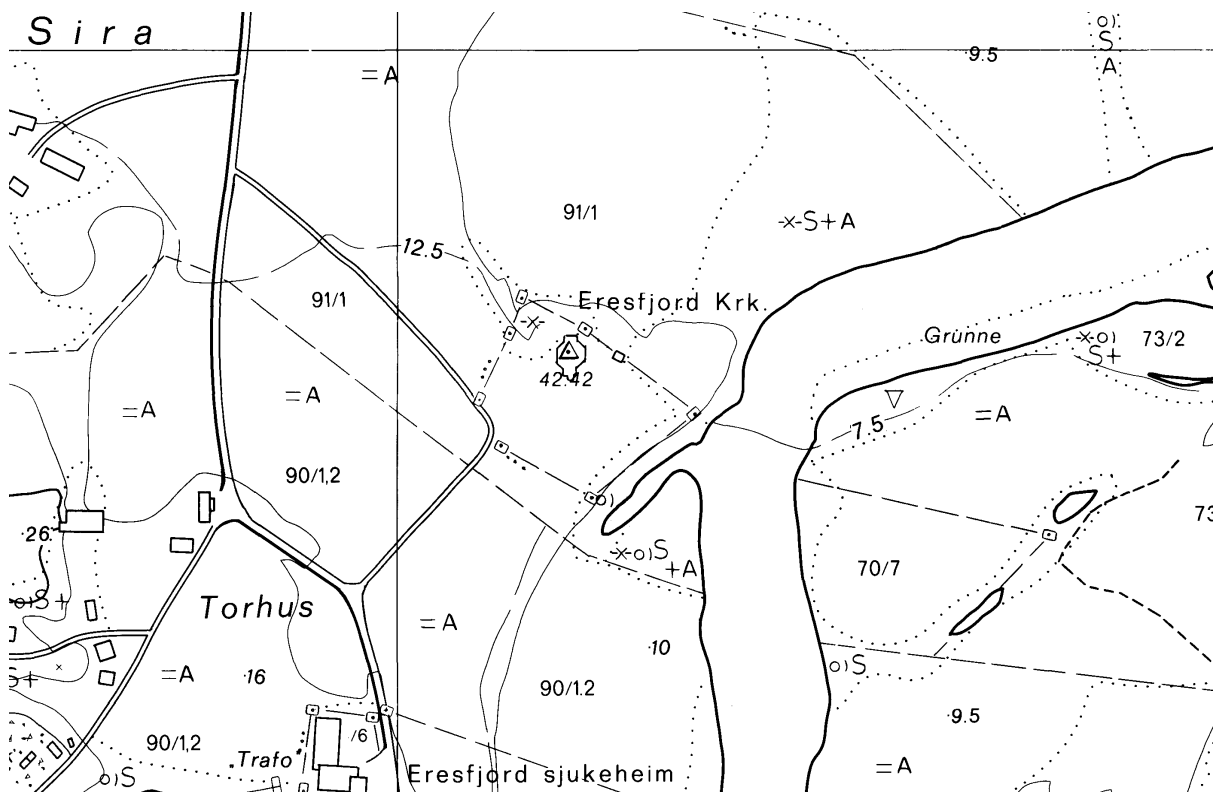

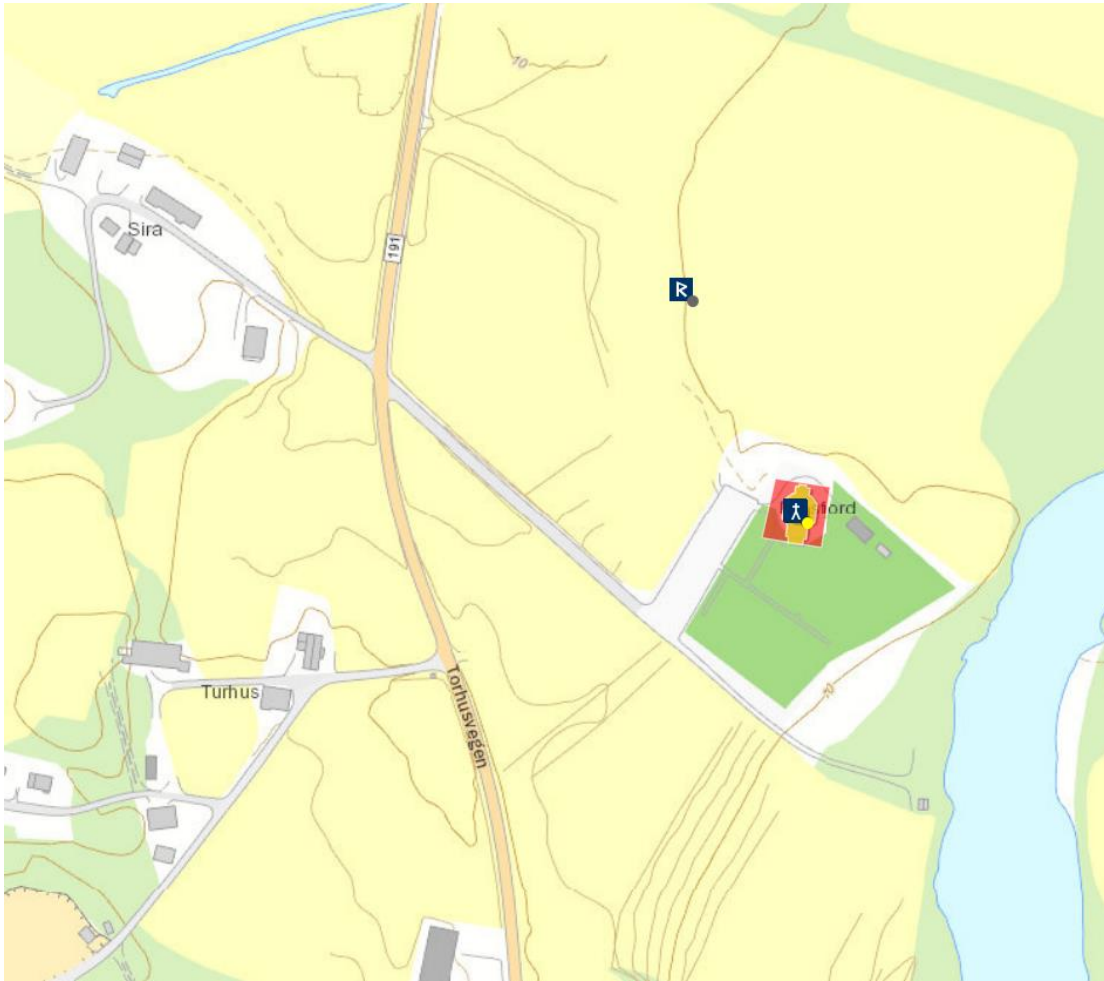

SIRA (ERESFJORD), gnr. 33 (=91) Husby (Eresfjord sogn). Nesset kommune.

ID 84101 – jf. ID 85434

Eldste omtale av kirken er i 1426 (*Sirin kirkiu*, DN III:683). Nåværende kirke står ute på elvesletta rett ved Nausteelva, et godt stykke fra tunet på (gnr. 91) og næmere tunet på (32=90) Sira, tett inntil grensa mot Sira. Husby som gård er ikke nevnt før i 1520 (NG 261f), så trolig er den juridiske utskillingen fra Sira skjedd mot slutten av middelalderen. På midten av 1600-tallet ble kirken på Sira omformet fra en enskipet stavkirke til en bygning med korsformet grunnplan ved at det ble bygd til korsarmer i tømmer mot nord og sør. Til tross for en rekke reparasjoner på 1650-tallet ble likevel kirken demontert i 1661 og gjenreist samme år i forbedret stand. Så i 1709-10 ble det reist ny tømmerkirke med korsformet grunnplan. I 1862 ble det konstatert ved visitasen at både var kirken forfallen og at den var for liten i forhold til folketallet i sognet. I 1868 ble så gammelkirken revet, og året etter sto nåværende kirke – en tømmerkirke med åttekantet grunnplan – ferdig. Kirkegården er utvidet i tre omganger, 1921 (400 m²), 1933 (1 mål), 1973 og 1976 (Austigard 1994b:11ff). Det ser ut til at nybygget i 1710 enten var et reelt nybygg, trolig på den gamle grunnmuren, eller at de nyere delene i tømmer ble stående mens de eldre partier i stavkonstruksjon ble nyreist i tømmer. Nåværende kirke er trolig også reist på samme tuftsted, i og med at den eldre kirke ble revet før den nye ble påbegynt. I 1589 lå Sira kirke som anneks til Veøy hovedkirke (Thr.R. 66). (kartreferanse: BL 109-5-4).

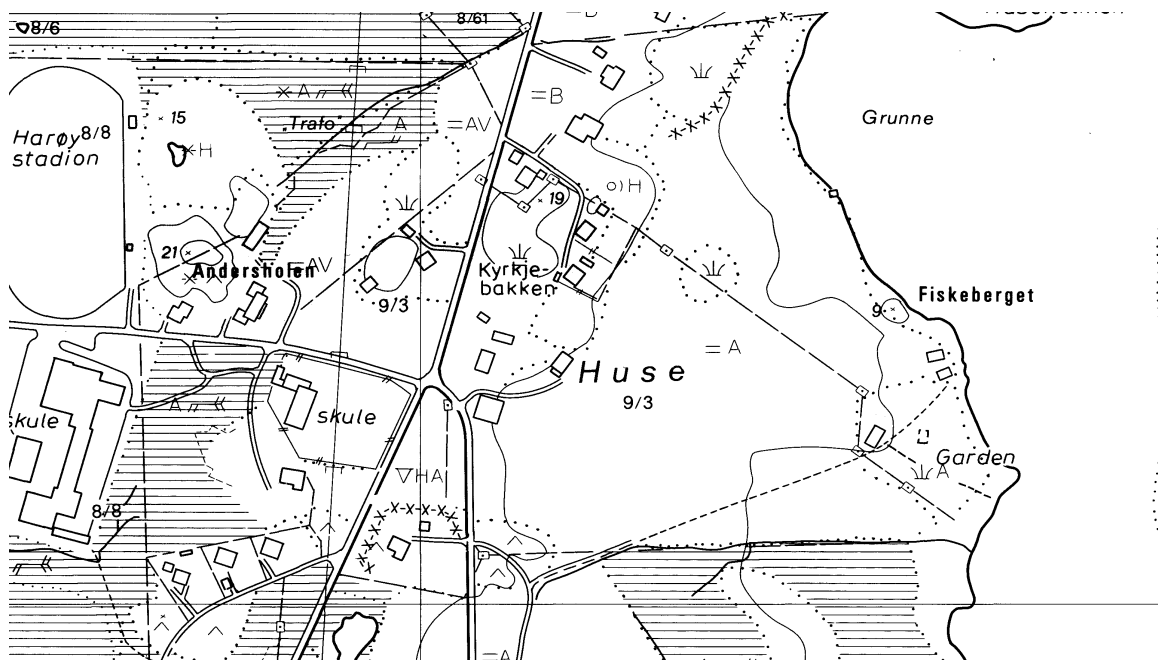

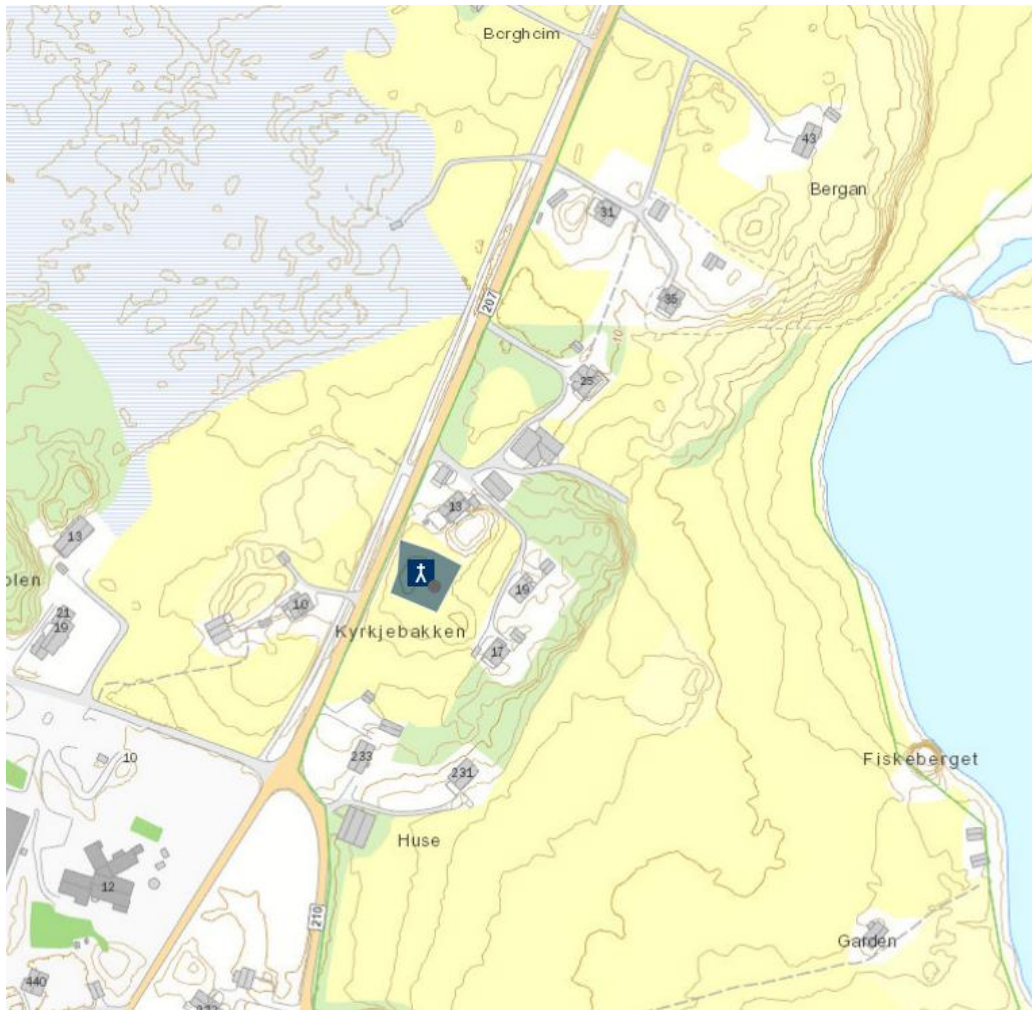
SANDØY KOMMUNE

HUSE (HARØY), gnr. 9 Huse (Sandøy sogn). Sandøy kommune. Nedlagt kirkested.

ID 215127

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Hareedt kircke*, Thr.R. 65). I 1625 sto *Haaardøen Capell* og *Onen Capell* til nedfalls og det lå ingen landskyld til dem. At kirken på Sandøy til samme tid ikke nevnes kan antyde at denne da var så forfallen at det ikke ble holdt preken der. Samme mangel på omtale finnes i prestens beskrivelse i 1664. Kapellet på Ona ble således i 1708 revet og gjenoppbygd på Sandøy, også fordi Ona hadde vært så å si folketom siden stormflod i 1670. I 1786 var kapellene på Sandøy og Harøy heller forfalne, og i 1812 ble det bygd ny kirke på Sandøy til erstatning for den gamle kirken der, og samtidig ble Harøy kirke nedlagt og menigheten overført til Sandøy kirke (Øverland 1962:8ff). Ifølge Schnitler (1974:91f, 95) var det i 1768 almuen som eide kirkene på Harøy og Sandøy, men de hadde "sit Gravstæd ved Agerøe-Hoved Kirke og ere liige deltagende med paagaende omkostninger med dem som sogne til HovedKirken naar enten Reparation eller anden omstændighed det udfordrer. Ved bemældte Capeller holdes Guds-Tienesten 17 ganger om Aaret, naar U-Veyr ey gjør skaar der udi, men oprettes dog gierne (...) Thi Kirken er ikke før, men noget efter Reformationen der opbygget, hvilket sees af en Tavle omtrent ved aarene 1592 eller 1595". Strøm (II:26) nevner "Harnæss, hvor et lidet Capel staaer, henhørende til Agerøe Præstegield i Romsdalen". Middelalderkirken på Harøy skal derimot ha stått på Harbakken, på bnr. 3 Kyrkjebakken under (gnr. 9) Huse tett ved hovedtunet, hvor Ungdomslaget Idun i 1934 reiste en bauta til minne om gammelkirken som ble revet i 1812 (1810?). Denne kirken skal ikke ha hatt gravplass. I 1907 ble en nyopprettet gravplass vigslet på stedet Korsbakken lenger sør på Huse, en drøy kilometer sør for det eldre kirkestedet. Da ny kirke ble bygd på Harøy i 1934 ble denne reist inntil denne nye kirkegården, i forlengelsen av denne mot vest (Eikum 1984:11ff). (kartreferanse: AR 111-5-1).

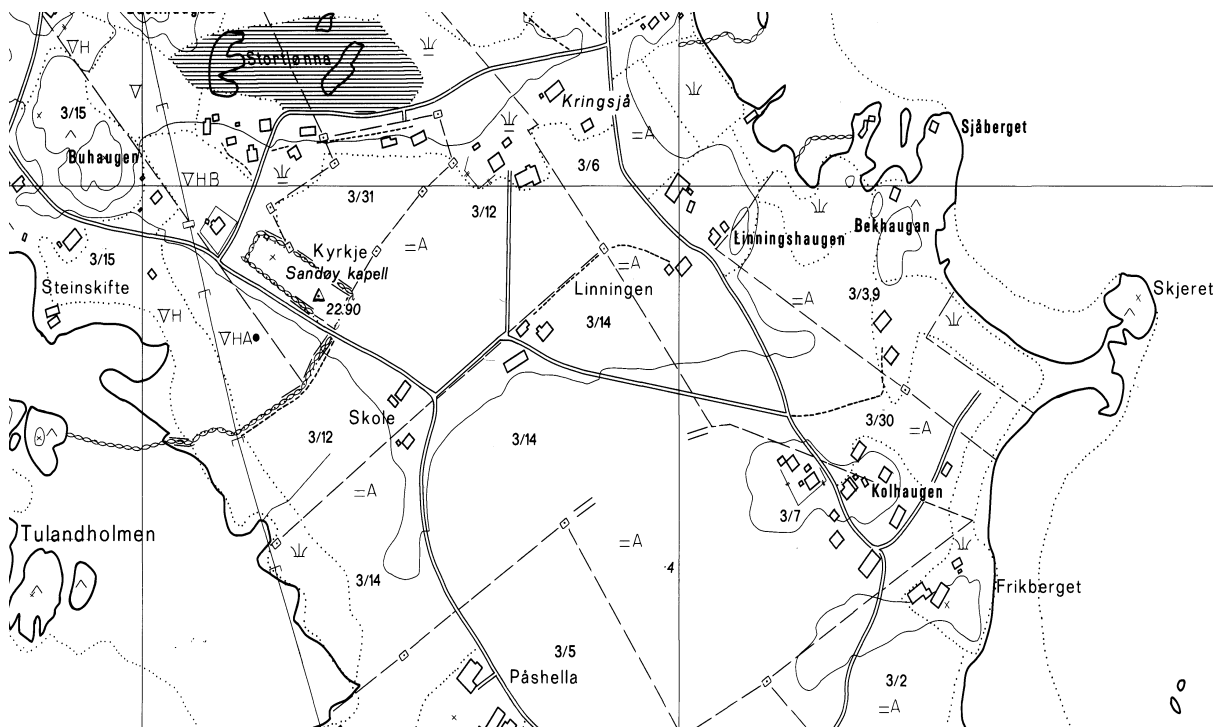

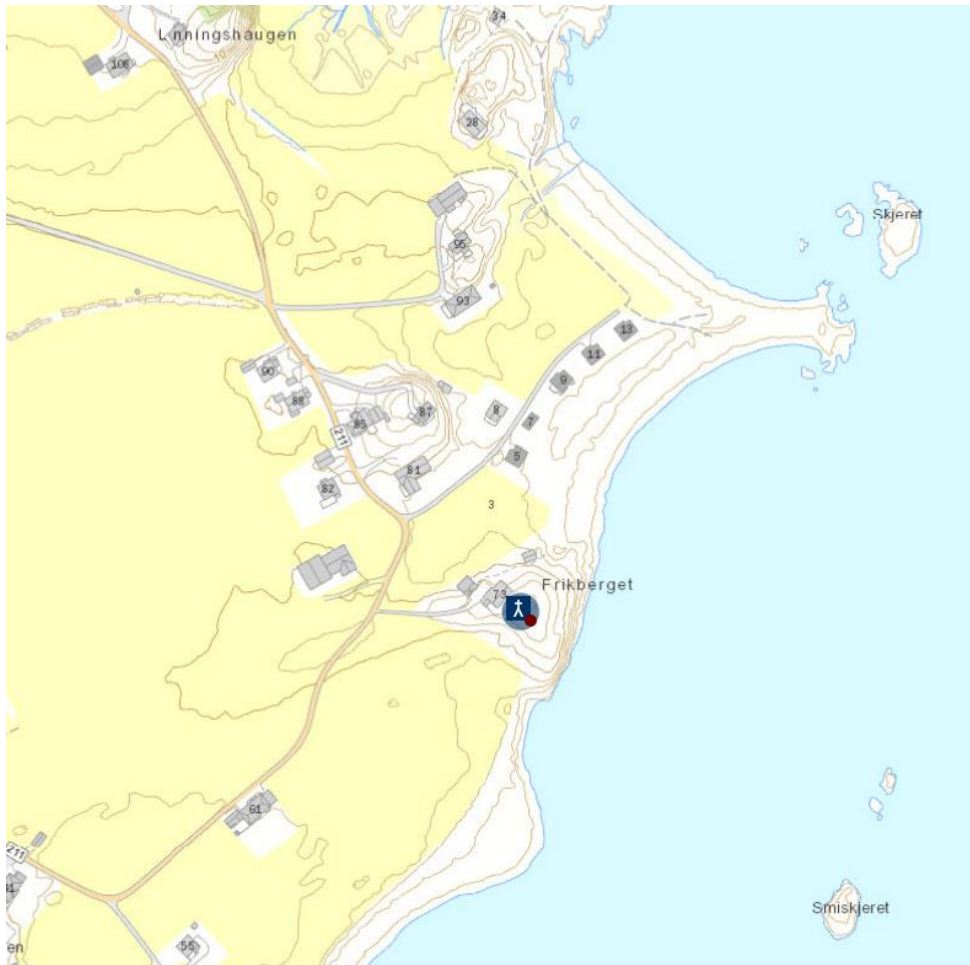

SANDØY, gnr. 3 Sandøy (Sandøy sogn). Sandøy kommune. Nedlagt kirkested.

ID 146783

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Sandøe kircke*, Thr.R. 65). Ifølge stiftsskriveren sto kapellene på Ona og Harøy i 1625 til nedfalls, og de hadde ingen landskyld. At kirken på Sandøy til samme tid ikke nevnes, kan antyde at denne da var så forfallen at det ikke ble holdt preken der. Samme mangel på omtale finnes i prestens beskrivelse i 1664. Kapellet på Ona ble således i 1708 revet og gjenoppbygd på Sandøy, også fordi Ona hadde vært så å si folketom siden stormflod i 1670. I 1786 var kapellene på Sandøy og Harøy heller forfalne, og i 1812 ble det bygd ny kirke på Sandøy til erstatning for den gamle kirken der, og samtidig ble Harøy kirke nedlagt og menigheten overført til Sandøy kirke. Den gamle kirken på Sandøy sto på Nestebakken, mens den nye fra 1812 – den nåværende – en tømmerkirke med åttekantet grunnplan, ble reist på bnr. 89 under søndre Remman. Dette er noen hundre meter vest 630 m NV for det middelalderiske kirkestedet. Fram til 1879 var Sandøy kapellsogn under Aukra, deretter annekssogn (Øverland 1962:8ff). Ifølge Schnitler (1974:91f) var det i 1768 almuen som eide kirkene på Harøy og Sandøy, men de hadde "sit Gravstæd ved Agerøe-HovedKirke og ere liige deltagende med paagaende omkostninger med dem som sogne til Hoved Kirken naar enten Reparation eller anden omstændighed det udfordrer. Ved bemældte Capeller holdes Guds-Tienesten 17 ganger om Aaret, naar U-Veyr ey gjør skaar der udi, men oprettes dog gierne". Stedets første gravplass ble opprettet samtidig med nybygget i 1812. I 1432 (AB 128) lå mindre skyldparter i gården til domkirkens mensa. (kartreferanse: AS 112-5-1).

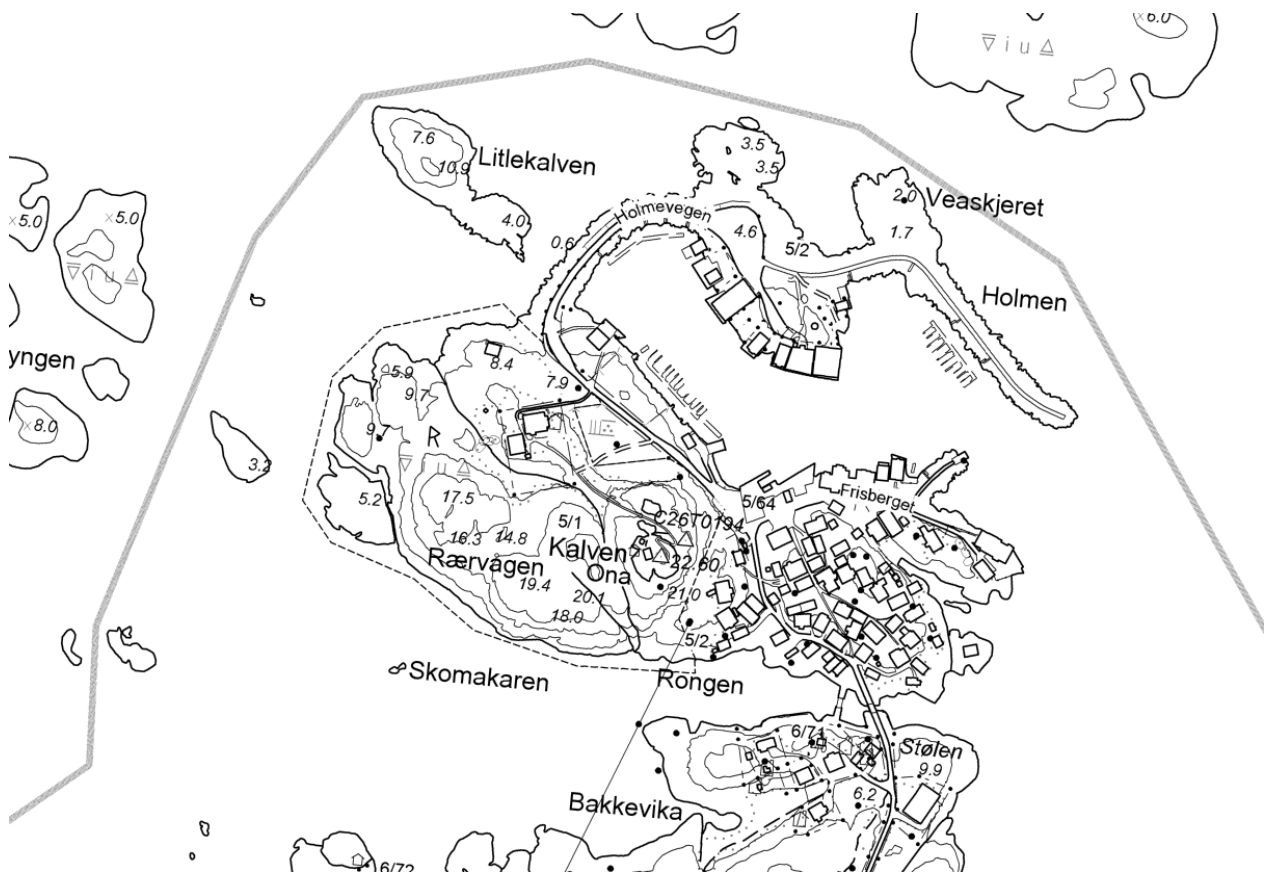

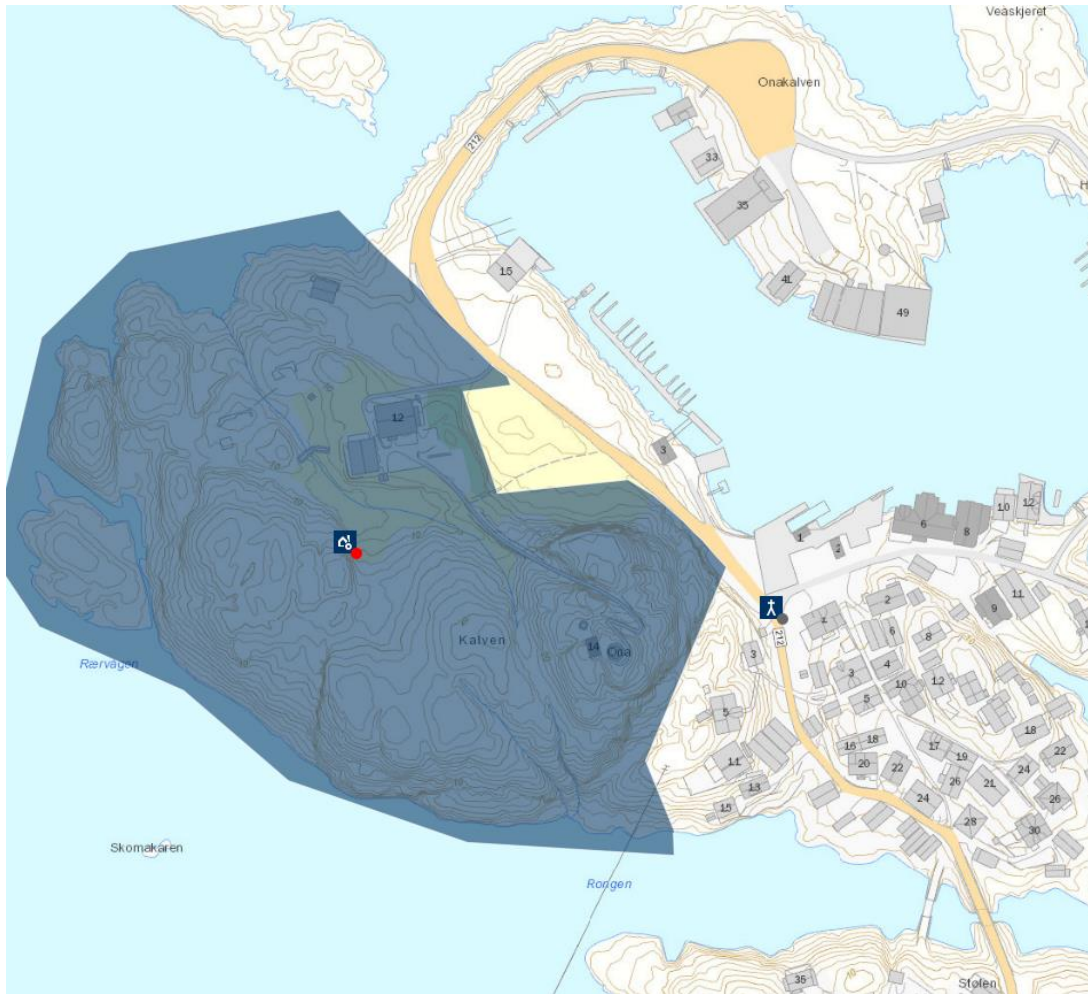

ONA, gnr. 5 Husøy (Sandøy sogn). Sandøy kommune. Nedlagt kirkested.

ID 85218

Eldste omtale av en kirke på Ona er i 1589 (Thr.R. 65f). I 1625 sto *Onen Capell* til nedfalls og det lå ingen landskyld til kirken. At kirken på Sandøy til samme tid ikke nevnes kan antyde at denne da var så forfallen at det ikke ble holdt preken der. Samme mangel på omtale finnes i prostens beskrivelse i 1664. Kapellet på Ona ble revet og gjenoppbygd på Sandøy i 1708, også fordi Ona hadde vært så å si folketom siden stormflod i 1670. I 1786 var kapellene på Sandøy og Harøy heller forfalne, og i 1812 ble det bygd ny kirke på Sandøy til erstatning for den gamle kirken der, og samtidig ble Harøy kirke nedlagt og menigheten overført til Sandøy kirke. Folk på Ona hadde siden 1708 søkt kirke på Sandøy. Presten på Sandøy hadde "fiskeværsteneste" på Ona, og da særlig i perioden februar-mars, og tjenesten bestod i preken og bibellesing (Øverland 1962:8ff). Kirkebygningen skal ha stått inne i fiskeværbebyggelsen ved den nåværende havna, og det skal ikke ha vært gravplass til den. Helt sør på Ona, på bnr. 1, 2, ligger en gravplass, men denne skal være fra nyere tid. Kort nordøst for gravplassen heter det Kabelskjeret, hvilket skal ha sammenheng med ilandføring av strømkabel. (kartreferanse: AR 113-5-2). (Oppdatert tekst i 2015)

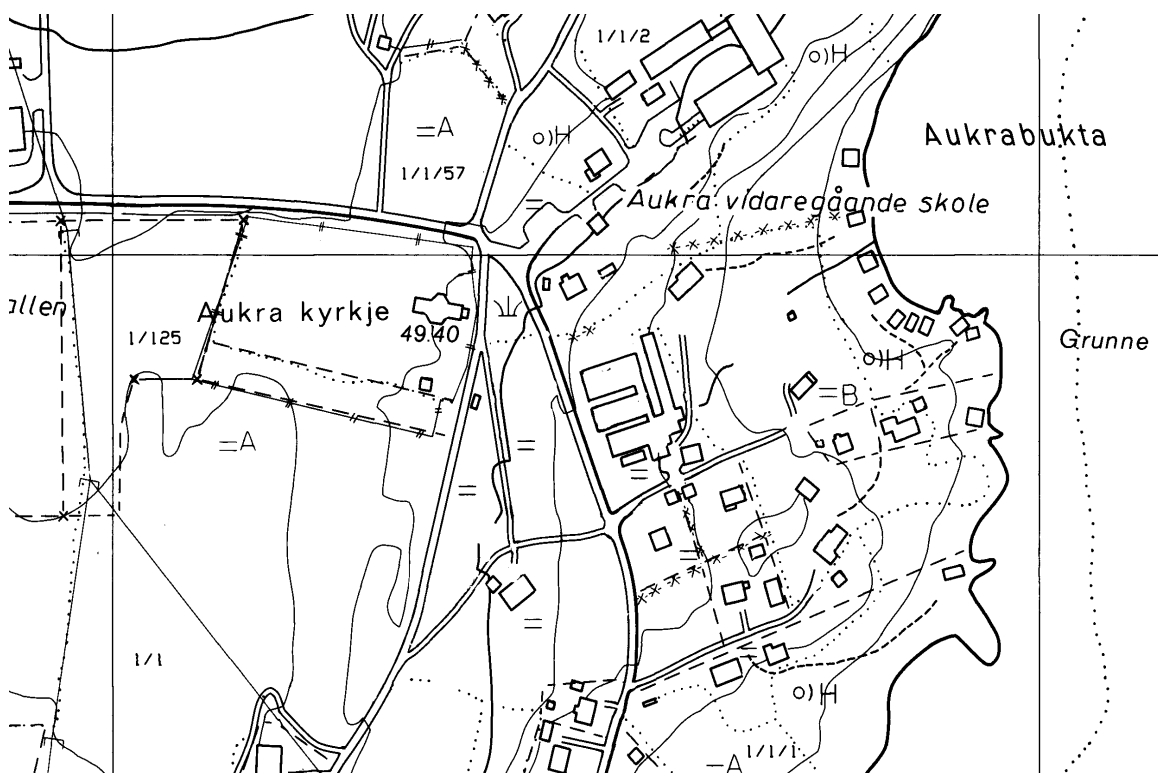

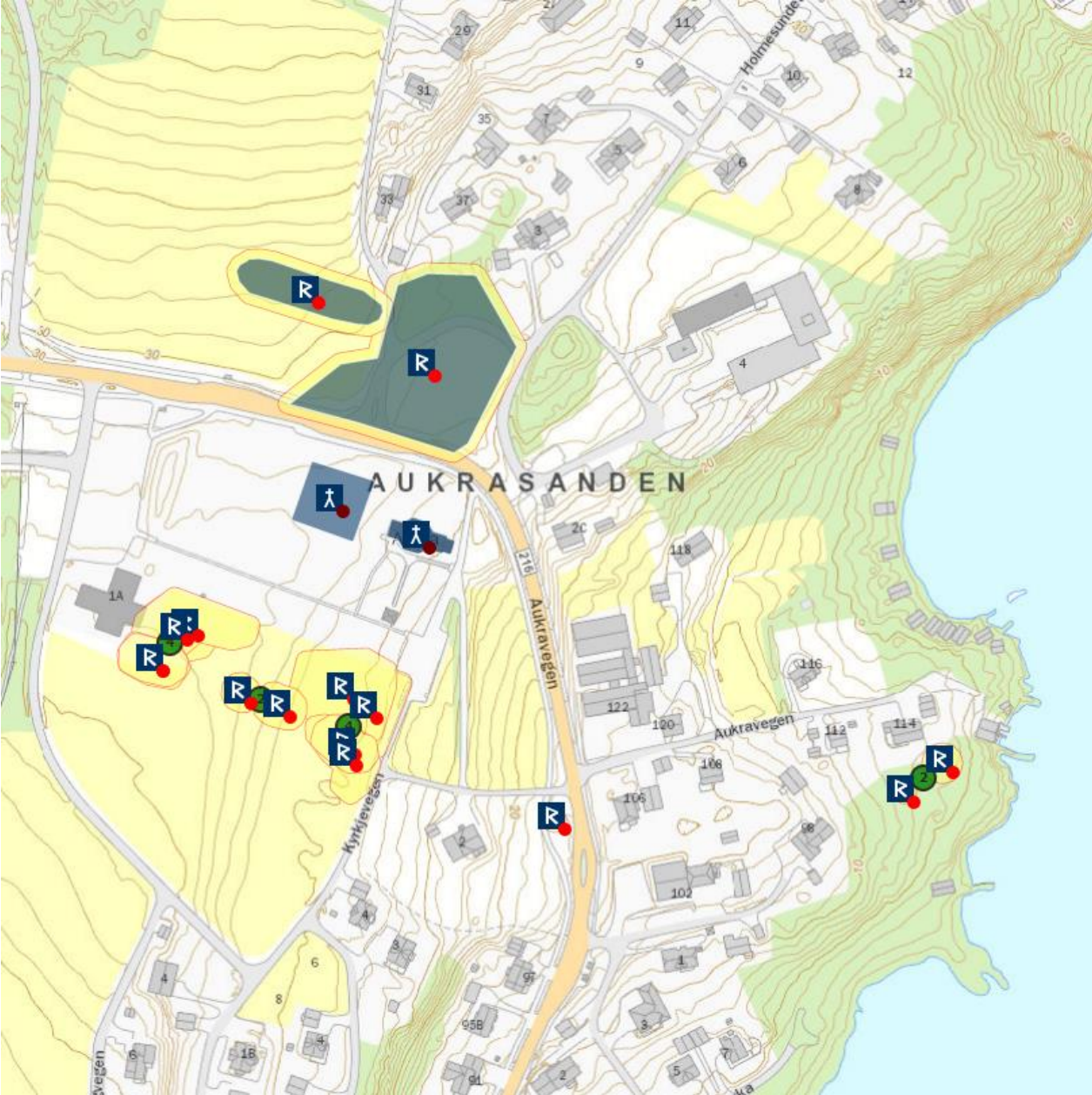
AUKRA KOMMUNE

AUKRA [Nord-Aukra], gnr. 1 Aukra prestegard (Akerø sogn). Aukra kommune.

ID 85143

Eldste omtale av kirken er i 1495 (*Okrøy kirke*, DN I:984). Nåværende kirke står på (gnr. 1) Aukra, en tømmerkirke med åttekantet grunnplan bygd 1836. Den eldste kjente kirke var en stavbygning som i 1648 ble tilbygd to tverrskip i tømmer slik at grunnplanen ble korsformet. I 1663 ble stavkirkens kor, som var den siste rest av denne kirken, revet og erstattet med et kor i tømmer. Denne kirken brant ved lynnedslag i 1709, og i 1712 sto en ny tømmerkirke med korsformet grunnplan ferdig. Denne brant som følge av lynnedslag i 1772. På den brente kirkens tomt ble det kort etter (1774) reist en ny tømmerkirke med korsformet grunnplan – denne gang uten tårn – men også denne brant som følge av lynnedslag, i 1834. I 1836 sto nåværende kirke ferdig (Julnes & Rød 1985:10ff). De eldre kirkene ser ut til å være reist på samme tuftsted, men fra eldre foto ser det ut til at nåværende kirke er reist inntil men øst for den gamle kirkegården. I 1589 var Aukra hovedkirke med annekser på Vågøy, Bud, Hustad, Harøy og Sandøy (Thr.R. 65f). I 1755 ble Bud og Hustad skilt fra Aukra som eget prestegjeld med Bud som hovedkirke (Aas 1985:14ff). Schnitler beskrev forholdene på øya i 1768 (1974:93): ”Paa Øen ligger Agerøe-Præstegaard af en smuk Situation, tæt hos staar Kirken (...) Øen har vidløftige udmarker myrede og begroede med Lyng, derfor ikkun 12 Gaarder, ingen Skov, da paa de flæste stæder i heele Præstegiældet brændes Torv”. Ved bispevisitas i 1432 skulle erkebiskop Aslak Bolt ha *j Aukrene, iij næter* (AB 190), og i 1539 var Aukra fortsatt hovedkirke (DN XI:652). Stedet der folk fra Otrøy landa (sør for kirken) etter overfart heter Kyrkjeberget, og samme navn finnes nord for kirken (Kjerkjeberget). (kartreferanse: AU 112-5-4).

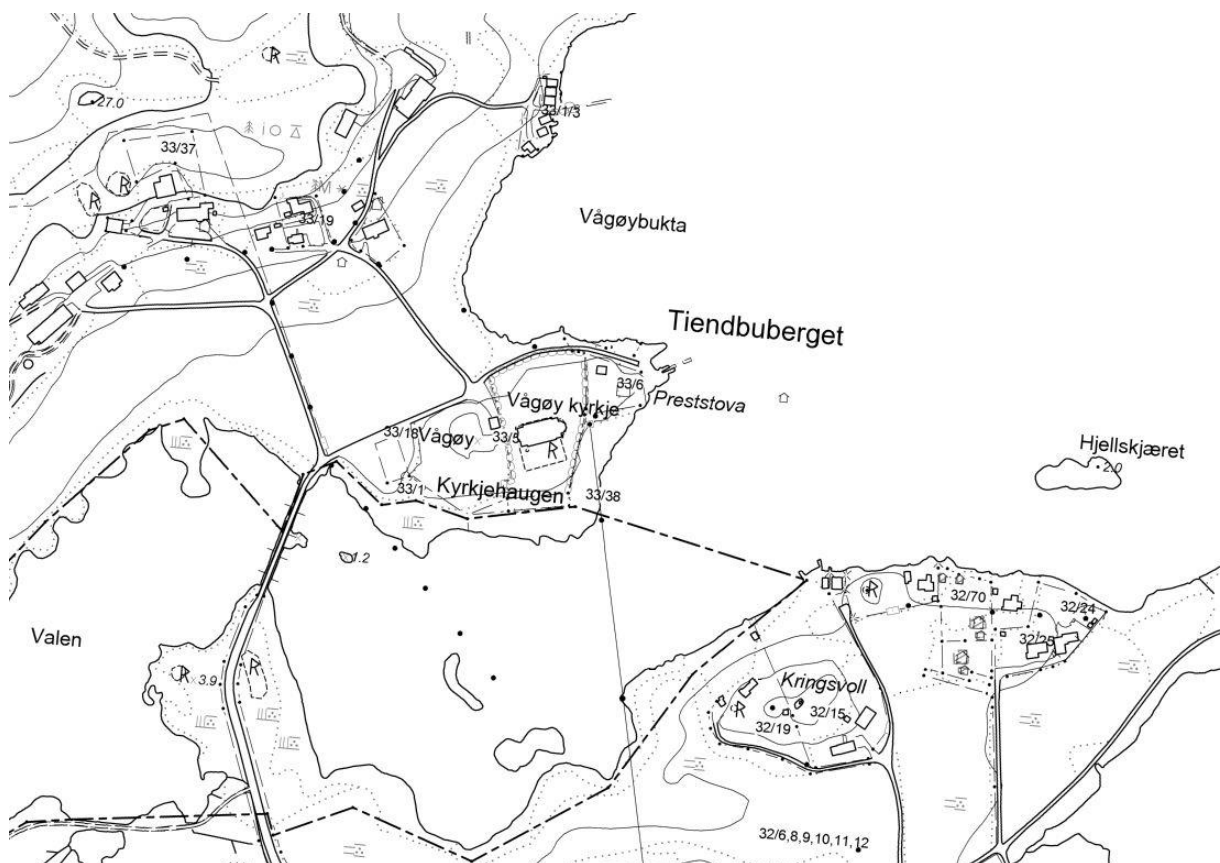

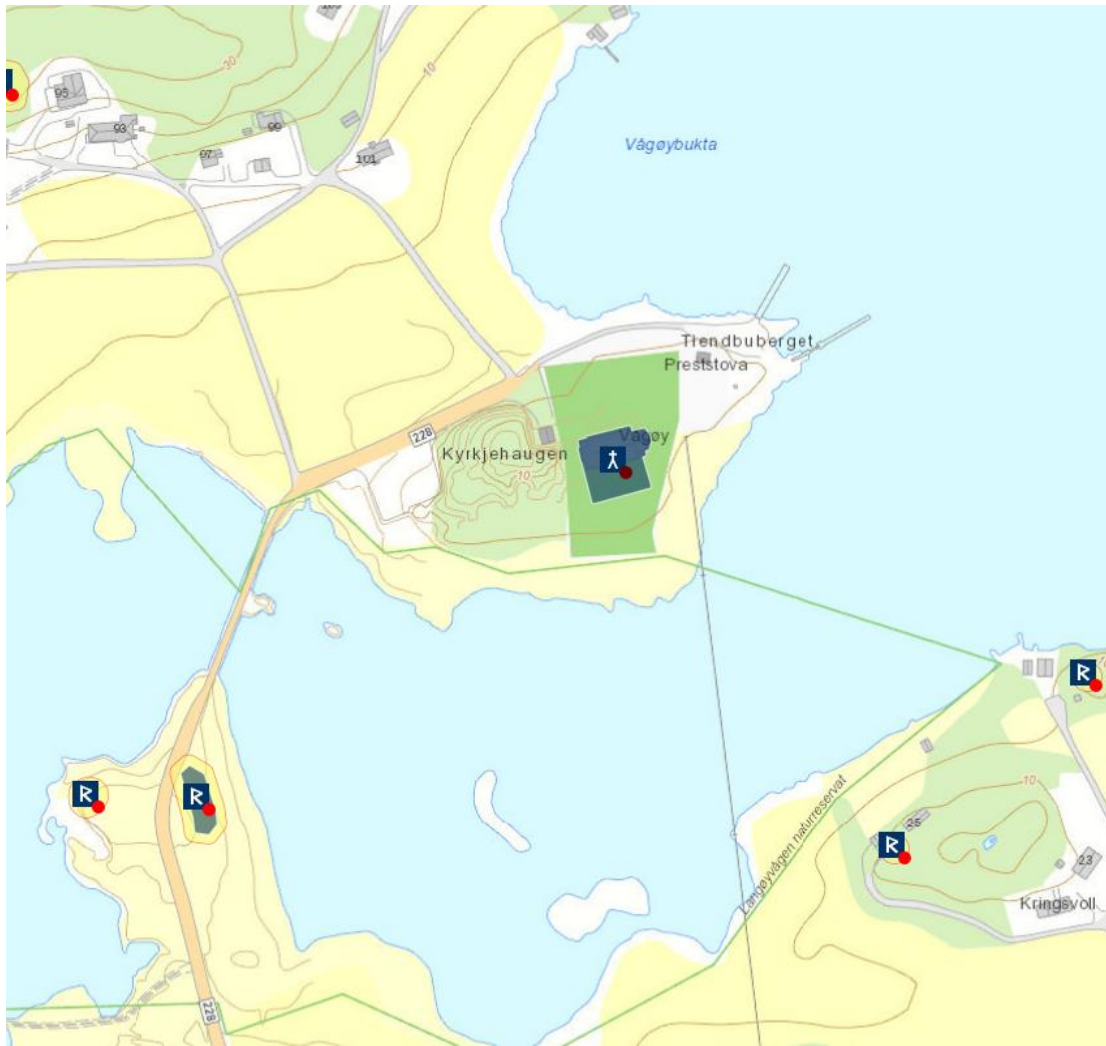
FRÆNA KOMMUNE

VÅGØY, gnr. 33 Vågøy (Ytre Fræna sogn). Fræna kommune.

ID 85881

Eldste omtale av kirken er i 1412 (*Wagøy kirchio*, DN X:117). Nåværende kirke, en langkirke i tømmer bygd 1904, står på (gnr. 33) Vågøy. Den erstattet en tømmerkirke med korsformet grunnplan reist i 1669 og som brant etter lynnedslag i 1900. Den eldste kirken, som sto til nedfalls på 1660-tallet, var en stavkirke. Ifølge tradisjonen skal det ha stått to stavkirker på Vågøy. Kirkegården ble grøftet og inngjerdet året før nåværende kirke sto ferdig (Aas 1985:14ff). Ut fra foto ser det ut til at nåværende kirke er bygd delvis inntil/delvis over den eldre kirkens grunnmur. I 1539 var Vågøy hovedkirke (DN XI:652), men i 1589 anneks til Aukra (Thr.R. 65). Først i 1859 ble Vågøy eget prestegjeld, og i 1880 ble den nybygde kirken på (50) Myrbostad ny hovedkirke med Vågøy som anneks (NG 290). Befolkningen på Bjørnsund fiskevær skulle fortsatt sogne til Vågøy kirke. Ved makeskifte i 1867 – enkesetet Vågøy mot Myrbostadhaugen – ble prestegården flyttet til Myrbostad (Aas 1985:19f). Rett ved kirken heter det Kyrkjehaugen. Inntil kirkegården ligger en gravhaug (Undheim 1980:20). En haug inntil/vest for kirken heter Kyrkjehaugen, på odden Tiendbuberget rett vest for kirken står Preststova, vest for kirken i strandkanten ligger Kyrkjesteinen, og helt nord på odden heter det Prestflua. Fram til 1901 er det ikke kjent kirkegårdsutvidelser, men i 1904 fikk en Bjørnsundmann kjøpe et jordstykke inntil kirkegården for å opprette et familiegravsted (Aas 1985:36ff). (kartreferanse: AV 113-5-4/112-5-2).

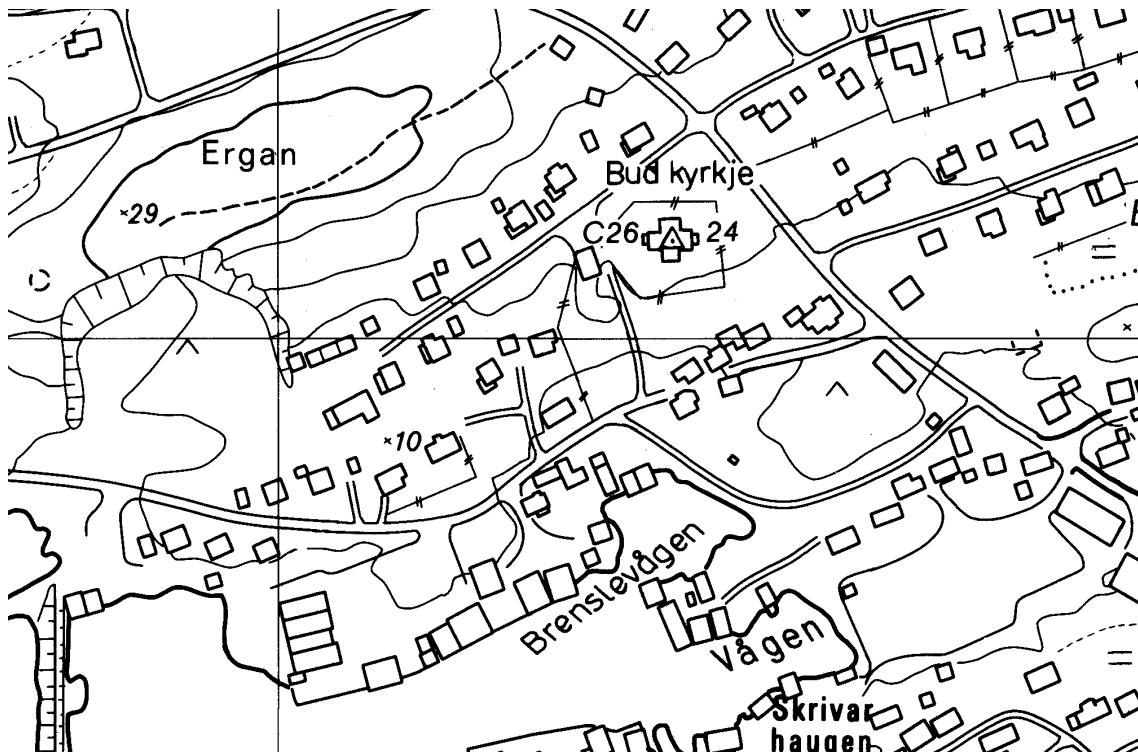

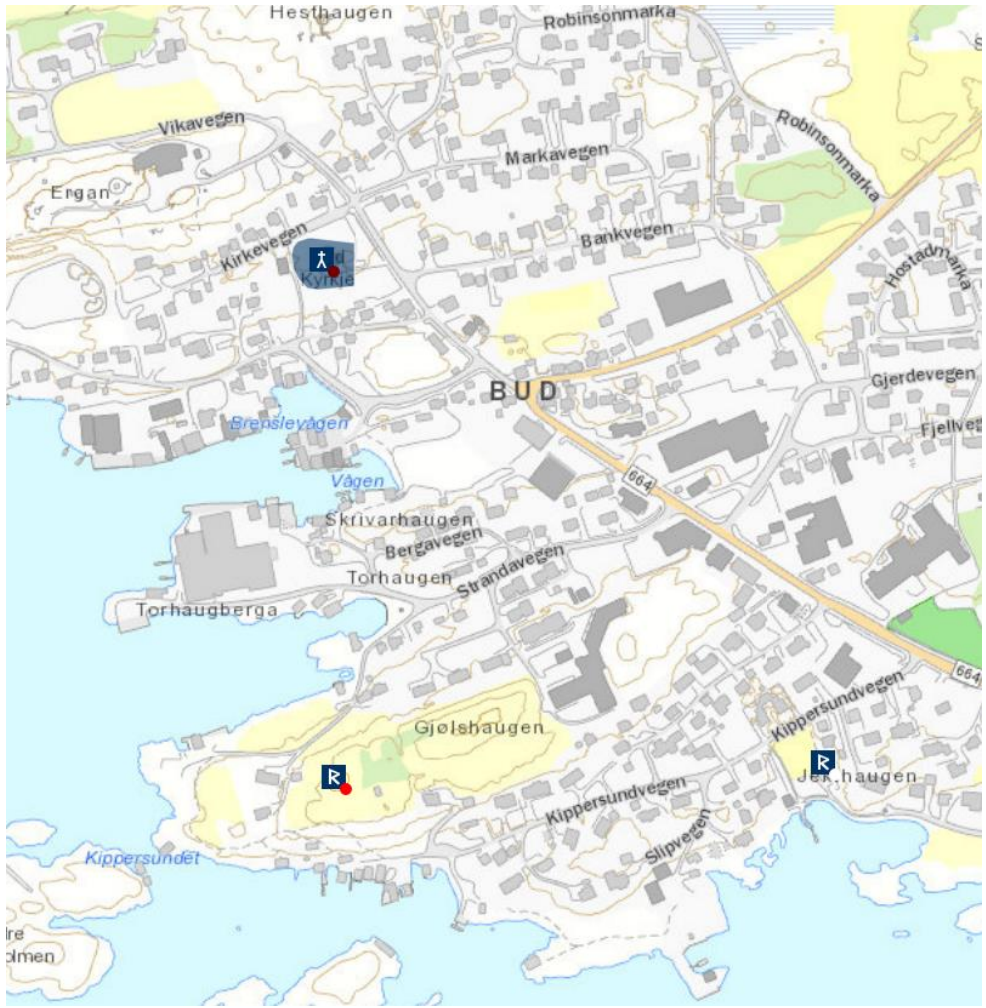

BUD, gnr. 41 (=112) Kalsvik ytre? (Bud sogn). Fræna kommune. Nedlagt kirkested.

ID 83970

Eldste direkte omtale av kirken er i 1589 (*Bue kircke*, Thr.R. 65). I 1572 kom det residerende kapellan til Bud kirke, som da var anneks under Aukra. Det fantes da "et lidet Capell for de faae Folk som der boede" – trolig en stavkirke – hvilket kapellanen fikk revet og i dets sted "igen opbygge en Staf-Kircke med Chor og Sacristie". Denne bygningen ble i 1648 delvis revet og deretter tilbygd tårn samt korsarmer mot nord og sør. I 1709 brant den som følge av lynnedslag, og ny tømmerkirke med korsformet grunnplan – den nåværende – ble viglet i 1717 (Heiervang 1967:48ff). I 1589 lå Bud kirke fortsatt som anneks til Aukra (Thr.R. 65), men i 1755 ble Bud og Hustad skilt fra Aukra som eget prestegjeld med Bud som hovedkirke (Aas 1985:14ff). Flere observasjoner tidlig på 1900-tallet samt en arkeologisk prøveundersøkelse i 1993 viser at det finnes en kristen gravplass rundt 100 m sørøst for der nåværende kirke står, og en radiologisk datering av bunn eller lokk på ei kiste daterer dette treverket til AD 1515-1660 (Narmo 1994). Lokalt er rundt forretningen "Bud handel", og det daterte treverket – som ble funnet sammen med deler av menneskeskjelett – ble registrert i området mellom Bud handel og kirkegården rundt kirken (som for øvrig ble nedlagt ca. 1860 da en ny gravplass ble opprettet flere kilometer mot østsørøst i Karlsvik rett ved prestegården). Dette kan antyde, slik Narmo (op.cit.) mener, at kirkestedet ble flyttet ved nybyggingen etter brannen i 1709, men snarere står vi ovenfor en kirkegård som med årene har fått redusert sin utstrekning. Selve fiskeværsbebyggelsen i Bud er matrikulert hos Rygh (s. 319), men det kan se ut til at disse "gårdene" er utskilt av (gnr. 41=112) Kalsvik ytre. Noen hundre meter øst for kirken heter det Korshaugen og Korsmyra, antydninger om et tidligere kors i friluft. (kartreferanse: AU 114-5-2).

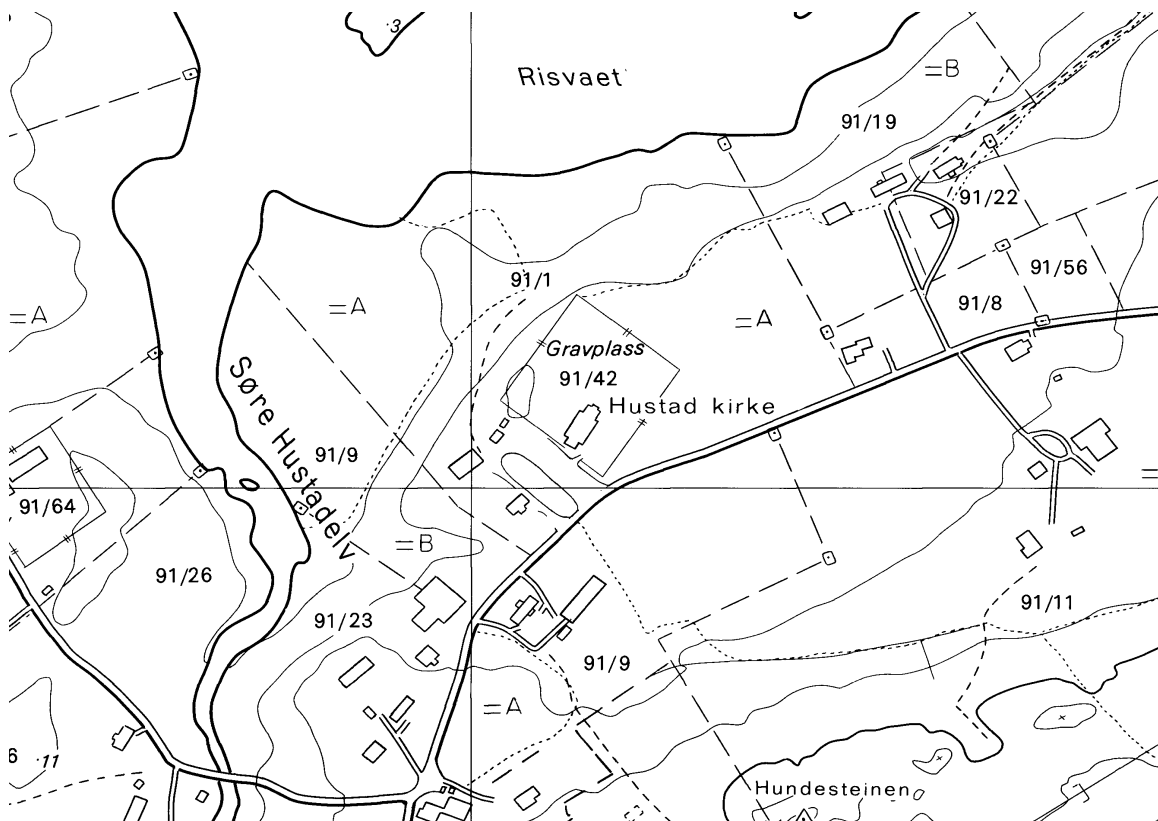

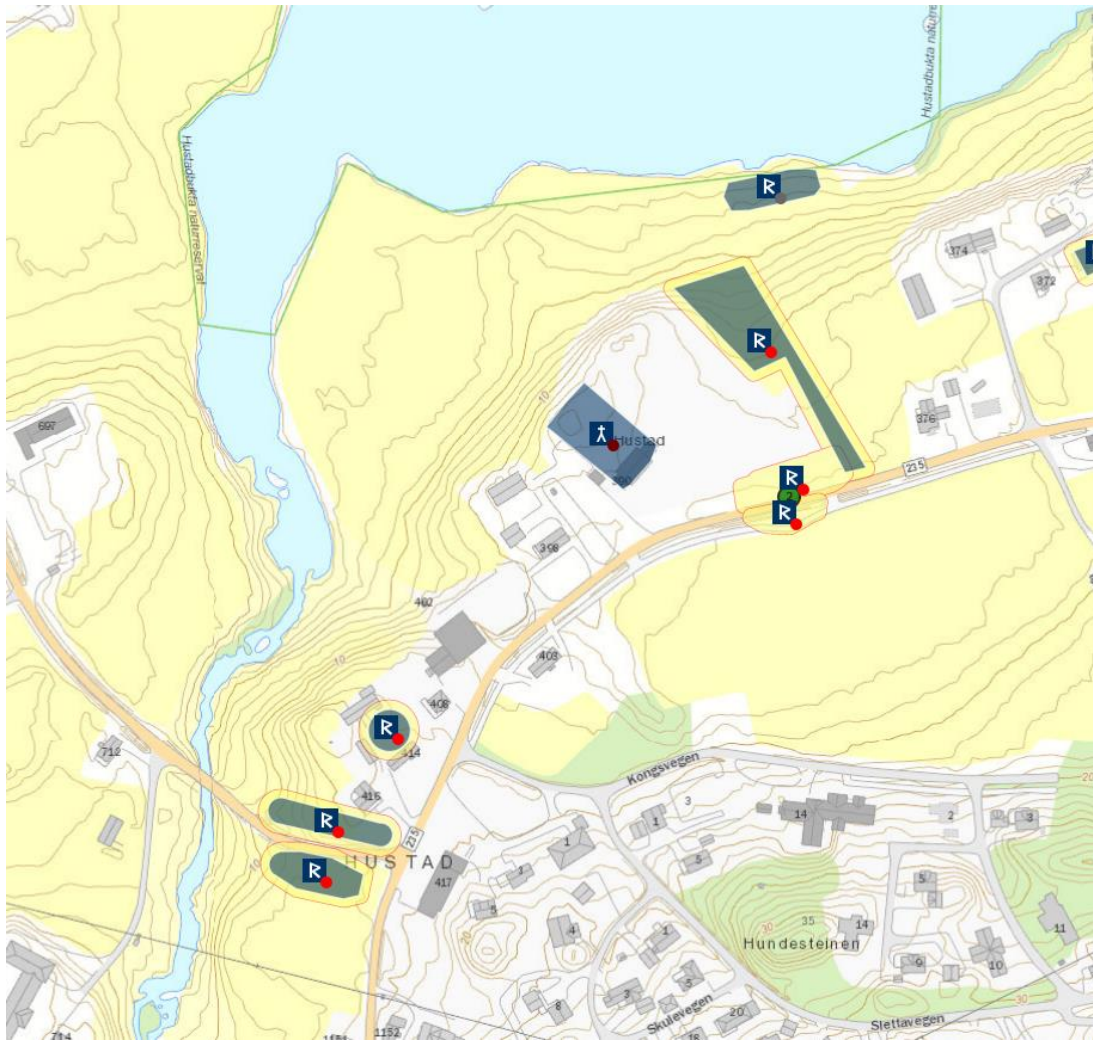

HUSTAD, gnr. 18 (=91) Hustad (Hustad sogn). Fræna kommune.

ID 84671

Eldste sikre omtale av kirken er i 1589 (*Hustadt kircke*, Thr.R. 65). Nåværende kirke står på bnr. 42 av (gnr. 91) Hustad, inn for Nerlandsbukta innenfor havstykket Hustadvika. Gården er (trolig) nevnt i Soga om Magnussønene (kap. 23) i 1123, da kong Øystein i august dette året brått døde under veitsle ”på Stim på Hustad”. En gård ved navn Stim er ikke kjent fra de skriftlige kilder, men refererer vel til landskapet sørvest for fjellet Stemshesten kort vei nordøst for Hustad. Hustad var trolig forlent krongods i middelalderen, for ved juletider i 1329 holdt slekta til hr. Peter på Edøy til der (DN II:172). Det skal finnes en nedtegnelse fra 1539 om en stavkirke på gården, og i kirkestolen 1646 omtales to kirker samtidig: en stavkirke og en tømmerkirke med tilnærmet (?) korsformet grunnplan. Tømmerkirken brant ved lynnedslag i 1718, og først i 1738 sto en ny tømmerkirke med korsformet grunnplan med de indre mål 15,7x14,5 m (ø-v hhv. n-s) ferdig på tuftene etter den forrige. På 1870-tallet ble denne kirken funnet for liten. Materialene ble solgt ved auksjon og tufta ryddet i 1876, og i 1875 sto nåværende kirke ferdig, en langkirke i tømmer. Denne ble reist utenfor men helt inntil den gamle kirkegården. Ut fra utskiftingskartet 1865 ser det ut til at nykirken ble reist inntil/sør for daværende kirkegård. Kirkegården ble i 1873 og 1903 utvidet med 2 mål mot sørøst, den første utvidelsen ved tvangstakst for å få plass til nykirken; i 1923 videre mot sørøst og seinest i 1989 (Haugsgjerd 1974:13ff, Farstad 2000:35ff). I 1539 er Hustad nevnt som hovedkirke (DN XI:652), men i 1589 ble den ført som anneks til Aukra (Thr.R. 65). I 1755 ble Bud og Hustad skilt fra Aukra som eget prestegjeld med Bud som hovedkirke (Aas 1985:14ff). (kartreferanse: AW 116-5-3).

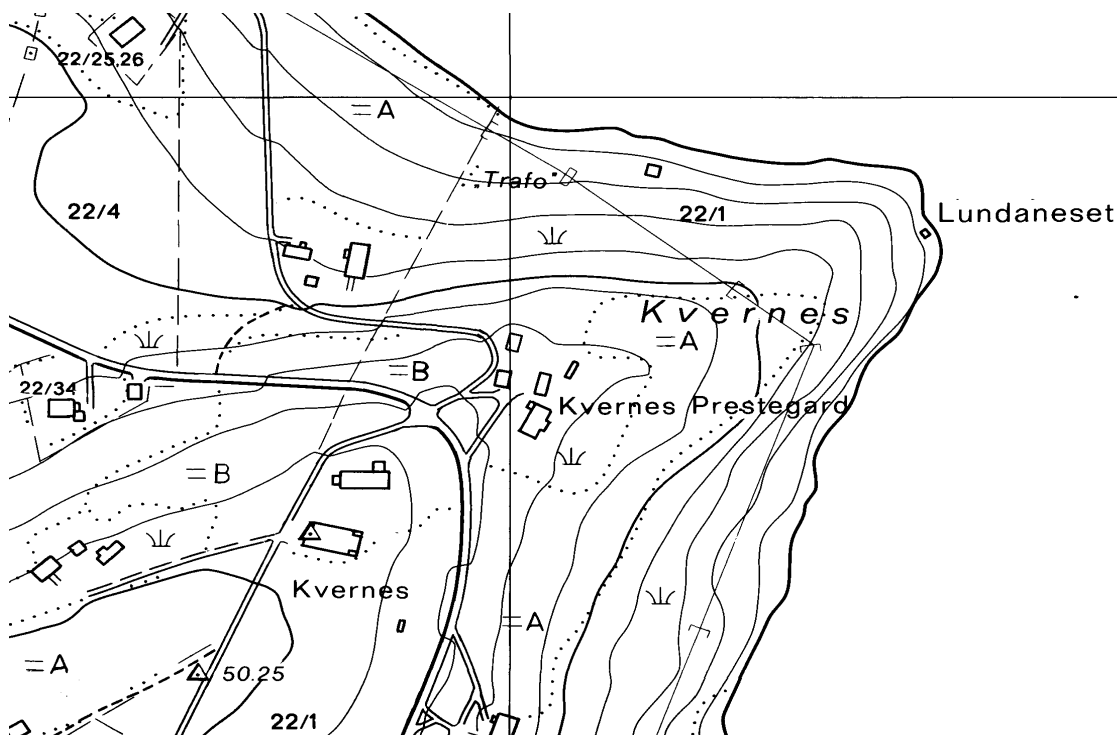

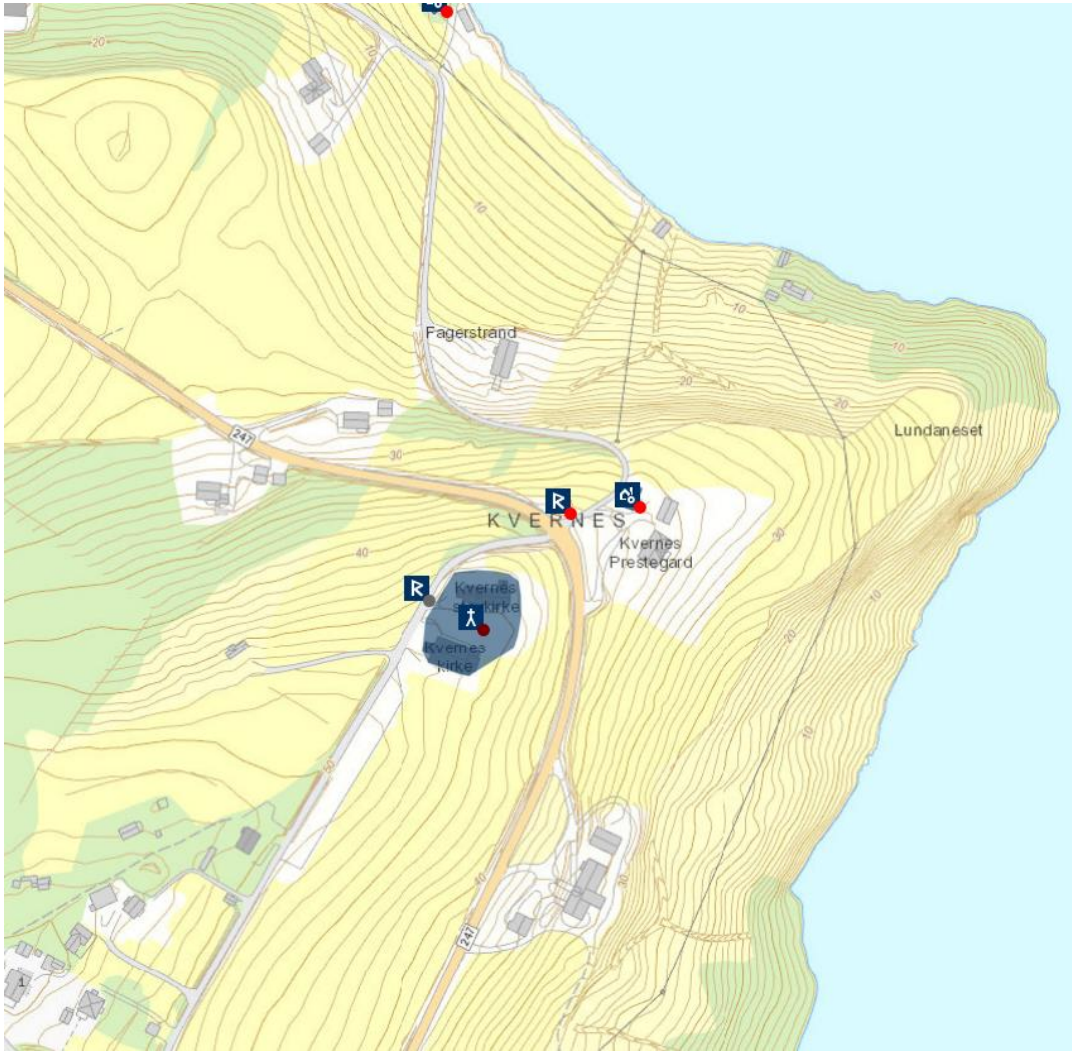
AVERØY KOMMUNE

KVERNES [stavkirke], gnr. 22 Kvernes prestegard (Kvernes sogn).

ID 84862

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Quernes*, AB s. 117), av sognet ca. 1400 (*Qvennes sokn*, DN XXI:217). Stavkirken står på (gnr. 22) Kvernes prestegard hvis opprinnelige navn er Kvernes. Kirken er en langkirke i stavkonstruksjon bygd ca. 1300, med takrytter over skipets vestre del. I 1633 ble det gamle koret i stavkonstruksjon revet og et nytt oppført i tømmer i skipets bredde, og samtidig ble det bygd til et dåpsrom i vest, for det meste med materialer fra det revne koret. Før 1689 var det blitt tilbygd et sakristi i tømmer. Korets våpenhus ble reist i 1661-63. I 1648 ble takrytteren fornyet, og det samme skjedde i 1810. Hovedskipet er 16x7,5 m, det tilbygde tømmerkoret 7x7,5 m. Skipet har innganger i vest og sør, koret i sør. Mellom skip og kor står et korskille med tralverk på begge sider av en inngang der det tidligere sto dører. Som for en lang rekke av de eldste kirkene i Møre og Romsdal har også Kvernes en rekke skorder utvendig. Ny kirke på Kvernes ble i 1893 bygd noen titalls meter syd for den gamle, og stavkirken ble i 1894 solgt til Fortidsforeningen (Sinding-Larssen 1979, Mork 1993:5ff). Kvernes kan belegges som hovedkirke tilbake til 1473 (DN II:888). I 1432 skulle biskopen på visitas ha *j Kuernes iij næter* (AB 190). I 1589 var Kvernes hovedkirke med annekser på Kornstad, Bremsnes og Grip (Thr.R. 67f). I 1827 ble Grip overført Kristiansund prestegjeld mens Eide tidligere var lagt til Kvernes (NG 321). Av et par pavelige utnevnelser i 1523 framgår det at Kvernes da var kannikgjeld (DN XVII:823, 836), hvilket overensstemmer med en fortegnelse over kannikgjeld fra 1540 (Dybdahl 1989:190). Østover fra Kvernes prestegard går Prestsetervegen. (kartreferanse: BH 117-5-4).

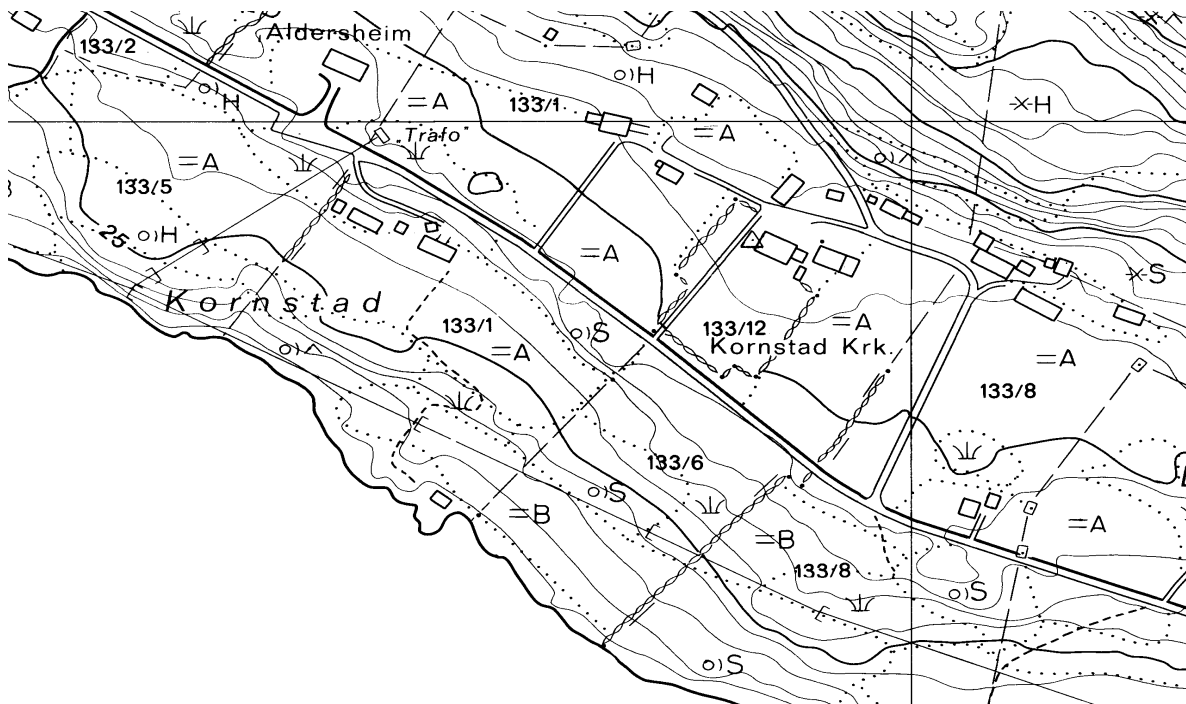

KORNSTAD, gnr. 133 Kornstad (Kornstad sogn). Averøy kommune.

ID 84822

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Kornstadz kircke*, Thr.R. 67f). Nåværende kirke står på (gnr. 133) Kornstad. Den gamle kirken på stedet ble revet i 1871, samme året som nåværende kirke ble vigslet. Materialene fra gammelkirken ble solgt på auksjon. I en synfaring fra 1661 ble kirken beskrevet som en tømmerbygning med korsformet grunnplan ("en fuld Korskirche aff Stock Verch opbygt"), takrytter og en rekke skorder. Trolig var likevel skipet og koret i stavkonstruksjon: i 1649 var det blitt bygd til to tverrskip i tømmer, og de omtale skordene i 1661 tyder også på at man da hadde for seg en stavbygning av vanlig type for distriktet. I denne eldre kirken skal det ha vært en innskrift over kordøra: "Niels Hindricksøn", av lokalhistorikere antydnet å være Niils Henrikson Gyldenløve til Østråt, og således referere til tidspunktet da gården ble del av Giskegodset (1510-20). I 1761 ble det bygd takrytter og to gallerier for menn. I 1812 ble det satt opp nye skorder rundt hele kirken, da samtlige vegger lutet ut mot gravene. Ny kirke ble laftet opp i Steinkjer i Nord-Trøndelag og fraktet til Kornstad. Grunnmuren ble reist 25 m opp/nordøst for gammelkirken, og denne ble stående til den nye var ferdig (Magerøy 1946:30ff, Kornstad 1971). I 1589 lå Kornstad som anneks under Kvernes hovedkirke (Thr.R. 67), hvilket den også gjorde ca. 1900 (NG 321). (kartreferanse: BF 116-5-4).

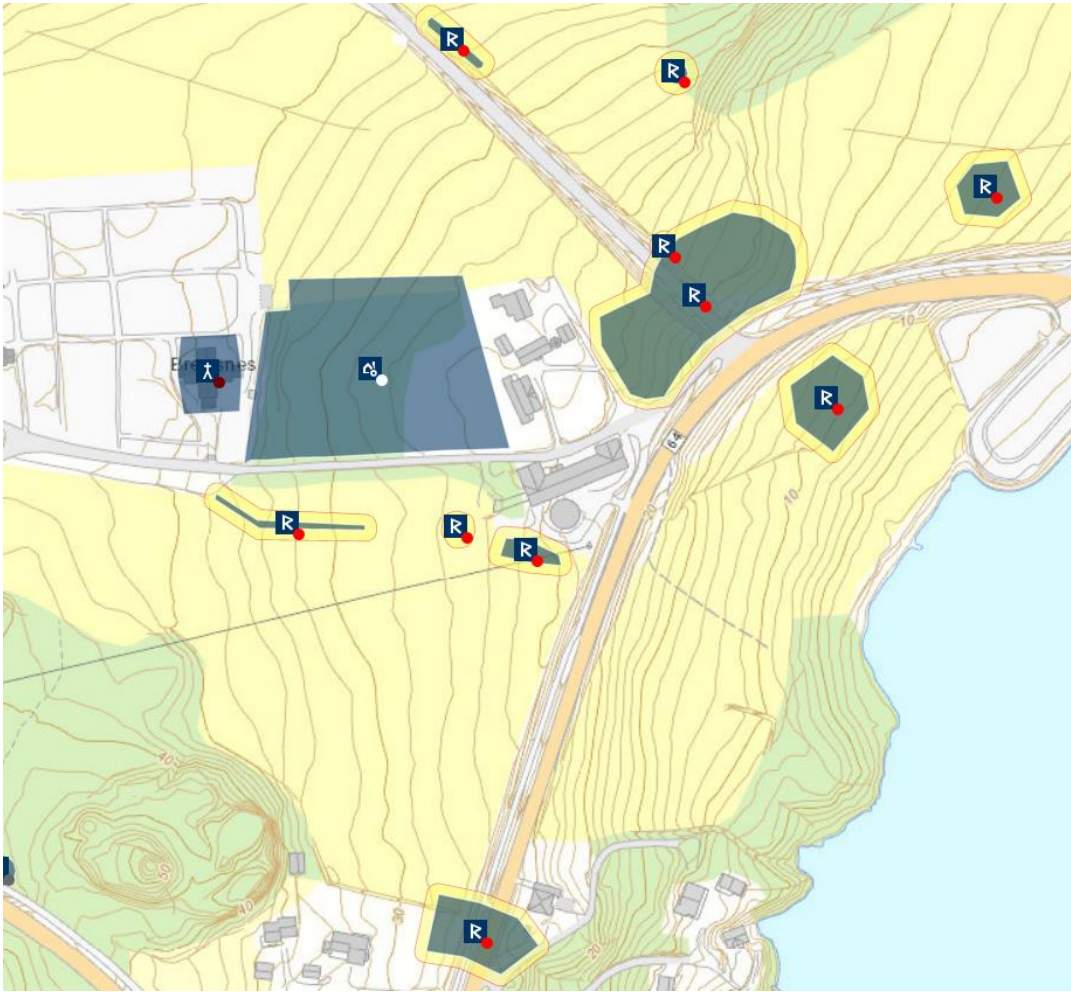

BREMSNES, gnr. 52 Bremsnes (Bremsnes sogn). Averøy kommune.

ID 83953

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Bremsznesz kircke*, Thr.R. 68), men sognet er nevnt i 1533 (*Brimsnæs sogn*, OE. 40). Nåværende kirke står på (gnr. 52) Bremsnes. Gården skal ha vært sete for Arndor til Brimsnes, far til Borgvar, som var halvsøster til kong Magnus Berrføtt. Rundt 1500 var Bremsnes erkebiskopens frigård med underliggende falkeleie (OE 36), og allerede i 1432 eide han 80 % av gården og hadde egen forpakter der (*Tronde som radzman war i Brymsnæss*, AB 116). I 1590 var Bremsnes fogdegård (NG 329). I 1650 ble det satt opp takrytter på en gammel stavkirke på gården, og 14 år seinere ble kirken bygd om. På 1640-tallet var den blitt noe utvidet og ”prydet”, det hele finansiert av tollere og sagbrukseier Tønder i Fosna. Framveksten på denne tiden av Kristiansund, på gården Lille-Fosens grunn (Kirklandet, jf NG 334) tvers av Bremsnesfjorden i øst, gjorde at Bremsnes kirke ble ladestedets sognekirke fram til det fikk egen kirke på byens torg i 1709. Folk på Fosna skulle likevel i lang tid fortsette å gravlegge sine døde ved Bremsnes kirke og få tjeneste av presten der. I tillegg var Bremsnes stedet der folk fra Grip gravla sine døde. I 1770 brant kirken, trolig som følge av lynnedslag, og nåværende kirke sto ferdig på samme tuft og ble vigslat året etter. Denne er en tømmerbygning med korsformet grunnplan, våpenhus til søndre korsarm og tilbygget sakristi i øst. (Magerøy 1946:25ff, Johnsen 1942:172ff). I 1589 lå Bremsnes som anneks under Kvernes hovedkirke (Thr.R. 68), og situasjonen var den samme rundt 1900 (NG 327). En drøy kilometer mot sør fra kirken heter det Kjerkevågen, navnet på ei bukt inn mot bnr. 15 under Bremsnes. (kartreferanse: BH 119-5-3).

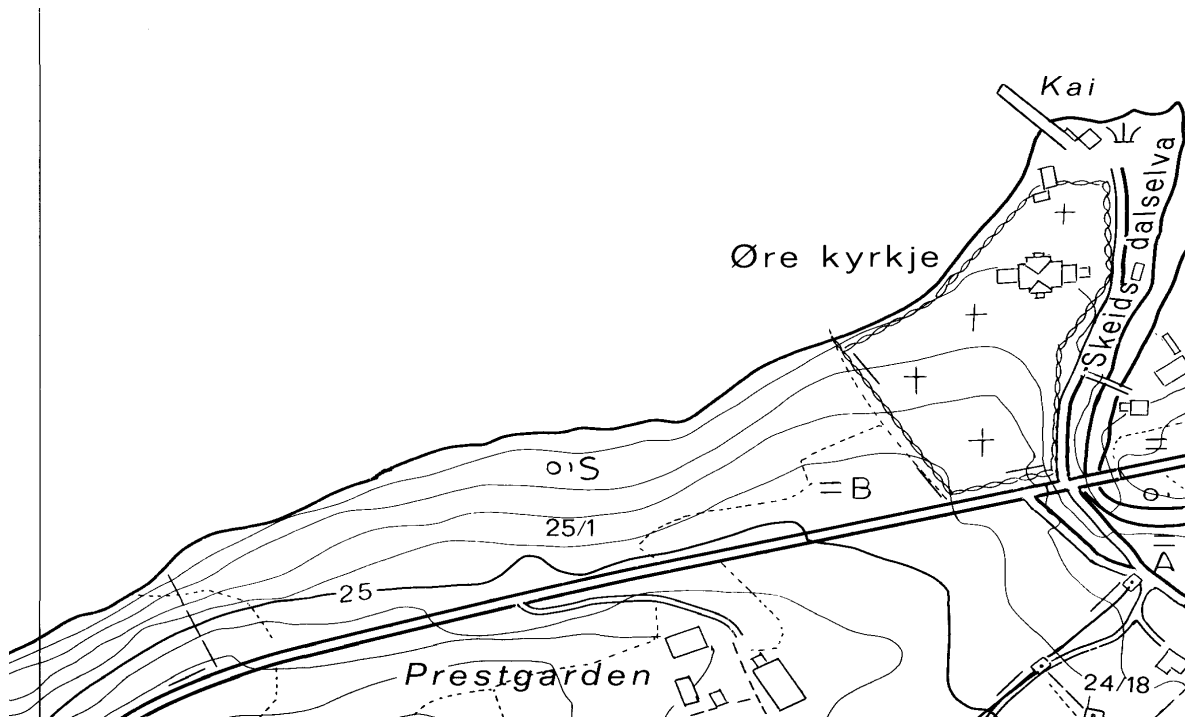
GJEMNES KOMMUNE

ØRE, gnr. 25 Øre (Øre sogn). Gjemnes kommune.

ID 85905

Eldste omtale av kirken er ca. 1303 (*kirkiunni a Oeyrum*, DN II:70). Nåværende kirke står på (gnr. 25) Øre nær ytterst på odden der Skeidsdalselva munner ut i Batnfjorden.

Middelalderkirken skal ha stått på samme tuftsted: ”Nedanfor kyrkja – mot sjøen – låg garden Øre. Stova låg nær opp til kyrkja ved austre enden. Her hadde prestane tilhald når dei var på Øre”. I 1646 omtales den som en langkirke i stavverk, utvendig borkledd. Rundt 1650 ble det bygd til et tårn midt over kirken og våpenhus i vest. I 1668 ble det reist skrifthus og året etter ble det bygd til tverrskip i tømmer mot nord. En eldre konstruksjon i stavteknikk var trolig den ”Fundt” som nevnes 1646, og den utgjorde sannsynligvis et eget adskilt rom inne i kirken. Kirken hadde på denne tiden inngang til koret i sør og til skipet i vest og i sør, og den var skordet opp på fire steder. Ut for sørportalen i skipet var det et stort våpenhus. I 1863 (1864?) ble kirken revet og den nåværende reist (Heggem & al 1965). Øre ble i 1589 betegnet *cappell* og ført som anneks til Tingvoll (Thr.R. 68). I 1893 ble det skilt ut som eget prestegjeld (NG 357). Prestgarden ligger noen hundre meter sørvest for kirken, og både denne og Klokkargarden er bruk av (24) Sjømæling. (kartreferanse: BH 115-5-4).

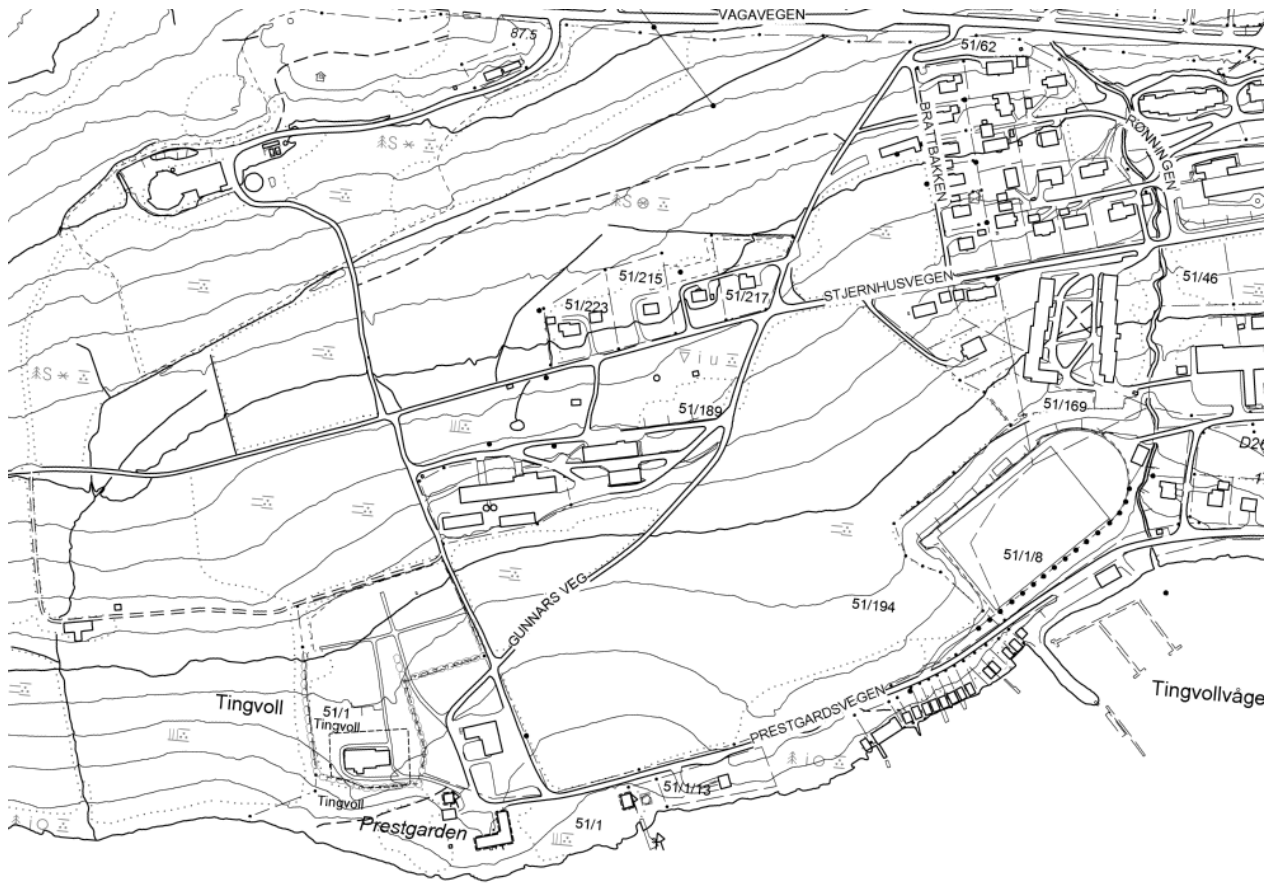

TINGVOLL KOMMUNE

TINGVOLL, gnr. 51 Tingvoll prestegard (Tingvoll sogn). Tingvoll kommune.

ID 85625

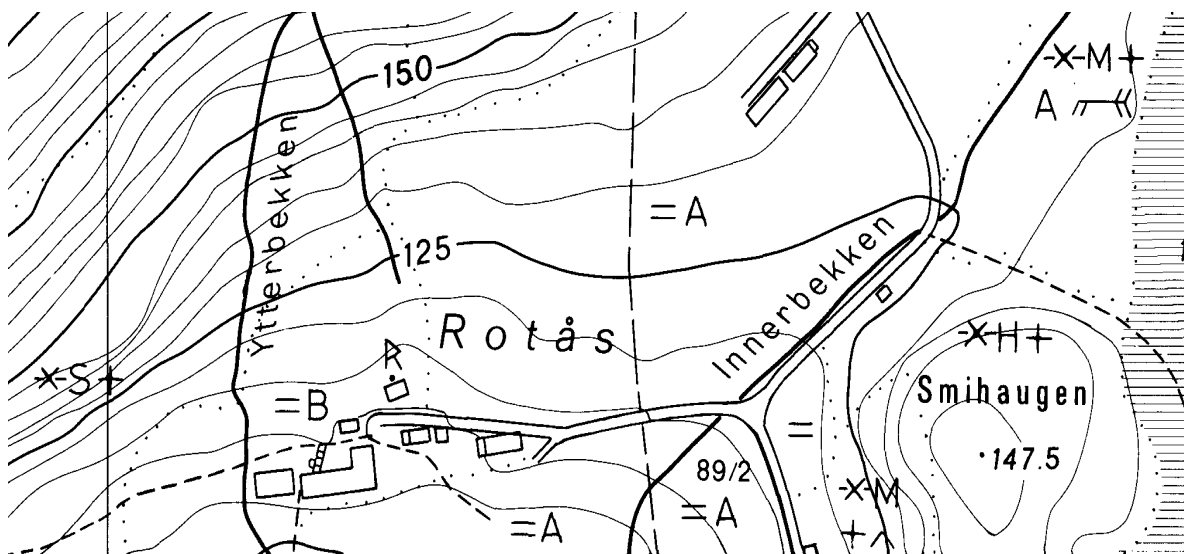
Eldste omtale av kirken er i 1357 (*Þingualla kirkiu*, DN IV:386), av presten i 1333 (*sira Einare a Þingwelli*, DN IV:206). Steinkirken fra midten/andre halvdel av 1100-tallet står på (gnr. 51) Tingvoll prestegard, rett opp i lia for Tingvollvågen, vegg-i-vegg med prestegårdstunet. Kirken har rektangulært skip (22x12,5 m) med smalere, nær kvadratisk kor (ca. 10x10 m), takrytter midt over skipet og våpenhus av tre ved skipets sørportal. Utvendige hjørner, veggåpninger, nisjer og figursteiner er hogd i marmor. Skipet har portaler i nord, sør og vest, koret i sør. Mot nord og sør har skipet to vinduer, i vestgavlen tre samt et rundt i gavltoppen. Koret har ett vindu mot nord hhv. sør, mens mot øst er det tre vinduer over alteret. Rundt hele kirken i vindushøyde innvendig går det ganger i murverket, og via disse har det vært tilgang til et lektorie over korbueåpningen samt en trapp opp til denne fra koret. På lektoriet har det (trolig) vært en kalvariegruppe med alter foran samt to sidealtere. I tillegg er det alterstucker i skipets østvegg på hver side av korbueåpningen. Øverst på korets østvegg er det spor etter en balkong, trolig for en klokkestapel. På skipets sørvegg øst for portalen er hogd ut et messeur rundt 1300. Rett øst for skipets sørportal er det en utvendig nisje i muren, og en tilsvarende men mindre finnes inne i skipets nordportal på østsiden. Koret har tønnehvelv i tre fra rundt 1400. I kirken er det en rekke spor av kalkmalerier, trolig fra første halvdel av 1400-tallet. Høyt opp på korets østvegg over alteret er en innskrift som på språklig grunnlag kan dateres til 1200-tallet: ”*Ek bið fyrir Guðs sakar yðr lærða menn er varðveita stað þenna, ok alla þa, er ráða kunnu bøn mína: minnisk sálu minnar í helgum bönnum. En ek hét Gunnarr, og gerða ek hús þetta. Valete!*”. Ved restaureringsarbeider i 1928-29 ble den gamle korbuen gjenoppført som kirkegårdsportal (Stige & Spurkland 2006). Tingvoll kirke betegnes i 1387 med uttrykket *stadar* (DN II:503), hvilket også finnes i innskriften på korets østvegg. Uttrykket bør helst kunne oversettes med ”sentralkirkelig institusjon” (Stefánsson 2000:183ff). Tingvoll kan belegges som hovedkirke tilbake til 1443 (DN XXI:415), og i 1480 var den ett av de seinmiddelalderske kannikgjeld (DN XVII:750). I 1432 skulle biskopen på visitas ha *j Thinguallom iiii næter* (AB 190). Kirken er ikke omtalt eksplisitt som fylkeskirke i middelalderen, men Schøning påsto i 1773 (I:104) at så var tilfellet og seinest har A. Dybdahl ukritisk gjentatt dette (Stige & Spurkland 2006:91ff). Gården var i 1432 utgangspunkt for skipreidenavnet (*Thingwalla skipreido*, AB 113). Tingvoll er ikke belagt som prestegård i middelalderen, men i seinmiddelalder må det være skjedd et makeskifte eller bruksendring for fra 1520 var gården fritatt skatter og således embetsgård for presten (Stige & Spurkland 2006:79ff). I 1589 var Tingvoll hovedkirke med annekser på Frei og Øre (Thr.R. 68f). (kartreferanse: BM 114-5-1).

ROTÅS [Rottås] (**STRAUMØY**), gnr 89 Rotås (Tingvoll sogn). Tingvoll kommune. Nedlagt kirkested.

INGEN REGISTRERING I ASKELADDEN – trolig lokalisering nær ID 87292

Gnr. 89 Rotås ligger oppe i fjellsida opp/nord for Tingvollfjorden, midtveies inn mellom Tingvoll og fjordbunnen i sør. Kirken er kun nevnt hos Aslak Bolt i 1432 (*Af Rotaase, ix spanna leigha, stod her a Straumøy cappella, bygt fire ij øre*, s. 114), og ut fra teksten var kirken da lagt ned. Som det framgår av teksten sto *Straumøy capella* på *Rotaase*. Det kan således ikke ha stått på en ("tapt") gård kalt Straumøy, slik Rygh (NG 381) og flere med han har ment. Muligens kan dette ha vært navnet på landskapet mellom Tingvollvågen og Rotås, og som på en måte utgjør en "øy" som del av den øvrige Tingvoll-halvøya. På bnr. 2 av Rotås, Oppigard, er nevnt: "Beste dyrkajorda på garden finst vestafor husa på den såkalla Kjerkeåkeren" (Hyldbakk 1965:465). Kirken hadde en døpefont i stein, kubisk med avstumpede hjørner, men som gikk tapt ved brann i Kristiansund museum (Solhaug 2000:60). (kartreferanse: BM 113-5-4).

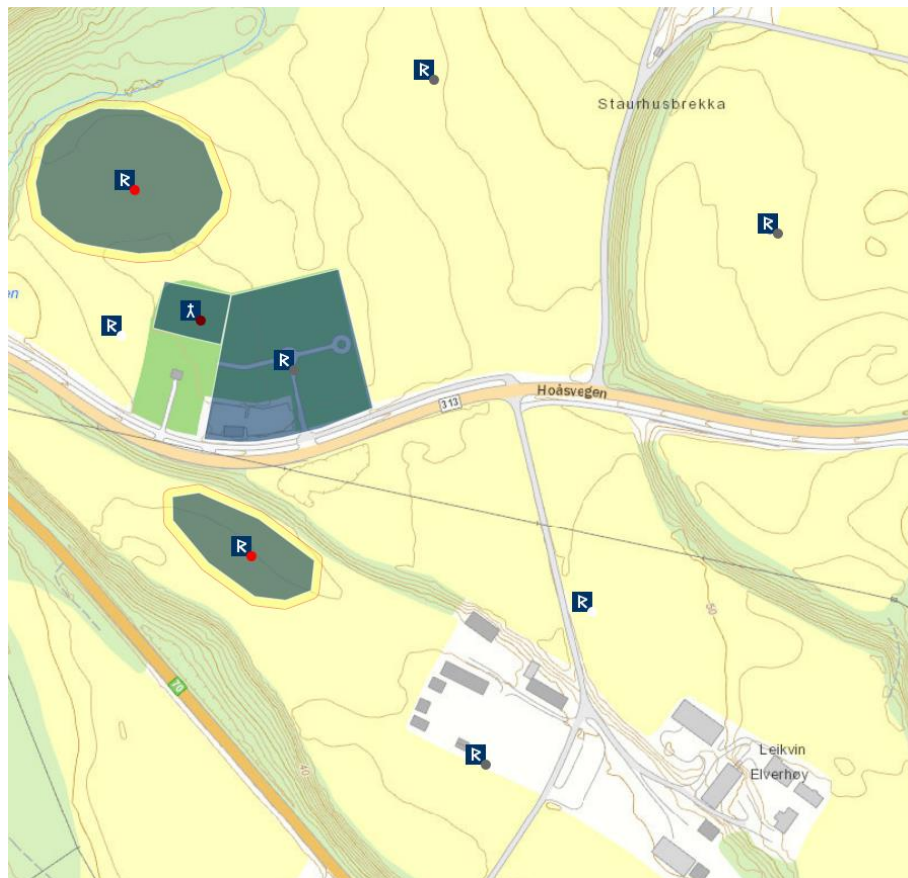
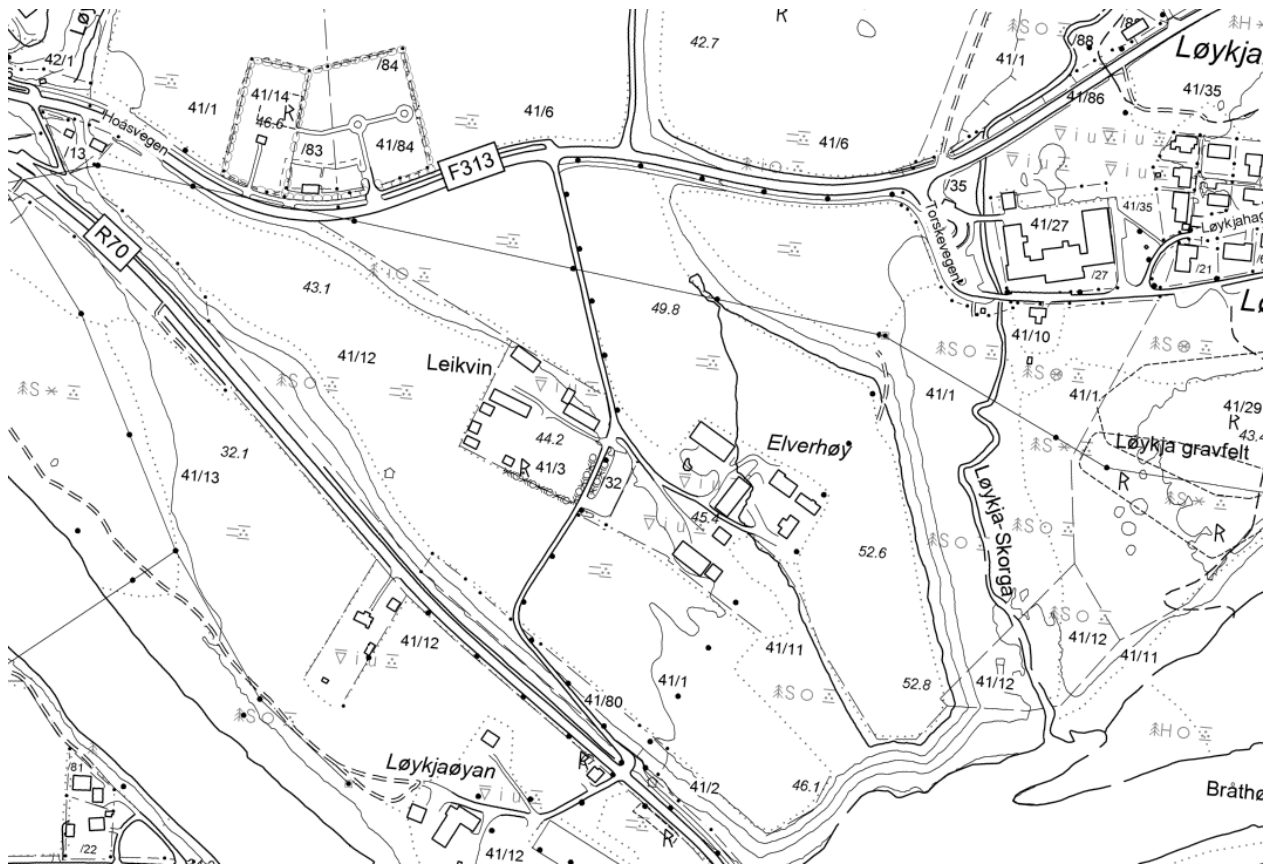

SUNNDAL KOMMUNE

LØKEN, gnr. 41 Løykja (Hov sogn). Sunndal kommune. Nedlagt kirkested.

ID 84359

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Løkene kirkio*, AB 120). På 1660-tallet ble kirken beskrevet som en stavkirke med svalganger rundt om, råtnede skorder, og at den da sto til nedfalls på grunn av "storm och wind". Den hadde to små klokker i en frittstående stapel. Denne kirken ble fram mot 1670 revet og erstattet med en rektangulær tømmerbygning, 14 m lang, trolig med et smalere og lavere kor i øst. I tillegg fikk den våpenhus i vest og trolig takrytter over skipet. Ny altertavle ble hentet fra Tingvoll kirke. Av kirkeregnskapene for 1688-91 framgår det at kirken i dette tidsrommet var blitt ødelagt av snøskred, og i 1706 ble kirkestedet lagt offisielt ned og menigheten overført kirkene på Hov og Musgjerd (Sande 1981:171ff). Chr. Glückstad (1979:13) har en noe annen variant av historien: "Gaardens Huse har ofte været nedkastede af voldsomme Sneskred, saaledes Aar 1700, da ogsaa Kirken blev beskadiget, men intet Menneske omkom. Husene stod da straks nedenfor Kirkegaarden, men blev flyttede ned under en liden Bakke hvor den ene Gaards (Elverhøi) Huse endnu staaer. Her er et af de største Gravfelte i Nordmør. I 1785 opførtes her en Bro over Elven". Den tidligere kirkegården til Løken kirke er avgrenset med en steingard på bnr. 14-15 av Løykja. I 1589 var Løykja hovedkirke med annekser på Hov, Musgjerd og Husby (Thr.R. 69f). Hos Aslak Bolt i 1432 er det ført en rekke gårder i den øvre del av dalføret, og Rygh (NG 397) mener dette betyr at Musgjerd kirke ikke eksisterte på dette tidspunkt. Mer trolig er det vel at det i 1432 ikke lå landskyld til Musgjerd i det hele tatt, da den i 1661 kun dro 1 spann av gården (35) Tøfte. Løykja var en temmelig stor gård i middelalderen, og på 1430-tallet lå det meste av den til erkesetet (AB 120). Likevel må disse partene være makeskiftet, for i 1533 lå det ingen skyld i Løken til erkesetet (OE 37f). "Efter gamle sagn skal Kirken på Løken i eldgammel tid formedelst Elvebrud være flyttet op til det Sted, hvor nu Kirkegaarden er. Endnu i 1846 ser man Tomten her efter Kirken. Efter gammelt Sagn skal man efter Kirkens ødeleggelse på Løken flere steder have begynt at opføre ny Kirke, men stedse blev den bortført af Elven. Man lod da Tømmeret gae ned ad Elven, der det stansede, spendte man en utemmet Fole for en Tømmerstok, hvor den stansede, blev Kirken bygget paa Hoff" (Walset & al. 1987:27). (kartreferanse: BQ 108-5-1).

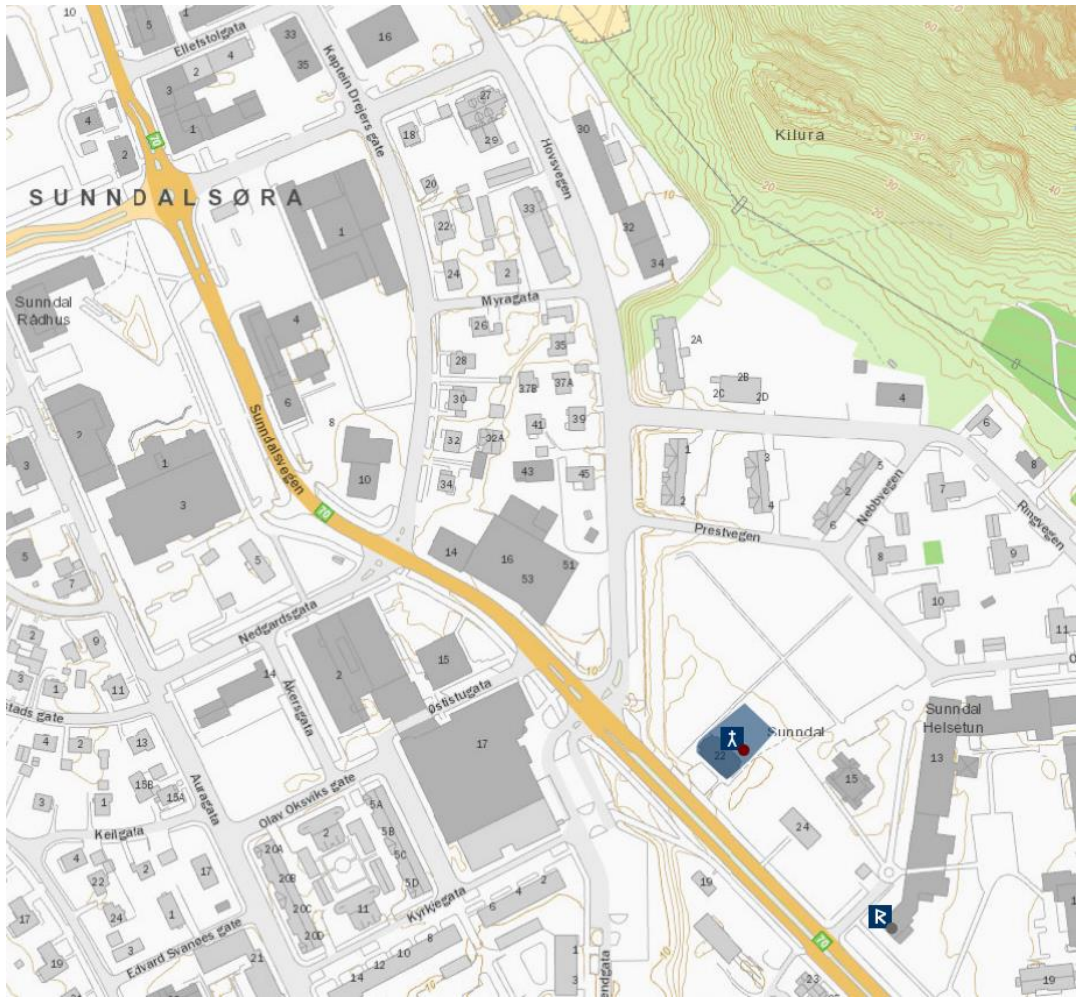

HOV (Sunndal), gnr. 50 Hov (Hov sogn). Sunndal kommune.

ID 84642

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Hofs kirkiu*, AB 121). Nåværende kirke står på (gnr. 50) Hov, på nordsiden av Driva der denne munner ut i Sunndalsfjorden, i sentrum av Sunndalsøra. Det aller meste av gårdsvallet er nedbygd av industri og boliger. I 1647 brant kirken – muligens en stavkirke – ned til grunnen som følge av vådeild. Ny kirke sto ferdig på samme tuft sto året etter, en tømmerbygning med korsformet grunnplan og våpenhus. I 1661 ble den beskrevet som en veldholdt bygning ”uden Taarn, Spir og Klokkehus, uden Svaler mens ellers Bordtækning paa den tredie Part af Kirken”. Den ble dårlig vedlikeholdt og i 1725 ramlet den sammen under en kraftig høststorm. Året etter ble ny kirke reist, en tømmerbygning med korsformet grunnplan og uten takrytter. I mars 1727 ble nykirken nær totalt ødelagt av snøras, men den var likevel i bruk fram til 1729. Da ble det reist en mindre tømmerbygning med korsformet grunnplan på samme sted med materialene fra den ødelagte kirken. Bygningen ble godt vedlikeholdt og i 1820 fikk den takrytter over krysset og nytt tak, men i 1849 ble den sterkt skadet av fallvinder. I 1864 ble ny kirke bygd rett på utsida av daværende kirkegårdsgjerde, en langstrakt tømmerbygning med åttekantet grunnplan, sakristi i øst og våpenhus i vest. Denne ble i 1883-1885 fullstendig ramponert av fallvinder, og nåværende kirke ble reist på samme tufta i 1887. Kirken er en langkirke i tømmer med smalere kor i øst og forhall/tårn i vest (Sande 1981:179ff, 337ff, Sande 1984:335ff, Walset & al. 1987). ”Ved opkasting af Grøft til Grundmuren til Den nye Kirke [1864], stødte man paa adskillige Menneskeknokler samt Rester af Ligkisterne, hvoraf nogen var forsynede med fingertykke Jernhanker af vel ½ Alens Længde. Ved Kirkegaardens Udvidelse mod Vest fandtes 1850 en langagtig paa 3 Sider tilhugget Sten, der nu ligger i Muren ved Kirkegaardsporten” (Glükstad 1979:28). Kirken lå i 1589 som anneks til Løykja hovedkirke (Thr.R. 69). Den har trolig i en periode i seinmiddelalder vært hovedkirke, da den hadde prest i 1386-87 (DN III:469-470, II:503) og prestegård i 1544 (DN XIII:678). I 1853 ble Hov og Romfo eget prestegjeld (Ekren & al. 1994:13). Rett øst for kirken går Prestvegen, noe lenger øst heter det Presthagan, et stykke av Driva heter i dette området Prestelva og ned for kirken heter det Kyrkjegata. (kartreferanse: BP 109-5-3).

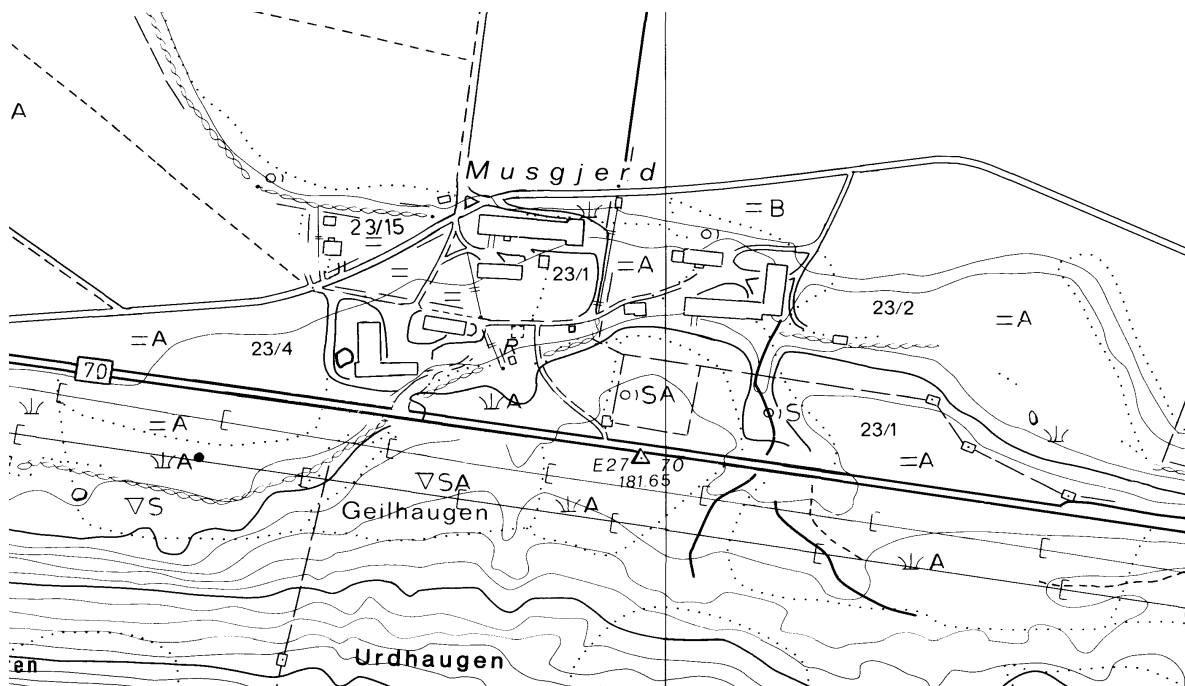

MUSGJERD, gnr. 23 Musgjerd (Romfo sogn). Sunndal kommune. Nedlagt kirkested.

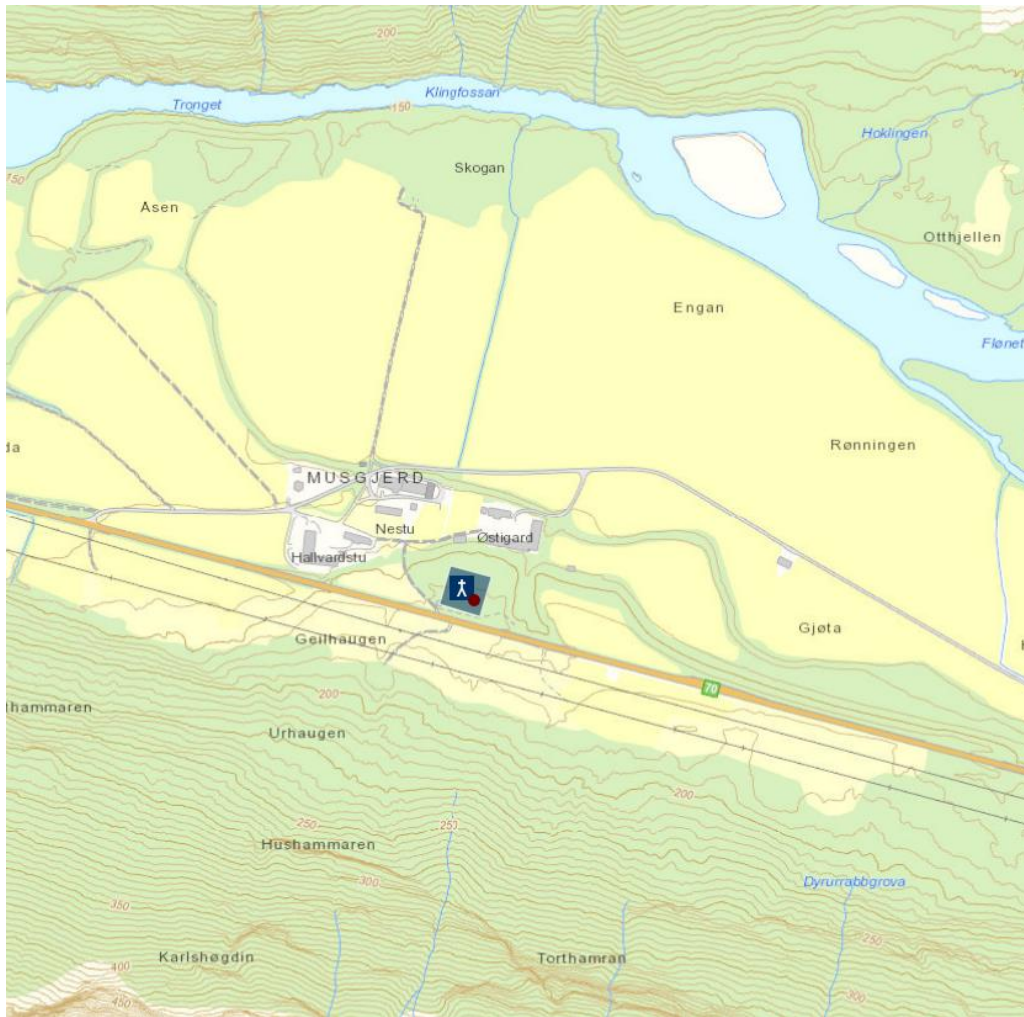
ID 107934

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Mosegerdt kircke*, Thr.R. 69). Kirken sto på (gnr. 23) Musgjerd, ved gårdstunet på sørsida av Driva. Da kirken på (41) Løykja ble nedlagt rundt 1700 som følge av at den var blitt ødelagt av snøskred, ble deler av menigheten overført til Musgjerd. I 1661 ble kirken beskrevet som en liten, rektangulær stavbygning uten takrytter eller spir. På 1680-tallet ble bygningen skordet opp (på nytt?). I 1707 ble kirkestedet nedlagt og flyttet drøyt 2 kilometer ned/nordvest i dalen til nabogården (25) Romfo. Nykirken på Romfo sto ferdig i 1708 (BS 107-5-1), en langkirke i tømmer med tårn, og en del materialer fra Musgjerd ble gjenanvendt. Tidlig på 1800-tallet sto kirken i fare for å bli tatt i elvebrudd, og nåværende kirke ble vigslet i 1821 noe lenger inn (Sande 1981:176ff, 335f). ”I

Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var Kirken paa Musgjerd, da en liden Stavbygning, saa brøstfældig, at den maatte nedrives. Dens Kirkegaard, der laa midt indimellem Husene, blev benyttet til 1846, da den blev nedlagt og en ny indviet paa Hjellhaugen af Provst Peter Holtermann” (Glükstad 1979:29). I 1589 lå Musgjerd som anneks til hovedkirken på Løykja (Thr.R. 69). Kalvariegruppen som i dag er plassert i Romfo kirke, en sammensetning av figurer fra 1200-, 1300- og tidlig 1600-tallet, er mest trolig medbragt fra Musgjerdkirken. Musgjerd var rimeligvis en gammel høgendeskirke, da den i 1661 dro landskyld av kun en gård. I sørøst for hovedtunet oppe i fjellsida på sørsida av dalen (BT 107-5-3) heter det Kjerkjebrekkslåa under bnr. 3. (kartreferanse: BS 107-5-2).

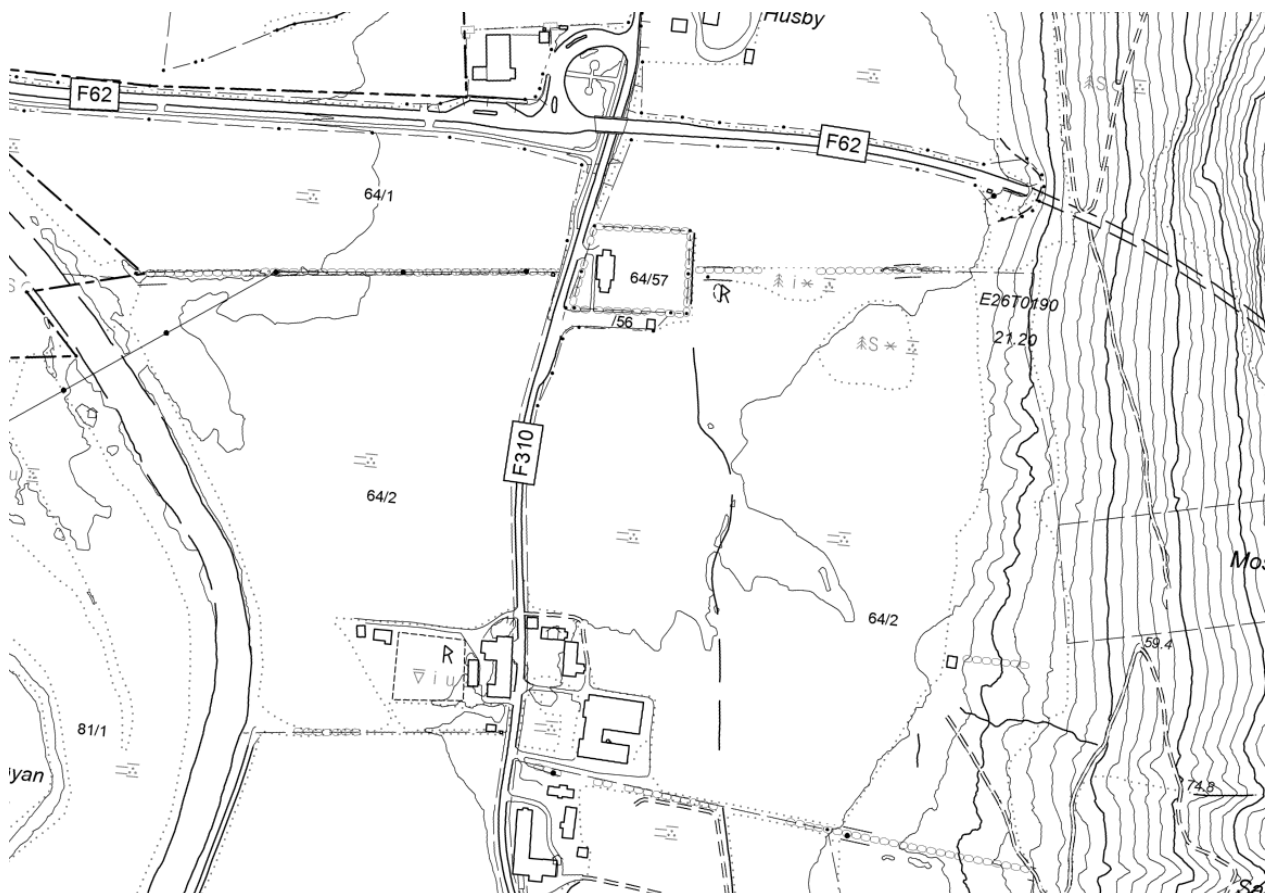

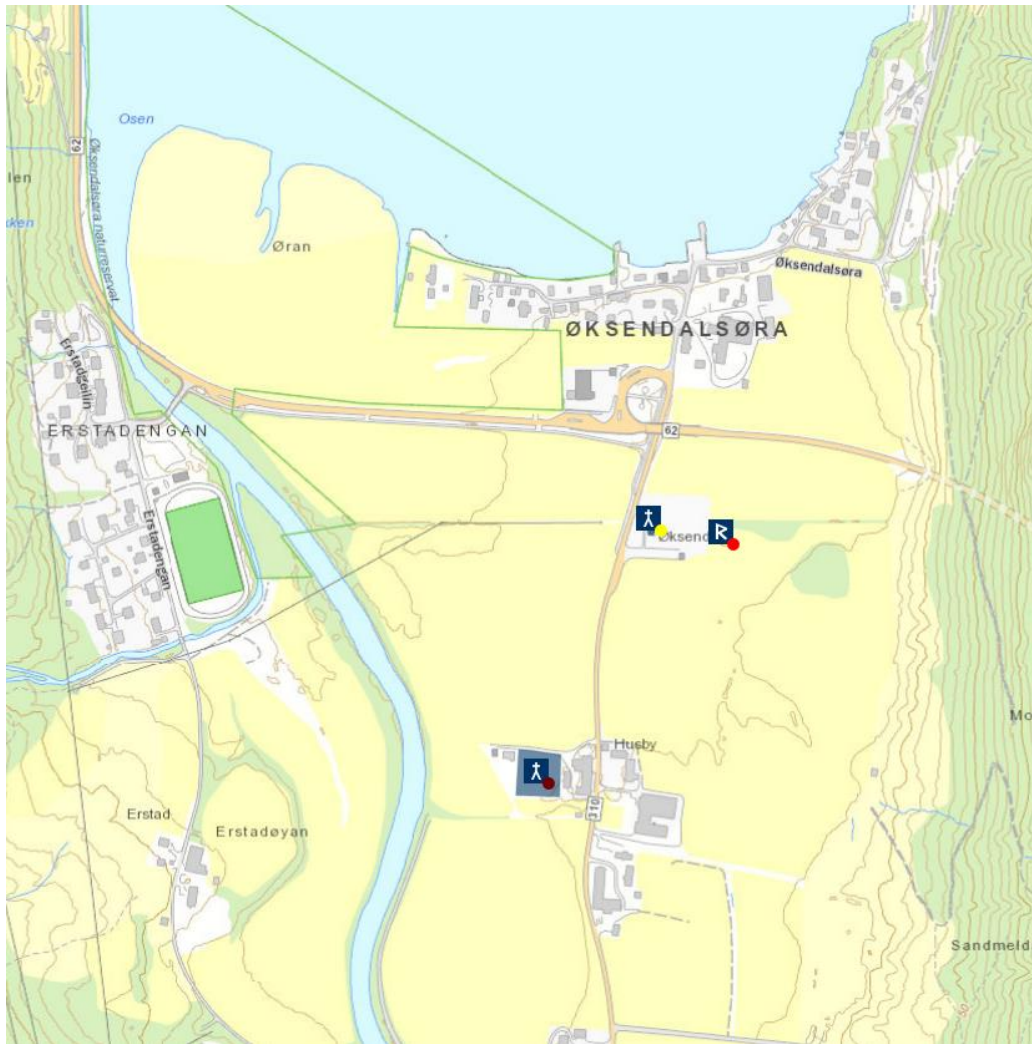

HUSBY (ØKSENDAL), gnr. 2 (=64) Husby (Øksendal sogn). Sunndal kommune. Nedlagt kirkested.

ID 146802

Eldste omtale av kirken er i 1309 (*Husabear kirkiu j Vsmuðal*, DN II:94). I 1661 ble kirken beskrevet som en bygning med korsformet grunnplan, der nordre, søndre og vestre korsarm var i stavkonstruksjon og korpartiet i tømmer, med takrytter over korset og fem råtneskorder. Koret og takrytteren var blitt nybygd seks år tidligere. På slutten av 1660-tallet ble de gamle svalgangene fjernet og bordene benyttet til å kle kirken utvendig. I 1711 ble kirken betegnet som heller brøstfeldig og råtnen. Året etter sto ny kirke ferdig på samme sted, en tømmerbygning med korsformet grunnplan, skriftehus, våpenhus og takrytter. En del materialer fra gammelkirken var blitt gjenanvendt i den nye. Vedlikeholdet ble utover på 1800-tallet dårligere, og i 1893 ble korskirken revet og nåværende kirke – en langkirke av tømmer i nygotisk stil – ble vigslet året etter. Nykirken ble reist nærmere 100 m nordnordøst for den gamle tufta. Den ble orientert nord-sør pga. de lokale vindforholdene. Den gamle kirkegården grodde raskt igjen, og i 1958-59 ble den ryddet, plenlagt og de gamle gravsteinene gjenoppsatt, og i 1962 fikk den ny port. Etter 1947 har den ikke vært brukt til gravlegging. Rundt 1850 hadde kirkegården sirkelform, men rundt 1860 ble den utvidet til en firkant. ”Elva, Usma, har truleg gjort skade på ein kyrkjegard ein gong i eldre tid. Gamle overleveringar vil ha det til det. Da må området ha ligge lenger mot vest” (Sande 1981:181ff, 339 ff, Sande 1984:347ff, Ekren & al. 1994). I 1589 var Husby anneks under Løykja hovedkirke (Thr.R. 69), men ble i 1853 sammen med Ålvundeid skilt ut som eget prestegjeld (Ekren & al. 1994:13). (kartreferanse: BO 110-5-3).

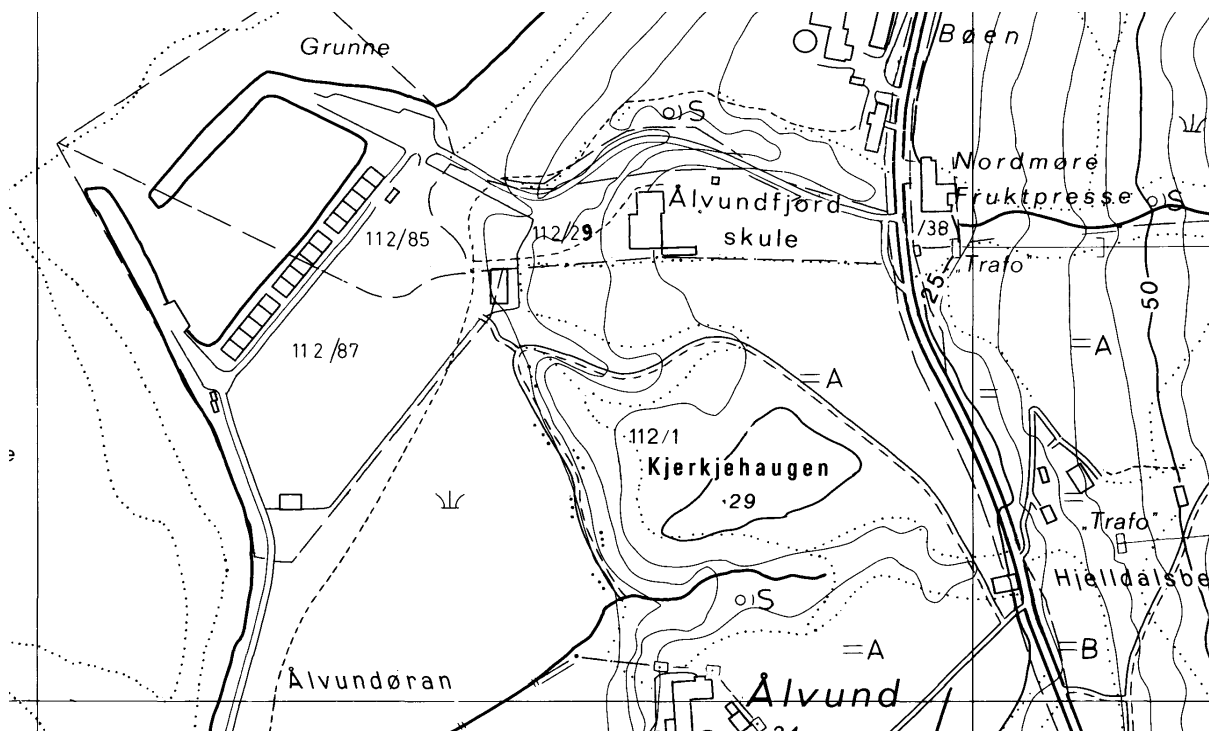

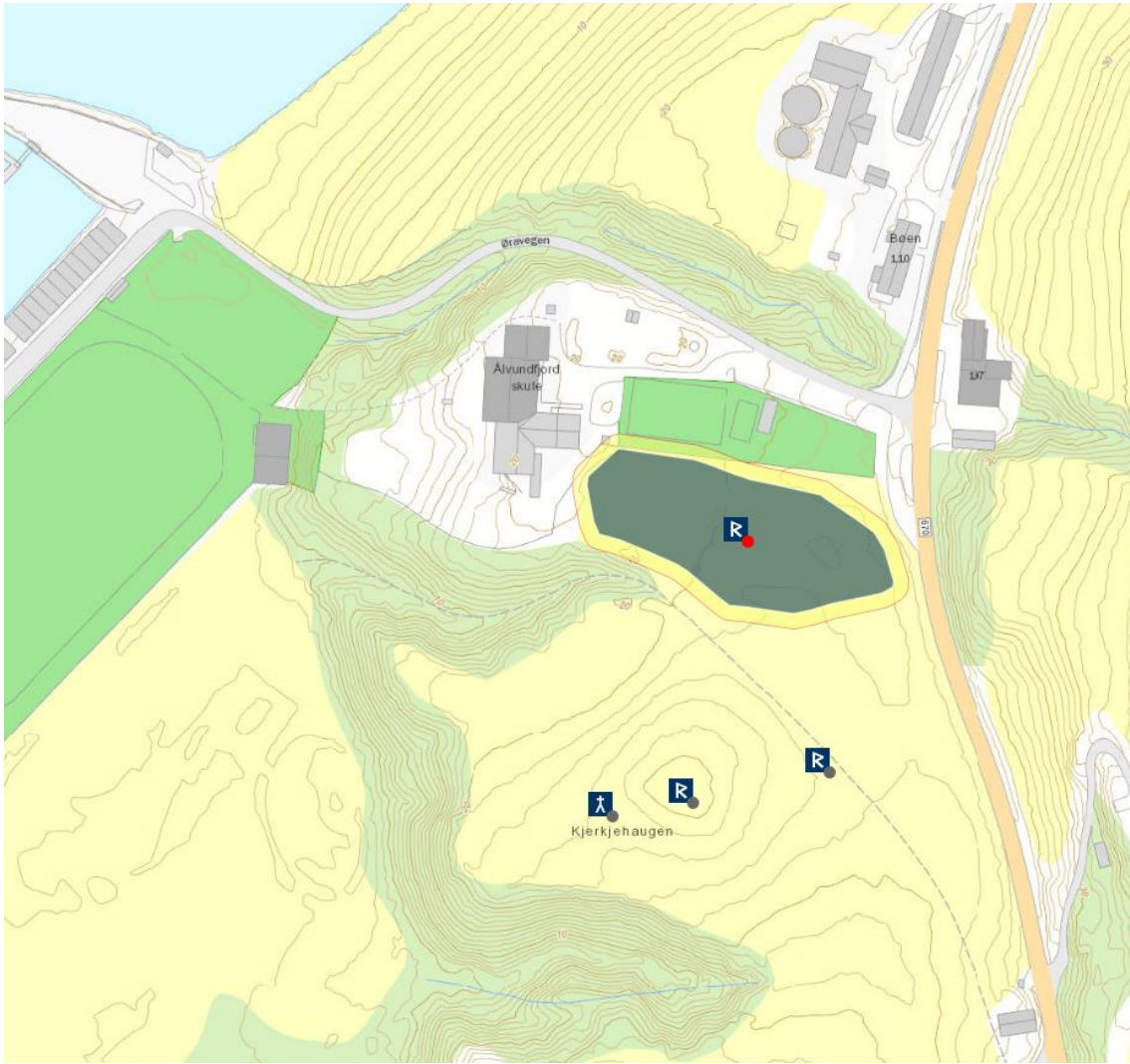

ÅLVUND [gamle], gnr. 41 (=112) Ålvund (Stangvik sogn). Sunndal kommune. Nedlagt kirkested.

ID 85963 – jf. ID 138920

Eldste omtale av kirken er i 1309 (*Aulfundyniar kirkiu*, DN II:94), den siste i 1432 (*Alfwndar kirkiu*, AB 122). ”Paa Gaarden Ulvund er en rund Haug, som endnu kaldes Kirkehaugen, og i Begyndelsen af dette Aarhundrede [1800-tallet] fandtes ved Pløining i denne Haug en flad Stenhelle med Indhugne Navne. I Nærhedeb findes Levninger af et Stengjærde, som efter Sagnet skal have omgivet Begravelsespladsen. Nogle Gangstier kaldes endnu Kirkestier, og nedenfor Kirkestedet ved Fjorden kaldes Stranden endnu Todalsstøen, hvor Todølerne efter Sagnet trak sine Baader op, naar de kom til Ulvund Kirke, hvortil de da skal have sognet” (Glükstad 1979:40). Kjerkjehaugen ligger på ØK nede ved Ålvundfjorden, nord for tunet på bnr. 1 Ålvund og sør for Ålvundfjord skule. Nåværende Ålvundeid kirke bygd 1848 står på (gnr. 32=94) Storbråtten (BP 111-5-1), i søndre del av eidet ned mot Sunndalsøra. I 1848 ble Ålvund eget sogn, utskilt fra Øksendal (NG 396). (kartreferanse: BP 113-5-3).

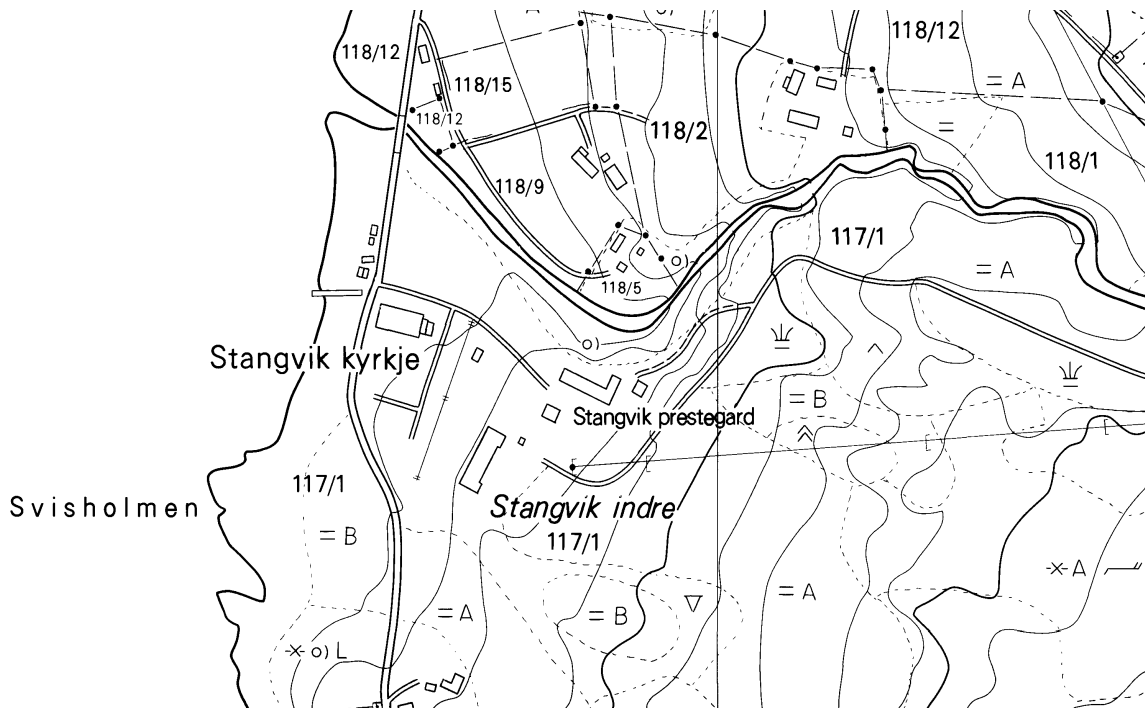

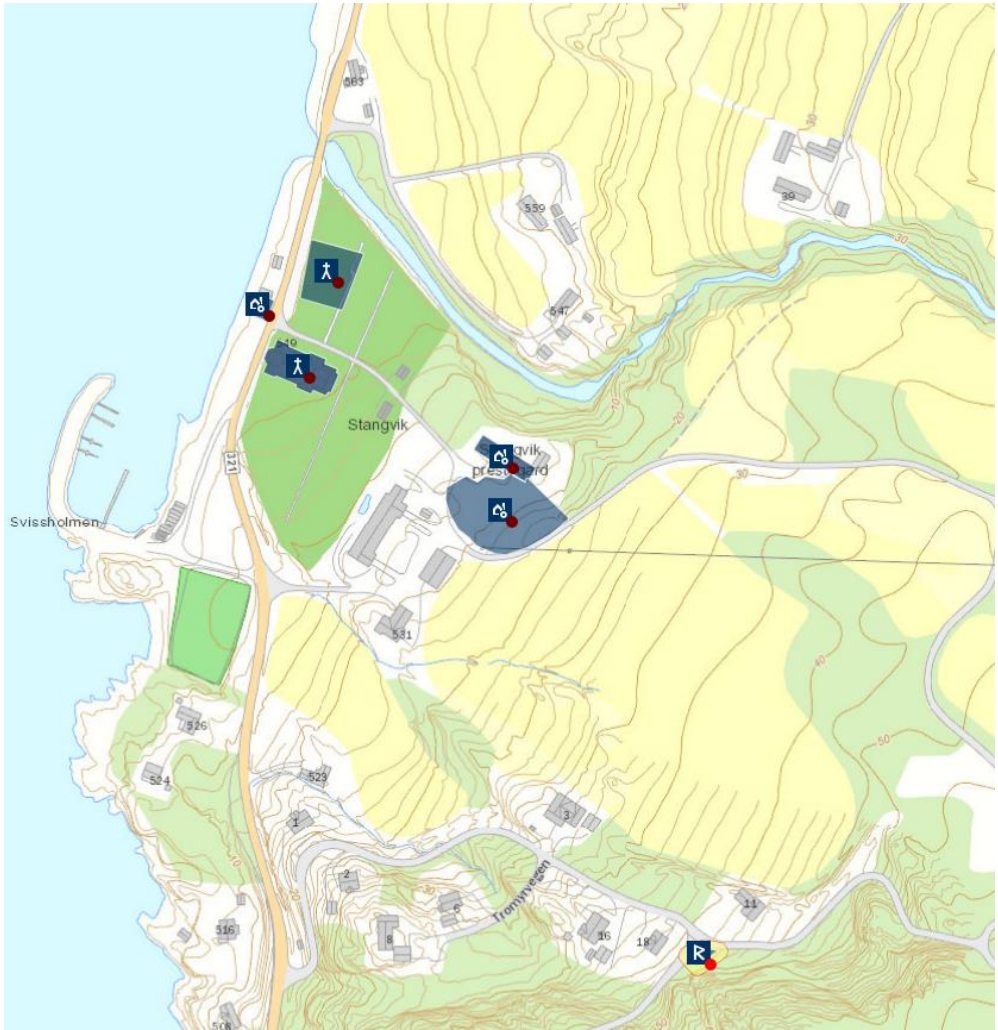
SURNADAL KOMMUNE

STANGVIK, gnr. 16 (=117) Stangvik (Stangvik sogn). Surnadal kommune.

ID 85548

Eldste omtale av presten og dermed kirken er i 1432 (*sire Haluardher j Stangarwik*, AB 111). Nåværende kirke står på (gnr. 117) Stangvik indre, der også Stangvik prestegård ligger, i strandkanten der Prestegardselva munner ut i Stangvikfjorden. På 1770-tallet ble kirken beskrevet som en stavbygning med korsformet grunnplan, svalganger rundt hele og takrytter over korset – og trolig også et funthus/våpenhus i vest og sakristi i øst. Utvendig var veggene panelt. Samtlige korsarmer var treskipede med tønnehvelv over midtskipene, og i midtrommet under takrytteren var det krysshvelv. I en gammel messebok sto det nedtegnet at kirken skulle være oppført i 1407. I 1783 brant kirken og all prestegårdsbebyggelse som følge av lynnedslag. Ny kirke, en tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter over krysset og våpenhus i øst og nord, sto ferdig året etter på branntuften. Begge disse kirkene sto midt på nåværende kirkegård og nærmere Prestelva enn nåværende kirke. På 1880-tallet var tømmerkirken heller brøstferdig. Nåværende kirke ble vigslet i 1897, og byggestedet var rett utenfor daværende kirkegård. Dette nye stykket rundt kirken ble etablert som gravsted på 1930-tallet. Gammelkirken ble revet i 1896. Kirken er en langkirke i tømmer med et lite sakristi i øst, tverrskip ut for koret og tårn i vest med utvendige trappehus til galleriene (Bøe 1997 m/ref.). Biskopen på visitas skulle ha *j Stangauik iij næter* (AB 190), og rimeligvis var Stangvik dermed hovedkirke på denne tiden selv om prestegjeldet ble benevnt *Surnadal* (AB 192). Gården var utgangspunkt for skipreidenavnet (*Stangarwika skipreidho*, AB 110, DN IX:232). I 1589 var Stangvik hovedkirke med annekser på Øye, Skei, Halså, Rindalen og Mo (Thr.R. 69f). Oppe i fjellet øst for kirken ligger Prestgardsetra, og Prestegardselva er skillete mellom Stangvik indre og ytre. Allerede på 1770-tallet var kirkegården avgrenset ved en steingard, hvilket er svært tidlig til å være utenfor byene. Prestgardsetra ligger opp/øst i fjellet, og forbi denne vestover renner Prestegardselva. Et fjellparti rett nord for denne setra heter Bålikyrkja, trolig navnsatt ut fra likhet med en kirkebygning. (kartreferanse: BO 115-5-4).

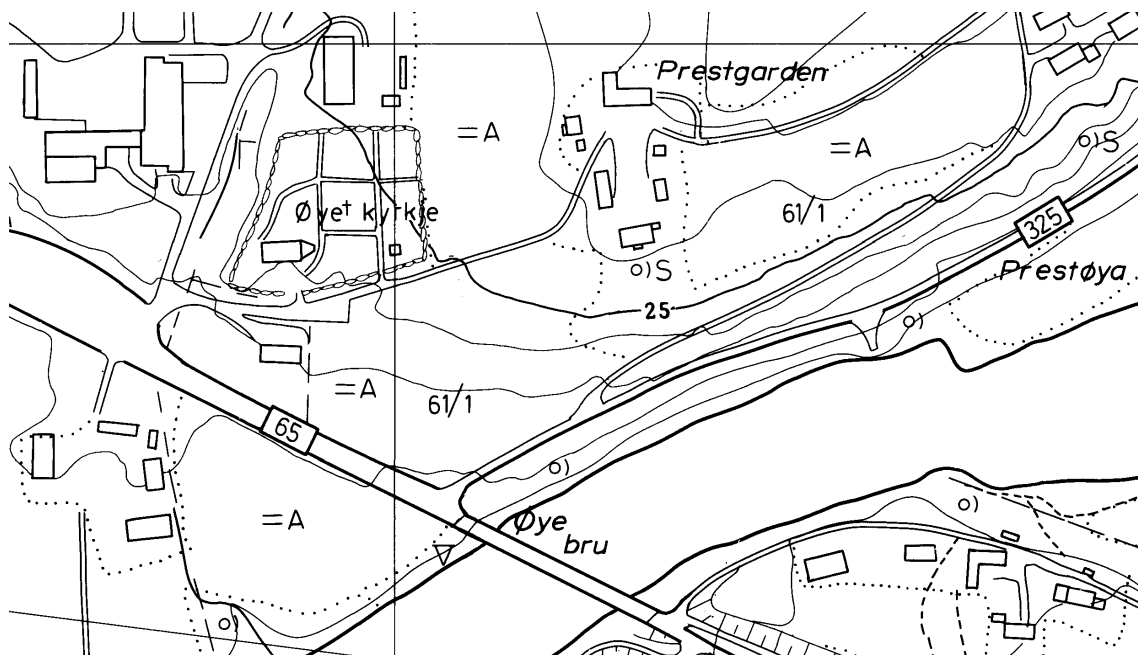

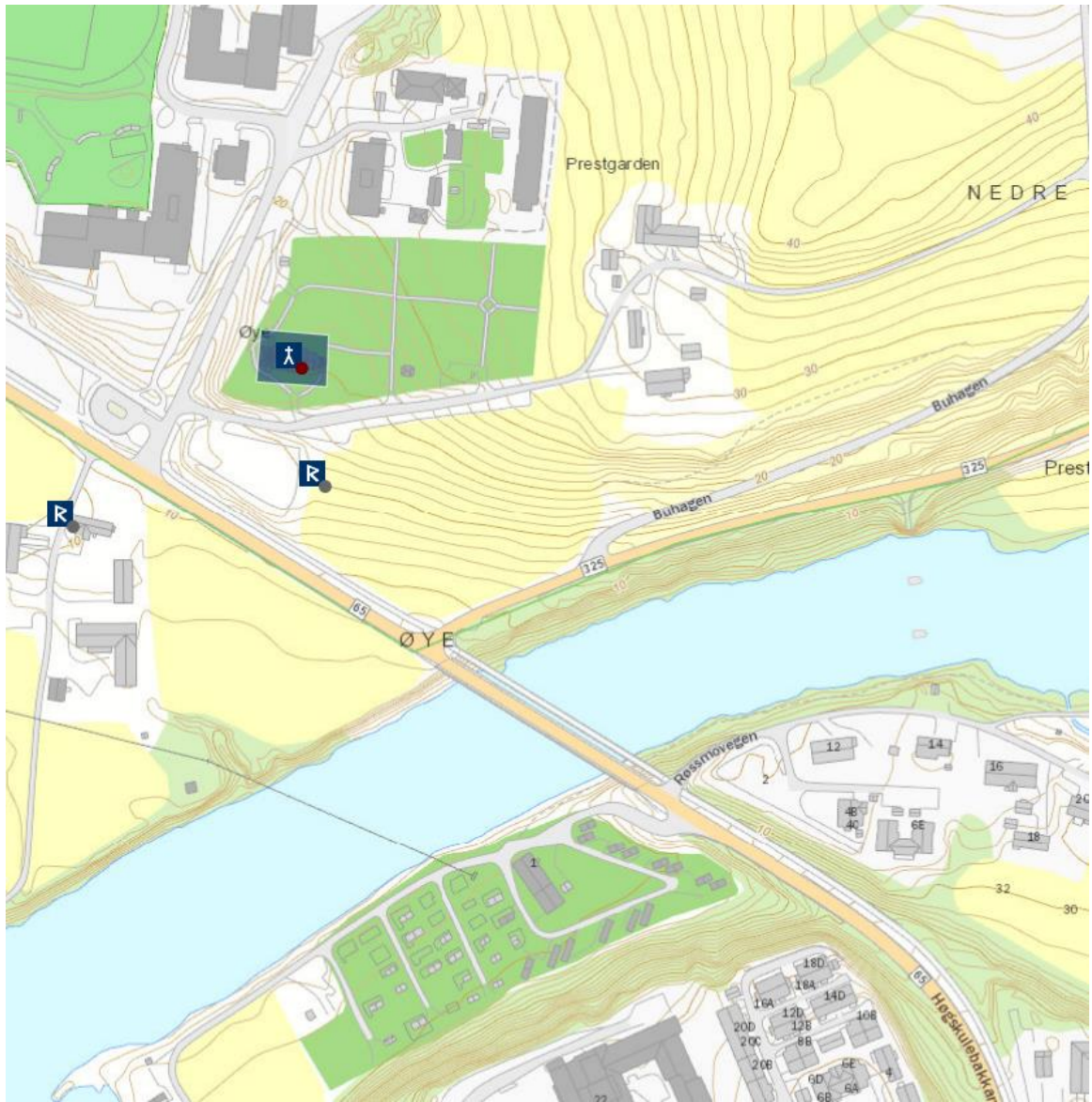
ØYE, gnr. 61 Prestgarden (Øye sogn). Surnadal kommune.

ID 85936

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Øye kircke*, Thr.R. 69f). Nåværende kirke står på (gnr. 61) Prestgarden, et bruk av opphavsgården Øye. Kirken står på nordsida av Surna rett øst for der den munner ut i Surnadalsfjorden. Landskapet i dalmunningen er svært meandrerert. I andre halvdel av 1600-tallet hadde kirken korsformet grunnplan. Hvilken byggeteknikk det var for korsarmene mot nord og sør er noe usikkert, men i alle fall østre og vestre korsarm var i stavkonstruksjon. I vest var det et våpenhus, men kirken hadde ingen takrytter. I 1724 ble det reist en tømmerkirke med langstrakt, åttekantet grunnplan, takrytter og skrifthus – trolig på samme tuftsted som den foregående kirken. I 1855 kjøpte almuen kirken av de private kirkeieerne og en lang diskusjon om kirkene i bygda tok til. Først i 1871 ble nåværende kirke vigslet på samme tuft som der de to eldre kirkene hadde stått (Hyldbakk 1957:122ff, 1959:115ff). I 1589 var Øye anneks til Stangvik hovedkirke (Thr.R. 69f), og i 1704 ble Øye skilt ut som eget prestegjeld (NG 417). Før dette må stedet likevel ha hatt en residerende kapellan, for (nåværende 61) Surnadal prestegård er fra 1667 belagt som prestebol (*Øye Præstegaard*, NG 418). Øye var en temmelig stor gård i 1432 og erkesetet ser ut til å ha hatt det meste av den (AB 112), i 1533 ble bortbygset drøye 6 spann (OE 39). Bnr. 1 av (63) Øye ytre heter Klokkargarden, en sandbanke under Prestgarden heter Prestøya. (kartreferanse: BQ 116-5-2).

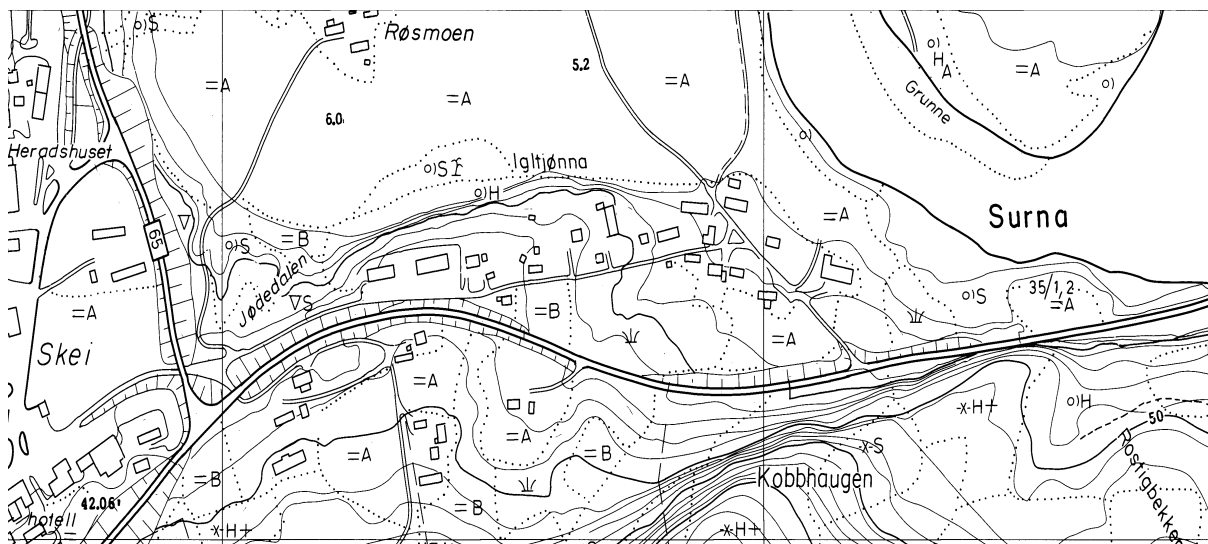

SKEI, gnr. 35 Skei (Ranes sogn). Surnadal kommune. Nedlagt kirkested.

ID 215307

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Skede kircke*, Thr.R. 69f), men fra kirken er det bevart helgenfigurer fra 11- og 1200 tallet. Kirken sto på (gnr. 35) Skei, tvers av Surna for kirkestedsgården (61-64) Øye. Gården har omfattet et større område på sørsida av elva ut til elveosen i vest, der det nå er sentrumsbebyggelse. ”Etter desse eldste tradisjonane stod ikkje Skeidskjerka på høgste Skeisplassen, som ein skulle venta, men austast på Skeis-leigmålet kring nedste snaten av den noverande Skeisøya. Austover frå Austre Skei gjekk i gamle dager eit platå i same høgda som høgste elvemælen nedfor Austistua (...) gamle folk som hadde sett korleis elva braut ut den gamle kjerkegården, så likkistene stakk ut or elvemelen (...) og kjerkegardsmuren skal ha vore synleg på elvebotnen heilt til seinare tider”. På hvilket tidspunkt kirkestedet ble flyttet rundt ca. 1,5 km østover til (33) Raner er ukjent. Lokal tradisjon vil ha det til at den først sto på Gammelgjeret, men at ”både Ranegården og Raneskjerka vart flytta frå Gammelgjeret i 1690-åra”. Uansett sto kirken på Skei i 1589, og det ble nybygd en kirke på Raner i 1702 etter at en eldre kirke på stedet var blitt kondemnert. Denne eldre kirken ble i et yngre regnskap beskrevet som en stavbygning med korsformet grunnplan. Nykirken var en tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter over korset, sakristi i øst og våpenhus. Nåværende kirke på Raner ble reist i 1869 etter at det var enighet om at det ikke svarte seg å utbedre tømmerkirken (Hyldbakk 1957:130ff, 1959:131ff). I 1589 lå Skei som anneks til Stangvik hovedkirke (Thr.R. 69f). (kartreferanse: BQ 116-5-4).

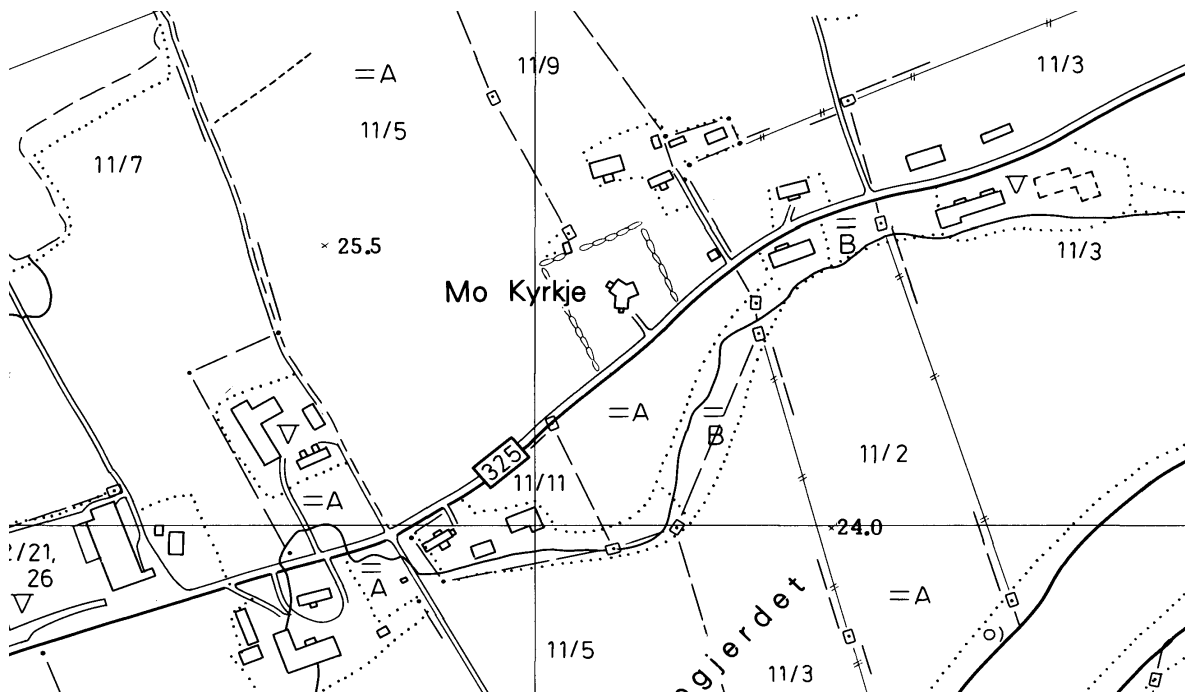

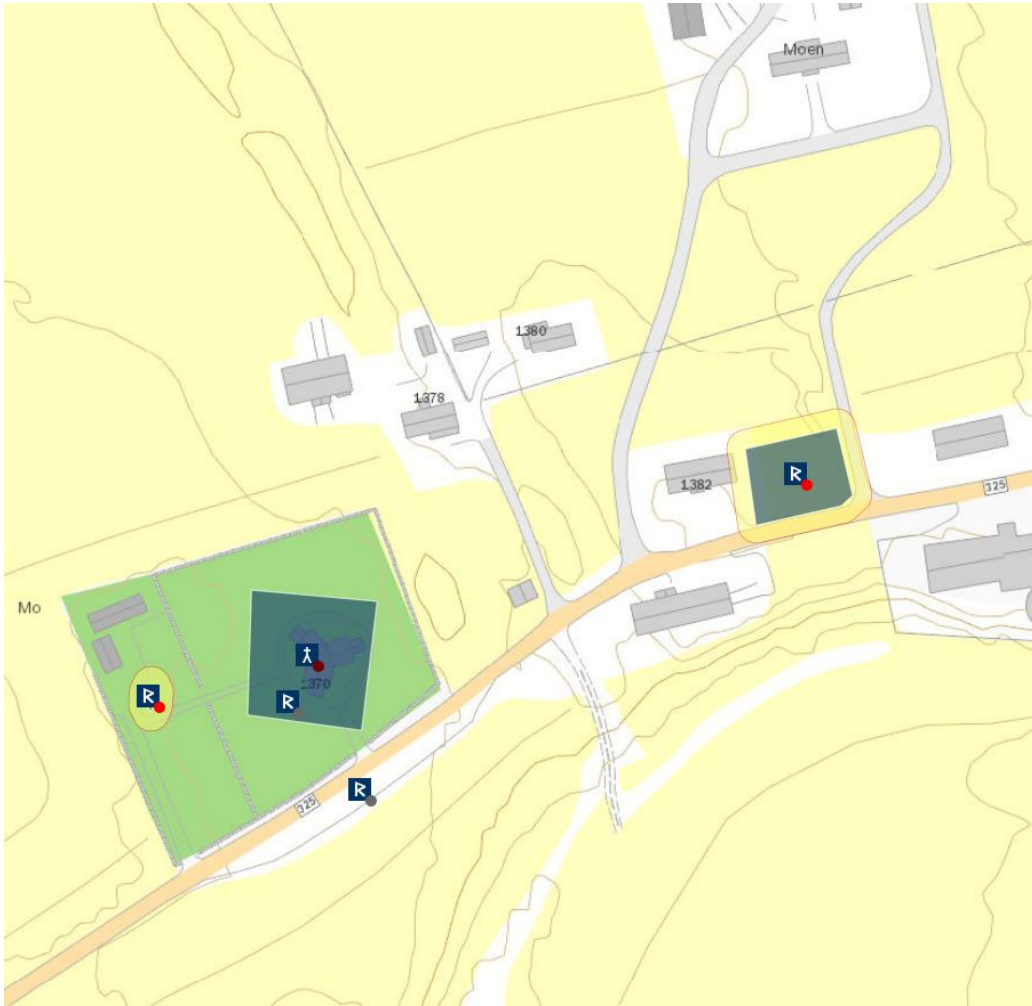

MO, gnr. 11 Moen (Mo sogn). Surnadal kommune.

ID 84963

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Moe kircke*, Thr.R. 70). Nåværende kirke står på (gnr. 11) Moen, på elvesletta rett på nordsida av Surna. Rundt midten av 1600-tallet ble den beskrevet som en langkirke i stavkonstruksjon med svalganger mot nord, øst og sør, og i 1648 ble det bygd til et tverrskip i tømmer mot nord. Få år seinere ble det bygd nytt våpenhus, uvisst ved hvilken korsarm. Over skipet var en takrytter. Hovedinngangen ser ut til å ha vært mot sør. At koret i 1670 var "segit ifra Kirken" tyder på at dette bygningsleddet kan ha vært en yngre utskifting i tømmer av et eldre kor i stavteknikk, eller et yngre tilbygg. I 1703 ble det bygd til et sakristi i tømmer mot øst. I 1727 ble kirken karakterisert som til nedfalls, og ny kirke ble bygd året etter. Dette er den nåværende kirke, en tømmerbygning med Y-format grunnplan, våpenhus mot sørvest, dåpssakristi mot nordvest og sakristi mot øst og takrytter over krysset (Hyldbakk 1957:137ff, 1959:136ff). Det ser ut til at nåværende kirke ble reist på samme tuft som den eldre kirken. I 1589 var Mo anneks under Stangvik hovedkirke (Thr.R. 70). I 1931 ble det funnet en ubrent mannsgrav fra yngre vikingtid inne på kirkegården (VS 14612). (kartreferanse: BS 117-5-4).

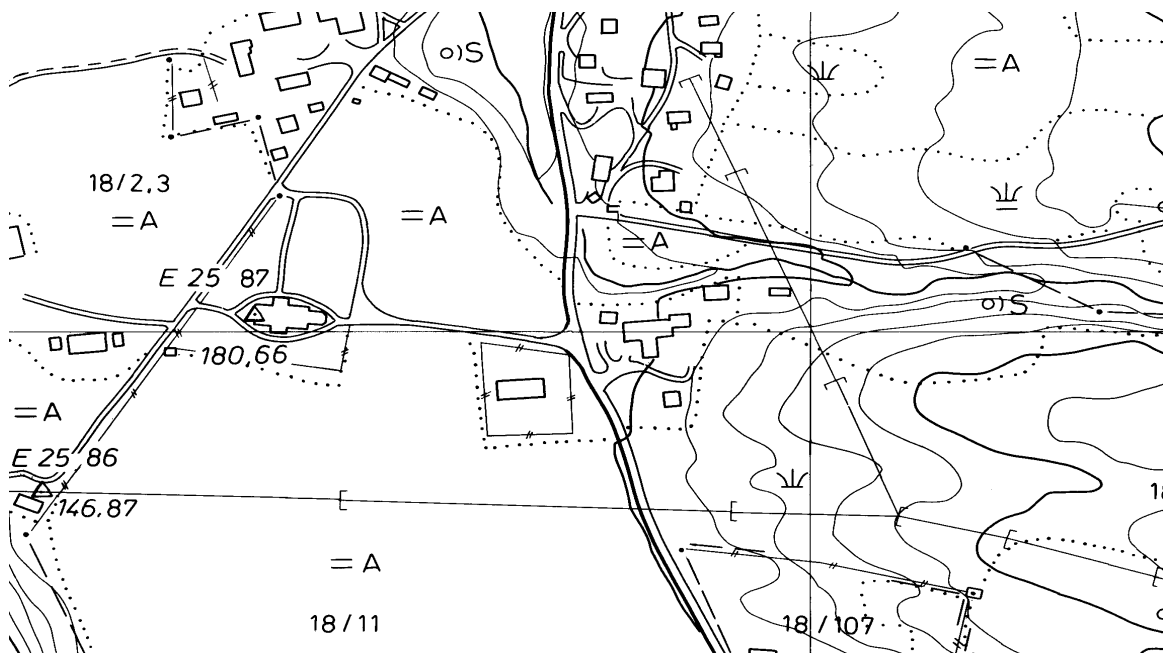

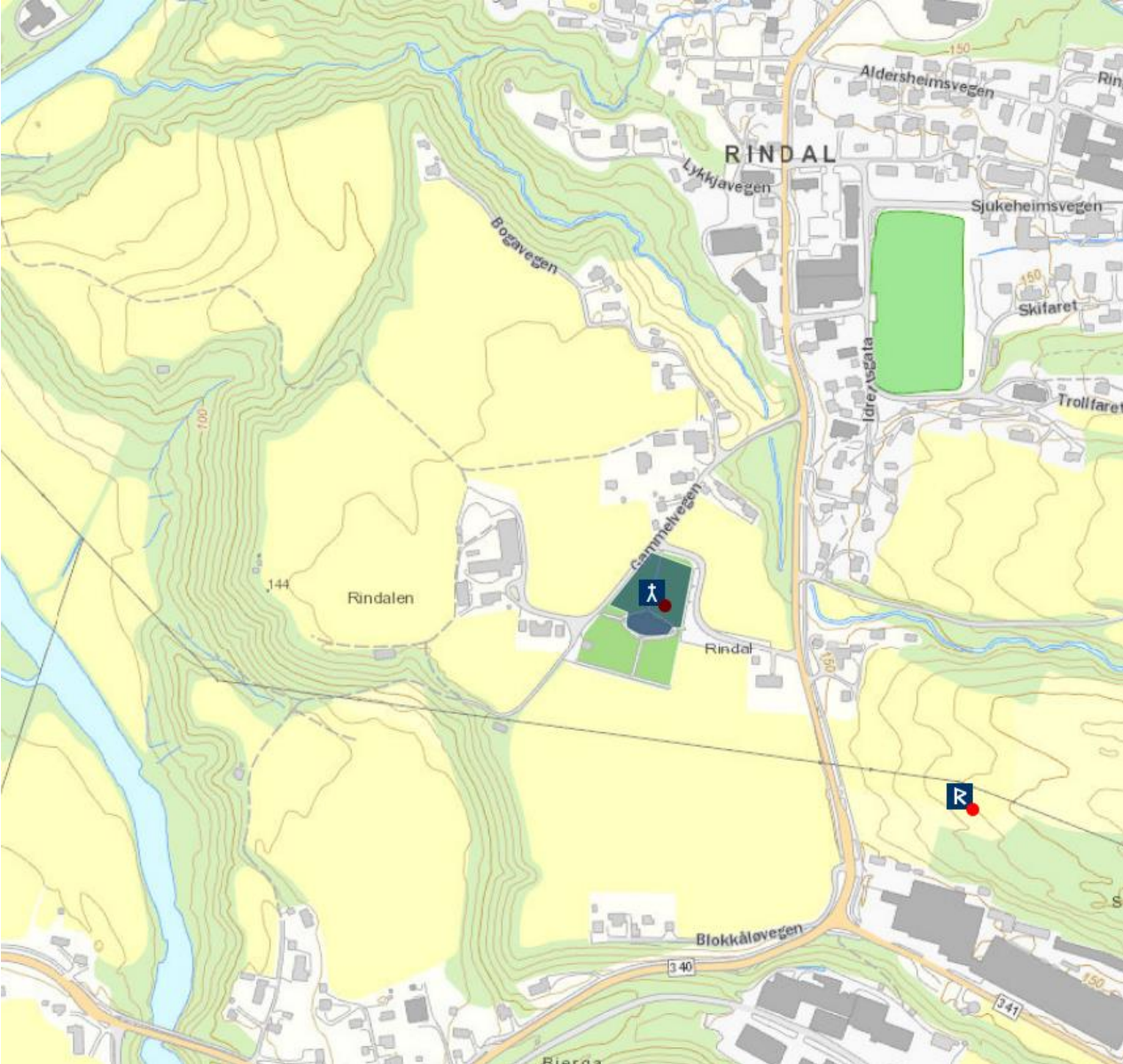
RINDAL KOMMUNE

RINDALEN, gnr. 18 Rindalen (Rindalen sogn). Rindal kommune.

ID 85293

Eldste omtale av kirken er i 1548-49 (*Rindall kiierckie*, NLR VI:164). Nåværende kirke står på (gnr. 18) Rindalen. Kirken ble i 1661 beskrevet som en stavkirke med korsformet grunnplan. Takrytter over krysset var blitt bygd i 1649, og det ble samme år bygd en ny korsarm – trolig en utskifting av et eldre bygningsledd da hele kirken i 1684 ble betegnet som kassabel. Den ble revet fem år seinere, og ny kirke ble samme året reist på den gamle tufta, men vigsling fant ikke sted før i 1693. Rundt 1870 fant man det nødvendig å bygge ny kirke, den gamle var liten, kald og i dårlig stand. Nåværende kirke sto i 1874 ferdig om lag "ca. 100 Alen søndenfor den gamle paa en ny Tomt afstaaet af Rindal Præstegaard". Kirken er en langkirke i tømmer med et lite kortilbygg i øst, tverrskip og tårn delvis bygd inn i skipet i vest. I de 1 ½ år mellom rivingen av gammelkirken og ferdigstillingen av den nye ble de kirkelige tjenester holdt rundt om, derunder i hovedlåna på Stortiset (Hyldbakk 1957:142ff, Børset 1999). I 1589 lå Rindalen som anneks til hovedkirken på Stangvik (Thr.R. 70), og i 1857 ble det eget prestegjeld (NG 421). I 1959-61 ble kirkegården spadd om (Børset 1999:33). Under bnr. 11 ligger et område rett ved et stort sandtak, kalt Prestgardsløtten. (kartreferanse: BU 118-5-4).

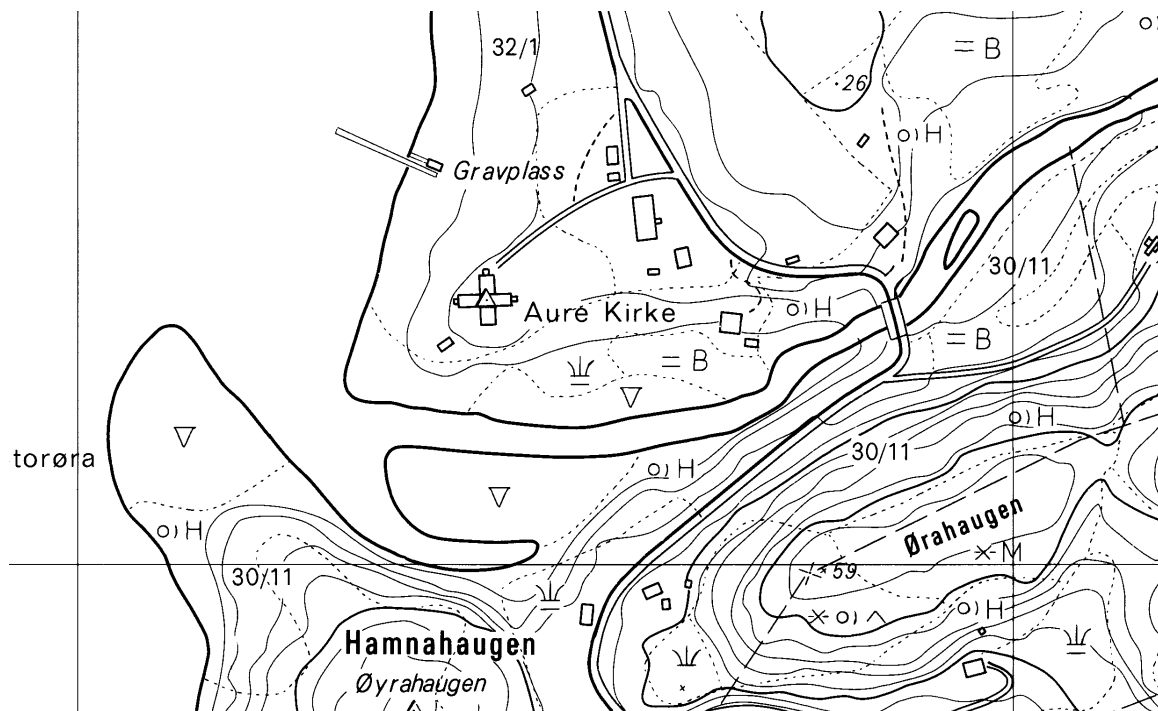
AURE KOMMUNE

AURE STA. MARIA, gnr. 32 Aure prestegård (Aure sogn). Aure kommune.

ID 83815

Eldste omtale av kirken er i 1432 (*Aure*, AB 192). Nåværende kirke står på (gnr. 32) Aure prestegård, på odden der Aureelva munner ut i Aursundet. Før 1923 lå tunet på prestegården heller nær kirken. Aure ligger midt i den mest fiskerike del av distriktet, og tidligere lå det et større øyrike til gården. I 1725 ble en gammel stavkirke revet, og en ny sto ferdig på samme tuft året etter. Denne var en tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter over krysset og to våpenhus. I 1923 brant kirken som følge av lynnedslag (Todal 1963:514ff, Rodal 1928). Nåværende kirke med korsformet grunnplan ble trolig reist på det gamle tuftstedet.

Dedikasjonen er etter DN V:976 (1497). På visitas på 1400-tallet skulle biskopen ha *j Aurum iij næter* (AB 190). Trolig var det visitas på Aure 14. januar 1497, i og med at *her Alfs Torsteinsson chanuker i Trondem Jons Olafsson radhman ther samastadz* da var på gården (DN V:976). Før reformasjonen var Herøy et av de seinmiddelalderske kannikgjeld (Dybdahl 1989:189ff). I 1589 var Aure hovedkirke med annekser på Edøy, Brattvær, Odden og Veien (Thr.R. 70). Gården var utgangspunkt for navnet på skipreidet (*Aura skipreidu*, DN II:248, 1342). (kartreferanse: BP 123-5-3).

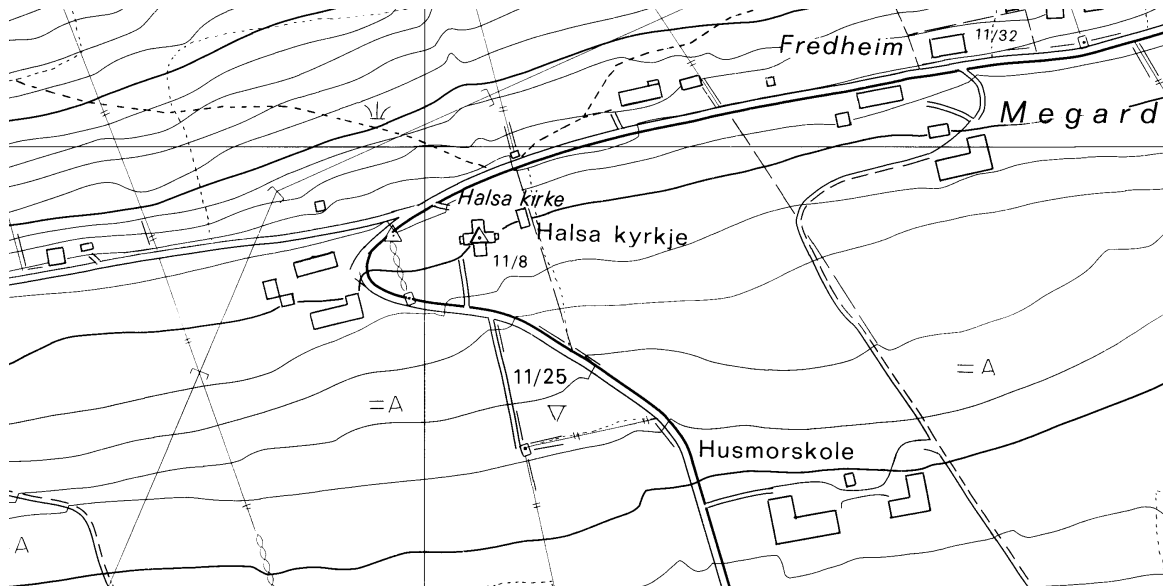

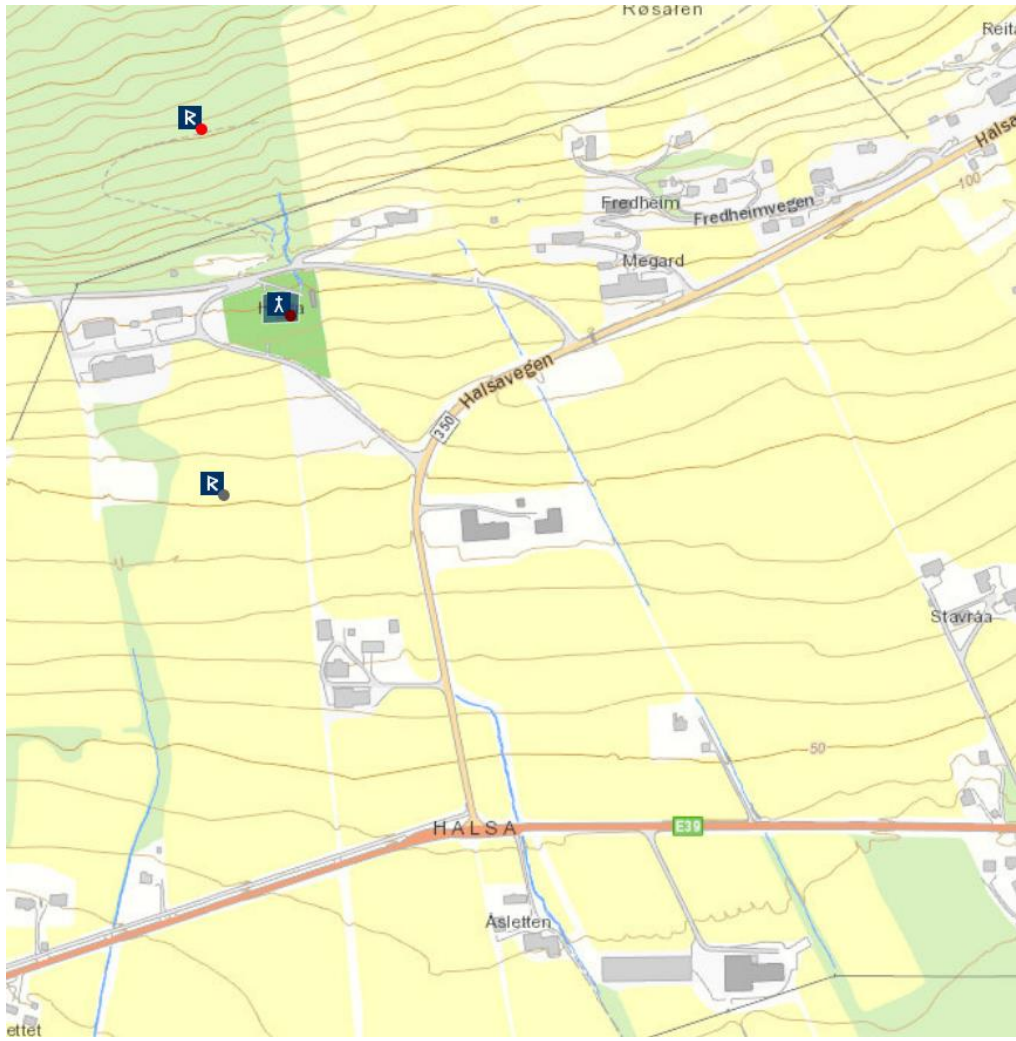
HALSA KOMMUNE

HALSA, gnr. 11 Megard (Halse sogn). Halså kommune.

ID 84468

Eldste omtale av kirken er ca. 1303 (*Haulsyniar kirkiu*, DN II:70). Nåværende kirke står på bnr. 8 under (gnr. 11) Megard. Rundt midten av 1600-tallet ser det ut til at kirken var en langgkirke i stavverk med et tverrskip i tømmer (?) og takrytter over koret. I 1724 brant kirken som følge av lynnedslag. Ny kirke, den nåværende, ble (trolig) reist samme året, og trolig på samme tuft, og den ble vigslet i 1725. Dette er en tømmerbygning med korsformet grunnplan, takrytter over krysset, sakristi i øst og våpenhus i vest. Gården var og er den største i bygda (Vaagland 1964:207ff, 1954:260, Aasland & al. 1974). I 1432 hadde erkesetet storparten av gården (*Holsyniar*) og tre separate bruk ble da bygslet bort (AB 109). I 1589 lå Halså som anneks til Stangvik hovedkirke (Thr.R. 70) men ble i 1876 med Tustna som anneks skilt ut som eget prestegjeld (NG 447). Gården var tingsted (*Halsnøe tingsted*, NRJ II:62) og utgangspunkt for navnet på skipreidet (*Haulsynia skipreidu*, DN II:248). Kirkegården ble utvidet mot sør i 1902 og mot sørvest i 1949 (Vaagland 1964:234). (kartreferanse: BM 118-5-2).

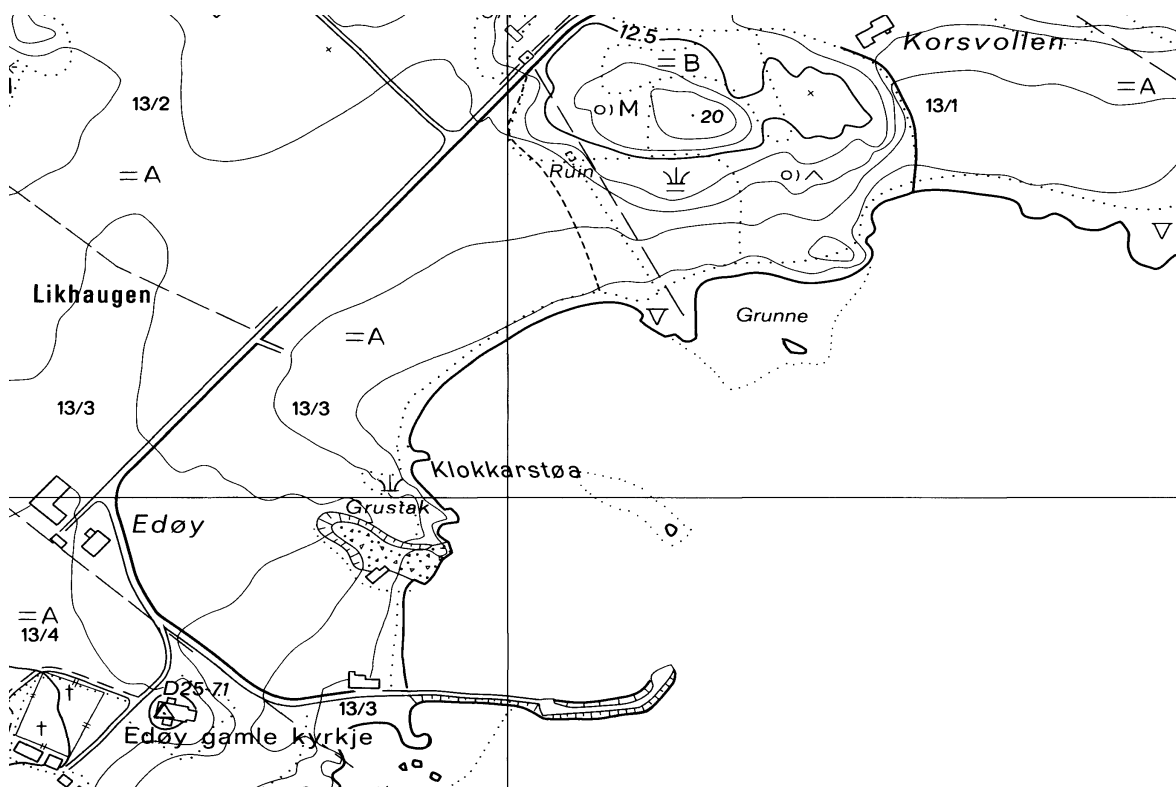

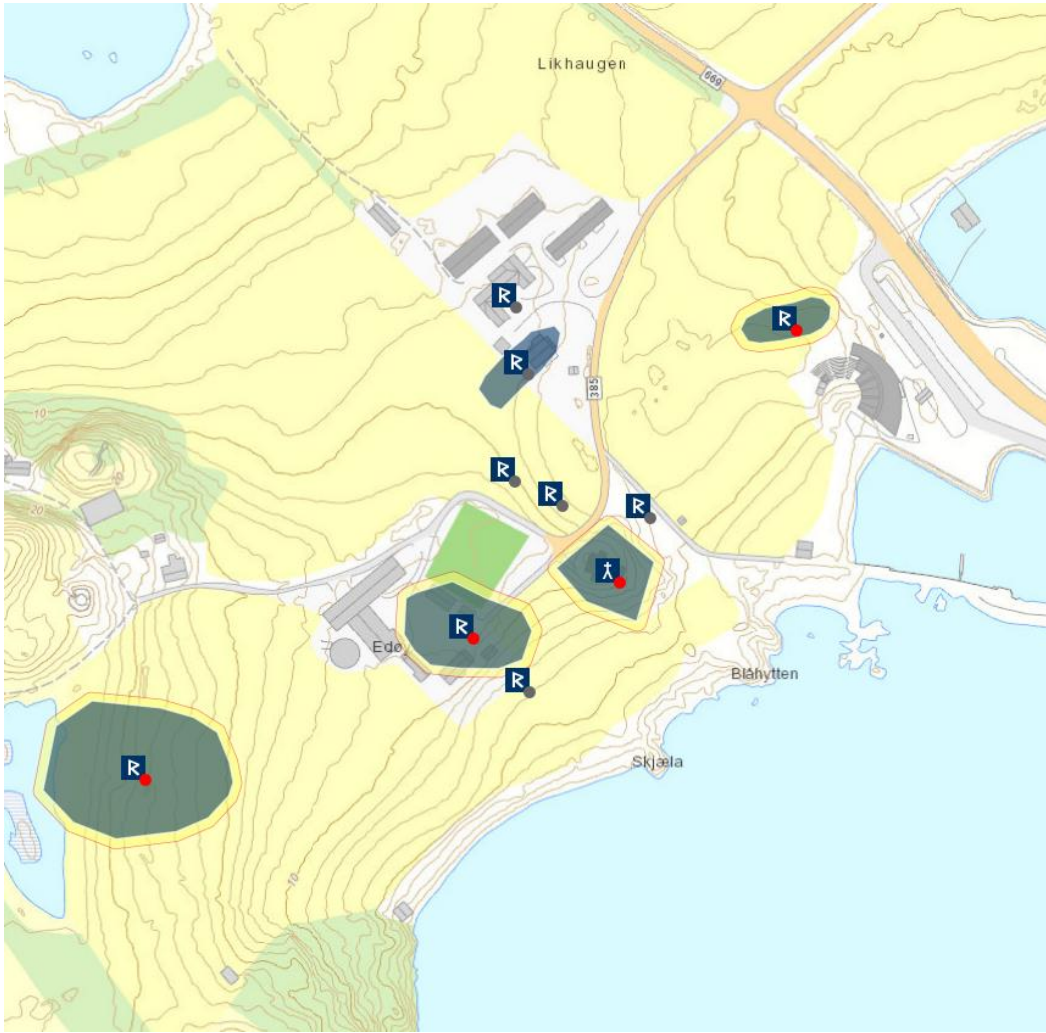
SMØLA KOMMUNE

EDØY [gamle], gnr. 13 Edøy (Edøy sogn). Smøla kommune.

ID 67361

Eldste omtale av kirken er (indirekte) i 1533 (*Edøin sogn*, OE 41). Steinkirken fra rundt midten av 1100-tallet står på bnr. 4 av (gnr. 13) Edøy, på en markant knaus i det ellers temmelig flate terrenget. Selve Edøya, som består av én gård, har samme type sjøverts kommunikasjonsmessig sentral beliggenhet som bl.a. Nærøy i Vikna i Nord-Trøndelag eller Tautra i Trondheimsfjorden. Kirken har rektangulært skip (12,2x9,5 m) med smalere, rektangulært kor (5,5x5,9 m). Rundt 1690 ble skipet forlenget noe mot vest. Korets østvegg ligger noe mer mot nord enn skipets østvegg, slik at koret synes å ligge ”skjevt” på skipet. Skipet har portaler mot nord og sør og har trolig hatt en også i vest før påbyggingen. Koret har hatt portal mot sør. Deler av utvendige hjørner og veggåpningene er i hoggen sandstein, andre partier er i grågrønn kleber. Kirken brant i 1887 som følge av lynnedslag men ble gjenreist i 1945-50. I 1940-45 ble det bygd en bunker under koret og store løsmasser ble gravd ut uten tilsyn, og bunkerens tak er nå golv i koret (Berg 1981:79ff, Vaagland 1990). Med en landskyldinntekt i 1661 på ringe 1 spann 22 marklag (1-0-22) er det rimelig å se for seg Edøy som et gammelt gårdskapell. Edøy lå i 1329 til adelsmannen *herra Petrus j Aedoey* (DN II:172). I 1589 lå Edøy som anneks til hovedkirken på Aure og hadde kirkelige tjenester hver tredje helligdag (Thr.R. 70). I 1749 ble prestegjeldet utskilt fra Aure, og i 1885 ble kirken nedlagt samtidig som ny kirke ble etablert på Smøla og gravlegging på Edøy opphørte (NG 460). Rett nord for kirken og gårdstunet heter det Likhaugen, i nordøst nede i bukta heter det Klokkarstøa, og tunet på bnr. 1 heter Korsvollen. Øya (14) Kuli, med Kulisteinen med innskriften om kristningen av Norge, ligger tvers av sundet rett vest for Edøy. (kartreferanse: BM 123-5-1).

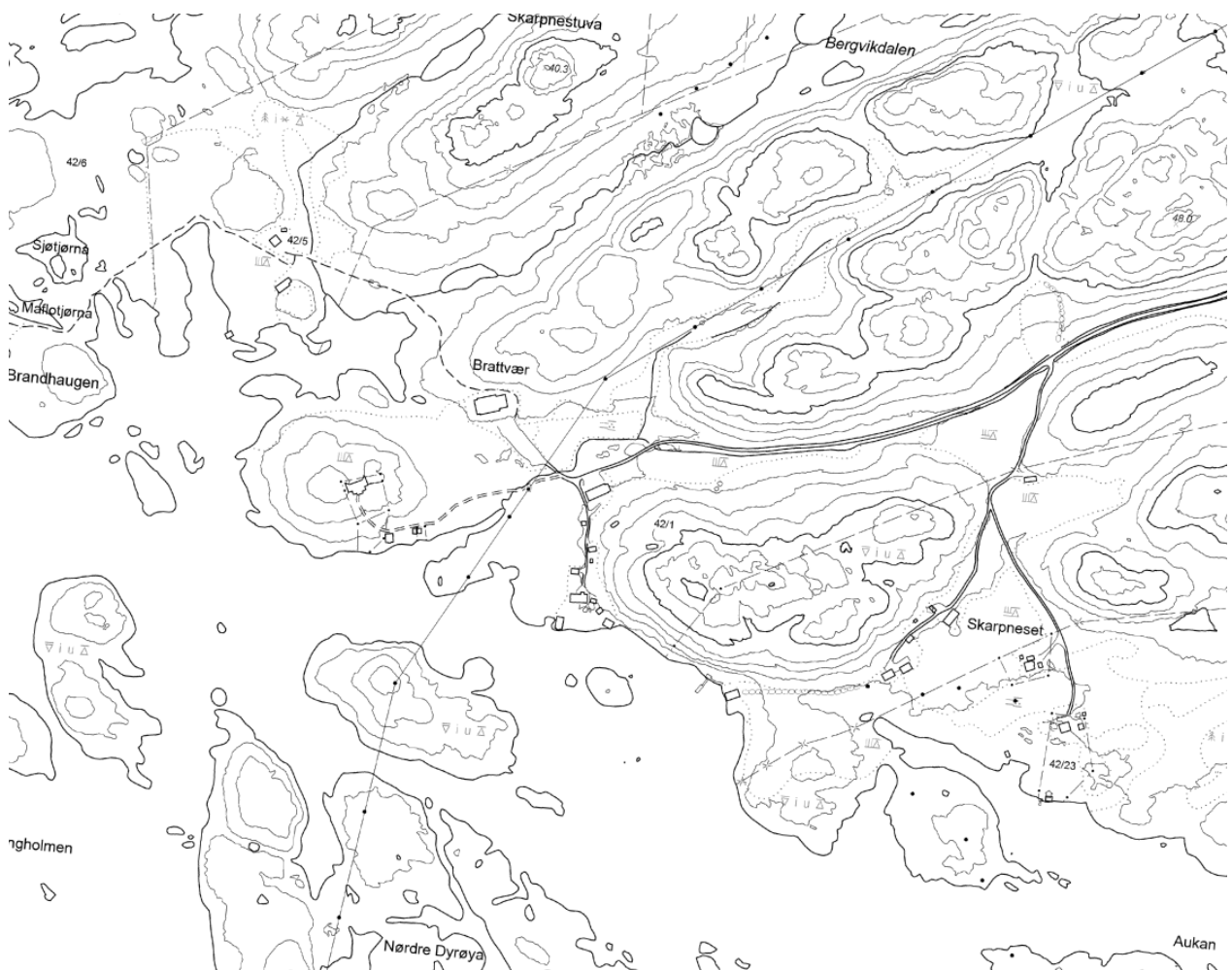

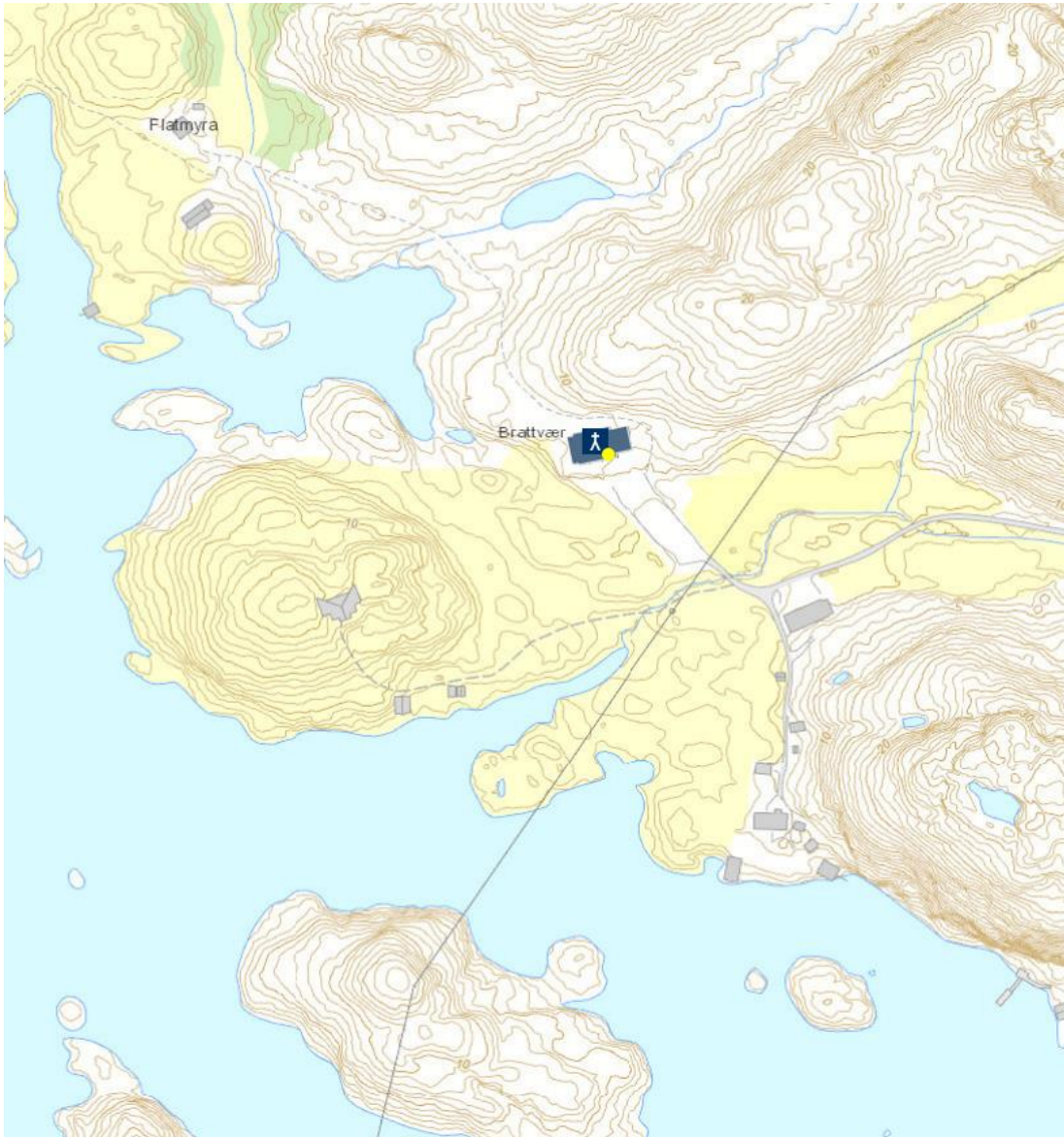

BRATTVÆR, gnr. 49 Brattvær (Brattvær sogn). Smøla kommune. Nedlagt kirkested – trolig uten gravplass i middelalderen

ID 83943

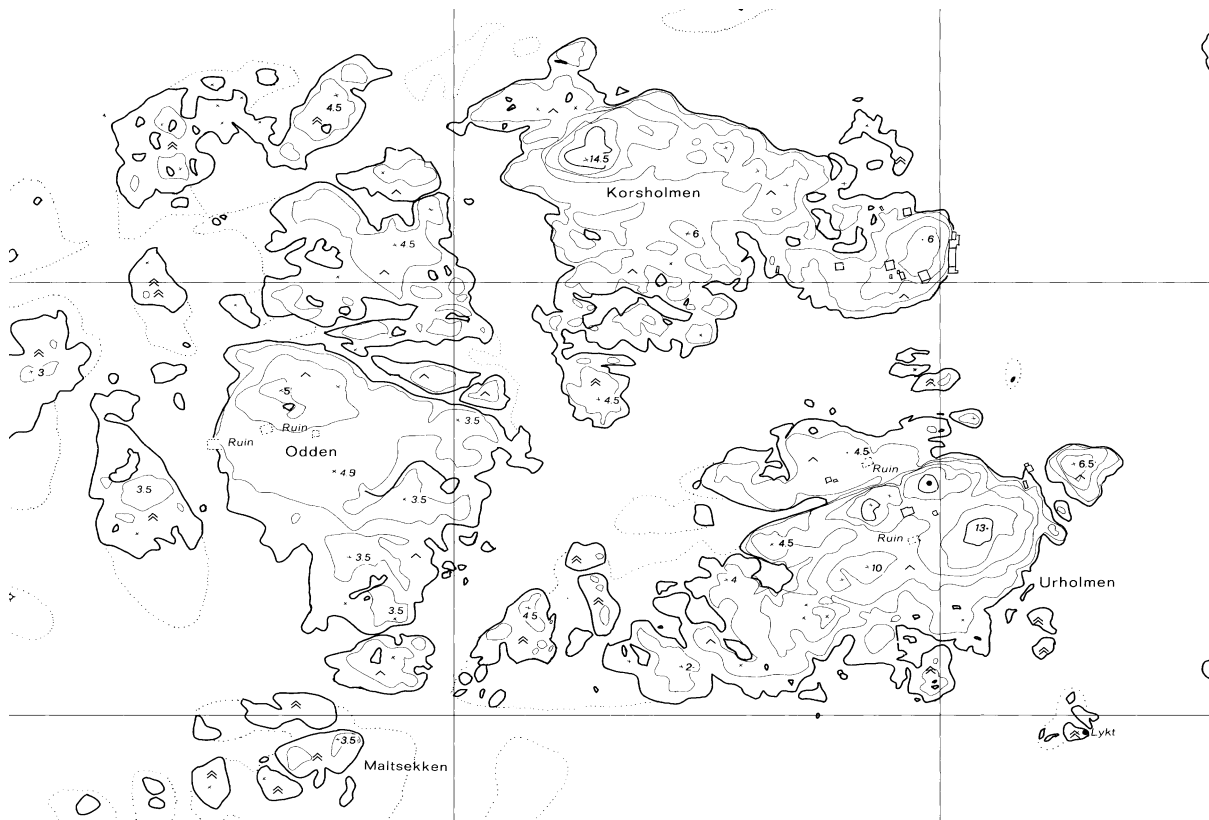
Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Brattuærdt kircke*, Thr.R. 70). Kirken sto på den høyeste bakken på (gnr. 49) Brattvær, en av de større øyene ut for Smøla i nordvest med fiskeværsbebyggelse. Kirken ble i 1661 beskrevet som en stavkirke, uten tårn eller spir, utvendig bordkledd, høvelig godt vedlikeholdt av almuen. Det var da gravplass ved kirken, uinngjerdet, og den ble benyttet også av sognelyden ved kirkene på Odden og Veien. ”Paa kirkegaarden, som laa paa en høi klippe langt fra kirken, var der neppe saa meget jord at ligkisterne kunde skjules”. På begynnelsen av 1700-tallet blåste kirken ned, og i 1709 ble det reist et kapell i tømmer på stedet. Denne bygningen ble stående fram til 1888. Kirken hadde to klokker hengende inne i kirken, men ved ringing i 1825 ble den ene ødelagt (Berg 1989:166ff, Skjølberg 1967, Wullum & al. 1992). I 1589 lå kirken i Brattvær som anneks til hovedkirken på Aure. En residerende kapellan bodde i været og betjente derfra også fiskeværskirkene på Odden og Veien (Thr.R. 70). Dette kapellaniet (Smølens Kapellani) eksisterte fram til 1749, og kirkestedet ble flyttet fra Brattvær og inn til Smøla på (42) Skarpnes (BJ 126-5-1) i 1881 (NG 464). I 1520 skattet 13 mann i *Bratwer*, noe sølv men mest råskjær, og kun for *Endrit Gudesen* ble det ført *nichil habet* (NRJ II:64). Rett nord og nordvest for Brattvær ligger Munkholman. (kartreferanse: BJ 127-5-2).

ODDEN, gnr. 38 Odden (Brattvær sogn). Smøla kommune. Nedlagt kirkested uten gravplass
ID 85197

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Odden kircke*, Thr.R. 70). I 1661 ble kirken på (gnr. 38) Odden omtalt som en stavkirke, uten tårn eller spir, utvendig bordkledd og med et lite våpenhus, høvelig godt vedlikeholdt av almuen. Gravplass for sognelyden ved Odden og Veien kirker var i 1661 ved Brattvær kirke. "Eldre mennesker hevder imidlertid at Odden brukte Korsholmen som gravplass i en tidsperiode". Tidlig på 1700-tallet blåste kirken ned, men det ble ikke reist ny kirkebygning på stedet. Til erstatning for kirkene på Odden og Brattvær ble det i 1881 bygd kirke inne på Smøla på (42) Skarpnes (Berg 1989:166ff, Skjølberg 1967, Wullum & al. 1992). De tre større øyene Odden, Korsholmen og Urholmen danner sammen med en rekke mindre øyer og holmer en tett gruppe, og som må ha gitt utmerkede havneforhold. På Korsholmen finnes det fortsatt bebyggelse, mens det på de to andre øyene kun er merket av en rekke ruiner på ØK. Øygruppen ligger ut for Smøla i vest. I 1589 var Odden anneks under hovedkirken på Aure, og den ble betjent hver tredje helligdag av en residerende kapellan i fiskeværret Brattvær noe lenger nord (Thr.R. 70). I 1520-21 skattet 14 mann i *Odden* fiskevær, de fleste med sølv, noen få med råskjær og mange med begge deler (NRJ II:64f). (kartreferanse: BJ 125-5-3).

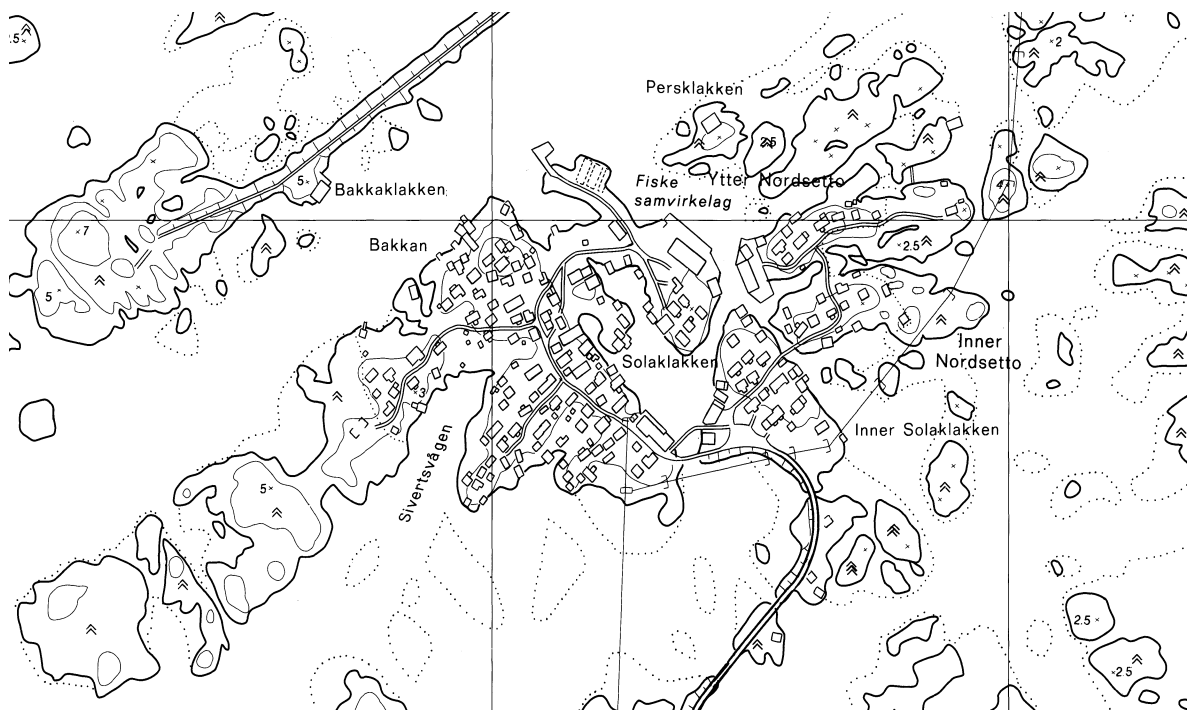

VEIEN, gnr. 52 Veien (Hopen sogn). Smøla kommune. Kirkested nedlagt og uten kirkegård
IKKE REGISTRERT I ASKELADDEN – lokalisering nær ID 37045

Eldste omtale av kirken er i 1589 (*Wein kircke*, Thr.R. 70). I 1661 ble kirken på (gnr. 38) Odden omtalt som en stavkirke med kortilbygg i tømmer, uten tårn eller spir, utvendig bordkledd, høvelig godt vedlikeholdt av almuen. Gravplass for sognelyden ved Odden og Veien kirker var i 1661 ved Brattvær kirke. I 1720 var bygningen i behov av reparasjoner, og 30 år seinere sto den til forfalls. Kirkestedet ble i stedet flyttet inn til Smøla, på (gnr. 55) Hopen, der ny kirke for de nordlige sogn på/rundt Smøla ble vigslet i 1749: Herre Zebaots kirke. Rundt 1760 ble kapellet på Veien revet og inventaret overført Hopen kirke. Denne var en tømmerkirke med åttekantet grunnplan, takrytter og et sakristi i øst. Nåværende Hopen kirke ble bygd i 1892. Nøyaktig hvor kirken på Veien har stått er uklart, men lokalitetsnavnet Kyrkjebekken gir en antydning. I 1884 ble det bygd et bedehus på Veiholmen for fiskerne, og dette ble benyttet til kirke i tiden fra den første kirken på Hopen ble revet (1891) og til nåværende kirke sto ferdig i 1892. En gravplass ble etablert på Veidholmen i 1884 (Berg 1989:166f, Skjølberg 1967). Veien er den nordligste gruppen av øyer og holmer ut/nord for Smøla, nordnordvest for Hopen. I 1589 var Veien anneks under hovedkirken på Aure, og den ble betjent hver tredje helligdag av en residerende kapellan i fiskeværet Brattvær noe lenger sørvest (Thr.R. 70). Gravplassen fra 1884 ligger på bnr. 97 av (gnr. 52) Ytter Innveien, avmerket på ØK med Gravstad. (kartreferanse: BK 129-5-4/128-5-2).

FORKORTELSER

Kildegjennomgang til registrering av middelalderkirkesteder – forkortelser

For enkelte verker er det ikke oppgitt bind i henvisningene, men aktuelt fylke viser i seg til riktig bind. Dette gjelder for eksempel Norske Gaardnavne og Norges kirker.

AB	Aslak Bolts Jordebog: Fortegnelse over Jordegods og andre Herligheder tilhørende Erkebiskopsstolen i Nidaros / affattet ved Erkebiskop Aslak Bolts Foranstaltning mellom Aarene 1432 og 1449 ; efter Original haandskriftet paa Pergament i det norske Rigsarkiv udgivet af P. A. Munch. Christiania 1852 Og Aslak Bolts jordebok. Utgitt ved Jon Gunnar Jørgensen. Oslo, 1997.
DN	Diplomatarium Norvegicum: Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. 1847-2011. Flere utgivere
NG	Norske Gaardnavne: Oplysninger samlede til brug ved Matrikelens Revision / efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilføjede Forklaringer af O. Rygh. 1897-1936
NLR VI	Norske lensrekneskapsbøger 1548-1567. Utgjevne av Riksarkivet. Oslo, 1939.
NRR	Norske Rigs-Registranter: tildeels i Uddrag / udgivne efter offentlig Foranstaltning. 1861-1891
OE	Erkebiskop Olaf Engebretsens Jordebog. Udgivet af Norges Rigsarkiv ved Chr. Brinchmann og Johan Agerholt. Oslo, 1926.
Reformatsen/Thr.R	Trondhjems Reformats 1589. Oslo Domkapittels jordebok 1595. Utgitt for Kjeldeskriftfondet ved Anne-Marit Hamre. Oslo, 1983.